בעזהש״ת

ספר
חק לישראל

פרשת חיי שרה

❖

בלשון הקודש ואידיש

❖

עם מ״ב פירושים, מגדולי המפרשים ראשונים ואחרונים
מיט אלע מפרשים אויף עברי טייטש, תנ״ך, משניות, גמרא,
מוסר, הלכה, איבערגעזעצט אויף א לייכט אידישע שפראך, מיט
שיינע ליכטיגע אותיות און קלארע דרוק

❖

יוצא לאור על ידי
הוצאת אמונה

ברוקלין יצ״ו

איז נאר גיוועזין וויא פיהל דאס וואָרט ויהיו שרעפט אהן. בענייל דיא גוטע יאהרין **זענען גיוועזין** צום סוף יאהרין, מאה שנה **ועשרים** שנה ושבע שנים. איז גלייך **וויא דיא נאנצע** הונערט זיבען און צוואנציג יאהר זענען גיוועזין אלע גוטע יאהרין, נאך קען מען זאגין שני חיי שרה. ווארום דער מדרש זאגט דאס שטארבין פון דיא צדיקים איז גלייך **ווי** אמלך האט געמאכט אנרויסע סעודה און האט גיבעטין פיל געסט צו די סעודה, ווי אלע געסט זענען געקומען האט דער מלך זיי געווייזען אלץ וואס מען האט אנגעגרייט פון זייערטווועגין אויף דיא סעודה, וואס זיי וועלין עסין און וואס זייא וועלין טרינקען, זענען זיי זאט גיווארין פון דעם זעהן און זענען אנטשלאפין גיווארין, אזוי איז בייא הקב"ה איידער דער צדיק שטארבט **ווייזט** אים הקב"ה זיין שכר וואס די נשמה וועט האבין נאך זיין שטארבין, און ער ווערט זאט מיט דעם פערגעניגען און ער ווערט אנטשלאפין, **די** נשמה גייט ארויס פון זיין גוף צו דעם פערגעניגען וואס זייא האט גיזעהן. נאר מיר דארפין וויסען צו וואס ווייזט הקב"ה דעם שכר פון עולם הבא דעם צדיק איידער ער שטארבט, מוזין מיר זאגין אפילו דער צדיק איידער ער שטארבט האבין ביידע צער דער גוף און די נשמה וואס זייא גייען אויעק פון דער וועלט, די נשמה האט צער ווייל זיא וועט שוין מער קיין מצות און מעשים טובים האבין און זיא וועט שוין מער קיין תורה לערנען, דער גוף האט צער די נשמה וועט גיין אין היכעל אבער דער גוף וועט גיין אין דער ערד די ווערים זאלין אים עסין און ער זאל פארפוילט ווערין. דער גוף זאגט איך האב דאך אויך גיהאלפין די נשמה צו אירע מצות טאהן און צו איהר תורה לערנען. און די נשמה אליין האט אויך צער ווענען גוף, דאס איז גלייך וויא צוויי בעלי מלאכות האבין געארבעט ביי איין בעל הבית, וויא ביידע זענען גיווען ארעם און האבין קיין אנדער האפענונג געהאט צו זייער פרנסה נאר וואס דער בעל הבית וועט זייא בצאהלין פרייטאג פאר זייער ארבעט פון דיא נאנצע וואך. עס איז געקומען פרייטאג האט דער בעל הבית איינעם בצאהלט פאר דיא וואך ארבעט דעם אנדערין האט ער ניט בצאהלט, דער איינער וואס האט גענומען דיא געלט פון בעל הבית האט קיין הנאה, ווייל ער ווייס בייא זיך אז דער אנדערער האט אזוי גוט געארבעט וויא ער, פאר וואס זאל מען אים ניט בצאהלין, דאס זעלביגע איז ביי דעם גוף מיט דיא נשמה. די נשמה ווייס אז אן דעם גוף וואלט זיא ניט געהאט דיא מצות און ניט רי תורה, נאר דער גוף האט געארבעט גלייך מיט איר, פאר וואס זאל זיא גיין אין היכעל געמען איר לוין, און דער גוף זאל גיין אין די ערד, דריבער איידער דער צדיק שטארבט ווען דער גוף איז נאך מיט דיא נשמה צו זאמען, ווייזט זיי הקב"ה דעם תענוג פון גן עדן און פון דעם תענוג ווערין זיי אנטשלאפין צו ווייזין אז דער גוף וועט אין קבר ניט פארפוילט ווערין און ווערים וועלין אים ניט עסין ער וועט נאר שלאפין אין קבר ווי מען שלאפט אין אבעט, און אזוי ווי איינער שלאפט און עס חלומה אים אנגוטער חלום שלאפט ער מיט גרויס פערגענוגען, אזוי ליגט דער גוף פון צדיק אין קבר און אין דעם קאפ שוועבט נאך דער פערגענוגען וואס ער האט אים גיזעהן איידער ער האט זיך געשיידט מיט די נשמה, דריבער זאגט דער פסוק ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים ושבע שנים, שרה האט גילעבט אויף די וועלט הונדערט מיט זיבען און צוואנציג יאהר, נאכדעם שני חיי שרה, איז אויף דאס נייע גיווארין יאהרין וואס שרה האט אין זיי גילעבט, און עס שטייט שוין ניט וויא לאנג זיא האט גילעבט ווארום דאס איז שוין אייביגער לעבין וואס די נשמה אירע האט גילעבט אין גן עדן, וויא דיא **גמרא** זאגט אין דיא מסכת שבת (דף קנב) רב נחמן האט געהאט אפעלד האט ער געשיקט מענטשין וויא זאלין גראבין אין פעלד, ווי זייא האבין טיף גיגראבין האבין זייא גיטראפין אויף אקבר האט דער מת אויף זיי געשריגען, ווענען די מענטשין גילאפין צו רב נחמן און האבין אים גיזאגט אז אמענטש פון אקבר האט אויף זייא אנגעשריגען, איז רב נחמן געקומען אין פעלד צום קבר און האט געפרעגט דעם מענטש ווער ער איז, האט ער גיזאגט איך בין רב אחאי בר יאשיהו, ווען מיר אז רב אחאי איז גילעגין אין זיין קבר וויא איינער וואס שלאפט, און דיא גרעבער האבין אים אויפגיוועקט פון שלאף און ער האט גירעט מיט רב נחמן ווי אלעבעדיגער מענטש ווי עס שטייט אין די גמרא און ביי רב נחמן איז דאס נאר קיין וואנדער גיווען, ווארום רב נחמן האט געוואסט אז די צדיקים ליגען אין די קברים און שלאפין מיט דעם חלום פון פערגעניגען וואס זייא האבין גיזעהן פאר זייער שטארבין:

להמשיך מת"ת דז"א יהוה בש"י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ד' דשלוי יוד אל שם בן שבעשיה בגיקוד חולם :

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי

רשב"ם

(א) ויהיו חיי שרה. אע"פ שבשאר נשים לא נתפרש ימי חייהן בשרה הוצרך לפרש שהוצרך להזכיר סיתתה בשביל קנין המערה פירש שר פסקו ממנה ימי הגערות לפיכך אמר שני. ד"ל מנין ויהיו סיה עיקר שנותיה משנולד ילמק דכת' פיתה כשנולד וכל ימיה

בעל הטורים

(ה) חיי שרה. כתיב לעיל מיניה וכתולל ילד את רבקה שר רבקה : שרה מאה שנה. ל"ת שמה וזרע שמה שמה של שרה ואחה שמה של שנה שקעה שמשה של שרה : שני ימי חייה שרה. לא אמר ימי לפי שחזרה לימי נערות וכשפוקיה

שפתי חכמים

א פירוש ולא כלל מחחלים עם העשיריות לחוד וסמאות לחוד כדלעיל בפ' בראשית ופ' נח וזל"ל דק' לרש"י למה נאמר בני מאה שנה ובני שבע שנים דפח בפ' בראשית וכפ' תולדות גם כתיב בכולן בני מאה שנה וכן בני הבנים הפמותים מתאה נמי כתיב בכו שנים אלא שנה אחלפי קשה לרש"י ז"ל בני שנים דלא מלינו לכולן שנכתב ג"פ שנה ופ"ב ז"ל דאחי למה נדרש בפ"ע פי' כל כלל מחפרש לעצמו ואינו מתחבר עם הכללים שאחרים עד שיסיו שלשתן יחד סך אחד כמהנה המספרים מאחדים

פמירות וקבורת שרה

(ה) ויהיו חיי שרה וגו'. פי' רש"י ז"ל ונסמכה מיתת שרה לעקדת ילמק. לפי שע"י בשורת העקדה שנולדן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה. וקשה והלא אברהם ה' טפל בבכיות לשרה ואיך לא אמרה בנסיון. ועוד שה"ר הבחיקה מלא לכתוב וכמעט שנשחט בשורת העקדה והי' לא שמחה גדולה. ומיד אח"ז שמעה שנשחט תמורתו אל. ונתמלאה מלא לפיכך. שרה שמעה בשורת העקדה נשמחה נשחט תמורתו אל. ואמלה אם יש פל"פ איזה חכלה בגופו לחיות עכ"פ שחחלה בגופה גדולה ז' נמלא איזה פסול בילמק שאינו ראוי לעקדה. ויכון שנחמה בגופו לא נשחט" פי' אפי' מפקו גם יהי' נזכרון תמיד לפני ה'. והנפש דם קרבן זה יהי' נרצה לה'. אמרה שרי ברור פוא שילמק לא עלה לה'. ומרוב אמרה אחה : זכאים בעיני ה' שיקבל ממנו קרבן כזה. וסמיקר הלחה אחמא בה בעצמה שסיה כדאי לזה. ויהיו בגימטריא לא. כי עד חשעים שנה שהיחה שרה מעיד

ויהיו חיי שרה. כל עיקר החיות של שרה בשלם היו כמסבל

לקוטים על התורה

(א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו'. דער פסיקתא שרייבט ווען אַבְרָהָם איז געקומען צוריק פון דער עקדה מיט יִצְחָק, איז דער שטן בייז געווען פאר וואס יצחק איז געבליבן לעבן לעבין, איז ער געקומען צו שרה אוג האט גיזאגט צו איר איך וועל דיר דערציילען אביסל זאך געווים האסטו דאס נאך גאר נים גיהערט, דיין אלטער מאן האט גענומען דיין זוהן יצחק אוג האט אים געפירט אויף דעם בארג מוריה אוג האט ראש געמאכט אמזבח אוג האט יצחק געבונדין אוג האט אים געלייגט אויף דעם מזבח אוג האט גענומען אמעסער אים צו שעכטין אוג יצחק האט געוויינט אוג האט נים גיקענט זיך אפטעטין, ווי שרה האט דאס גיהערט איז זיא באלד גישטארבין, זאגט אונז דיא תורה מיר זאלין נים טיינען אז שרה האט נים גילעבט אויסגילעבט אירע יאהרין, וואלט דאס גיווען אזוי גיווען אז דאס האט נים הונדערט מיט זיבען אוג צוואנציג יאהר אוג דאס איז גיווען אירע בעשטימטע יאהרין, זיא האט נים געדארפט

ספר הישר

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו'. שרה האט גילעבט הונדערט זיבען אוג צוואנציג יאהר, אוג אברהם האט געקויפט פון אירעמוועגין די מערת המכפלה פון עפרון פאר פיר הונדערט שקלים, אוג אין די מערת המכפלה האט אברהם גים אויסגעפירט מיט דעם איל, פר האט גיוואלט פארהאלטין דעם איל פון אברהם קונג צו די מערה, אוג אברהם האט יא מקריב גיווען דעם איל, ואם האט מקאל גיפאהן, ער איז געגאנגען צו שרה [אידישע

פרקי דרבי אליעזר

[א] וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וגו'. שרה האט גילעבט הונדערט מיט זיבען אוג צוואנציג יאהר, פאר וואס האט שרה גילעבט נאר הונדערט זיבען אוג צוואנציג יאהר, מיל ווען אברהם איז צוריק געקומען פון דיא עקדה מיט יצחק האט גיבראכט דער כעס פון מקאל, מיל ער האט גיזהן ער האט גים אויסגעפירט מיט דעם מקריב זיין עם אים נים מקריב זיין אם אנרייד דעם זיינעריל ביז ער האט מקאל גיפאהן, ער איז געגאנגען צו שרה [אידישע

משלי חכמים

(א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וגו'. דער מדרש זאגט דיא צדיקים אזוי ווי זיי זיינען נאנץ זעגען זייערע יאהרין אויך נאנץ, למשל אביזר האט געקויפט אזיינעריל ביי אזיינער מאכער, דער זיינער מאכער האט פארריכטערט דעם קוגל אז דער זיינעריל ווערט גוט גיזאגט לא. מי עד תשעים שנה שהיחה שרה [אידישע

שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: ב וּמִיתַת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַיָּבֹא

חַיֵּי שָׂרָה: ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא

ת"א קריים תרגם. עירובין נג: ויבא

רש"ש

מתי מתה לאחר תשעים של הורתה: (ב) ויבא אברהם. אפילו לא בא ממקום אחר אעפ"כ ראוי לומר כי בא

שפתי חכמים

כ' לחטא ב מה בת כ' לא חטאה שהרי חיה בת שונאין ג אף בת ק' בלא חטא ובת כ' ככת ז' ליופי: שני חיי שרה. כלן שוין לטובה: (כ) בקרית ארבע. ע"ש

ומעשיריות וממתה משום דשנה ושנה לחלק ומחלק המחדיש למוד המתות למוד. ולפ"ז העשרים ושבע חיים הנוספים על המתה אלא הראשונים שבתוך המתה: ב משמע שר"ל דמזה ההיקש אנו למדין שכל ימיה היו טובים וכשמוך פי' רש"י שני חיי שרה כולן שוין לטובה משמע דמשני חיי שרה למדין אנו שכל ימיה

היו טובים ואם כן דבריו סותרין זא"ז. ולק"מ דאדרבה לפי ההיקש דבת ק' ליופי שהיתה בת ק' לחטא לא ידענו שהיתה בת ק' ליופי כבת כ' שכל כלל נדרש לעצמו למעלה לבד לכך צריך שני חיי שרה להקיש זה לזה בת ק' ככת כ' ר"ל כ' שנים מלידתה ואם כן הכ"ז שנים שבפסוק הם אותן הנכללים בתוך המתה ולא אותן הנוספים על המתה כפשוטו של המקרא וא"כ אפשר לומר שהכ"ז שנים שאחר המתה היה בה חטא ולא היתה יפה לכך הוצרך שני חיי שרה כולם טובים ומשני חיי שרה לבד לא היינו יודעים רק במעלה אחד כולם טובים ל"פ ג"כ שנה בכל כלל להורות ההיקש בכ' מעלות חטא ויופי ועל שניהם קאי שני חיי שרה וה"ק: ג הכא משמע דמיד אחר כ' היתה בת עונשין וכפ' בראשית גבי וילד בת

דעת זקנים מבעלי התוספות

בולן שוין לטובה. ואע"ג דגבי ישמעאל כתיב ואלה שני חיי ישמעאל איכא למימר שעשה תשובה כדפירש"י גבי ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו. וגר שנתגייר בקטן שנולד דמי וכל השנים שהיו קודם לכן כל הרע שעשה לא נחשב לכלום והיה כמי שעשה תשובה כל ימיו. אי נמי שני דגבי ישמעאל לא נתנו לידרש שהרי עדיין לא פי' מנין שנותיו אבל הכא כבר פירש בכתוב מנין שנותיה שני חיי שרה למה לי ש"מ לדרשא:

(כ) בקרית ארבע. שם ארם כדכתיב האדם הגדול בענקים הוא ארבע:

פטירת וקבורת שרה

לא היו חיים. כאשר אמרה רחל ליעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי. לא אמרה ואם אין אמות. רק אמרה ואם אין מתה אנכי. הנני כמתה אף כחיי. כי חיי אינם חיים. ועיקר חיית שרה הי' מיום שנולד יצחק עד העקדה שמתה היא וכפ ל"ז שנים. ע"כ אמר בכתוב ויהיו חיי שרה. חיי שרה היו כמספר ויהיו. אע"פ שחיתה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. עכ"ז חייה לא היו רק ל"ז. או נאמר כי ידוע אם האדם מצלית בילדותו ולעת זקנותו ירד מהצלחתו ונעשה עני. דומה עליו כאלו הי' עני כל ימיו. כי כזוכרו ימי עלותו שהי' לו אז עוד תגדל לערו יותר ויותר. ואם הוא להיפך אם בילדותו לא הצלית והי' עני ולעת זקנותו זרחה עליו שמש ההצלחה. ונתעשר. אז

יסכח כל ריבו ועניו ומעלו שהי' לו בימי קדם. ויהי' מאושר בלבבו כאלו הי' עשיר כל ימי חייו. וזה הי' גם בשרה. הגם כי כל הצלחתה לא הי' אלא מיום שנולד יצחק ואם ל"ז שנה עכ"ז נחשב לה כאילו היתה בשלוה כל ימי חייה. וז"ש בכתוב ויהיו חיי שרה. אף שכל חיי שרה לא היו רק כמספר ויהיו. עכ"ז ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. פיו נחשבים אלה שנות חייה כל הקב"ז שנים שחיתה בשלום:

(ג) ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון וגו'. וקשה הלא בסוף העקדה כאשר שב אברהם עם יצחק ועם שני נערין כתיב ויבא אברהם בבאר שבע. ואיך מ"כ היתה שרה בחברון. ולמה נפרדו בחייהם שיבא אברהם באר פלשתים ושרה תלך

פירוש לתורת אלהים

צְוָואַנְצִיג] לְעֶבֶן דִיא יָאהָר חַיֵי שָׂרָה דִיא לָעֵבּ טָאנג פּוּן שָׂרָה, ורש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטֵייט שְׁנֵי חַיֵי שָׂרָה צוּ וַיִיזִין אַלָע יָאהָר זָענָען גְלַייך צוּ גוּטָען]:

(ב) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע אוּנְ שָׂרָה אִיז גִישְׁטָארְבִּין אִין קִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן דָאס אִיז חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אִין לַאנְד כְּנָעַן, ורש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם דָאס הָאט סָען דִיא שְׁטָאט גִירוּפִין אַרְבַּע וַוייל עָם אִיז דָארְטִין גִיוֹוען פִיר רִיזִין אַחִיקְמָן שֵׁשִׁי וְתַלְמַי אוּנְ זַייעֶר פָאטֶער, נָאך אַפִירוּש מָאכְט רש"י דְרוּם הָאט סָען גִירוּפִין דִיא שְׁטָאט אַרְבַּע וַוייל עָם אִיז דָארְט בַּאגְרָאבִּין גִיוֹוארִין פִיר פָּאר, דְהַיינוּ אָדָם וְחַוָה אַבְרָהָם וְשָׂרָה יִצְחָק וְרִבְקָה יַעֲקֹב וְלֵאָה]

וָוארוּם דָער שֵׁם אִיז נָעקוּמֶען צוּ שָׂרָה אוּנְ הָאט גִיזָאגְט צוּ אִיר וָוא אִיז דַיין זוהָן יִצְחָק, הָאט שָׂרָה גִיזָאגְט עֶר אִיז

לקוטים על התורה

לֵיינְגֶער לֶעבִּין, וָוארוּם דִי עֲקֵדָה אִיז גִיוֹוען אַמוֹבָה פָאר יִצְחָק, וַוייל יִצְחָק הָאט גִיט גִידַארְפְט לֶעבִּין לַיינְגֶער זַייטָן זִיבָען אוּנְ דְרַייסִיג יָאהָר, אוּנְ דוּרְך דִי עֲקֵדָה אִיז אַרוֹיס דִי נְשָׁמָה פּוּן יִצְחָק, אוּנְ נָאט הָאט אִים גִיגֶעבִּין אַיין אַנְדֶער נְשָׁמָה, וָוָאס מִיט דִי צַייט נְשָׁמָה הָאט עֶר גִילֶעבְּט בִּיז הוּנְדֶערְט מִיט אַכְטְצִיג יָאהָר, נָאך אַבְּעוַוייזונְג אִיז אַז דִי יָאהָרִין פּוּן שָׂרָה זָענָען נִיט מֶער גִיוֹוען נָאר דִי הוּנְדֶערְט מִיט זִיבָען אוּנְ צְוָואנְצִיג יָאהָר, וַוייל זַאמָאלְם אִיז רִבְקָה גִיבָּארִין גִיוֹוארִין, אוּנְ זָען אַיין צַדִיק וָועֶרְט גִיבָּארִין, שֶׁמַארְבְּט דֶער אַנְדֶערְער צַדִיק, אַז רִבְקָה אִיז גִיבָּארִין גִיוֹוארִין אִיז שָׂרָה גִישְׁטָארְבִּין:

(ב) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע וגו'. רש"י זָאגְט דְרַיבֶּער וָועֶרְט גִירוּפִין דִי שְׁטָאט חֶבְרוֹן קִרְיַת אַרְבַּע. וַוייל דָארְט זָענָען גִיוֹוען פִיר רִיזִין, דְרַיבֶּער זַיעֶרְמַאנְט דִי תּוֹרָה דִי פִיר רִיזִין וַוייל דוּרְך דִי רִיזִין אִיז שָׂרָה גִישְׁטָארְבִּין צוּ אִיר וָוא אִיז דַיין זוהָן יִצְחָק, הָאט שָׂרָה גִיזָאגְט עֶר אִיז

פרקי דרבי אליעזר

אַבְרָהָם מִיט יִצְחָק זָענָען זָעקוּמֶען אוּנְ הָאט גִיזָאגְט צוּ אִיר, דו הָאסְט נִיט גִיהֶערְט וָוָאס אוּיף דֶער וֶועלְט הָאט זִיך גִיטָאהָן, הָאט שָׂרָה גִיזָאגְט אִיך הָאב נִיט גִיהֶערְט, הָאט סַמָאל גִיזָאגְט צוּ שָׂרָה דַיין אַלְטֶער טָאן הָאט נָענוּמֶען דַיין יוּנְגֶען זוהָן יִצְחָק אוּנְ הָאט אִים מְקַרֵיב גִיוֹוען פָאר אַקְרָבָּן עוֹלָה, יִצְחָק הָאט נָעוַוייגְט אוּנְ נָעקְלָאגְט אוּנְ הָאט נִיט נָעקְלָאגְט, שָׂרָה הָאט אָנְגֶעהוֹיבִּין

משלי חכמים

קֵייסֶעלָע, אוּנְ דֶער זַיינֶעריל אִיז נָעבְּלִיבְּען שְׁטֵיין, דֶער קִינְד אִיז נָעקוּמֶען צוּם זַייגֶער מַאכְטֶער מִיט אַנְדֶרוֹיס נָעשְׁרַייא אוּנְ זָאגְט צוּ אִים פָאר וָוָאס הָאסְטוּ מִיך גֶענַארְט, דו הָאסְט נִיט גִיזָאגְט דֶער זַיינֶעריל וָועט זַיין פִיל יָאהָר אוּנְ וָועט נִיט קַאלְט וָועֶרְין אוּנְ

אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃ ז וְאַתָּא אַבְרָהָם לְמִסְפְּדָהּ
לְשָׂרָה וּלְמִבְכֵּיהָ׃ ח וְקָם
וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אַבְרָהָם מֵעַל אַפֵּי מִיתָתֵיהּ
אֶל־בְּנֵי חֵת לֵאמֹר׃ ד גֵּר־וְתוֹשָׁב וּמַלֵּיל עִם בְּנֵי חֵתָאָה
לְמֵימַר׃ ד דַּיָּר וְתוֹתָב

ת"א אברהם . כ"ס יז כ"מ לג מהדרין מז: ויקם אברהם . בראשית יח:

רשב"ם

לטופדה : (ד) גר ותושב אנכי . מארץ נכריה באתי לגור כאן ותישבתי עמכם לכן אין לי מקום קברות אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר . מלמד שאסור לספר לפני המת : (ג) ולבכתה . כ"ף קטנה שלא בכה אלא משעה לפי שזקנה היתה א"ל שהיתה כמו גוזרת מיתתה שמסרה דין ועל כן נעשה היא תחלה והמאבל עצמו לדעת אין מספידין אותו : (ג) ויקם קל"ן : ד כי חת פי' המת :

בעל הטורים

שפתי חכמים

את שם וגו' פירש"י בעצמו דקולם מ"ת עד ק' לא היה בר שוכסין וי"ל דנבי אברהם וסרה שאני משום דהם קבלו עליהם את התורה ולאחר מ"ת העונש הוא מבן כ' ולמעלה ובא הכתוב להודיענו שאפי' לפי הזמן שאחר מ"ת שבני שוכסים הם מבני כ' ולמעלה לא תעלה . הרא"ם : ד כתב הרא"ם אבל לא ידעתי מי הכריחם למדרש קירת ארבע ע"ם ארבע ענקים וכו' כי אחר שמצאנו שנקרא מושל העיר ארבע כלכתיב ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם הגדול בענקים היה ראוי לומר שפי' קרית האדם שנקרא ארבע ויפרשו למה נקרא שמו ארבע ולא למה נקרא שם העיר ארבע . ושמא י"ל משום שמצאו הטעם לקריאת העיר למה נקרא שמה ארבע ולא לקריאת אדון העיר בשם ארבע מ"ש פי' שהעיר ע"ם הענין עצמו שהיא עירו עכ"ל : ה (מה"ם) הולך לשני טעמים כי לכל אחד מהטעמים לבדו קשה דהי"ל לקרות העיר ע"ם הענין עצמו שהיא סבה לשם העיר לפי' ל' ענקים הול"ל קרית ענקים ולפיכוה כ' היל"ל קרית ארבע נקרא המספר שאינו סבה לשם העיר דאין בו נפקותא אם היו ד' או פחות או יותר מכן בזוגות ל"פ שיהם ר"ל דקרית ארבע נקרא ע"ם שיש בה איזה דברים של מספר ד' ד' והיינו ד' ענקים וד' זוגות ולא ע"ם ענין אחר לבדו ותו לפי' אח"ל שסבת שם העיר הוא הענין עצמו מ"מ קראו ע"ם המספר כדי לקצר ולכלול ולרמוז במלת ארבע ב' ענייניה שהיו שם כל אי' של מספר ד' דהי מינייהו מפקת ודו"ק : ו ות"ת מנ"ל גרש"י וי"ל דהואיל וכתיב שתם ולא מפרש מהיכן בא ולהי קאי אמקום שיסב שם ולא נזכר בפסוק שיסב בשום מקום אחר העקידה אלא בכאן שבע כדכתיב בפ' ויחי : ז (הרא"ם) לאו בסמיכות ערביות קאמר דא"כ הל"ל זה בתחלת הפרשה ועוד מנ"ל שאין זה מקומו אלא בא לומר שבא מהר המוריה ע"י וכו' : ט ות"ת כמעט בנשתה ליה אקרא ויבא אברהם : ה דאל"כ למ"מ כתב רחמנא ויבא אלא בא לומר שבא מהר המוריה והגיד לה ענין העקידה ואתחיל לסגיד לה שמזדמן בנה לשחיטה ואיתר המגיד סו"ל למנסע וי"ל דס"פ שלים בא מהר המוריה והגיד לה שמזדמן בנה לשחיטה ואיתר המגיד

רש"י

ד גרבע שנקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי והביהם . ל"ח ע"ם ד' זוגות שנקברו ה שם אים ואשתו (כ"ר) אדם ומזוה . אברהם וסרה . יצחק ורבקה . יעקב ולאה : ויבא אברהם . מבארן שבע : לספד לשרה ולבכתה . נסמכה מיתת שרה ז לעקידת יצחק לפי שע"ו בשורת העקידה ח שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט פרשה ט נסמתה ממנה ומתה : (ד) גר ותושב

פטירת וקבורת שרה

לארץ כנען . ונוכל לבאר ולומר שבאשר ראה אברהם שהוא וסרה זקנים בא בימים הנם שמת ימותו מהרה ועוד לא הי' להם אחוזת קבר בארץ כנען ולא היה רוצה להקבר חוצה לארץ . ועוד שבכר ראה המערה שאדם ואזה מונחים שמה וכו' מתאוה מאד שהוא ואשתו חוצה לארץ . ויבא אח"כ לבני חת [הוא או אשתו הוא או אשתו חוצה לארץ . ומי ימות אחר מהם מי שיבאר עוד בחיים] לקנות המערה הזאת בכל הון עד פה . ואז לא יראה עפרון למכור המערה הזאת בכל הון מי שיבאר עוד בחיים] לקנות המקום שבמת שם באות פה לקנות מקום בכל המבלי אין קברים במקום שבמת שם קבורה ובדוקא המערה הזאת . הלא דבר הוא . ואז יאמרו בני חת וביחוד עפרון מי יודע מה שיהא על המערה הזאת . שבאברהם [או שרה מי שישאר בחיים] רוצה לנצל המת לאוליבו עד פה . ואז לא יראה עפרון למכור המערה הזאת בכל הון

פירוש לתורת אלהים

וַיָּבֹא אַבְרָהָם אוּם אַבְרָהָם אִיז גִּיקוּמְען פוּן בְּאֵר שָׁבַע לִסְפֹּד לְשָׂרָה צוּ בַּאֲקְלָאגֶן שָׂרָה וְלִבְכּוֹתָהּ אוּם צוּ בַּאוֵיינֶען זִיא . ורש"י שְׁרַיבְּט דְּרוּם שֶׁטֵיט דִּיא פָּרָשָׁה פוּן מִיתַת שָׂרָה נִיט וַוייט פוּן דֶער פָּרָשָׁה פוּן דִּיא עֲקֵידָה פוּן יִצְחָק וַוייל דּוּרְךְ דֶער בְּשׂוֹרָה פוּן דֶער עֲקֵידָה אַז אִיר זוֹהן אִיז אָן גִּיבְּרַיוֹט גִּיוָוארֶען צוּ דֶער שְׁחִיטָה אוּם אִיז שִׁיר גִּישָׁאבְּטֶן גִּיוָוארֶען אִיז פוּן אִיר אַרוֹיס גִּיפְלוּיגֶן אִיר נְשָׁמָה וַוייֶנֶען אוּם קְלָאגֶן בִּיז פוּן אִיר אִיז אַרוֹיס דִּי נְשָׁמָה אוּם אִיז אוֹיף גִּישְׁטַאנֶען פוּן פָאר זַיין מִת אוּם אַבְרָהָם אִיז אוֹיף גִּישְׁטַאנֶען פוּן פָאר זַיין מִת אוּם זִיא אִיז גִּישְׁטַאנְדֶן : (ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ אוּם אַבְרָהָם אִיז אוֹיף גִּישְׁטַאנְדֶן : (ד) גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם אִיךְ בִּין וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חֵת אוּם גִּירֶעט צוּ דִּי בְּנֵי חֵת לֵאמֹר צוּ זָאגֶן : (ד) גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם אִיךְ בִּין

ספר הישר

וְזֶאת גֶּעשְׁרִיבֶּען אוֹיף אַפָּאפִּיר אַז עֶר הָאט גֶּעקוֹיפְט פוּן עֶפְרוֹן דִּי פֶעלְד מִיט דִּי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוֹיף אֵיבִּיג אוּם אִיר עֲרוּת הָאבֶּן זִיךְ גֶּעהַחְסֶמְתְּ אוֹיף דֶעם פַּאפִּיר , אוּם בַּיי דִּיא אַנְקֶענֶען מִיט טַיטֶעלְע קְלֵיידֶער , אוּם בַּיי דִּיא לַיוֶה אִיז גִּיוָוען שֵׁם דֶער זוֹהן פוּן גֹּחַ , אוּם עֶבֶר דֶער זוֹהן פוּן שֵׁם .

פרקי דרבי אליעזר

וַוייֶנֶען אוּם קְלָאגֶן בִּיז פוּן אִיר אִיז אַרוֹיס דִּי נְשָׁמָה אוּם אִיז אִיצְט אִיז עֶר אַיין אַיינְעריל וְעֶט נִיט קְאוֹיפְט וְעֶרֶן פוּן זִיךְ אַיין , אָבֶּער אַז דִּי הָאבֶּן אִים קְאוֹיפְט בִּיט דִּיי גֶעלְט הִשְׁגַּח , וְזֶאת הָאבֶּן

משלי חכמים

אִיצְט אִיז עֶר קְאוֹיפְט גִּיוָוארֶען אִין עֶפְלִיכֶע מָעֹן , הָאט דֶער זַיינֶער מַאכְטֶר גִּיזָאגְט אִיךְ הָאב דִּיר נָאר פַּארְגִּיקְרִיגְט אַז דֶער

אֲנָא עִמְּכוֹן הָבוּ לִי אֲחֻסָּנַת קְבוּרָא עִמְּכוֹן וְאֶקְבַּר מֵיתִי מִן קֳדָמַי: ה וְאָתִיבוּ בְּנֵי חֵתָאָה יָת אַבְרָהָם לְמֵימַר לֵיהּ:

אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי: ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ:

בעל הטורים

כאלו קייס עשרת הדברות שיש בהם י"פ אות ח"ת:

רשב"ם

אבות הנה: בקרית ארבע. שם האיש ארבע כדכתיב ביהושע קרית ארבע אבי הענק כמו קרית סיחון:

תנו לי אחוזת קבר. הניחו לי לקנות קרקע כאן והתרצו אתם יושבי העיר להניח לקבור בה מתי ממשפחתי כי אחוזת קבר אין יכול להיות אלא ברצון כל בני העיר. וכך מוכיח לפנינו כשנתן אברהם הכסף לעפרון ויקם לאברהם למקנה את"ב קבר אברהם וקם לו לאחוזת קבר מאת כל בני חת: מלפני. אוציאנו מלפני לקוברו:

רש"י

אנכי עמכם. גר מתרן אחרת ונתישבתי עמכם. ומ"ת אם תרצו הריני גר ואם לאו מהיה תושב ומטלה מן הדין מא"ל הקב"ה לזרעך אתן את י' המתרן הזאת: **אחוזת קבר.** אחוזת סיח עדיין זרע לאברהם אבל עתה הי"ל זרע ולכן נקט בכל שאמר ט' הקב"ה לזרעך אתן וגו' ועתה יש לי זרע ולכך לכל

שפתי חכמים

לסיים דבריו ולומר לה שיגל ולא נשחט וכמעט שאמר לה שלא נשחט ר"ל שפה מועטת קודם לכן נכללה כל כך מדבריו ופרחה רוחה ונשמתה. מהרש"ל: ו' ות"ת והלא כפ' לך כתיב והכנעני והפריזי אז יושב בארץ ואם פרש"י ולא זכה בה אברהם עדיין ס"מ דעדיין לא היה לאברהם חלק בה וי"ל דלעיל לא

פטירת וקבורת שרה

דעלמא. אי אף אם יתרלה לאוכרה ירלה כל כך הון רב עד שיסי' ככל על אברהם ליתן לו מחירה. ע"כ נעודם בחיים [שרה ואברהם] התיעצו על לטוטותיהם שתלך שרה לארץ כנען ותתמר שאנב אורחם תרלה לקנות שם איזה שדה. ואח"ז תכחר בשדה של עפרון לקנותה. כי היא יסרה בעיניה ובאשר תקנה השדה ממילא תקנה גם המערה. באופן שלא יהגיבו בה לא בני חת ולא עפרון. בה הי' עלתה. אבל אחרת אבל הקב"ה כמאמר חז"ל רגלוהי דבר איכם איזון ערבין היה לאתר דמתבני תמן מולכין יתיה. ע"כ תיבף בבואה לאברהם נתנקשה נשמתה לעלות למעלה ומתה שמה והי' אברהם מוכרח לבוא לאברהם לקנות המערה בכתוב בתורה:

רעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) **ויענו בני חת.** א"ר אלעזר כמה קולמסין נשברין וכמה דיו משתפכין לכתוב עשרה פעמים בני חת בתורה אמרך שכל מי שמברר חלקו של צדיק מעלה עליו הכתוב כאילו קיים חמשה חומשי תורה. וכי האי גוונא דריש בתנדה נבי ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים. ופריך וכי אלישע כהן אוכל בכורים היה אלא כל המביא דורין לתלמיד חכם מעלה עליו הכתוב כאלו בנה בית המקדש ומביא בכורים וכן נבי חרם עכן כתיב חמשה פעמים גם לומר שכל המועל בחרם כאלו עבר על חמשה חומשי תורה. ד"א קח אות ראשונה ואות אחרונה מכל תיבות של סופי חמשה חומשי תורה ויעלו חרם. ב"מ של במצרים דסוף ספר בראשית פ"מ של מסעיהם דסוף אלה שמות פ"י של סיני דסוף ספר ויקרא י"ו דידיחו דסוף ספר במדבר סיני י"ל של ישראל דסוף אלה הדברים הרי חרם:

פירוש לתורת אלהים

מִיט אַיְיךְ אַיְין גֵּר אוּנְד אַיְין תּוֹשָׁב, וְרֹשִׁי שְׁרַיְיבְּט עֶר הָאט גִּיזָאגְט אִיךְ בִּין אַיְין גֵּר פּוּן אַפְּרָעמְד לַאנְד אוּנְד אִיךְ בִּין אַתּוֹשָׁב וָוארוּם אִיךְ הָאבּ מִיךְ מִיט אַיְיךְ בַּאזָעצְט, וְדֶעֶר מִדְרָשׁ שְׁרַיְיבְּט עֶר הָאט צוּ זַיְיא אַזוֹי גִּיזָאגְט אוּיבּ אִיר וָועט וָועלִין מִיר פַּאר קוֹיפִין אַפָּעלְד פַּאר אַבֵּית הַקְּבָרוֹת בִּין אִיךְ אַפְּרָעמְדֶער וָועל אִיךְ אַיְיךְ צָאלְן אוּנְד אוּיבּ אִיר וָועט נִיט וָועלִין בִּין אִיךְ אַתּוֹשָׁב אוּנְד אִיךְ וָועל

פרקי דרבי אליעזר

גִּישְׁפָּארְבִּין, אַבְרָהָם אִיז גֶעקוֹמְטֶן אַחַיִּים אוּנְד הָאט גִּיטָרָאפְּן שָׂרָה אִיז גִּישְׁפָּארְבִּין, דְּרֵיי יָאהְר הָאט יִצְחָק גֶעטְרוּיעֶרְט נָאךְ זַיְין טוֹטֶער, נָאךְ דְּרֵיי יָאהְר הָאט עֶר חֲתוּנָה גֶעהָאט מִיט רִבְקָה. וְהָאט עֶר שָׁארְגֶעסִין דָּעם טְרוּיעֶר נָאךְ זַיְין טוֹטֶער, פּוּן דַּאנְן שְׁטֶהְן פִּיר אַסְטְנְקֶשׁ גֶעטָט אַוַוייבּ גֶייט זַיְין לִיבְּשָׁאפְט צוּ זַיְינֶע

פִּיאהְר שְׁפֶּעטֶער אִיז גִּישְׁטָארְבִּין אַבִּימֶלֶךְ דֶּעֶר מֶלֶךְ פּוּן פְּלִשְׁתִּים, וְוִי אַבִּימֶלֶךְ אִיז גִּישְׁטָארְבִּין, עֶר אִיז אַלְט גִּיזוֹן אִין אַלְט גִּיזוֹן אוּנְד אִיז גִּיוָוארִין אַמְלָל זַיְין זוֹהְן, עֶר אִיז אַלְט גִּיזוֹן אִין אַלְט גִּיזוֹן אוּנְד אִיז גִּיוָוארִין אַמְלָל, אוּנְד הָאט אִים אוֹיךְ גֶערוּפְן

ספר הישר

אוּנְד אֲבִימֶלֶךְ דֶּעֶר מֶלֶךְ פּוּן פְּלִשְׁתִּים, עֶנֶר אֶשְׁכּוֹל אוּנְד מַמְרֵא, אוּנְד נָאךְ פִּיל גְּרוּיסֶע לַיְיט, אַבְרָהָם הָאט גֶעטְרוּיעֶרְט אוֹיךְ שָׂרָה זַיְינֶע טוֹכְטֶר, אוּנְד זַיְין זוֹהְן יִצְחָק הָאט עֶר גֶעשִׁיקְט צוּ שֵׁם וְעֵבֶר עֶד וָאל דָּארְט לֶערְנֶען תּוֹרָה אוּנְד יִצְחָק אִיז גִּיוָוען בֵּיי שֵׁם אוּנְד עֵבֶר דְּרֵיי יָאהְר, אוּנְד אַבְרָהָם מִיט זַיְינֶע קְנֶעכְטֶ זֶענֶען צוּרִיק גֶעגַאנְגֶען אִין בְּאֵר שֶׁבַע. אִין

משלי חכמים

בֵּיי מִיר צוּ סָאגְן, בֵּיי דֶעם טָענְקְשׁ אִיז אוֹיךְ אַזוֹי נָאט זֶעצְט אוּיס דֶעם טָענְקְשׁ אַצָּאהְל וְוִי פִּיל יָאהְרִין עֶר זָאל לֶעבְּן אוֹיף דֶּער וֶועלְט, אוּיבּ עֶר אִיז אַצְרִיק, לֶעבְּט עֶר דִּי גַאנְצֶע יָאהְרִין הָאט כֶּען הָאט אִים צוּ גִּיזָאגְט, וְוִי דֶער מִדְרָשׁ זָאגְט אַזוֹי וְוִי

אונקלוס

י שְׁמָעֻנוּ | אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים
אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר
אֶת־מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ
לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְּבֹר מֵתֶךָ :

י קַבֵּל מִנָּנָא רִבּוֹנָנָא רַב
קָדָם יְיָ אַתְּ בֵּינָנָא בְּשָׁפַר
קִבְרָנָא קְבַר יַת מֵיתָךְ
אֱנָשׁ מִינָּנָא יַת קִבְרֵיהּ לָא
יְכָלֵי מִנָּךְ מִלְּמִקְבַּר מֵיתָךְ:

רשב"ם

(ו) נשיא אלהים. ולא גר ותושב ואין אתה צריך לקנות: במבחר קבורינו. במקום שקוברין שרי האדון והרי לך קבר מזומן:

בעל הטורים

(ו) מתך. ד' במסורה ככה ג' וחד יהיו מתיך וגו' דהכא חסרים דכתיב מת מיירי והכא מלא דכתיב מלא דמיירי בברכים ויש כאן רמז למה שאמרו שמתי ח"י מיים מחלה דהכא כתיב מתך וכתיב כתיב יהיו מתיך מי' מתך דהכא יהיו מתיך דכתיב: לא יכלה. כי' ככ"ש לא יכלה. ד' ד' ד'

וְתִשְׁכּוּב לְוָתֵהּ וְתִשְׁמַן לְרִבּוֹנִי מַלְכָּא: ג וּבְעוּ עוֹלְמְתָא שַׁפִּירְתָּא בְּכֹל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְאַשְׁכְּחוּ יָת אֲבִישַׁג דְּמָן שׁוּנֶם וְאַיְתִיאוּ יָתֵהּ לְמַלְכָּא: ד וְעוֹלְמְתָא שַׁפִּירְתָּא עַד לַחֲדָא וַהֲוָה לְמַלְכָּא קְרִיבָא וּמְשַׁמְּשָׁא לֵיהּ וּמַלְכָּא לָא יְדָעָהּ: ה וַאֲדֹנִיָּה בַּר חַגִּית סְתַרְבַּרְ לְמֵימַר אֲנָא אֶמְלוֹךְ וַעֲבַד לֵיהּ רְתִיכִין וּפָרְשִׁין וְחַמְשִׁין גַּבְרָא רְדִיפִין קֳדָמוֹהִי: ו וְלָא שַׁלִּימֵיהּ אֲבוּהִי מִיּוֹמוֹהִי לְמֵימַר מָה דֵּין כְּדֵין אַף עָבִיד וְאַף הוּא שַׁפִּיר בְּרִיוָא לַחֲדָא וַיְהֵיהּ יְלִידַת בָּתַר אַבְשָׁלוֹם:

וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְהָם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: ג וַיְבַקְּשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: ד וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ: ה וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: ו וְלֹא עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם:

דש"י

מחממין את בשרה: סבנת. מחממת: (ד) לא ידעה. לא בעלה: (ה) מתנשא. מתפאר: וחמשים איש. כטולי מחול וחקוקי כפות רגלים: (ו) ולא עצבו אביו. לא הכעיסו: ואותו ילדה. אמו: אחרי אבשלום. כלומר גדלתו אחר תרבות שגדלה אמו של אבשלום את אבשלום:

מצודת דוד

לו: (ג) נערה יפה. כי היופי יורה על ריבוי סדום המוליד רב התום: (ד) והשרתהו. כדבר התמים: לא ידעה. כי הבעולים לא תתמם עוד בכתולה. ורז"ל אמרו שהיתה אסורה עליו משום שנאמר לא ירבה לו נשים (דברים י"ז): (ה) מתנשא לאמר וגו'. היה מרמה בעצמו נשיאות וגדולה וכאלו אמר אני אמלוך כי הגדולה שהיה מרמה בעצמו לא תתכן אלא לאני שמעותה למלוך: רכב. לרכוב בו: (ו) ולא עצבו וגו'. ר"ל משודו עם כי עשה דבר מה שלא ההגון לא היה אביו מעלינו לומר למה עשית כזאת וכעבור זה תשב שכל מעשיו הנויים ורצוי הוא למלוכה: גם הוא טוב תואר. גם בעבור היופי תשב שהגון הוא למלכות: ואותה ילדה. אמו ילדה אותו מיד אחר שנולד אבשלום וא"כ היה עתה גדול כאחים כי אמנון ודניאל ואבשלום הגדולים ממנו ככר מתו וכעבור זה תשב גם כן אשר לו משפט המלוכה:

דעם פירוש עברי מיישב געפינם מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

תרגום כתובים משלי ד

להמשיך מיסוד ומלכות ח"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם כ"ן שבעשיה:

א אֲרִישׁ וְלָא תֶעְבַּר עִמְּהוֹן סְטֵי וְעֲבַר מִנְּהוֹן: ב לָא דְמָבִין עַד מָה דְּמִבְּאֵשִׁין וּפָרִידָא שִׁינְתְּהוֹן עַד מָה דְּעָבְדִין תִּיקְלָא: ג דְּמִיכְלְהוֹן מִיכְלָתָא דְרַשִׁיעֵי וְחַטְרָא דְחַטּוֹפְיָא שַׁתְיָין: ד וְאוֹרְחָא דְצַדִּיקֵי כְּנְהוֹרָא דְמִזְהַר

רש"י

(ג) פרעהו. כעלהו: שטה מעליו. סור מסיני: (כ) לא ישנו. אינם יכולים לישן: (ג) כי לחמו. לשון מדון: (ד) כאור נוגה. שהולך ומאיר מעמוד

מצודת דוד

(ג) פרעהו. כעל הדרך ההוא ואל תעבר בו נטה מעליו ועבור ממנו: (כ) כי לא ישנו. שהולכים בדרך ההוא לא יוכלו לישן אם לא עשו הרעה: אם לא יכשילו. את אחריהם וכפל הדבר כמ"ש: (ג) לחם רשע. ר"ל כאלה מגזל: חמסים. הכאה מתמם: (ד) ואורח צדיקים. התורה שהצדיקים הולכים בו הוא פשוט היום המאיר והולך ומאיר בכל פעם יותר עד אשר יכון היום בשלימותו והוא אות היום ר"ל בכל עת ישכילו יותר לעמוד

פירוש ע"ט

(א) פְּרָעֵהוּ אַל תַּעֲבֹר בּוֹ זָאלְסְט דָעם וְוֶעג צוּ שְׁטֶערִין דוּ זָאלְסְט נִיט גַּיין דוּרְךְ אִים שְׁטֶה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר קֶער אַוֶועק פּוּן דָעם וְוֶעג אוּנְ גֵייא אִין אַיין אַנְדֶער וְוֶעג. אִין דָעם וְוֶעג פּוּן דִיא הוֹרָה: (ב) כִּי לֹא יָשְׁנוּ אִם לֹא רָעוּ וָארוּם זַיי קֶענֶען נִיט שְׁלָאפִין אוֹיב זַיי הָאבֶּין קֵיין שְׁלֶעכְטְס גִיטָאהָן וְנִגְזְלָה שֶׁנָתָם אִם לֹא יַכְשִׁילוּ עָם אִין אַנְוועק גֶינוּמֶען זַייעֶר שְׁלָאף אוֹיב זַיי הָאבֶּין גֶעגֶזֶלְט: (ג) כִּי לָחֲמוּ לֶחֶם רֶשַׁע וָארוּם דָאס בְּרוֹיט וָואס זַייא עֶסִין אִין דָאס פּוּן שְׁלֶעכְטְס וָואס זַייא הָאבֶּין גִיטָאהָן יֵין חֲמָסִים יִשְׁתּוּ דָעם וַיין וָואס זַייא טְרִינְקֶען אִין דָאס פּוּן גְזֵלָה וָואס זַייא הָאבֶּין גֶעגֶזֶלְט: (ד) וְאוֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נוֹגַהּ דָעם שְׁמָאלֶין וְוֶעג וָואס דִיא צַדִּיקִים גֶייֶען

הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן הַיּוֹם: ה דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ
בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ: ו בְּנִי לְדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאֲמָרַי הַט אָזְנֶךָ:
מִתְהַקְּלִין: ו בְּרִי לְמִלַּי אֲצִית וּלְמֵאמְרַי צְלִי אוּדְנָךְ:

וְאָזֵיל נְהַרְיָה עַד סָה דְתַקֵּן יוֹמָא: ה וְאָרְחָא דְרַשִׁיעֵי הַכִּירָא וְלָא יָדְעִין בְּמָנָא

מצודת דוד

רש"י

הנכון: עד נכון היום. עד תגות היום:

פירוש ע"ה

אין אור, נועט זיא שיינען וויא דיא ליכטיגקייט פון מארגינשטערין הולך ואור עד נכון היום וואס עם נייט אלע מאהל ליכטיגער ביז צום מיטען טאג, בייא די צדיקים איז אין אנהייב שלעכט, אבער דער סוף ווערט גוט: (ה) דרך רשעים כאפלה אבער בייא דיא רשעים אפילו זייא ביינען אין אנהייב אין אברייטע וועג, וועט זיין אזוי פינסטער וויא אפלה. דאס איז אשטארקערע פינסטערניש ווי חשך לא ידעו במה יכשלו ווי וועלין אליין נים וויסען מיט וואס זיא שיינען וועלין גישטרויכילט ווערין, בייא דיא רשעים איז אין אנהייב גוט, נאכדעם קומט אויף זייא אומגליק אז זיי ווייסין נאר נים פון וואנען דער אומגליק איז אויף זייא גיקומען: (ו) בני לדברי הקשיבה מיין זוהן פארנעם מיינע רייד לאמרי הט אזנך ביינ איין דיין אויער צו הערין וואס איך וועל זאגין, ואלמט הערין וואס שטייט אין דיא תורה אוג זאלמט הערין וואס דיא חכמים זאגין:

ברטנורא **כ"שנה ברכות פרק ה** **עיקר ותו"ט**

פרק ה א אין עומדין מתוך כובד ראש. ס"כ"ע ומורת (ח) דכתיב עבדו את ה' בירא' ומבודה זו תפלה היא: שוהים שעה אחת. במקו' שכאו להתפלל: אפילו המלך שואל בשלומו. מלך ישראל אבל מלך עכו"ם פוסק שלא יברכנו: אפי' נחש כרוך על עקבו. דוקא נחש ערוב פעמי' היה נוטך אבל מקרב לו אפעה מן הדברי' שולאי נוטכים וממיתים פוסק: ב מזכירין גבורות גשמים. מזיב הרוח שאינו לשון בקשה אלא ל' הזכרה וכבר. ומפני שהגשמי' אחת מגבורותיו של הקב"ה דכתיב עושה גדולות עד אין חקר הגותן מטר על פני ארץ (כ) מש"ה קרי לה גבורות גשמים: ושאלה. ותן טל ומטר לשון בקשה: בברכת השנים. מתוך שהן פרנסה קבעו שאלתן בברכת

(ח) וכוכר רחם דרך משל הוא כלומר מפני שראשו הוא עיקר כל האברים וקשמכיר אותו עליו כל האברים נכנעים ויוסר בהנעו' ס"ר"י: [ח] שעה אחת. אע"פ שברכה מקומות כשאומר שעה אינו ר"ל שעה דוקא אלא זמן מופש. שכא אינו כן אלא שעה ממש ומוכח מהגמרא ס"ר"י: למקום. אחרי' כוונתה בולם ברוממות המקום כלכד ואין הפירוש שיכוונו לאמירת התפלה דמאי קאמר למקום לתפל' ס"ל. הר"י: ל"י. בדבור דאלו שניכם לא מלינו בשום מקום שנקרא הפסק ס"ר"י: (כ) (איוב ה) וכתיב בורא קנות פארץ כו' אין חקר וכתיב מכין הריש ככמו נאחר בגבורה גמ' ריש תפנית: [כ] בתחה"מ. דתניא ולעבדו בכל לבבכם (דברים יא) איזהו עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה

כלי אמלטי דתכד דמלכות דלילה אל אל

פרק ה א אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהים [ח] שעה אחת ומתפללים כדי שיכונו את לבם למקום. אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו. ואפי' נחש כרוך על עקבו לא יפסיק: ב מזכירין גבורות גשמים [כ] בתחית המתים. ושואלין הגשמים בברכת השנים.

פרק ה א אין עומדין מתוך כובד ראש
מען טאר זיך נים שטעלין דאונען
נאר מיט איין איינגעביינטין קאפ ודאס הייסט
מיט אונטערטעניג [חסידים הראשונים היו שוהים שעה
אחת ומתפללים דיא פארצייטינע חסידים פלעגען
פאר דעם דאונען וארטין אשעה כדי שיכונו את
לבם למקום זיא זאלין אן ברייטין וייער הארץ צו
נאט אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו אפילו אמלך
נים אים שלום טאר ער אים נים ענטפערין אין
מיטען דאונען ודאס מיינט טען א אידישין מלך
אפילו ער וועט אים נים ענטפערין וועט ער אים
אויך נים הרגען אבער אז אמלך פון דיא געצין
דינער האט אים גיגעבין שלום זאל ער אים
ענטפערין אפילו אין מיטען שמונה עשרה טאמער
וועט ער אים הרגען ווייל ער ענטפערט אים נים
ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אוג אפילו אשלאנג
איז ארום גיוויקולט אויף זיין פוס טאר ער אויך
נים טפסיק זיין אין מיטען שמונה עשרה. דווקא
ביזוי אשלאנג וואס בייסט נים דארף ער נים
טפסיק זיין, אבער אזוי אשלאנג וואס בייסט אוג
מיט זיין גיפט הרגת ער דעם מענטש מוז ער
טפסיק זיין אפילו אין מיטען שמונה עשרה:
ב מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים טען דעד
מאנט דיא שטארקייט פון רעגין וטען זאגט
משיב הרוח ומוריד הגשם אין דיא ברכה פון
תחיית המתים ודאס איז אהה גבור [ושואלין הגשמים
בברכת השנים אוג טען בעט אויף רעגין וטען זאגט
ותן טל ומטר] אין דיא ברכה פון מברך השנים

ובתיב בתרי' ונתתי מטר ארצכם נמרא פ"ק דתענית ותקנו בתפיית המתים שכמו שתפיית המתים מיים לעולם כן ירידת גשמים מיים לעולם הר"י והייטו דאמריגן בגמ' שקול' כתחה"מ: [ג] בהודאה. פי' קודם שיתחוה ברכת מודים ועשמו מפני שמיל' לשם שוזכה אותו להכין ולהשכיל כין קודש לחול. הר"י: (ג) וז"ל רש"י האומר בתפלתו ועשמייסו דוקא בתפל' שבשאומר בתפלה מחליט את הדבר ולכני משתקין אותו. משא"כ דרך דרש או פשט כו'. תוי"ט: (ד) ואין הדבר כן שאלו היה דרך רחמנות לא יוה לשחוט היה אז עוף כלל אכל היא מצוה מקובלת אין לה טעם. הר"מ: [ד] ואם. והטעם כדי שלא תתבטל נשיאת כפיס אבל אם יש כהן אחר שיעלה את כפיו לא יעלה ש"ץ את ידיו

ר' עקיבא אומר אומרה ברכה רביעית בפני עצמה ר"א אומר [ג] בהודאה: ג האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו. העובר לפני התיבה וטעה יעבור אחר תחתיו ולא יהא סרבן באותה שעה. מנין הוא מתחיל מתחלת הברכה שטעה זה: ד העובר לפני התיבה לא יענה אחר הכהנים אמן מפני הטרוף [ד] ואם אין שם כהן אלא הוא לא ישא את כפיו.

והבדלה בחונן הדעת. כמוצאי שבת: בחונן הדעת. שהיא ברכה ראשונה של חול וכירושלמי אמרו מפני מה תקנו הבדל' בחונן הדעת שאם אין דיעה הבדלה מנין יגיעו רחמיך. כמו שהגיעו רחמיך על צפור וגזרת לא תקם האם על הבנים כן חוס ירחם עלינו (ג): משתקין אותו. שעשה מדותיו של הקב"ה רחמים (ד) והם אינם אלא גזירת מלך על עבדיו: על טוב יזכר שמך. משמע על טובתך נודה לך ועל הרע לא נודה והרי אנו חייבין לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה: מודים. למחזי כמקבל שתי אלוהות ומפרש בירושלמי הלא דתימא בלבור אבל ביחיד תחנונים הם: ולא יהא סרבן באותו שעה. כדרך אחר יורדים לפני התיבה שאריך לסרב פעם ראשונה אבל זה לא יסרב כשאומרים לו לך רד לפי שגגאי היא שתהא התפלה מופסקת כל כך: ד לא יענה אמן אחר הכהנים. בסוף כל ברכה כמו שאחר לבור עונין: מפני הטרוף. שלא תטרוף דעתו ויטעה לפי שאליה לבור הוא צריך להתחיל ברכה אחת ולהקרות להן מלה במלה ואם יענה אמן לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו מהר ולהתחיל הברכה שראוי שיתחיל: לא ישא את כפיו. שמא לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו להתחיל שיש שלוש

וְהַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת אוּנ הַבְדָּלָה [אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ] וָאגְט מָען אין דִיא בְּרָכָה אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אוֹמְרָה בְּרָכָה רְבִיעִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ רַבִּי עֲקִיבָא וָאגְט דִיא בְּרָכָה פוּן הַבְדָּלָה וָאל מָען וָאגִין בַּאזוּנְדֶער וָנאך דֶער בְּרָכָה פוּן הָאל הַקָּדוֹשׁ וָאגְט מָען אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ אוּנ מָען לָאזְט אוֹיס מִיט אַבְּדָּלָה הַמַּבְדִּיל בֵּין קוֹדֶשׁ לְחוֹל) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר בְּהוֹדָאָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וָאגְט אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ וָאל מָען וָאגִין אִין מוֹדִים, אַיידֶער עֶר לָאזְט אוֹיס דִיא בְּרָכָה פוּן מוֹדִים וָאגְט מָען אַתָּה חוֹנַנְתָּנוּ: ג הָאוֹמֵר עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ וָוען אַיינֶער וָאגְט אַתְּפִלָּה צוּ נָאט אַזוי וִוי דוּ הָאסְט רַחֲמָנוּת גִיהַאט אוֹיף אַיין נֶעסְט פֵייגִיל־אַך אוּנ הָאסְט גִיהַייסִין מָען וָאל נִיט נֶעמָען דִיא מוּטֶער מִיט דִיא קִינְדֶער אַזוי זָאלְסְטוּ אוֹיף אוּנְז רַחֲמָנוּת הָאבִּין וְעַל טוּב יִזְכֹּר שִׁמְךָ אֲדֶער עֶר וָאגְט צוּ נָאט אוֹיף גוּטְס וָאל דֶער מָאנְט וָוערִין דַיין נָאמֶען אִיךְ לוֹיבּ דִיךְ נָאט אוֹיף דָאס גוּטֶע וָואס דוּ הָאסְט מִיר גִיטָאהָן מוֹדִים מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ אֲדֶער עֶר וָאגְט צְוַוייא מָאהָל מוֹדִים אוֹיף דִיא דְרַייא זַאכִין הַייסְט מָען אִיהְם שְׁוַוייגִין עֶר וָאל נָאך אַמָּאהָל נִיט וָאגִין אַזוי, וָוארוּם אַז עֶר וָאגְט עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ. אַזוי וִוי דוּ הָאסְט רַחֲמָנוּת גִיהַאט אוֹיף אַיין נֶעסְט, וְעהְט אוֹיס אַז עֶר טוּהְט דִיא מִצְוָה פוּן נָאט וַוייל זַיי זָענֶען רַחֲמָנוּת אוּנ אִין אֱמֶת דַארְף מָען טָאהָן דִיא מִצְוֹת וַוייל זַייא זָענֶען גְּזֵרוֹת פוּן נָאט אוֹיף אוּנְז אוּנ מִיר זָענֶען זַיינֶע קְנֶעכְט מוּזִין מִיר מָאהָן וָואס עֶר אִיז אוֹיף אוּנְז גוֹזֵר, אוּנ אַז עֶר וָאגְט עַל טוּב יִזְכֹּר שִׁמְךָ. וְעהְט אוֹיס אַז נָאר אוֹיף גוּטְס וַוייל עֶר לוֹיבִּין נָאט אוּנ נִיט אוֹיף שְׁלֶעכְטְס. אוּנ אִין אֱמֶת דַארְף אַמֶּענְטְש לוֹיבִּין נָאט אוֹיף שְׁלֶעכְטְס אַזוי וִוייא אוֹיף גוּטְס, אוּנ אַז עֶר וָאגְט צְוַוייא מָאהָל מוֹדִים וְעהְט אוֹיס וִוי עֶר לוֹיבְּט צוּ צְוַוייא נֶעטֶער, פְּרִיעֶר הָאט עֶר גִיזָאגְט מוֹדִים צוּ אַיין נָאט אוּנ דֶער נָאך וָאגְט עֶר מוֹדִים צוּם אַנְדֶערִין נָאט, דְרִיבֶּער דַארְף מָען אִים זָאגִין אַז עֶר וָאל נָאך אַמָּאהָל אַזוי נִיט וָאגִין הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְטָעָה יַעֲבוֹר אַחֵר תַּחְתָּיו וָוען אַיינֶער דַאוֶוינְט פַאר אוּנ הָאט זִיךְ טוֹעֶה גִיוֶוען יַעֲבוֹר אַחֵר תַּחְתָּיו וָאל אַיין אַנְדֶערֶער גֵיין צוּם עַמּוּד וְלֹא יְהֵא סָרְבָּן אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער וָאל זִיךְ נִיט לָאזִין בֶּעמִיִין נָאר עֶר וָאל בַּאלְד גֵיין צוּם עַמּוּד וּמִנַּיִן הוּא מַתְחִיל פוּן וָועלְכִין אָרְט הַייבְּט דֶער אַנְדֶערֶער אָן צוּ דַאוֶוינֶען מִתְּחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָּהּ פוּן אָנְהֵייבּ דֶער בְּרָכָה וָואס דֶער עֶרְשְׁטֶער הָאט זִיךְ אִין אִיר טוֹעֶה גִיוֶוען, וָוען דֶער עֶרְשְׁטֶער הָאט זִיךְ אֲפִילוּ טוֹעֶה גִיוֶוען אִין מִיטֶען דֶער בְּרָכָה הַייבְּט אוֹיךְ אָן דֶער אַנְדֶערֶער פוּן אָנְהֵייבּ בְּרָכָה: ד הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה לֹא יַעֲנֶה אַחַר הַכֹּהֲנִים אָמֵן דֶער וָואס דַאוֶוינְט פַאר אִין עַמּוּד וָאל נִיט עֶנְטְפֶערִין אָמֵן נָאך דִיא כֹּהֲנִים וָוען זַייא דוּכְענֶען מִפְּנֵי הַטְּרוּף עֶר וָאל נִיט פַארְמִישְׁט וָוערִין וַוייל עֶר דַארְף פַאר לֵייעֶנֶען דִיא כֹּהֲנִים וָואס זַיי זָאלִין זָאגִין, אוּנ אַז עֶר זֶעט אִין מִיטֶען זָאגִין אָמֵן קֶען זַיין אַז עֶר וָועט דֶער וַוייל פַאר גֶעסִין וָוייא עֶר הַאלְט אוּנ וָועט נִיט וִוייסֶען וִוייא אָן צוּ הַייבִּין, דְרִיבֶּער זָאל דֶער חַזָּן נָאר שְׁוַוייגֶען וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו אוּנ אוֹיבּ עֶס אִיז דַארְטִין נִיט דָא קֵיין אַנְדֶערֶער כֹּהֵן נָאר דֶער חַזָּן, זָאל עֶר נִיט דוּכְענֶען, וַוייל בַּאלְד נָאך דֶעם דוּכְענֶען דַארְף דֶער חַזָּן אָנְהֵייבִּין דִי בְּרָכָה שִׁים שָׁלוֹם. אוּנ מָאמֶער וָועט עֶר זֵיין צוּ טִימֶעלְט פוּן דֶעם דוּכְענֶען וָועט עֶר נִיט קֶענֶען

שתהא דעתו מטורפ' מאימתא דציבורא: ואם הבטחתו. כלומר אם כמוה הוא שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הצבור: ה' אם שגורה תפלתי בפי. סדורה כפי גמרולה ואיני נכשל בה: שהוא מטורף. שהחולה מטורף כמו אך ערוף טורף (ברא"ת מ"ד) פירש אחר ל' מורסיס לו תפלתו כפניו כלומר התפלה שהתפלל עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מקובלת:

ואם הבטחתו. שהוא נושא את כפיו וחוזר לתפלתו ראשון: ה' המתפלל וטעה סי' רע לו ואם שליח ציבור הוא סי' רע לשולחיו מפני [ה] ששלוחו של אדם כמותו. אמרו עליו על ר"ח בן דוסא כשהי' מתפלל על החולים. היה אומר זה חי וזה מת. אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף:

ותפי' אם הבטחתו. הנ"מ ונ"מ: [ה] ששלוחו. ויליף לה מדכתיב ושחטו אותו כל קה"ל דולאי לא היו שוחטין כל ישראל אלא ששלוחו של אדם כמותו. גמ':

אַזוי בַּאלַד אָנהייבין שים שָׁלוֹם. איז דאס ניט שַׁיין פאר דעם צבור וואס שיקען אים. ווייל דער שליח פון אַמענטש איז אַזוי וויא ער אַליין אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואמר זה חי וזה מת מען האט דער צייכן אויף רבי חנינא בן דוסא אז ער פלעגט מתפלל זיין אויף קראנקע פלעגט ער נאך דער תפלה זאגין דער וועט לעבין און דער וועט שטארבין אמרו לו מנין אתה יודע הָאט מען בייא איהם גיפרעגט פון וואנען ווייסטו דאס אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל האט ער זיי גיזאגט אויב מיין תפלה גייט מיר געשווינד פון מויל איך האב קיין טעות יודע אני שהוא מקובל מען האט מיר מיין תפלה צוריק גיוואָרפין ישב וכתבו וכוונו אותה שעה דיא תלמידי חכמים האבין זיך גיזעצט און האבין פארשריבען ריכטיג דיא ציט וואס רבי חנינא האט גיזאגט אז דיא היץ

דעם צבור וואס שיקען אים. ווייל דער שליח פון אַמענטש איז אַזוי וויא ער אַליין אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא שהיה מתפלל על החולים ואמר זה חי וזה מת מען האט דער צייכן אויף רבי חנינא בן דוסא אז ער פלעגט מתפלל זיין אויף קראנקע פלעגט ער נאך דער תפלה זאגין דער וועט לעבין און דער וועט שטארבין אמרו לו מנין אתה יודע הָאט מען בייא איהם גיפרעגט פון וואנען ווייסטו דאס אמר להם אם שגורה תפלתי בפי יודע אני שהוא מקובל האט ער זיי גיזאגט אויב מיין תפלה גייט מיר געשווינד פון מויל איך האב קיין טעות יודע אני שהוא מקובל מען האט מיר מיין תפלה צוריק גיוואָרפין ישב וכתבו וכוונו אותה שעה דיא תלמידי חכמים האבין זיך גיזעצט און האבין פארשריבען ריכטיג דיא ציט וואס רבי חנינא האט גיזאגט אז דיא היץ

גמרא ברכות דף לד ע"ב

כלי המלון דתכד דמלכות דבריאה א אל

הנו רבנן מעשה שחלה בנו של רבן גמליאל שינר שני ת"ח אצל ר' חנינא בן דוסא לבקש עליו רחמים בירידתן אמר להם לכו שחלצתו חמה א"ל לעלייה וביקש עליו רחמים בירידתו אמר להם אנכי אלא כך מקובלני אם שגורה תפלתי בפי וכי נביא אתה א"ל לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי ודע אני שהוא מקובל ואם לאו יודע אני שהוא מטורף ישבו וכתבו וכוונו אותה שעה

שחלצתו חמה. שלפתו נמולה מגופו. חמה הוא החולי הקודחו וחלצו. לשון חלץ מהם:

הָנוּ רַבָּנַן דִּיא רַבָּן גַּמְלִיאֵל שִׁינֶר שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אֶצֶל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים בִּירִידָתָן אָמַר לָהֶם לְכוּ שֶׁחֻלְּצָתוּ חַמָּה לְעֲלִיָּיה וּבִיקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים בִּירִידָתוֹ אָמַר לָהֶם אֲנִכִּי אֶלָּא כָּךְ מְקוּבָּלַנִי נָאר אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי אוֹיב דִּיא וְוערטער פון דִּיא תְּפִלָּה גַּייט אַרוים גֶעשְׁווינְד פון מַיין מויל און איך הָאב קיין טָעוּת יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקוּבָּל וַיִּים איך אַז מַיין תְּפִלָּה אֵין אָנְגֶענוּמֶען וְאִם לַאו אוֹיב דִּיא וְוערטער לויפין ניט פון מויל און איך הָאב אַלע מָאהָל אַטְעוּת יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטוּרָף וַיִּים איך אַז מען האט מיר מַיין תְּפִלָּה צוריק גיוואָרפין יָשֵׁב וְכָתְבוּ וְכַוְּנוּ אוֹתָהּ שָׁעָה דִּיא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָאבין זיך גיזעצט און האבין פארשריבען ריכטיג דִּיא צַייט וואס רַבִּי חֲנִינָא הָאט גיזאגט אז דִּיא הִיץ

נָעגאנגען אָמְרוּ לוֹ וְכִי נָבִיא אַתָּה דִּי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָאבין גיזאגט צו רַבִּי חֲנִינָא דו בִּיזט דָּען אַ נָבִיא אָמַר לָהֶם הָאט רַבִּי חֲנִינָא גיזאגט צו דִּיא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לֹא נָבִיא אָנֹכִי נִיט בִּין איך בִּין אַ נָבִיא וְלֹא בֶּן נָבִיא אָנֹכִי נִיט איך בִּין אַזוֹהֶן פון אַ נָבִיא אֶלָּא כָּךְ מְקוּבָּלַנִי נָאר אַזוי הָאב איך גֶילֶערנְט אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי אוֹיב דִּיא וְוערטער פון דִּיא תְּפִלָּה גַּייט אַרוים גֶעשְׁווינְד פון מַיין מויל און איך הָאב קיין טָעוּת יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקוּבָּל וַיִּים איך אַז מַיין תְּפִלָּה אֵין אָנְגֶענוּמֶען וְאִם לַאו אוֹיב דִּיא וְוערטער לויפין ניט פון מויל און איך הָאב אַלע מָאהָל אַטְעוּת יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטוּרָף וַיִּים איך אַז מען האט מיר מַיין תְּפִלָּה צוריק גיוואָרפין יָשֵׁב וְכָתְבוּ וְכַוְּנוּ אוֹתָהּ שָׁעָה דִּיא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָאבין זיך גיזעצט און האבין פארשריבען ריכטיג דִּיא צַייט וואס רַבִּי חֲנִינָא הָאט גיזאגט אז דִּיא הִיץ

לא חסרתם. שעה: כעבד. כן בית ככנס ויולא שלא כרשות: כשר לפני המלך. שאינו רגיל לבא לפניו: חלונות. שגורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו ככנע: דמצלי בבקת'. בבקעה שכשהוא במקום לגיעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר ובקעה אינו מקום לגיעות: חציף עלי מאן דמצלי בבקת'. וא"ת הכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה (בראשית כד) יל דהתם מיירי בכר המוריה כדאמרינן בפסחים פ' הרואה (דף מח) נא ביצחק שקראו שדה וכו' א"נ בקת' דהכא מיירי בבקע' במקום שרגילין שם בני אדם לעטור והולכי דרכים: כסוי חטאה. ושעמא לפי שאו מתכייש על חטאו אבל אם מפרש חטאו דומה שאינו מתכייש עליו ואמרי' לעיל פ"ק (דף יג) כל המוסיף דבר ומתכייש מוחלים לו מיד:

וכשבאו אצל ר"ג אמר להם העבודה לא חסרתם ולא הותרתם אלא כך היה מעשה באותו שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות. ושוב מעשה בר' חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי וחלה בנו של ר' יוחנן בן זכאי א"ל חנינא בני בקש עליו רחמים שיחיה הניח ראשו בין ברכיו וביקש עליו רחמים וחיה אמר ריב"ז אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחין עליו אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך אמר לה לאו אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות שנא' וכיון פתיחין ליה בעליתיה נגד ירושלים אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא ואמר רב כהנא חציף עלי מאן

דמפרש חטאה שנא' אשרי נשוי פשע כסוי חטאה:

איז אַוועק גענאַנגען פון דעם קראַנקען יכשבאו אצל רבן גמליאל אז דיא תלמידי חכמים זענען גיקומען צו רבן גמליאל און האבין אים גיזאגט דיא רייד פון רבי חנינא אז אין דיא שעה איז אַוועק גענאַנגען דיא היץ פון זיין זוהן אמר להם האט רבן גמליאל צו זייא גיזאגט העבודה איך שוועור לא חסרתם ולא הותרתם איר האט ניט גיפעלט און ניט גימערט. עס איז ניט גיוועזען ווייניגער און ניט מער אלא כך היה מעשה נאר אזוי איז דיא זאך גיוועזען באותה שעה חלצתו חמה ושאל לנו מים לשתות פונקט אין דיא שעה וואס איר האט פארשריבען איז אַוועק גענאַנגען פון אים דיא היץ און ער האט גיבעטין מען זאל איהם געבין אביסול וואסער צום טרינקען ושוב מעשה ברבי חנינא בן דוסא נאך האט גימראפין בייא רבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי ער איז גע-גאנגען לערנען התורה בייא רבן יוחנן בן זכאי וחלה בנו של רבן יוחנן בן זכאי איז קראנק געוואָרין דער זוהן פון רבן יוחנן בן זכאי אמר לו האט רבן יוחנן גיזאגט צו רבי חנינא בני בקש עליו רחמים שיחיה ראשו בין ברכיו וביקש עליו רחמים וחיה האט רבי חנינא אראפ געבויגין דעם קאפ צו דיא קניא און ער איז געבליבען לעבין אמר רבן יוחנן בן זכאי אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כולו לא היו משגיחין עליו רבן יוחנן בן זכאי האט גיזאגט אויף זיך ווען איך וואלט געהאלטין אראפ געבויגין מיין קאפ צו דיא קניא אפילו אנאנצין טאג וואלט מען אויך ניט געקוקט פון היטעל אויף מיר אמרה לו אשתו דאס נייב פון רבן יוחנן האט גיזאגט צו איר מאן רבי יוחנן וכי חנינא גדול ממך איז דען חנינא גרעסער פון דיר אמר לה לא אלא האט רבן יוחנן גיזאגט צו זיין נייב חנינא איז ניט גרעסער פון

מיר אלא הוא דומה כעבד לפני המלך חנינא איז אזוי ווי אנגעבעט פון אמלך. ער גייט ארין אין אלע שטובין פון מלך. און צו יעדער צייט ווען ער וויל גייט ער צום מלך אין שטוב ואני דומה כשר לפני המלך און איך בין וויא אשר פון מלך. אפילו דער שר איז גרעסער פון קנעכט. דער קנעכט מוז אים בעדיען. פון דעסטוועגין טאר ניט דער שר ארין גיין צום מלך. נאר ווען דער מלך הייסט אים ארין גיין. און נאר אין דיא שטוב וואס מען הייסט אים ארין גיין ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן נאך האט גיזאגט רבי חייא בר אבא פון רבי יוחנן'ס וועגין אל יתפלל אדם אלא בבית שיש שם חלונות אמענטש זאל ניט דאוונען נאר אין אזוי אשטוב וואס אין איר איז דא פענסטער שנאמר ווארום עם שטייט אין פסוק בייא דניאל וכוין פתיחן ליה בעליתיה נגד ירושלים פענסטער זענען גיוועזען גיעפונט אויף זיין בוידים וואס ער פלעגט דארטין דאוונען געגין ירושלים אמר רב כהנא חציף עלי מאן דמצלי בבקתא רב כהנא זאגט דער מענטש וואס דאוונט אויף אליידינען פלאץ אדער אויף אפעלד הייסט דאס אהעזה געגין נאט. אמענטש דארף דאוונען אין אשטוב מיט מורא און מיט אצובראכין הארץ. און אויף אליידינען פלאץ פאלט קיין מורא אויף אמענטש ואמר רב כהנא חציף עלי מאן דמפרש חטאיה רב כהנא זאגט עס איז אחוצפה און אהעזה פון אמענטש אז ער רעט ארויס זייגע זינד. אז ער זאגט פאר נאט דיא עבירה האב איך גיטאהן זאיי מיר מוחל שנאמר ווארום עם שטייט אין פסוק אשרי נשוי פשע כסוי חטאה וואהל צו דעם מענטש וואס זייגע פשעים וזייגע זינד וואס ער האט גיטאהן בחזיר) זענען אַוועק געטראגין גיוואָרין, און זייגע חטאים וזייגע זינד וואס ער האט גיטאהן בשוגג זענען בדעקט גיוואָרין. מען ווייסט ניט פון דיא זינד וואס ער האט גיטאהן:

זוהר וזוי דף קכ"ט ע"א ת"ת דאלוות יוד הא ואו הא

ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. רבי יהודה פתח (תהלים סה) אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך הא׳ קרא אתמר אבל זכאה הוא כ"ע דאזרחוי אתכסרן קמי קב"ה ואיהו אתרעי ביה לקרבא ליה לגביה. ת"ח אברהם אתקריב לגביה ותיאובתיה דיליה הוה כל יומוי בהאי ולא אתקריב אברהם ביומא חדא לו בזמנא חדא אלא עובדוי קריבו ליה בכל יומוי מדרגא לדרגא עד דאסתלק בדרגוי. כד הוה סיב ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי לכתיב ואברהם זקן וכדין בא בימים באינון יומין עלאין באינון יומין ידיעאן ברזא דמהימנותא. וה' ברך את אברהם בכל. דמתמן נפקין כל ברכאן וכל טובו. זכאין אינון מאריהון דתשובה דהא בשעתא חדא ביומא הדא ברגע חדא קריבין לגבי קב"ה מה דלא הוה הכי אפילו לצדיקים גמורים דאתקריבו גבי קב"ה בכמה שנין. אברהם לא עאל באינון יומין עלאין עד דהוה סיב כמה דאתמר. וכן דוד דכתיב (מלכים א א) והמלך דוד זקן בא בימים אבל מאריה דתשובה מיד עאל ואתדבק ביה בקב"ה. רבי יוסי אמר תגינן אחר דמאריהון דתשוב׳ קיימי ביה בההוא עלמא לצדיקים גמורים ליה בגין דאינון קריבין למלכא יתיר מכלהו ואינון משכי עלייהו ברעותא דלבא יתיר וכהילא סגיא לאתקרבא למלכא. ת"ח כמה אתרין מתוקנין ליה לקב"ה בההוא עלמא וכולהו בי מותבי לון לצדיקים כל חד והד לפום דרגיה כדקא חזי ליה. כתיב אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך דקב"ה קריב לון לגביה דסלקין אינון נשמתין מתתא לעילא ולאתאחדא באתסנתהון דאתתקנו להו. ישכון חצריך אלין אתרין ודרגין לבר ומאן אינון כד"א (זכריה ג) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה והאי הוא דרגא בין קדישין עלאין ומאן דזכאין לדרגא דא אינון שליחן דמארי עלמא באינון מלאכין ועבדין שליחותא תדיר ברעותא דמאריהון בגין דאלין (אתקדשו) תדיר בקדושה ולא אסתאבו. כגוונא דא מאן דאסתאב בהאי עלמא איהו משיך עליה רוח מסאב וכל נפק נשמתיה מגיה מסאבין ליה ומדוריה בין אינון מסאבין ואלין אינון מזיקין דעלמא כמה דאתמסך כ"ע גרמיה בהאי עלמא הכי הוא מדוריה ואתמשך בההוא עלמא ואינון רוחי מסאבי מסאבין ליה ועאלין ליה לגיהנם. ת"ח מאן דאתקדש וכעיר גרמיה בהאי עלמא דלא אסתאב מדוריה בההוא עלמא בין אינון קדישין עלאין ועבדין שליחותא תדיר ואלין קיימי באתר כד"א (שמות כז) את אחר המסכן:

מוסר — יוסף לחק — הלכה פסוקה

מספר הרוקח א׳ ע"א — הרמב"ם הלכות יסודי התורה ג"ח

והזהירנו ה׳ לאהבה אותו שנאמר כי אם לאהבה את ה׳ אלהיך עשה מאהבה שהעושה מאהבה שכרו כפול ומכופל ואהבת אותו כל הנבראים באהבה אחיך שנאמר ואת שנפש אשר עשו בחרן ויאנום את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה אם יהרגו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ואם מת ולא עבר הרי זה מחוייב בנפשו:

(א) כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול שנאמר ונקדשתי בתוך בני׳ ומהזהרין שלא לחללו שנא׳ ולא תחללו את שם קדשי כיצד בשיעמוד עכו"ם ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה אם יהרגנו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם ואם מת ולא עבר הרי זה מחוייב בנפשו:

הַזְהִירָנוּ ה׳ לְאַהֲבָה אוֹתוֹ נָאט הָאט אוּנְז אָנְגֶיזָאנְט מָען זָאל אִים לִיב הָאבֶּן וְאָמְרוּ בְּסִפְרֵי אִין סִפְרֵי הָאט מָען גֶיזָאגְט עָם שְׁטֶיט אִין פָּסוּק וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ דוּ זָאלְסְט לִיב הָאבֶּן ה׳ וואס עֶר אִיז דַיין גָאט. וואס מֵיינְט מָען לִיב הָאבֶּן עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה זָאלְסְט טָאהֶן מִצְוֹת פּוּן לִיבְּשַׁאפְט. וַוייל דוּ הָאסְט לִיב גָאט דְרִיבֶּער טוּהְסְטוּ וואס עֶר הָאט גֶיבָּאטֶן שֶׁהֶעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה שְׂכָרוֹ כָּפוּל וּמְכוּפָל וואורום דֶער וואס טוּהְט מִצְוֹת פּוּן לִיבְּשַׁאפְט אִיז זַיין שָׂכָר פִּיל מֶער וְוִיא דֶער וואס טוּהְט וְוֶעגֶן מוֹרָא וְאָהַבְתָּ אוֹתוֹ עַל הַבְּרִיּוֹת דוּ זָאלְסְט לִיב הָאבֶּן גָאט. אוּנְד זָאלְסְט מַאכֶּן אַז אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁן זָאלֶן אִים אוֹיךְ לִיב הָאבֶּן כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ וְוִיא דַיין פָאטֶער אַבְרָהָם שֶׁנֶּאֱמַר וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וואורום עָם שְׁטֶיט אִין פָּסוּק דִיא מֶענְטְשֶׁן וואס זַיִיא הָאבֶּן גֶעמַאכְט אִין חָרָן. הָאבֶּן דֶען אַבְרָהָם אוּנְד שָׂרָה גֶעמַאכְט מֶענְטְשֶׁן. נָאר מָען מֵיינְט אִיז גֶיזָאגְט גֶיוואורֶן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאדָם וְחַי בָּהֶם דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זַיִיא טָאהֶן אוּנְד זָאל לֶעבֶּן דוּרְךְ זַיִיא וְחַי בָּהֶם עֶר זָאל לֶעבֶּן דוּרְךְ זַיי וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם אָבֶער נִיט עֶר זָאל שְׁטֶארְבֶּן דוּרְךְ זַיִיא וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר אוּנְד אוֹיב עֶר אִיז גֶישְׁטָארְבֶּן. עֶר הָאט זִיךְ גֶילָאזְט הֶרְגֶּנֶן אוּנְד נִיט גֶיוואלְט עוֹבֶר זַיִיז דִיא מִצְוָה הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ אִיז עֶר זִיךְ אַלֶיין שׁוּלְדִיג אִין זַיין שְׁטַארְבֶּן. נָאט הָאט דָאס

(א) כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְצוּוִין עַל קִידּוּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל אֶלָּא יוּדֶן וָעֶגֶן גֶיבָּאטֶן גֶיוואורֶן וַיִיא זָאלֶן הֵיילִיגֶן דָעם גְרוֹיסֶן נָאמֶן פּוּן גָאט שֶׁנֶּאֱמַר וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַוִיא עָם שְׁטֶיט אִין פָּסוּק גָאט הָאט גֶיזָאגְט אִיךְ זָאל גֶעהֵיילִיגְט וְוערֶן צְוַוישֶׁען דִיא יוּדֶן וּמִזְּהָרִין שֶׁלֹּא לְחַלְּלוֹ אוּנְד דִיא יוּדֶן וָעֶגֶן אָנְגֶעזָאגְט גֶיוואורֶן וַיִיא זָאלֶן נִיט פֶארְשֶׁעמֶען דָעם נָאמֶן פּוּן גָאט שֶׁנֶּאֱמַר וַוִיא עָם שְׁטֶיט אִין פָּסוּק גָאט הָאט גֶיזָאגְט צוּ דִיא יוּדֶן וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי אִיר זָאלְט נִיט פֶארְשֶׁעמֶען מַיין הֵיילִיגֶן נָאמֶן כֵּיצַד וַוִיא אַזוֹי כְּשֶׁיַּעֲמוֹד עַכּוּ"ם וְיַאֲנוּם אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ יַהֲרֻגוּ אוֹיב אַ עַכּוּ"ם נַייט אִיוּדֶן עֶר זָאל עוֹבֶר זַיין אוֹיף אַיין מִצְוָה פּוּן אַלֶע מִצְוֹת וואס שְׁטֶיעֶן אִין דִיא תּוֹרָה. אוּנְד אוֹיב עֶר וָעֶט נִיט וָעֶלֶן עוֹבֶר זַיין וָעֶט עֶר אִים הַרְגֶּנֶן יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג זָאל עֶר טָאהֶן דִיא עֲבֵירָה אוּנְד זָאל נִישְׁט גֶעהַרְגֶּט וְוערֶן שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְוֹת דִיא מִצְוֹת אִיז גֶיזָאגְט גֶיוואורֶן אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאדָם וְחַי בָּהֶם דֶער מֶענְטְשׁ זָאל זַיִיא טָאהֶן אוּנְד זָאל לֶעבֶּן דוּרְךְ זַיִיא וְחַי בָּהֶם עֶר זָאל לֶעבֶּן דוּרְךְ זַיי וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם אָבֶער נִיט עֶר זָאל שְׁטֶארְבֶּן דוּרְךְ זַיִיא וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר אוּנְד אוֹיב עֶר אִיז גֶישְׁטָארְבֶּן. עֶר הָאט זִיךְ גֶילָאזְט הֶרְגֶּנֶן אוּנְד נִיט גֶיוואלְט עוֹבֶר זַיִיז דִיא מִצְוָה הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ אִיז עֶר זִיךְ אַלֶיין שׁוּלְדִיג אִין זַיין שְׁטַארְבֶּן. נָאט הָאט דָאס

(ב) בד״א בשאר מצות חוץ מע״ג וגלוי עריות ושפיכות דמים אבל שלש עברות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תחרג יהרג ואל יעבור: (ג) במה דברים אמורים בזמן שהעכו״ם מתכוין להנאת עצמו ובנון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו או אנס אשה׳ לבועלה וכיוצא בזה אבל אם נתכוון להעבירו על המצות בלבד. אם היה ביכו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג. ואם אנסו להעבירו בעשר׳ מישראל

גיט געהייסין: (ב) בשה דברים אמורים בייא וואס זענען דיא רייד גיזאגט גיזוארין בשאר מצות חוץ מעכו״ם וגלוי עריות ושפיכות דמים נאר אז דער עכו״ם גייט אים עובר צו זיין איינע פון אלע מצות פון דיא תורה, אויסער דיא דרייא, עכו״ם גלוי עריות שפיכות דמים אבל שלש עבירות אלו אבער דיא דריי עבירות אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תחרג אויב דער עכו״ם ווערט זאגין צו אים ער זאל מזנה זיין מיט דיר אשה וואס ער טאר גיט מיט איר מזנה זיין, אוג אויב גיט ווערט ער אים הרגנן, אדער ער ווערט זאגין צו אים ער זאל מזנה זיין מיט דיר אשה וואס ער טאר גיט מיט איר מזנה זיין, אוג אויב גיט ווערט ער אים הרגנן, דעם יור, אוג אויב גיט ווערט ער אים הרגנן] יהרג ואל יעבור זאל ער זיך לאזין הרגנן אוג זאל גיט טאהן דיא דרייא עבירות, איינע פון ייא אויך גיט: (ג) בשה דברים אמורים ווען זענען דיא רייד גיזאגט גיזוארין אז ביא אלע אנדערע מצות אויסער דיא דרייא זאל מען עובר זיין אוג גיט געהרגט ווערין בזמן שהעכו״ם מתכוין להנאת עצמו נאר אז דער עכו״ם מיינט זיין טובה בגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת דהיינו דער יור באהט אשטוב פאר דעם עכו״ם, אוג שבת וויל ער גיט ארבעטין, גייט אים דער עכו״ם ער זאל באהען אום שבת, אוג אויב גיט ווערט ער אים הרגנן או יבשל לו תבשילו אדער דער עכו״ם גייט דעם יור ער זאל קאכין פון זייגעט-ווענין אום שבת, אוג אויב גיט ווערט ער אים הרגנן או אנס אשה לבועלה אדער דער עכו״ם גייט א אשה ער וויל מיט איר מזנה זיין, אוג אויב גיט ווערט ער זיא הרגנן ויציא בזה אוג נאך אזעלכע זאכין, וואס דער עכו״ם מיינט זיין טובה, אז דער יור ווערט טאהן די עבירה ווערט דער עכו״ם האבין דיא טובה, דא איז דער רין אז דער יור מעג טאהן דיא עבירה, אוג ראדף זיך גיט לאזין הרגנן אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד אבער אז דער עכו״ם האט זיין טובה נאר גיט געמיינט,

ער האט נאר גיוואלט דער יור זאל גיט טאהן דיא מצות וואס נאט האט גיבאטין אם היה ביט קבין עצמו אויב דאס איז גיזוען אין דער שטיל, עס איז קיינער גיט גיזוען דער ביי נאר דער יור אוג דער עכו״ם. אדער עס זענען אפילו גיזוען דער ביי עטליכע יודין נאר יאין שם עשרה מישראל עס זענען גיט גיזוען צעהן יודין שבור ואל יהרג איז אויך דער רין ער מעג טאהן די עבירה אוג דארף גיט געהרגט ווערין ואם אנסו בעשרה מישראל אוג אויב דארט זענען גיזוען צעהן יודין אוג זייא

שגיירן והכניסן תחת כנפי השכינה כל לכך כשני ילריך כילר טוב וכילר רע כל לכך שלא יהא לכך תלוק על הקב״ה וכל נפשך אפי׳ נוטל את נפשך. שמעון בן עזאי אומר אהבתו עד מאוד הנפש. לאהבה את ה׳ אלהיכם שמא תאמר הריני לומד תורה כשביל שאהא עשיר כשביל שאקבל שכר כשביל שאחא כיפיכה כשביל שאחריך ימים ת״ל לאהבה כל מה שתעשה לא תעשה אלא מאהב׳. רבי אלעזר

וגו׳ שגיירן והכניסן תחת כנפי השכינה כל לכך כשני ילריך כילר טוב וכילר רע כל לכך שלא יהא לכך תלוק על הקב״ה וכל נפשך אפי׳ נוטל את נפשך. שמעון בן עזאי אומר אהבתו עד מאוד הנפש. לאהבה את ה׳ אלהיכם שמא תאמר הריני לומד תורה כשביל שאהא עשיר כשביל שאקבל שכר כשביל שאחא כיפיכה כשביל שאחריך ימים ת״ל לאהבה כל מה שתעשה לא תעשה אלא מאהב׳. רבי אלעזר

שגיירן והכניסן תחת כנפי השכינה ער האט זיי מגייר גיזוען, אוג האט זיא ארין געברייגט אונטער דעם בעשיצונג פון גאט בכל לבבך מיט דיין גאנצין הארץ ואלסטו ליב האבין גאט בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע מיט דיינע ביידע יצרים. מיט דעם יצר טוב אוג מיט דעם יצר הרע. דאס מיינט מען ווען ער טוהט מצות זאל ער גאר נאר מיהן וויל גאט האט גיבאטין, אוג אפילו ווען ער טוהט פאר דעם גוף, ער עסט אוג טרינקט אוג שלאפט אוג נאך אנדערע זאכין זאל ער אויך טאהן פון גאטס וועגין, ער עסט אוג טרינקט אוג שלאפט, ער זאל געבין כח צום גוף ער זאל קענען דינען גאט, ער וויל האבין קינדער זייא זאלין אויך דינען גאט, אוג נאך אזעלכע זאכין זאל ער אלץ מיינען וועגין גאט בכל לבבך מיט דיין גאנצין הארצין שלא יהא לבך חיוב על הקב״ה עם זאל זיך גיט געפונען אין דיין הארץ אקריג אויף גאט, נאר וויא גאט ווערט מיט דיר מאכין זאלסטו זיין אין אמת צו פרירען בכל נפשך אפילו נוטל את נפשך אוג זאלסט ליב האבין גאט מיט דיין גאנצין לעבין, אפילו ער נעמט ביי דיר צו דאס לעבין, זאלסט אים אויך ליב האבין, שמעון בן עזאי גאנט [בכל נפשך] מיינט מען אהבהו עד מצוי הנפש זאלסט ליב האבין גאט ביז דיא לעצטע רגע וואס דיא נשמה ווערט פון דיר ארויס גיין, עס שטייט אין פסוק לאהבה את ה׳ אלהיכם איר זאלט ליב האבין אייער גאט שמא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהא עשיר טאמער ווערסטו זאגין איך ווערל לערנען תורה איך זאל דורך איר דייך ווערין בשביל שאקבל שכר בעולם הבא איך זאל גערופין ווערין רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא איך זאל האבין שכר צו עולם הבא בשביל שאשב בישיבה איך זאל זיין א ראש ישיבה בשביל שאאריך ימים איך זאל לאנג לעבין תלמיד יומר לאהבה לערונט אונז דער פסוק [לאהבה], מען זאל גאט ליב האבין כל מה שתעשו לא תעשו אלא מאהבה אלץ וואס איר ווערט טאהן

גן לזוק מומר עשה דברים לשם פועלם ולכך כשם נש"ם ומל תעשם עערס לפתגדל כשם :

יהרג ואל יעבור ואפי' לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד : (ד) וכל הדברי' האלו שלא בשעת הגזרה אבל בשעת הגזרה והוא שיעמוד שר רשעי עכו"ם בנבוכדנצר וחבריו ויגזור גזרה על ישראל לבטל דתם יהרג ואל יעבור אפי' על אחת משאר מצות בין נאנס בתוך עשרה בין נאנס בינו לבין עכו"ם :

זָאלְט אִיר נָאר טָאהָן פוּן לִיבֶּשׁאפְט, וַוייל אִיר הָאט לִיב נָאט, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק זָאגְט עֲשֵׂה דְּבָרִים לְשֵׁם פּוֹעֲלָם דוּ זָאלְסְט טָאהָן מִצְוֹת פוּן וָועגִין נָאט וָואס עֶר הָאט גִיבָּאטִין מָען זָאל זַייא טָאהָן וְדַבֵּר בָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם אוּנ זָאלְסְט רַיידִין אִין תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת פוּן נָאטְס וָועגִין, זָאלְסְט נִיט לֶערְנֶען תּוֹרָה פוּן וָועגִין דַיין פֶערְנֶעגִינֶען, נָאר וַוייל נָאט הָאט גִיבָּאטִין זָאל תַּעֲשֵׂה עֲשָׂרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם אוּנ זָאלְסְט זַייא נִיט מַאכִין פַאר אַקְרוֹיִן וְדַיָּא תּוֹרָה זָאל דִיךְ בֶּעשַׁיינֶען] אוּנ זָאלְסְט דִיךְ נִיט גְרוֹיס הַאלְטִין וַוייל דוּ בִּיזְט אַ לִמְדָן:

הָאבֶּן גִיזֶעהֶן וַוי דֶער עבוֹדִים נַייט דֶעם יוּדִין עֶר זָאל טָאהָן אַעֲבֵירָה, נִיט פוּן זַיין טוֹבָה וָועגִין, נָאר עֶר זָאל נִיט טָאהָן וָואס נָאט הָאט גִיבָּאטִין וְיַעֲבוֹר זָאל נִיט טָאהָן דִי עֲבֵירָה וַאֲפִילוּ לֹא נִתְכַּוֵּין לְהַעֲבִירוֹ אֶלָּא עַל מִצְוָה מִשְּׁאַר מִצְוֹת בִּלְבַד אֲפִילוּ דֶער עבוֹדִים הָאט נִיט מֶער גֶעמֵיינְט נָאר עֶר זָאל עוֹבֵר זַיין אוֹיף אַמִצְוָה פוּן אַנְדֶערֶע מִצְוֹת, נִיט עֲבוֹדִים אוּנ נִיט שְׁפִיכוּת דָמִים אוּנ נִיט גִלּוּי עֲרָיוֹת, פוּן דֶעסְטְוֶועגִין מוּז עֶר זִיךְ לֶאזִין הַרְגֵּנוּ: (ד) וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁלֹּא בְּשַׁעַת הַגְּזֵרָה דַיָּא אַלֶּע וָאכִין זֶעגֶען נָאר גִיוָאנְט גִיוָוארִין נִיט וָועגִין עֶם אִין אֲגֵרָה פוּן כֵּיוָן שֶׁעֲמוֹד מֶלֶךְ רָשָׁעִי עבוֹדִים כְּנֶבוּכַדְנֶצַּר וְיַגְזֵר גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם עֲם וָועט אוֹיפְשְׁטֵיין זוֹיף דִי יוּדִין אַמָּלֶה וָואס וָועט זַיין אַרְשָׁע אַזוֹי וַוי נְבוּכַדְנֶצַּר אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע מְלָכִים אוּנ וָועלִין בוֹזֵר זַיין אֲגֵרָה אוֹיף יוּדִין זַיי זָאלִין נִיט הִיטֶען דַיָּא תּוֹרָה אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת אֲפִילוּ עֶר וָועט נָאר בוֹזֵר זַיין אוֹיף אַיין מִצְוָה פוּן דַיָּא מִצְוֹת יַהֲרֹג וְאַל יַעֲבוֹר זָאל עֶר גֶעהַרְגֶט וָועדִין אוּנ זָאל נִיט עוֹבֵר זַיין אֲפִילוּ עַל אַחַת מִשְּׁאַר מִצְוֹת אֲפִילוּ דַיָּא מִצְוָה אִיז אַיינֶע פוּן אַנְדֶערֶע מִצְוֹת נָאר נִיט עבוֹדִים אוּנ נִיט שְׁפִיכוּת דָמִים אוּנ נִיט גִלּוּי עֲרָיוֹת] בֵּין נֶאנֶס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה סַיי צֶעהֶן יוּדִין זֶעגֶען דֶער בַּיי זוֹיִן מָען נַייט אַיִם בֵּין נֶאנֶס בֵּינוֹ לְבֵין עבוֹדִים סַיי עֲם אִיז קַיינֶער גִיוֶועזֶן נָאר עֶר אוּנ דֶער עבוֹדִים, מוּז עֶר זִיךְ לֶאזִין הַרְגֵּנוּ אוּנ נִיט עוֹבֵר זַיין אוֹיף דֶעם וָואס נָאט הָאט גִיבָּאטִין:

חיי שרה יום ב תורה

אונקלוס

והמשיך מת"ח דז"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ד' דמלוי יוד"ך אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם :

ז וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ לְבְנֵי־חֵת: ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר

ז וְקָם אַבְרָהָם וְסָגִיד לְעַמָּא דְאַרְעָא לְבְנֵי חֵתָאָה: ח וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן

לקוטים על התורה

(ח) וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר וגו', דֶער מִנְהָג אִיז דַאמָאלְס גִיוֶועזֶן אִין יַעֲדֶער שְׁטָאט אִיז גִיוֶועזֶן פִּיל בָּתֵּי קְבָרוֹת, יַעֲדֶער מִשְׁפָּחָה הָאט גֶעהַאט אַבֶּעזוֹנְדֶער בֵּית הַקְּבָרוֹת, אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזֶן אַיין בֵּית הַקְּבָרוֹת בֵּזוֹנְדֶער פַאר פְּרֶעמְדֶע מֶענְטְשֶׁין וָואס קוֹמֶען אִין שְׁטָאט אוּנ שְׁטֶארְבֶּין, אַז שָׂרָה אִיז גִיוֶועזֶן אַפְּרֶעמְדֶע אִין די שְׁטָאט חֶבְרוֹן אוּנ אִיז דַארְטְוֶועגִין גִישְׁטֶארְבֶּין, הָאט אַבְרָהָם מוֹרֵא גֶעהַאט שֶׁאמֶער וָועלֶין די מֶענְטְשֶׁין פוּן בֵּית חֵת וָואס הָאבֶּין גֶעוואהְנְט אִין חֶבְרוֹן וָועלִין בֵּגְרָאבֶּין שָׂרָה אִין דֶעם בֵּית הַקְּבָרוֹת וָואס מָען בֵּגְרָאבְּט וֹאלְט אַפְּרֶעמְדֶע עבוֹדִים", דְרִיבֶּער אִיז עֶר גֶעקוֹמֶען צוּ די מֶענְטְשֶׁין פוּן חֵת אוּנ הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיי אִיךְ בִּין שֶׁאלִי אַפְּרֶעמְדֶער גִיוֶועזֶן בֵּיז אִיצְט אִין די שְׁטָאט חֶבְרוֹן, אָבֶּער אִיךְ וַוייל מִיךְ דָא בֵּזֶעצִין וואהְנֶען דַרִיבֶּער פַארְלַאנְג אִיךְ פוּן אֶייךְ אִיר וָאלְט מִיר פַאר קוֹיפִין אַפְּלַאץ וָואס אִיךְ זָאל אִים מַאכִין פַאר מֵיין מִשְׁפָּחָה בֶּעזוֹנְדֶער, קַאבֶּין די מֶענְטְשֶׁין פוּן חֵת גִיזָאגְט צוּ אַבְרָהָם וָואס טוּט זִיר אַבֶּעזוֹנְדֶער פְּלַאץ אוֹיף אַבֵּית הַקְּבָרוֹת, קְלוֹיב דִיר אוּם וָועלְכֶין בֵּית הַקְּבָרוֹת דוּ וִוילְסְט פוּן אוּנְזֶערֶע מִשְׁפָּחוֹת אוּנ דַארְטִין בֶּגְרָאבֶּין, דוּ וָועסְט נִיט בֶּגְרָאבֶּין שָׂרָה צְוִישֶׁען גְרִים, וַוייל דוּ בִּיזְט בֵּיי אוּנְז אֲנָאסְלִיקֶער מַאן אוּנ מִיר תַּאלְטִין דִיךְ פַאר אַ אֶלְצְטִין בֵּיי אוּנְז, דְרִיבֶּער

לְמֵימַר אִם אִית רַעְוָא בְּנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר יַת מֵיתִי מִן קֳדָמַי קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוּ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר: ט וְיִתֶּן לִי יַת מְעָרַת כַּפֶּלְתָּא דִּי לֵיהּ דִּי בִּסְטַר חַקְלֵיהּ בְּכַסְפָּא שְׁלִים יִתְּנִנַּהּ לִי בֵּינֵיכוֹן לְאַחֲסַנַת קְבוּרָא: יוְעֶפְרוֹן יָתִיב בְּגוֹ בְּנֵי חֵתָאָה וַאֲתֵיב עֶפְרוֹן

אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת־
מֵתִי מִלְּפָנַי שְׁמָעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי
בְּעֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר: ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־
מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ אֲשֶׁר
בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה
לִי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר: יוְעֶפְרוֹן
יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי־חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן

רשב"ם

(ט) מערת המכפלה. כל הבקעה קרויה מכפלה כמו כבר הירדן. וכן מוכיח לפנינו שדה עפרון אשר במכפלה: בכסף מלא. בכל שוויו: בתוככם. לעיניכם ותהיו ערים: לאחוזת קבר שתתרצו כלכם לקבור בה מתי:

רש"י

(ח) נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון בקשה כמו (רות ח) אל תפגעי בי: (ט) המכפלה. בית ועליה על גביו. ד"א שכפולה מ כזונות (עירובין נג): בכסף מלא. אמלם כל שוויה וכן דוד אמר לארונה (דה"א כא) בכסף מלא: (י) ועפרון ישב. כתיב חסר אותו היום מנוהו שוטר עליהם ג מפני חמיכתו של אברהם שהיה

שפתי חכמים

מ (ממ"ש) כ' פירושים אלו הם כ' מ"ד בעירובין פרק כילד מעברין וכוונתם שלא נעשה לפרס מערה עלמה כפולה מערה לפנים ממערה או ע"ג מערה דא"כ מערה הכפולה מכש"ל דאז פי' מערה שהיא כפולה מאחר שלא היה תי"ו המורה על הסמיכות והדביקות וה' הנקבה של תיבת כפולה היה מוסב על המערה אבל השתא דכתיב מערת כתי"ו הסמיכות והדביקות גם המכפלה הוא שם דבר של כפלות פי' מערה של כפלות אחר שהיה בה למר ע"ם כפילות הכנין בית ועליה ע"ג ולמר ע"מ כפלות הזוגות ורש"י לא הכריע ביניהם איזה מהם קרוב לפשוטו של מקרא ולכן מיקר הסכה הי"ל לקרותו עפי כשם סכה העקרית למר מערה בית ועליה או מערה בכנין כפול ולמר מערה זוגות או מערה זוגות כפולים לכן פי' שניהם ור"ל שנקראת כן ע"ש שיש בה איזה עניינים של כפלות בכנין וזוגות ולא ע"ש הענין עלמו או כדי לקנר ולכלול כמלת מכפלה כ' עניינים דהי' מיניהו מפקת ועד"ז ה"נ גבי קרית ארבע וק"ל: נ דאם היה כתיב כו"ו יוסב היה כינוני והיה משמעותו שיסב בכר וגם יוסב עכשיו כתוך בני חת כשוה אבל אם כתיב חסר יסב הוא עבר משמע שבבר יסב כתוך בני חת

פירוש לתורת אלהים

צוּ זָאגֶן אִם־יֵשׁ אֶת נַפְשְׁכֶם אוֹיב עֶס אִיז אַייֶער וִוילֶען לִקְבּוֹר אֶת מֵתִי מִלְּפָנַי צוּ כַּאנְרָאבֶּן מַיין מֵת פוּן פַאר מִיר שְׁמָעוּנִי הֶערְט אִיר מִיך צוּ וּפְגָעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן צוֹחַר אוּנד בָּעֶט פוּן מַיינֶעט וָעגֶן עֶפְרוֹן דֶער זוֹהן פוּן צוֹחַר: (ט) וְיִתֶּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה עֶר זָאל מִיר גֶעבֶּן דִיא מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לוֹ וָואס אִיז צוּ אִים אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ וָואס אִיז אִין עֶק פוּן זַיין פֶעלְד, ורש"י שְׁרַייבְט דְרוּם הָאט מֶען זִיא גֵירוּפֶן מַכְפֵּלָה וַוייל זִיא אִיז גֵיוֶוען גֶעמַאפִּילְט כְּלוֹמַר אוּנְטֶען אַשְׁטִיב אוּנד אוֹיבֶּן אַשְׁטִיב, נָאך אַפִּירוּש אִיז וַוייל זִיא אִיז גֶעמַאפִּילְט מִיט פַאר פָאלְקֶן פִיר פַאר מַאנֶן אוּנד וַוייב] בְּכֶסֶף מָלֵא פַאר וִויפִיל גֶעלְט זִיא אִיז וָועֶרְט יִתְּנֶנָּה לִי זָאל עֶר זִיא מִיר גֶעבֶּן בְּתוֹכְכֶם צְוִוישֶׁען אַייך לַאֲחֻזַּת קָבֶר פַאר אַיין אַרְב אוֹיף אַקֶּבֶר: (י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת אוּנד עֶפְרוֹן אִיז גֵיזֶעסִין צְוִוישֶׁען דִיא בְּנֵי חֵת. ורש"י שְׁרַייבְט יֹשֵׁב שְׁטַייט אָן אַנָא'ו צוּ וַוייזֶען דֶעם טָאג הָאבֶּן זַיי אִים גֵימַאכְט פַאר אַיין עֶלְזְטֶען אִיבֶּער דֶעם חֲשִׁיבוּת פוּן אַבְרָהָם וַוייל אַבְרָהָם הָאט צוּ אִים בַּאדַארְפְט הָאבֶּן אִיז עֶר גֵיקוֹמֶען צוּ דֶער גְדוּלָה] וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם אוּנד עֶפְרוֹן הַחִתִּי הָאט

לקוטים על התורה

וָועט דִיר קֵיינֶער שְׁטֶערֶן צוּ בֶּעגְרָאבֶּן שָׂרָה אִין דֶעם בֶּעסְטֶין קֶבֶר, אוּנד וַוייל אַבְרָהָם הָאט גֶעוֶוואסְט אַז אִין חֶברוֹן אִיז דָא דֶער קֶעלֶער וָואס אִינְוַוייניג אִיז בֶּגְרָאבֶּן אָדָם מִיט חַוָּה, אוּנד דָאס גֵיזֶעגט צוּ עֶפְרוֹן [וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין דִי סִדְרָה וַיֵּרָא אוֹיף דֶעם בָּסוּק וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה]. דְרַייבֶּער הָאט אַבְרָהָם גֵיזָאגְט צוּ דִי מֶענְטְשֶׁין פוּן חֵת זַיי זָאלֶין בֶּעטֶין בַּיי עֶפְרוֹן עֶר זָאל אִים פַארקוֹיפֶין דֶעם קֶעלֶער [וָוארום עֶפְרוֹן הָאט נִיט גֶעוֶוואסְט אַז אִין דֶעם קֶעלֶער אִיז דָא אַקֶּבֶר פוּן אָדָם מִיט חַוָּה], אוּנד טָאטֶער וָועט עֶפְרוֹן גִיט וָועלֶין פַארקוֹיפֶין דֶעם קֶעלֶער אַלֶיין וָועט עֶר קוֹיפֶין דָאס גַאנְצֶע פֶעלְד מִיט דֶעם קֶעלֶער, אוּנד אַבְרָהָם אַלֶיין הָאט נִיט גֵיוֶוואלְט רַיידֶין מִיט עֶפְרוֹן, וַוייל דוּרְך אַשְׁלֶיחַ אִיז אַמָאהְל בֶּעסֶער צוּ רַיידֶין, אוּנד וַוייל דִי מֶענְטְשֶׁין פוּן חֵת הָאבֶּן זִיך מִטְרַיחַ גֵיוֶוען פַאר שָׂרָה'ס וָועגֶן זִיא זָאל בֶּגְרָאבֶּן וָועדֶין אוֹיף דֶעם אָרְט וִוא אַבְרָהָם הָאט גֵיוֶוואלְט, דְרַייבֶּער הָאט דִי חוֹדָה דֶערְמַאנְט דֶעם נָאמֶען חֵת צֶעהֶן מָאהָל, אַזוֹי וִוי דִי צֶעהֶן גֵיבָּאהְט [עֶשֶׂרֶת וְהַדִּבְּרוֹת]. אוּנד וַוייל אַבְרָהָם אָכִינוּ הָאט גֶעוֶוואסְט אַז בֵּיי אִים אִיז דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וָועדְט אַזוֹי פִיל מֶער וִוי זַיין פַארְמֶעגֶן, דְרַייבֶּער הָאט עֶר גֵיזָאגְט צוּ דִי מֶענְטְשֶׁין פוּן חֵת אִיך וָועל אַייך בַּצָאהְלֶין אַזוֹי פִיל וִוי בֵּיי אַייך אִיז דִי מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה מִיט דִי פֶעלְד וָועדְט, אוּנד וַוייל זַיי אוּנד עֶפְרוֹן הָאבֶּן נִיט

הֲרִגְתִּי אֶת־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃

חַתָּאָה יַת אַבְרָהָם קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה לְכָל עָאלֵי תְּרַע קַרְתֵּיהּ לְמֵימָר׃

שפתי חכמים

עמהם כשוה ולא היום לפי שאותו היום וכו׳: ס (נח״י) וגרלה שדקדק זה מפיעוי לשון דכלון כתיב כאי שער עירו וכפרשת ויקלא במעשה דסכם כתיב יולאי שער עירו אלא דסכא והתם לכותא קמ״ל דסכא קמ״ל שאפילו מי שהי״ל מלאכה ביטל מלאכתו ובא לגמול חסד והתם קמ״ל שאפילו מי שהיה לו נתון לצאת אמ״ה לא יצא עד שמל א״ע

רש״י

לריך לו עלה לגדולה: לכל באי שער עירו. שכולן בטלו ממלאכתן ס ובאו לגמול חסד לשרה:

לקוטים על התורה

גֶעוואסט די הייליגקייט פון דער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה, דְּרִיבֶּער הָאבֶּן זֵיי מיט עֶפְרוֹן אָפְּגֶעשאצט דָעם וֶוערט פון דָעם מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה מיט די פֶעלד ביז פיר הונדֶערט שְׁקָלִים, אוג דאס האט אַבְרָהָם בְּצָאהְלָם:

פירוש לתורת אלהים

גיענגעערט צו אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְּנֵי חֵת אין די אויערין פון דיא בְּנֵי חֵת זייא האבין גיהערט כָּל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ צו אַלע וואס קומען אין טויער פון זיין שטאט, ורש״י שרייבט זייא האבין אַלע מְבַטֵּל גיווען זייער מְלָאכָה כְּדֵי זֵי זָאלין גומל חֶסֶד זיין צו שָׂרָה זייא זָאלין זייא מְלַוָּה זיין [באמר צו זאגן]:

נביאים מלכים א א

תרגום

להמשך מנ״ה ה״א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות ריח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יָהִיתָ חיה יחידה דנצח יָהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב״ן שבעשיה:

א וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעֲזֹרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה׃ ב וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ׃ ג וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ ד וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא׃

א וַהֲווֹ פִּתְגָמוֹהִי בְּעֵצָה עִם יוֹאָב בַּר צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר כַּהֲנָא וְסַעֲדִין כָּהֲר אֲדוֹנִיָּה׃ ב וְצָדוֹק כַּהֲנָא וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וְנָתָן נְבִיָּא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְגִבָּרַיָּא דִי לְדָוִד לָא הָווּ בָּעֵצַת אֲדוֹנִיָּהוּ׃ ג וּנְכִיס אֲדוֹנִיָּהוּ עָאן וְתוֹרִין וּפַטִּימִין עִם אֶבֶן סָכוּתָא דִי בְסִטַר עֵין קִצְרָא וְזַמִּין יַת כָּל אֲחוֹהִי בְּנֵי מַלְכָּא וּלְכָל גַּבְרֵי יְהוּדָה עַבְדֵי מַלְכָּא׃ ד וְיַת נָתָן

נָבִיא וּבְנָיָהוּ וְיַת גִּבָּרַיָּא וְיַת שְׁלֹמֹה אֲחוֹהִי לָא זַמִּין׃

מצודת דוד

(א) ויהיו דבריו. עלתו כי׳ עם יואב על כי ידע בעצמו שנכתם בעיני דוד בדבר אכנר ועמשא והסגיל לדעת את אשר יאוס את שלמ׳ עליו לכל יקהו וכאשר כאמת לוה עליו וכמ״ש. למעה לזה הי׳ נוטה אחר אדוני׳ כחשבו שהוא יאהב אותו בעבור זה גם אביתר נסתלק על ידי דוד מלהיות עוד כ״ג בימי שלמה ותשב שאדוני׳ יחזילו: (ב) ושמעי. אולי הוא שמעי בן גרא: ורעי. יתכן שהוא חושי הארכי שנקרא רע המלך: והגבורים אשר לדוד. סם עדיו ואלעזר ושמה אשר היו כתמידות עם דוד כמ״ש בסוף (ש״ב): (ג) עם אבן הזוחלת. סמוך לאבן הזוחלת שעמדה אצל עין רוגל: ולכל אנשי׳ וכו׳. מאותם שנטו אחריו:

רש״י

(ג) ויהיו דבריו. עלתו: (ב) ונתן הנביא. שנכנס לדוד שלמה ימלוך: (ג) ומריא. שור של פטם: עם. אצל: אבן הזוחל׳. שהיו הגבורים מנסים את כחם להזיזה ממקומ׳: עין רוגל. משון של כובס: ויקרא. והזמין:

דעם פירוש עברי מיינט״ש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך:

להמשיך מיסוד ומלכות דו״א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלה דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב״ן שבעשיה :

א לָא נִיזְלָן מְעֵינָךְ נִיטְרִינוּן בְּגַוֵּיהּ דְּלִבָּךְ : ב מְטוּל דְּחַיֵּי אִינּוּן לְמַאן דְּמַשְׁכַּח לְהוֹן לְכוּלָּא בִּישְׁרַיֵּה מַאסֵי : ג מִכָּל זְהוֹרָא נְטַר לִבָּךְ מְטוּל דְּמִינַיְהּ הוּא מִפְּקִינָא דְּחַיֵּי : ד אֲעַבַר מִנָּךְ עֲקוּמָא דְּפוּמָא וַעֲאָתָא דְּשִׁפְוָתָא אַרְחִיק מִינָךְ :

א אַל־יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ : ב כִּי־חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל־בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא : ג מִכָּל־מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים : ד הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וְלַזּוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָ :

רש״י

(א) אל יליזו. אל יעקמו : (ג) מכל משמר. מכל מה שהזהירה התורה להשמר : כי ממנו. אף מהקלה: (ד) הסר ממך עקשות פה. לא תעשה דבר שילעיגו בו הכריות ויעקמו פיהם עליך : ולזות שפתים. עקימות שפתים :

מצודת דוד

(כ) למוצאיהם. המולא חכמת התורה המה לו לחיים ומרפא לכל בשרו : (ג) מכל משמר. יותר מכל הדברים שאתה משמרים שמור לך מלחטוא כעון כי עיקר הולאת חיים באה מן הלב ואיך תחטוא בו בדבר המאבד את החיים : (ד) הסר ממך. ר״ל אל תעשה דבר שיהא בו מקום לבני אדם לדבר אחריך וילעגו דרגון בעקימת הפה ונטיות השפתים כדרך המרגנים כרמז :

פירוש ע״ט

(א) אַל יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ מיינע ריד זאָלן זיך ניט פאַרקרימען אַוועק ביינען פון דיינע אויגן, זיי זאָלן שטענדיג שטיין פאַר דיינע אויגן שְׁמָרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ דו זאָלסט זיי היטען אין דיין האַרצין : (ב) כִּי חַיִּים הֵם לְמוֹצְאֵיהֶם וָארום זייא זענען לעבין צו דעם מענטש וואָס האָט זייא געפונען, דער מענטש וואָס האָט געפונען תורה און מצות זענען זיי לעבין צו זיין נשמה וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא און זייא זענען אַהיילונג צו זיין גאַנצין גוף : (ג) מִכָּל מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ מעהר פון אַלע היטונג זאָלסטו היטען דיין האַרץ עַם זאָל אין איר ניט אַריין קומען שלעכטע טראַכטונג כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים וָארום דיא גוטע טראַכטונג וואָס דער מענטש טראַכט אין זיין האַרץ קומט דאָס גאַנצע לעבין צו דעם מענטש : (ד) הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה דו זאָלסט אָפּטאָהן פון דיר דאָס פאַרקרימטע מויל, דו זאָלסט ניט פאַרקרימען דיא מויל פון דיין האַרץ, דיא האַרץ דיינע טראַכט שלעכט אויף דיין חבר און די מויל פאַרקרימט די שלעכטס צו גוטין, און מיט דיין חבר ווענדסטו דיידין גוטע רייד, דאָס טאָר מען ניט לַזּוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָ און דאָס פאַרקרימונג פון דיינע לעפצין זאָלסטו דערוויטערין פון דיר דו זאָלסט ניט טאָהן און ניט רייד אַזוי אַזאך, וואָס דו זאָלסט דאַרפין נאָכדעם פאַרקרימען דיא לעפצין און זאָלסט זאָגין ניט אַזוי האָב איך גיטאָהן און ניט אַזוי האָב איך גיזאָגט

עיקר תוי״ט

[ח] נאקה. גמלא נקבה כדרמוים למעא ערוך :

משנה שבת פרק ה

כלי מלאכת דגבורה דמלכות דילירה אלהים פרק ה א במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה. יוצא הגמל באפסר [ח] ונאקה בחטם. ולובדקים בפרומביא. וסום בשיר

ברטנורא

פרק ה א במה בהמה יוצאה. לפי שחלס מצווה על שביתת בהמתו בשבת ומידי דמגבורא כיה הבהמה לא הוי כמבאוי ומידי דלא מגבורא כיה הוי כמבאוי : אפסר. חבל שקושרים על פי הבהמה : והנאקה. בש״ם מוקי לה בנאקה לבנה דוקא שצריכה גטירותא יתירתא : בחטם. לוקחים כמין טבעת של ברזל ומוקבין בוטם הנאקה ומכניסין אות׳ בתוכו : לובדקי׳. המור הכא ממדינת לוד והם קטים וחזקים וצריכין שמירה יותר משאר המורים הגמלים כיסוב : בפרומביא. רסן של ברזל : בשיר. כמין אלעד׳ סביב לראש׳ ובנבעת קנזעת

פרק ה א בְּהֵמָה יוֹצֵאָה מיט וואָס מען אַבְהֵמָה אַרוים גיין אום שַׁבָּת אין גאַס וּבְמָה אֵינָהּ יוֹצֵאָה און מיט וואָס זאָר זיא ניט אַרוים גיין אום שַׁבָּת אין גאַס יוֹצֵא הַגָּמָל בְּאַפְסָר אַקעמיל (אַזָּכָר) מען אַרוים גיין אום שַׁבָּת מיט אַשטריק אַרוים הָאֵלֶּה וְנַאֲקָה בְּחַטָּם און אַקעמיל וואַנקבה

מען אַרוים גיין אום שַׁבָּת מיט דען איינערנעם ריינג וואָס איז דורך גיצויגין דורך איר נאָז וְלוּבְדָקִים און דיא איינלען וואָס קומען פון לוד מען אַרוים גיין אום שַׁבָּת בְּפְרוּמְבְּיָא מיט אַ איינערנעם צאָם אין מויל וסוס און אַפערד מען אַרוים גייז אום שַׁבָּת בְּשִׁיר מיט דען ריינג וואָס

צו ומכניסים בטבעת מבל ומוסכין הבהמה: וכל בעלי השיר. כגון כלבים של לידים וחיות קטנות: יוצאים בשיר. כדרך על מיתרן החכל הקבוע בשיר: ונמשכין בשיר. ואם דלה מושך הבהמה בחבל שבשיר: ומזין עליהן. במקומן כמו שהן בלוחר הבהמה אם נטמאו בטמת: וטובלין במקומן. מכניסין הבהמה במים להטביל השיר ואף על גב דקיימא לן שכל הכלים המיוחדים לבהמה אין מקבלין טומאה השיר וכיוצא בו מקבל טומאה ולריך עבילה הואיל ונעשה לאדם שיהיה בו את הבהמה בכלי העשוי לתשמיש אדם דמי: ב במרדעת. כמין חוכף קטן ומכיסי' אותו על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם: בזמן שהיא קשורה לו. מערב שבת דגלי דעתי' שהחמור לריך לו לחממו כדאמרי חיסי חמרא אפי' בתקופת תמוז קריר ליה ולאו משאוי הוא אבל לקשור מרדעת על החמור בשבת אסור לפי שאי אפשר לקושר' לו אלא אם כן סומך עצמו בגדי ובהמ' ונמצא משתמש בבעלי חיים (א) ואם עבר וקשרו אסור לגאת בו: לבובין. בשור שקושרים להם כנגד זכרות שלא יעלו על הנקיבות: שחוזות. שאוחזים אליה שלהן קשורה למעל' כדי שיעלו עליהם זכרים: בבולות. שכובלים אליה שלהן וקושרים אותו ברגליהן כדי שלא יעלו עליהם זכרים: בבונות. שקושרים בגד סביב הכבשים ביום שעולדים לשמור שמרן שלא יעלה: צרורות. דדיהן צרורות פעמים ליבש החלב שמהדקין אותם בחוזק ופעמים קושרין להם כיס בדדיהן שלא יטפטף החלב לארץ ויפסד: רבי יוסי אומר בבולן. דמשאוי הוא: חוץ מן הבבונות. שהוא שמירת שמרן שלא יעלה ויהי להו תכשיט: יוצאות צרורות ליבש. רבי יהודה סבירא לי' כת"ק דלאו משאוי הוא מיהו ליבש דמהדק שפיר ליב' למיגזר דלמא כפיל ואתי לאתויי אכל לחלב דלא מהדק שפיר אסור חייסינן דלמא כפיל ואתי לאתויי והלכה כת"ק: ג מטוטלת. מחיכה של מטלית קטורה בזנבו לסימן או לד"א: עקוד.

[ב] ומזין עליהן. במקומן ולא חייסינן שמא תפול הטלאה על הבהמה ויפסלו כדתנן במס' פרה (פ"ב מ"ג) חוץ' (ועי' רש"י זמא די"ל) ולפי' הר"ב שם נ"ל דאמטיינן דלא חייסינן שמא יבוין להזות על הבהמה וזה על הכלים ולא יפסם: [ג] וטובלין בטקומן. ולא חייסינן שמא יעבול אותו בלא ריפוי ויהיה מהודק בבהמה ומוכן: (א) ירו'. ובטיבו מטוס דאין בולין ע"ג הבהמה כי"ש ק"ו בשבת והילכך דוקא לקשור אסור שסומך עליה אבל ליתן בלא קשור' אין כאן מטוס לא עולין הרא"ש: [ד] וכבונות. ויעשו זה בבבונות

וכל בעלי השיר יוצאים בשיר ונמשכים בשיר [ב] ומזין עליהן וטובלין [ג] במקומן: ב חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו. זברים יוצאין לבובין רחלות יוצאות שחוזות בבולות [ד] וכבונות. העזים יוצאות צרורות. ר' יוסי אומר בבולן חוץ מן הרחלים הכבונות. רבי יהודה אומר עזים יוצאות צרורות ליבש אבל לא לחלב: ג ובמה אינ' יוצא' לא יצא נמל במטוטלת לא עקוד

אַרוּם זַיין הַאלְדֶז וְכָל בַּעֲלֵי הַשִּׁיר אוּנ דִי אַלֶע בְּהֲמוֹת וָואם נַייֶען אַלֶע מָאהָל מיט אַרינְג אַרוּם הַאלְדֶז אוּנ אין רינְג אִיז אָנְגִיבוּנְדֶן אַשְׁטְרִיק צוּ פִירֶען דִי בְּהֵמָה יוֹצְאִים בְּשִׁיר מָעגִין אוּם שַׁבָּת אוֹיף אַרוּם גַיין מיט אַרינְג אַרוּם הַאלְדֶז אוּנ דָעם שְׁטְרִיק וָואם אִיז אין רינְג פַאר וויקוֹלְט עֶר אַרוּם הַאלְדֶז וְנִמְשָׁכִים בְּשִׁיר אוּב אוּיב עֶר וויל קֶען עֶר ציהֶען דִי בְּהֵמָה מיט דָעם שְׁטְרִיק וָואם אִיז אָנְגִיבוּנְדֶן אין רינְג וּמַזִּין עֲלֵיהֶן אוּנ אוּיב דָער רינְג אִיז טָמֵא גִיוָואָרין פוּן אַמַת שְׁפְּרִיצְט מָען אוֹיף אִים דִיא וָואסֶער פוּן דִי פָּרָה אֲדוּמָה אַזוֹי וויא עֶר אִיז אוֹיף דִי בְּהֵמָה אוּנ מָען דַארְף אִים נִיט אַראפּ נֶעמֶען פוּן דִיא בְּהֵמָה וְטוּבְלִין בִּמְקוֹמָן אוּנ מָען אִיז טוֹבֵל דָעם רינְג אַזוֹי וויא עֶר אִיז אוֹיף זַיין אֶרְט, אוֹיף דָעם הַאלְדֶז פוּן דִי בְּהֵמָה, מָען פִירְט אַריין דִיא בְּהֵמָה מיט דָעם רינְג אין וָואסֶער אוּנ מָען אִיז טוֹבֵל דָעם רינְג, וּפוּן וּמַזִּין בִּיז מִשְׁנָה ב שֶׁמּוּעָטָט גִיט פוּן שַׁבָּת נָאד פוּן אוּם דָער וָואכֶין: ב חֲמוֹר יוֹצֵא בְּמַרְדַּעַת אַ אייזוֹל מָעג אַרוּם גַיין שַׁבָּת מיט דָעם זָאטִיל וָואם לִיגְט אוֹיף אִים בִּזְמַן שֶׁהִיא קְשׁוּרָה לוֹ אוּיב דָער זָאטִיל אִיז צוּ גִיבוּנְדֶן צוּ אִים פוּן עֶרֶב שַׁבָּת אָבֶער אִים שַׁבָּת טָאר מָען נִיט אָנְבִּינְדֶן דָעם זָאטִיל צוּם פֶערְד זְכָרִים יוֹצְאִין לְבוּבִין שֶׁעפְּסִין זְכָרִים מָעגִין אַרוּם גַיין שַׁבָּת מיט דִיא פֶעל וָואם אִיז צוּ גִיבוּנְדֶן אוֹיף זַייער זְכָרוֹת צוּ זָאלֶן נִיט קָענֶען בוּעל זַיין דִי נְקֵבוֹת רְחֵלוֹת יוֹצְאוֹת שְׁחוּזוֹת דִי שֶׁעפְּסִין נְקֵבוֹת מָעגִין אַרוּם גַיין שַׁבָּת

(חק לישראל ע"ט) (ח"א) 34 12 דיא

דָעם וַויידוֹל אַרוֹיף גִיבוּנְדֶן אין דָער הַייך בְּבוּלוֹת אוּנ אַז דָער וַויידוֹל אִיז צוּ גִיבוּנְדֶן צוּ דִיא פִים מָעגִין זַייא אוֹיף אַרוּם גַיין שַׁבָּת וּכְבוּנוֹת אוּנ זַייא מָעגִין אַרוּם גַיין שַׁבָּת מיט דִיא הָעמְדְלִיך וָואם זַיי גַייען אָן גִיטָאהְן דִי וָואל וָאל גִיט פַאר שְׁמוּצְט וָועדֶן הָעזִים יוֹצְאוֹת צְרוּרוֹת צִיגֶען מָעגִין אַרוּם גַיין שַׁבָּת דִיא בְּרִיסְט פַאר בּוּנְדֶן, אַמָאל פַאר בִּינְט מָען דִיא בְּרִיסְט דִיא מִילְך וָאל אַיין גִיטְרִיקֶענְט וָועדֶן אוּנ וָאל צוּרִיק אַריין אין דִיא בֵּיינֶער, אוּנ אַמָאל בִּינְט מָען אָן אַ בֵּייטִיל אוֹיף דִי בְּרִיסְט דִי מִילְך וָאל אַריין רינְגֶען אין בֵּייטִיל אוּנ גִיט אוֹיף דִי עֶרֶד רַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר בְּבוּלֵן רַבִּי יוֹסֵי זָאגְט דִיא בְּהֵמָה טָאר נִיט אַרוּם גַיין שַׁבָּת נִיט מיט אַיינָע פוּן דִי אַלֶע זַאכֶין וָואם דָא אִיז גִירֶעכִינְט חוּץ מִן הָרְחֵלוֹת הַכְּבוּנוֹת נָאר דִיא שֶׁעפְּסִין מָעגִין אַרוּם גַיין שַׁבָּת מיט זַייעֶרֶע הָעמְדְלִיך רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עִזִּים יוֹצְאוֹת צְרוּרוֹת לְיַבֵּשׁ צִיגֶען מָעגִין אַרוּם גַיין שַׁבָּת פַאר בּוּנְדֶן דִיא בְּרִיסְט אַיין צוּ טְרִיקֶענֶען דִיא מִילְך אֲבָל לֹא לְחָלֵב אָבֶער זַיי טָארִין נִיט אַרוּם גַיין שַׁבָּת צוּ גִיבוּנְדֶן דִי בְּרִיסְט מיט דִי בֵּייטְלֶען דִי מִילְך זָאל אין זַייא אַריין רינְגֶען: ג וּבַמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא וָאל מיט וָואם טָאר נִיט אַבְּהֵמָה אַרוּם גַיין שַׁבָּת לֹא יָצָא נָמָל בְּמַטּוּטֶלֶת אַקֶעמִיל טָאר נִיט אַרוּם גַיין שַׁבָּת מיט דָעם שְׁטִיקֶיל קְלֵייד וָואם אִיז אָן גִיבוּנְדֶען אוֹיף זַיין וַויידוֹל צוּ אַסִימָן אָדֶער וָועגֶען אַיין אַנְדֶער זַאך לֹא עָקוּד אוּנ עֶר טָאר נִיט אַרוּם גַיין שַׁבָּת צוּ גִיבוּנְדֶען דִיא פָאדֶערְשְׁטֶע פִים מיט

שקוסרים ידיהם עם הרגלים בכבלים שלא יברחו: **רגול.** שכופפים ידו על זרועו וקוסרין: **לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך.** אחד וכולן הולכין שלא ירחה כמוליכן בשוק למוכרן (ב): **אבל מבנים הוא חבלים לתוך ידו.** והוא שלא יהיו רחבי החבלים תלויין ויולאין מתחת ידו לארך עפם או יותר כדי שלא ירחה כמי שנשא חבלים תלויין בידו: **ובלבד שלא יברוך.** לאו לענין שבת קא מיירי השתא אלא לענין כלאים וה"ק המבנים חבלים בידו קאתם של

לכך שאמרן יותר רך מאמר הזכריס סר"מ: (ב) ואפי' קשוריס מע"ש: [ה] שלא יברוך. בגמרא רמי לה מדתנן בסוף כלאים סתוכף תכיפ' ל' אינה חיבור ומשני ס"ק ובלבד שלא יברוך ויקשור: (ג) אבל משוי אינו שבטל אגב אפסר כו':

ולא רגול ובן שאר כל הבהמות. לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך, אבל מבנים חבלים לתוך ידו וימשוך ובלבד [ה] שלא יברוך: ד אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינה קשורה לו ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק ולא בסולם שבצוארו ולא ברצועה שברגלו ואין התרנגולין יוצאין בחוטין ולא ברצועות שברגליהם ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן ואין הרחלים יוצאות חנונות ואין העגל יוצא בגימון. ולא פרה בעור הקופר

פשתן וקאתם של אמר לא יכרוך זו בזו דכי כריך להו הוו כלאים וידו מתממת באחיזתן ואסור: **ד בזוג.** כמין פעמון שתולין בצואר הבהמ' שתשמיע קול בהליכת: **אע"פ שהוא פקוק.** במוכין דהשתא אין העגל שלו מקשקש להשמיע קול מפני שמרחה כמוליכו למכרו

בשוק (ג): **סולם שבצוארו.** כשיש לו מכה נותנים בצוארו עצים כמין שתי וערב כדי שלא יחזיר ראשו: לתוך חבורתו: **ולא ברצועה שברגלו.** בהמה שמכה רגליה זו בזו בהליכתה עושין לה כמין עבעת של רצועה עבה וקושרין אות' כמקום שרגליה מנקבו' זו בזו: **בחוטין.** שעושים להן לסימנין שלא יתחלפו בתרנגולות אחרות: **ולא ברצועות** שקושרין שני רגליהן יחד ברצועה קצרה שלא ילכו ויפברו את הכלים: **בעגלה שתחת האליה.** כמין עגלה קטנה קושרין תחת האליה של הכבשים שאלייתן גדולה כדי שלא תלקה כאבנים וכסלעים: **חנונות.** עץ אחד יש שמנו יוחנן מביאין קיסם ממנו ומניחין לה בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו התולעים שברחש' ולזכרים אין צריכים לעשות כן שמתוך שמנגחין זה בזה נופלין התולעים מאליהן: **בגימון.** כמין טול של גמי שנותנין על צואר העגל שיהא למוד לכוף ראשו כשיגדל: **בעור הקופר.** ארץ שגימיו חדין כמחט וקושרין עורו בכדי הפרה שלא יגקוה הארלים:

דיא אינטערשטע פיס צו זאמען מיט קייטין ער
זאל ניט קענען אנטלויפין ולא רגול אונ ער טאר
ניט ארוים גיין שבת ארויף גיבונען דיא
פארערשטע פיס צום האלדז אונ פאר בונדען
זכן שאר כל הבהמות אונ אזוי אלע אנדערע בהמות
וניט אקעמיל] טארין אויך ניט אזוי ארוים גיין
שבת לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך מען טאר ניט
צו בונדען איין קעמיל צום אנדערין ער זאל
ציהען איין קעמיל אונ דיא איבערינע קעמלען
זאלין נאך גיין אבל מבנים חבלים לתוך ידו וימשוך
אבער אז דיא קעמלען זאלין ניט זיין צו זאמען
גיבונדען נאר ער זאל נעמען אלע שטריק פון
אלע קעמלען אין זיין האנט אזוי מעג מען ארוים
גיין שבת ובלבד שלא יברוך אונ אויב דיא שטריק
זענען אנדערע פון פלאקס אונ אנדערע פון וואל
טאר ער ניט ארום וויקלען דיא שטריק ארום
האנט [אפילו אום דער וואכין] ווייל דאס איז
שעטנז: **ד** אין חמור יוצא במרדעת אייזיל טאר ניט
ארוים גיין שבת אין נאס מיט דעם זאטיל וואס
ליגט אויף אים בזמן שאינה קשורה לו אויב דער
זאטיל איז ניט צו גיבונדען צום אייזיל ולא בזוג
אבהמה טאר ניט ארוים גיין שבת אין נאס מיט
אגלעקיל וואס איז אנגעבונדין אויף איר האלדז
אף על פי שהוא פקוק אפילו דער גלעקיל איז פאר
שטאפט אונ קען ניט קלינגען טאר מען אויך ניט
ולא בסולם שבצוארו אבהמה טאר ניט ארוים גיין
שבת אין נאס מיט דעם קליינעם לייטער וואס
איז צו געבונדין צו איר האלדז זיא זאל ניט קענען
אוים ביינין דעם קאפ אפ צו רייבען דיא מכה

(חק לישראל ע"ט) (ח"א)

ואם זיא האט אויף איר רוקען ולא ברצועה שברגליו
אבהמה טאר ניט ארוים גיין שבת אין נאס ארום
געוויקולט דיא פיס מיט אשטריק זיא זאל ניט
קלאפין איין פום אן אנדערין ואין התרנגולים יוצאין
בחוטין הענער טארין ניט ארוים גיין שבת אין
נאס מיט פעדרים וואס זענען אנגעבונדין ביי דיא
פיס [אדער אויף איין אנדער ארט] [אר אסימן
[אצייכין] מען זאל וויסען וועמים זייא זענען
ולא ברצועות שברגליהם אונ דיא הענער טארין ניט
ארוים גיין שבת אין נאס מיט די שנירלאך וואס
זענען אנגעבונדין אויף ביידע פיס צו זאמען זיי
זאלין ניט קענען שפרינגען ואין הזכרים יוצאין בעגלת
שתחת האליה שלהן שעפסין זכרים טארין ניט ארוים
גיין שבת אין נאס מיט דעם וועגעלע וואס איז
אנגעבונדין אונטער זייער ווידרול דער ווידרול
זאל זיך ניט שלעפין אויף דיא ערד ווייל ער איז
פעט ואין הרחלים יוצאות חנונות אונ שעפסין נקבות
טארין ניט ארוים גיין שבת אין נאס מיט דיא
האלץ וואס הייסט יוחנן] וואס שטעקט זיי אין די
נאז לעכער זיי זאלין ניסען דיא ווערים פון קאפ
זאלין ארוים פאלען ואין העגל יוצא בגימון אקאלב
טאר ניט ארוים גיין שבת אין נאס מיט דעם יאך
פון גראז שטעקלאך וואס מען האט אויף איר
ארויף געלייגט זיא זאל זיך גיוויינען איין צו
ביינען דעם קאפ ולא פרה בעור הקופר אקוה טאר
ניט ארוים גיין שבת אין נאס מיט דיא
שטעכעדיגע פעל ופון דיא חיה וואס הייסט
קופר] וואס איז ארום געוויקולט זיא ברינגט
דיא שרצים זאלין ניט אוים ביינען פון איר דיא

מילד 13 34

ולא ברצועה שבין קרניו. כין לגוי (ד) כין לשמור אסור דכל נטירותא יתירתא משמוי הוא: פרתו של ראב"ע. לא שלו היתה (ה) אלא של שכיתתו ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו:

ולא ברצועה שבין קרניה. פרתו של רבי אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים:

(ד) שוכב וקושרה לגוי בין קרניה מקרן לקרן ואינה מותרת בה (רש"י דף כ"ג) : (ה) דסיכי קתני פרתו דמשמע הלא ופא כמה הוא ליה כו' גמ' :

מִילֶךְ וְלֹא בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ אֲקוּדָה טָאר נִיט אַרוּיס נַיין שַׁבָּת אִין נַאם מִיט דִי שְׁטְרִיק וָואס אִין אַרוּם גֶעוִויקוֹלְט אוֹיף אִירֶע הֶערְנֶער פְּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה הַיְתָה יוֹצֵאָה וְלֹא בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ. פְּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה הַיְתָה יוֹצֵאָה וְלֹא בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ אַרוּיס נַיין שַׁבָּת אִין נַאם בְּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ מִיט דִיא שְׁטְרִיק וָואס אִין אַרוּם גֶעוִויקוֹלְט אוֹיף אִירֶע הֶערְנֶער שֶׁלֹא בְּרְצוֹן הַחֲכָמִים נִיט מִיט דֶעם וַוילֶען פוּן דִיא חֲכָמִים דִיא חֲכָמִים הָאבֶּן יְיזָאגְט מַען טָאר נִיט:

תוספות

גמרא שבת דף נד ע"ב

רש"י

יהוה מעשר ר' אלעזר בן עזריה כל שתא ושתא הקשה ר"ת דאמר בפ' כתרא דכתובות (דף נג וסס) דאין מעשר בהמה טהר אחר המורכן מפני התקל' מ"ב בזמן הבית הוה מעשר ומסתמא בן י"ג שנה הי' כשמיאר ופס כן מאי קאמר דהוה מעשר כל שתא ושתא דע"כ לא מי' בשעת חורכן הבית לכל היותר כי פס כן י"ד או ט"ו שסרי ר' יוחנן בן זכאי מעך נשיאותו אחר החורכן שנה או שנתיים דכמה תקנות תקן אחר החורכן כדתנן משחרב בהמ"ק התקן רבן יוחנן בן זכאי ואמריו ר"ג היה נשיא שנתיים או ג' הלכה ה' כלה כלי החיטון דנכורה דמלכות דבריאה אבדתם מתנו. בכוליה סדר מועד כל כי האי זונא מרבעתן יחד: וחלופי רבי יוחנן. יש מחליפין רבי יוחנן ומעיילי רבי יוחנן: נתפס. נעכס על עבירות שביבו: בכל העולם. בכל ישראל כגון מלך וכשיא שאפשר לו למחו' שירלי' מפניו ומקיימין דבריו:

פרתו של ר' אלעזר בן עזריה וכו' וחרא פרה הויא ליה. והא אמר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב תריסר אלפי עגלי היה מעשר ר' אלעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא תנא לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו רב ור' חנינא ור' יוחנן ור' חביבא מתנו בכוליה סדר מועד כל כי האי זונא חלופי ר' יוחנן ומעיילו ר' יונתן כל מי שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם נתפס על כל העולם כולו.

פרתו של ר' אלעזר בן עזריה וכו'. בזמן הבית הוה מעשר ומסתמא בן י"ג שנה הי' כשמיאר ופס כן מאי קאמר דהוה מעשר כל שתא ושתא דע"כ לא מי' בשעת חורכן הבית לכל היותר כי פס כן י"ד או ט"ו שסרי ר' יוחנן בן זכאי מעך נשיאותו אחר החורכן שנה או שנתיים דכמה תקנות תקן אחר החורכן כדתנן משחרב בהמ"ק התקן רבן יוחנן בן זכאי ואמריו ר"ג היה נשיא שנתיים או ג' קודם שמינו רבי אלעזר בן עזריה כדאחר בפרק תפלת השחר (דף כז) אסתקל לערי' לרבי לדוק וקודם לכן לערי' לרבי יהושע על תקנת המועדות וכשהעמידוהו בשל הי' כן י"ם שנה כדאמר התם הרי בשעת החורכן הי' כן י"ד או ט"ו לכל היותר וי"ל לקודם נזרה הוה מעשר אי נמי אפוטרופוס הוה מעשר דבקטנותו והר"ר אלתנן מפרש הי' מעשר אחר חורכן בהמת ערונגא למלך:

רב ור' חנינא. ור' יוחנן ור' חביבא מתנו פי' מתנו הך שמעתא דאמר בסמוך והשתא פסק הש"ס למלתי' וקאמר בכולי סדר מועד כל הה"ג זונא מוחלפא ר' יוחנן כו' ולא אלי מתנו אחילוף הך אלא רבינו שמואל בשם רבי' שלמה בשמע מרבי אליעזר רבו:

פְּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה דִיא קוּה פוּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אִיז אַרוּיס גֶעגַאנְגֶען אִין נַאם מִיט אַשְׁטְרִיק אַרוּמְגֶעוִויקוֹלְט אַרוּם דִיא הֶערְנֶער. פְּרָעגְט דִי גְמָרָא חֲרָא פָּרָה הֲוָיָא לֵיהּ הָאט דֶען רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה גֶעהַאט נָאר אַיין קוּה וְהָא אָמַר רַב הָאט דָאךְ גֶעזָאגְט וַאֲמְרִי לָהּ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אוּנ אַנְדֶערֶע זָאגֶן רַב יְהוּדָה הָאט גֶיזָאגְט פוּן רַב"ס וָועגֶן תְּרֵיסַר אַלְפֵי עֶגְלֵי הָיָה מַעֲשֵׂר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה מֵעֲדַרְיָה כָּל שַׁתָּא וְשַׁתָּא צְוֶועלֶף טוֹיזֶענְד קָעלְבֶער פְלֶעגְט רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה גֶעבֶּין מַעֲשֵׂר יֶעדֶער יָאהְר פוּן זַיינֶע סְטָאדֶעס. עֶנְפֶערְט דִי גְמָרָא תָּנָא לֹא שֶׁלּוֹ הַיְתָה כִּיר הָאבֶּן גֶילֶערוּנְט דִיא. קוּה וָואס אִיז אַרוּיס גֶעגַאנְגֶען אִין נַאם מִיט אַשְׁטְרִיק פַארְוִויקוֹלְט אַרוּם דִיא הֶערְנֶער אִיז נִיט גֶיוָועזֶן זַיינֶע אֶלָּא שֶׁל שְׁכֵנָתוֹ הַיְתָה נָאר פוּן זַיין שְׁכֵנָה שֶׁלֹּא מִיחָה בָּהּ אוּנ וַויֶיל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָאט אִיר נִיט גֶיוָועזֶן נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ וָועזֶן זִיא גֶערוּפֶן אוֹיף זַיין נָאמֶען, גְלֵייךְ וִיא דִיא קוּה וָואלְט גֶיוָועזֶן זַיינֶע, אוּנ עֶר וָואלְט דִיא עֲבֵירָה גֶיטָאהְן, רַב אוּנ רַבִּי חֲנִינָא אוּנ רַבִּי יוֹחָנָן אוּנ רַב חֲבִיבָא הָאבֶּן גֶילֶערוּנְט בְּכוּלֵּיהּ סֵדֶר מוֹעֵד כָּל כִּי הַאי זוּנָא אִין דֶעם נַאנְצֶין סֵדֶר מוֹעֵד וָוא מַען הָאט גֶילֶערוּנְט אַזוֹי אַפָּאר [דִיא פִּיר תְּנָאִים צוּ זַאמֶען] חֲלוּפֵי רַבִּי יוֹחָנָן וּמְעַיְילִי רַבִּי יוֹנָתָן מָאהְשְׁט מַען אוּם פוּן רַבִּי יוֹחָנָן אוֹיף רַבִּי יוֹנָתָן כָּל מִי שֶׁאֶפְשַׁר לְמָחוֹת בְּאַנְשֵׁי בֵיתוֹ וְלֹא מִיחָה דֶער מֶענְטְשׁ וָואס קֶען וָועדֶרין זַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשֶׁין זַיי זָאלֶין דִי עֲבֵירוֹת נִישְׁט טָאהֶן אוּנ עֶר וָועדֶרט זַייא נִישְׁט, אוּנ זַייא טוּהֶען עֲבֵירוֹת נִתְפָּס עַל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ וָועדֶרט עֶר גִישְׁטְרָאפְט אוֹיף דִיא עֲבֵירוֹת וָואס זַיינֶע שְׁטוּב מֶענְטְשֶׁין טוּהֶען בְּאַנְשֵׁי עִירוֹ דֶער מֶענְטְשׁ וָואס קֶען וָועדֶרין זַיינֶע שְׁטָאט מֶענְטְשֶׁין זַיי זָאלֶין נִיט זִינְדִיגֶען, אוּנ עֶר וָועדֶרט זַייא נִישְׁט, אוּנ זַייא זִינְדִיגֶען נִתְפָּס עַל אַנְשֵׁי עִירוֹ וָועדֶרט עֶר גִישְׁטְרָאפְט אוֹיף דִיא עֲבֵירוֹת וָואס זַיינֶע שְׁטָאט מֶענְטְשֶׁין טוּהֶען בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ דֶער מֶענְטְשׁ וָואס קֶען וָועדֶרין אוֹיף דִי גַאנְצֶע וֶועלְט מֶענְטְשֶׁין זַייא זָאלֶין נִיט זִינְדִיגֶען, אוּנ עֶר וָועדֶרט זַייא נִישְׁט, אוּנ זַייא זִינְדִיגֶען נִתְפָּס עַל כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ וָועדֶרט עֶר גִישְׁטְרָאפְט אוֹיף דִיא עֲבֵירוֹת וָואס דִיא גַאנְצֶע

זקנים. סנהדרין: רישך בקרירי. אני שאני רבך איני נכוה אכל מר עוקבא שהוא רחש לי ולך ואב בית דין יכוה בחמין: דכתיב בית דוד וגו'. לא עכ אלא מי שכילו לשפוט:

אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסין על כולי עלמא כי הא דאמר ר"ח מ"ד ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו אם שרים חטאו זקנים מה חטאו אלא אימא על זקנים שלא מיחו בשרים רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל אתית האי אתתא קא צוחת קמיה ולא הוה משגח בה א"ל לא סבר ליה מר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה א"ל שיננא רישך בקרירי דרישך בחמימי הא יתיב מר עוקבא אב ב"ד דכתיב בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עשוק וגו':

וועלט זינדיגען אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא נתפסין על כולי עלמא רב פפא האט גיזאגט די מענטשין פון ריש גלותא וועלין גישטראפט ווערין אויף די עבירות פון אלע יודין, ווייל זיי קענען ווערין אויף אלע יודין זייא זאלין ניט זינדיגען, און זייא ווערין ניט כי האי דאמר רבי חנינא אזוי וויא רבי חנינא האט גיזאגט מאי דכתיב ואם מיינט דער פכוק ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו נאט וועט קומען משפטין דיא אלטע מענטשין פון זיין פאלק מיט זיינע שרים ומיט דיא שרים פון דעם פאלק אם שרים חטאו זקנים מה חטאו אויב די שרים האבין געזינדיגט דארף מען זייא שטראפין, אבער ואם זאל מען זייא שטראפין אלא אימא על זקנים שלא מיחו בשרים נאר די זקנים וועלין געשטראפט ווערין ווייל זייא האבין ניט גיווערט דיא שרים, זייא האבין גילאזין דיא שרים זינדיגען רב יהודה הוה יתיב קמיה דשמואל רב יהודה איז גיזעסין פאר שמואל אתאי האי אתתא קא צויחת קמיה איז גיקומען א אשה האט געשריגען פאר אים אויף אמענטש ואם האט איר אאונרעכט גיטאהן ולא הוה משגח בה און שמואל האט ניט געקוקט אויף איר שרייען אמר ליה האט רב יהודה גיזאגט צו שמואל לא סבר ליה מר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה האלט דען ניט דער רבי דעם פסוק דער ואם

פארמאכט זיין אויער ער זאל ניט הערין דאס שרייען פון דעם ארעם מאן, אז ער וועט רופין צו גאט וועט ער אויך ניט גיענטפערט ווערין אמר ליה האט שמואל גיזאגט צו רב יהודה שינגא דו למדן רישך בקרירי איך וואס איך בין דיין רבי וועל גישטראפט ווערין מיט קאלטע רישא דרישך בחמימי אבער דער רבי פון דיין רבי וועט גע-שטראפט ווערין מיט הייסע, דאס איז אמשל שמואל האט גיזאגט צו רב יהודה אזוי ווי מען קען זיך ניט אפבריהען מיט קאלטע וואסער, אזוי וועל איך ניט גישטראפט ווערין, אבער מיין רבי וועט אפגעבריהט ווערין מיט הייסע וואסער, ער וועט יא געשטראפט ווערין הא יתיב מר עוקבא אב בית דין דא אין שטאט זיצט דאך מר עוקבא וואס ער איז דער גרעסטער פון בית דין דארף ער משפטין איר דין דכתיב ווארום עם שמייט אין פסוק (ירמיה כא) דער נביא ירמיה האט גיזאגט בית דוד כה אמר ה' דינו בבקר משפט והצילו גזול מיד עושק צו דיא משפחה פון דוד אזוי האט גאט גיזאגט באלד אין דער פריה זאלט איר משפטין און איר זאלט רעטטין דעם גענולתין פון דעם גזלן, זעהן מיר גאט האט גיזאגט דער גרעסטער פון דיא שטאט דארף משפטין, אבער ניט איך, זאל דיא אשה גיין צו מר עוקבא:

זוהר חי' דף ק"ל ע"ב ת"ת דאלילות יוד הא ואו הא

ת"ח זכאין אינון לדיקיא דאתגניז להו כמה טבין לההוא עלמא ולית אתר פנימאה בכל אינון כאינון דידעו רזא דמאריהון וידעי לאתדבקא בהו בכל יומא על אלין כתיב (ישעיה סד) עין לא ראתה אלהים זולתך יעש' למחכ' לו. מאי למחכה לו כד"א (איוב לב) חכה את איוב כדברים. ואלין אינון דדחקין למלה דחכמתא ולייקין לה ומחכאן לה למנדע ברירא דמלה ואסתמודעא למאריהון אלין אינון דמאריהון משתבח בהון בכל יומא אלין אינון דעאלין בין עלאין קדישין ואלין עאלין כל תרעי דלעילא ולית מאן דימחי בידיהון בעלמא דין ובעלמא דאתי. ת"ח אברהם עאל למנדע ולאתדבקא במאריה כדקא יאות לבתר דאקדים עובדוי בקדמיתא וזכה באינון יומין עלאין ואתברך מאתר דכל ברכאן נפקי מתמן דכתיב וה' ברך את אברהם בכל. מאי בכל אתר דאברהם דלא פסקו מימוי לעלמין. אמר רבי חייא תא חזי דאברהם לא בעא לאתערבא בבני עלמא ולאתדבקא בשאר עמין עכו"ם בגין דבשייא דשאר עמין עכו"ם אינון סאבין לגוברייהו ולאינון דמתדבקין בהון בגין דכל אברהם ידע חכמתא ידע עקרא ושרשא ומאן אתר נפקי ושעיין רוחי מסאבין בעלמא ועל דא אומי לעבדיה דלא יסב אחתא לבריה משאר עמין:

מוסר — יוסף לחק — הלכה פסוקה

מספר הרוקח דף ב' ע"א

בכל מאודך אמרו במסכת ברכות פרק הרואה כל מדה ומדה מסוף מודד לך הוי מוד' לו מתך מודד . ירושלמי בברכות בשילמי מס' יומא ואהבת את ה' אלהיך שיהא לוהב ולין לוהב שיהא . על ידי שיקרא ושמנו ושמחם ת"ח ויהא מפלו ומתנו בשמוד' ולכורו בנחת פם הבריות מה הבריות אומרים אשרי מי שלמד תורה . במעכת הלריס כפ' קונס יין למוד מלאכ' וסוף הכבוד לבא .

(א) כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו וכל שנאמר בו יהרג ואל יעבור ונהרג ולא עבר הרי זה קידש את השם ברבים כדניאל חננים משאל ועזריה ורבי עקיבא וחבריו ואלו הן הרוגי מלכות שאין מעלה על מעלתן ועליהם נא' כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה ועליהם נאמר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח : (ב) וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא

הרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה

(א) כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג הרי זה מחלל את השם ואם היה בעשרה מישראל

וּבְכָל מְאֹדֶךָ עַם שְׁטַיְיט אִין פְּסוּק זָאלְסְט לִיב הָאבֶּין נָאט בְּכָל מְאֹדֶךָ . וואס מיינט מען בְּכָל מְאֹדֶךָ אָמְרוּ בְּמס' ברכות פֶּרֶק הָרוֹאֶה דִּיא חֲכָמִים הָאבֶּין גִּיזָאגְט אִין מסכת ברכות אִין פֶּרֶק הָרוֹאֶה בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ בְּמִדָּה מְאֹד מְאֹד מיט יָעדֶער מִדָּה וואס נָאט וָועט דִיךְ מֶעסֶן, אֲפִילוּ נָאט וָועט דִיךְ שְׁטְרָאפֶן, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶן זָאלְסְטוּ אִים שְׁטַארְק לוֹיבֶּן ירושלמי בברכות דֶער יְרוּשַׁלְמִי זָאגְט אִין דִי מסכת ברכות עֲשֵׂה מְאַהֲבָה דו זָאלְסְט מְאהֶן מִצְוֹת אוּנ מֶענְשֶׁים טוֹבִים פוּן לִיבֶּשַׁאפְט, וַיְיל דו הָאסְט לִיב נָאט אִם בָּאתָ לְשַׁנוֹא אוֹיב דו וָועסְט קוֹסְטֶען פֵיינְט הָאבֶּין רַע שֶׁאָתָה אוֹהֵב וַיְיס אַז דו הָאסְט לִיב וְאֵין אוֹהֵב שׂוֹנֵא אוּנ דֶער וואס הָאט לִיב הָאט נִיט פֵיינְט בְּשִׁלְחִי מסכת יומא אִין סוֹף מסכת יומא הָאבֶּין מיר גִּילֶערוּנְט עַם שְׁטַיְיט אִין פְּסוּק וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ דו זָאלְסְט לִיב מַאכֶּין נָאט צו אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁין שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדֶךָ דֶער נָאמֶען פוּן נָאט זָאל דוּרְךְ דִיר גֶעלִיבְט וָועדֶין בֵּיי אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁין שֶׁיִּקְרָא וְשָׁנָה וְיַשְׁמִישׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים עָר זָאל לֶערְנֶען תּוֹרָה נְבִיאִים כְּתוּבִים אוּנ זָאל לֶערְנֶען מִשְׁנִיּוֹת אוּנ עָר זָאל בֶּעדִינֶען הַלְמִידֵי חֲכָמִים וְיַהֵא מַשָּׂא וּמַתָּנוֹ בֶּאמוּנָה אוּנ עָר זָאל הַאנְדֶלֶען עֶרְלִיךְ וְדִבּוּרוֹ כְּנֵחַת עַם הַבְּרִיּוֹת אוּנ עָר זָאל רֶיידֶין מיט יָעדֶער מֶענְטְשׁ מיט נוּטֶע רֶייד מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים וואס וָועלֶין דִיא מֶענְטְשֶׁין זָאגֶין אַשְׁרֵי מִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה וואהל צו דֶעם מֶענְטְשׁ וואס הָאט גִּילֶערוּנְט תּוֹרָה במסכת גדרים אִין פֶּרֶק הַקּוֹנֵס יַיִן אִין דֶער מסכת גדרים אִין פֶּרֶק הַקּוֹנֵס יַיִן זָאגְט דִי גְמָרָא לְמוֹד מְלַאכָה וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא לֶערֶין פוּן לִיבֶּשַׁאפְט צו זָאט, אוּנ דֶער סוֹף

(א) כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג בֵּיי דֶעם מֶענְטְשׁ וואס מען הָאט גִּיזָאגְט וואס מען הָאט אִים גֶענֶייט צו טָאהֶן אַעֲבֵירָה אוּנ אוֹיב עָר וָועט דִי עֲבֵירָה נִיט טָאהֶן וָועט מען אִים הֶרֶגֶן וואס מען הָאט אַזוֹי עָר וָועט נִיט טָאהֶן דִי עֲבֵירָה אוּנ זָאל נִיט גֶעהֶרֶגֶן וְנֵהָרֵג וְלֹא עָבַר עָר אִיז גֶעהֶרֶגְט גִּיוָאָרֶין אוּנ הָאט נִיט גִּיטָאהֶן דִי עֲבֵירָה הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים הָאט עָר גֶעהֵיילִיגְט דֶעם נָאמֶען פוּן נָאט צְוִוישֶׁען פִיל מֶענְטְשֶׁין. אַזוֹי וויא דָנִיאֵל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל אוּנ עֲזַרְיָה, וואס נְבוּכַדְנֶצַּר הָאט גִּיוָאלְט זֵיי זָאלֶין דִינֶען עבוּם"ז. הָאבֶּין זֵיי זִיךְ גִּילָאזְט אַרֵיין וואַרְפֶין אִין פֵיינֶער אוּנ נִיט צו דִינֶען עבוּם"ז, אוּנ דָנִיאֵל הָאט זִיךְ גִּילָאזְט אַרֵיין וואַרְפֶין אִין אַגְרוּב וואס אִינְוַוייגִיג זֶענֶען גִּיוֶועזֶן לֶייבֶּין, אוּנ רַבִּי עֲקִיבָא מיט זֵיינֶע חֲבֵרִים וואס זֶענֶען גֶעהֶרֶגְט גִּיוָאָרֶין, אוּנ הָאבֶּין נִיט גִּיוָאלְט דִינֶען עבוּם"ז וְאֵלּוּ הֵן הֲרוּגֵי מַלְכוּת דִיא מֶענְטְשֶׁין זֶענֶען גֶעהֶרֶגְט גִּיוָאָרֶין פוּן מַלְכוּת וַיְיל הָאבֶּין נִיט גִּיוָאלְט דִינֶען עבוּם"ז שֶׁאֵין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן גְּרֶעסֶערֶע צַדִּיקִים פַּאר זֵיי אִיז שוֹין נִיטָא וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר אוֹיף זֵיי אִיז גִּיזָאגְט גִּיוָאָרֶין דֶער פְּסוּק כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כַּצֹּאן טִבְחָה וָועגֶן דִיר וָועדֶין מיר גֶעהֶרֶגְט אַנְגֶענוֹמֶען מָאג, מיר זֶענֶען גֶערֶעכְנְט וויא דִיא שְׁעָפְסֶין וואס מען פִירְט וויא צום שְׁעָכְטֶין וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר אוּנ אוֹיף וֵיא אִיז גִּיזָאגְט גִּיוָאָרֶין נָאךְ אֲסֹפוּ לִי חֲסִידַי כּוֹרְתֵי בְרִיתִי עָלֵי זָבַח נָאט הָאט גִּיזָאגְט פַארְזַאמוּלְט צו מִיר מֵיינֶע חֲסִידִים וואס זֵיי הָאבֶּין גֶעמַאכְט מיט מִיר אַפְּאַרְבִּינְדוּנְג וויא זָאלֶין זִיךְ לָאזֶין שְׁעָכְטֶין פוּן מֵיינֶעמְוֶועגֶן ; (ב) וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג וואס בֵּיי דֶעם מֶענְטְשׁ וואס מען הָאט גִּיזָאגְט עָר זָאל נֶעהֶרֶגְט וָועדֶין גִּיוָאָרֶין אוּנ זָאל נִיט גִּיטָאהֶן דִי עֲבֵירָה וְעָבַר וְלֹא נֶהֱרַג אוּנ עָר הָאט גִּיטָאהֶן דִיא עֲבֵירָה אוּנ אִיז נִיט נֶעהֶרֶגְט גִּיוָאָרֶין דִיא הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם הָאט עָר פַארְשֶׁעמְט דֶעם נָאמֶען פוּן נָאט וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוּנ אוֹיב דָארְט זֶענֶען גִּיוֶועזֶן צֶעהֶן יוּדֶין, וואס מען הָאט אִים גֶענֶייט צו דִי עֲבֵירָה אוּנ עָר

מרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שהיא חילול השם ואעפ"כ מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין אפי' הרג ולא שונג ולא מוטעה. ומה אם ע"ז שהיא חמורה מן הכל העובר אותה באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת בית דין קל וחומר לשאר מצות האמורות בתורה. ובעריות היא אומר ולנערה לא תעשה דבר. אבל אם יבול למלט נפשו ולברוח מתחת יד הרשע ואינו עושה הנה הוא ככלב שב על קיאו. והוא נקרא עובר ע"ז במזיד

כתמ"ל דכי אליהו שכר המהכ' שני מקקים ומכר הירח' חלק מ'. כמו"מ מרחמך ה' מזקי המהכך לכריזתך. כמדרש תהלים ככרייתם רבי פנחס בן יאיר כנגד המהכ' אינו כיון לדיקים עובדים להקדוש

הָאַט דִי עֲבֵירָה גִיטָאהָן חֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים הָאַט עֶר פַאר שֶׁעֶמֶט דָעם נָאמָען פוּן נָאט צְוִוישֶׁען פִּיל מֶענְטְשֶׁן וּבְטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִיא קִידּוּשׁ הַשֵּׁם אוּנ עֶר הָאַט מְבַטֵּל גִיוֶועזֶן אַמְצוֹת עֲשֵׂה (אַמְצָוֶה) וָאם נָאט הָאַט גִיבָאטֶן מָען זָאל זַיא טָאהָן מָען זָאל הַיילִיגֶען זַיין נָאמָען וְעָבַר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁהִיא חִילּוּל הַשֵּׁם אוּנ עֶר הָאַט עוֹבֵר גִיוֶועזֶן אוּיף אַמְצוֹת לֹא תַעֲשֶׂה (אַמְצָוֶה) וָאם נָאט הָאַט גִיבָאטֶן מָען זָאל זַיא טָאהָן מָען זָאל נִיט פַאר שֶׁעֶמֶען זַיין נָאמָען וְאַף עַל פִּי כֵן פּוּן דָעסְטְוֶועגֶן כִּפְנֵי שֶׁעֲבַר בְּאוֹנֵס וַוייל עֶר הָאַט גִיטָאהָן דִי עֲבֵירָה דּוּרְךְ דָעם וָאם מָען הָאַט אִים גֶעגֶייט אֵין מַלְקוֹת אוֹתוֹ שְׁלָאגֶט מָען אִים נִיט מַלְקוֹת בְּיֶיא בֵּית דִּין וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוּנ דָאס אִיז גֶעוֶוִיס אַז בֵּית דִּין טָארֶין אִים נִיט הַרְגָנָן פַאר דִיא עֲבֵירָה אֲפִילוּ הָרַג בְּאוֹנֵס אֲפִילוּ מָען הָאַט אִים גֶעגֶייט עֶר זָאל הַרְגָנָן אַמֶענְטְשׁ אוּנ עֶר הָאַט יְעֶנֶעם גֶעהַרְגָנְט, פּוּן דָעסְטְוֶועגֶן קוּמְט אִים נִיט בֵּית דִּין זָאל אִים הַרְגָנָן שֶׁאֵין מַלְקִין וּמְמִיתִין אֶלָּא לְעוֹבֵר בְּרָצוֹנוֹ וָוארוּם מָען שְׁלָאגְט נָאר מַלְקוּת אוּנ מָען הַרְגָנְט דִיא בֵּית דִּין דָעם מֶענְטְשׁ וָאם עֶר הָאַט גִיטָאהָן דִי עֲבֵירָה מִיט זַיין וִוילֶען וּבְזֵדוֹן אוּנ מֶענְטְשֶׁן הָאבֶּן גִיזֶעהֶן וְוִיא עֶר הָאַט גִיטָאהָן דִי עֲבֵירָה וְהַתְרָאָה אוּנ דִיא עֵדוּת הָאבֶּן צוּ אִים גִיזָאגְט טוּהּ נִיט דִי עֲבֵירָה וָוארוּם דִיךְ וֶועט מָען מַלְקוּת שְׁלָאגֶן בֵּיי בֵּית דִּין (בֵּיי אַזוֹי אַעֲבֵירָה וָאם עֶם קוּמְט מַלְקוּת) שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ וָוארוּם עֶס שְׁטֵייט אֵין פָּסוּק בֵּיי דָעם מֶענְטְשׁ וָאם עֶר הָאַט גִיגֶעבֶּן פּוּן זַיינֶע קִינְדֶער צוּ דִי עִבּוּם"ז מוֹלֶךְ, זָאגְט גָאט וַאֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא אִיךְ וֶועל גֶעבֶּן מַיין פָּנִים (מַיין בַּעַס) אוּיף דָעם מֶענְטְשׁ מִפְּנֵי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ הָעֲרִינְדִינְגְט (אוֹיסְוַוייזִינְג) הָאבֶּן דִיא חֲכָמִים גִיזֶעהֶן וְלֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מוּטְעֶה נָאר אוּיף דָעם מֶענְטְשׁ זָאגְט גָאט וֶועל אִיךְ גֶעבֶּן מַיין בַּעַס, אָבֶּער דָער מֶענְטְשׁ וָאס הָאַט גִיגֶעבֶּן פּוּן זַיינֶע קִינְדֶער צוּ דִיא עִבּוּם"ז מוֹלֶךְ, וַוייל מָען הָאַט אִים גֶעגֶייט, מָען הָאַט גִיזָאגְט צוּ אִים אוּיב עֶר וֶועט נִיט גֶעבֶּן פּוּן זַיינֶע קִינְדֶער צוּ דִי עִבּוּם"ז מוֹלֶךְ וֶועט מָען אִים הַרְגָנָן, אָבֶּער עֶר הָאַט נִיט גֶעוֶוואקְט אַז מָען טָאר נִיט גֶעבֶּן דִי קִינְדֶער צוּ דִי עִבּוּם"ז מוֹלֶךְ, אָבֶּער מָען הָאַט אִים גֶענָארְט, עֶר הָאַט נִיט גֶעוֶוואקְט אַז דָאס אִיז דִי עִבּוּם"ז מוֹלֶךְ, דָער מֶענְטְשׁ וֶועט נִיט גִישְׁטְרָאפְט וֶועדֶין וִוסַח אִם עִבּוּם"ז שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן כֹּל מֵאֲדָאךְ דִינְגֶען עִבּוּם"ז וָאם דָאס אִיז דִי גְרֶעסְטֶע עֲבֵירָה פּוּן אַלֶע עֲבֵירוֹת, פּוּן דָעסְטְוֶועגֶן הָעוֹבֵר אוֹתָהּ בְּאוֹנֵס אֵינוֹ חַיָּב כָּרֵת דָער וָאם דִינְגְט עִבּוּם"ז וַוייל מָען הָאַט אִים גֶעגֶייט, קוּמְט אִים נִיט כָּרֵת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִיתַת בֵּית דִּין אוּנ בֵּית דִּין טָארֶין אִים גֶעוֶוִיס נִיט הַרְגָנָן קַל וָחוֹמֶר לְשְׁאָר מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אַז עֶר הָאַט עוֹבֵר גִיוֶועזֶן אוּיף אַנְדֶערֶע מִצְוֹת וָאם שְׁטֵייעֶן אִין דִי תּוֹרָה, וַוייל מָען הָאַט אִים גֶעגֶייט, אִיז גֶעוֶוִיס אַז בֵּית דִּין טָארֶין אִים נִיט שְׁטְרָאפֶן וּבְעֲרָיוֹת הוּא אוֹמֵר וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר אוּנ בֵּיי מְזֻנָה זַיין שְׁטֵיינְט אִין דִיא תּוֹרָה אַז עֶר הָאַט גֶעגֶייט אִשָּׁה אוּנ הָאַט מִיט אִיר מְזֻנָה גִיוֶועזֶן, זָאל דִיא אִשָּׁה נִיט גִישְׁטְרָאפְט וֶועדֶין, וַוייל מָען הָאַט זַיא גֶעגֶייט אֲבָל אִם יָכוֹל לִמְלֹט נַפְשׁוֹ וְלִבְרוֹחַ מִתַּחַת יַד הָרָשָׁע אָבֶּער אַז עֶר הָאַט נֶעקֶענְט אַנְטְלוֹיפֶן פּוּן דָעם רָשָׁע וָאם הָאַט אִים גֶעגֶייט וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוּנ עֶר הָאַט דָאס נִיט גִיטָאהָן, עֶר אִיז נִיט אַנְטְלָאפֶן הִנֵּה הוּא כְּכֶלֶב שָׁב עַל קִיאוֹ אִיז עֶר אַזוֹי וִוִיא אַהוּנְט וָוגוּם גֶייט צוּרִיק עֶסֶן דָאס עֶסֶן וָאם עֶר הָאַט אוֹיסְגֶעבְּרָאכֶן וָארוּם גֶעגֶעבֶּן פּוּן זִיךְ וְהוּא נִקְרָא עוֹבֵר עֲבֵרוֹת בְּמֵזִיד

וֶועט זַיין דָער כָּבוֹד וָוועט שוין קוּמֶען בְּתֶנָא דְבֵי אֵלִיָּהוּ אֵין סֵפֶר תָּנָא דְבֵי אֵלִיָּהוּ הָאבֶּן מִיר גִילֶערוּנְט שְׁכַר הָאַהֲבָה שְׁנֵי חֲלָקִים דָער וָאם לֶערוּנְט תּוֹרָה אוּנ טוּהְט מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים וַוייל עֶר הָאַט לִיב נָאט, וָוועט עֶר הָאבֶּן שְׁכַר צְוֵוִיי חֲלָקִים וּשְׂכַר הַיִּרְאָה חֵלֶק אֶחָד אוּנ דָער וָאם דִינְגְט נָאט וַוייל עֶר הָאַט מוֹרָא פַאר נָאט, וָוועט עֶר הָאבֶּן שְׁכַר נָאר אַיין חֵלֶק כְּשׁוֹחֵר טוֹב אֵין מִדְרָשׁ שׁוֹחֵר טוֹב הָאבֶּן מִיר גִילֶערוּנְט דָוִד הַמֶּלֶךְ הָאַט גִיזָאגְט צוּ נָאט אֶרְחֲקָה ה' חֲזָקִי נָאט וָאם דוּ בִּיסְט מַיין שְׁטַארְקֵייט, אִיךְ הָאב דִיךְ לִיב אֶאֱהַבְךָ יְהוָה חֲזָקִי אִיךְ וֶועל דִיךְ לִיב מַאכֶן אוּיף דַיינֶע מֶענְטְשֶׁן וָאם דוּ בִּיסְט בְּמִדְרָשׁ תַּרְשָׁא בְּבְרַיְיתָא דְרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר אֵין מִדְרָשׁ תַּרְשָׁא אִין דָער בְּרַיְיתָא פּוּן רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר כְּנֶגֶד הָאַהֲבָה נֶעגֶין דִי לִיבְשַׁאפְט פּוּן נָאט אֵיזוֹ הֵן צַדִּיקִים עוֹבְדִים לְהַקָּדוֹשׁ

ברוך הוא ונותנים לו כבוד ויקר למלכותו ועלכע צדיקים דינען צו נאם און גיבען כבוד און טייערקייט צו זיין מלוכה מפני שהוא קודם לכל נייל ער איז פריער פאר אלע ער האט אלעם באשאפן. דארף יעדער מענטש צו לויבן און צו געבן כבוד צו השם יתברך:

והוא נטרד מן העולם הבא ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם:

און ער ווערט גערופן ער דינט עבומ"ו במיד נמיט זיין גוילען והוא נטרד מן העולם הבא אב"ג ער ווערט פארטריבען פון עולם הבא ויורד למדרגה התחתונה של גיהנם און דער מענטש ווערט ארא"פ געניידערט ווערין ביז אין דעם גידעריגסטין ארט פון גיהנם:

חיי שרה יום ג תורה

אונקלוס

לתמשיך מתית דרא יתוה נפש י יה יהו יתוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יתוה חיה יחידה ה' חיי הלה שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

יא לֹא־אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי
לָּךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ
לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר
מֵתֶךָ׃ יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי
עַם־הָאָרֶץ׃ יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרֹן
בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם־
אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶסֶף הַשָּׂדֶה

יא לָא רִבּוֹנִי קַבֵּל מִנִּי חַקְלָא יְהָבִית לָךְ וּמְעָרְתָּא די ביה לָךְ יְהַבְתָּהּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמִּי יְהַבְתָּהּ לָךְ קְבַר מִיתָךְ׃ יב וּסְגִיד אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא דְאַרְעָא׃ יג וּמַלֵּיל עִם עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא דְאַרְעָא לְמֵימַר בְּרַם אִם אַתְּ עָבִיד לִי טִיבוּ קַבֵּל מִנִּי אֶתֵּן כַּסְפָּא דְמֵי

תו"א מפני כסף. פירוש ב' ג'

רשב"ם

(יא) השדה נתתי לך. נותן אני אותה עכשיו לך דוי"ן בלעז: והמערה אשר בו. איגך שואל כי אם המערה אשר בקצה השדה ובמכירה אני נותן לך במתנה כל השדה והמערה: (יב) וישתחו אברהם לעפרון

שפתי חכמים

ע הולך לזה בעבור מלת לך שלשום הוא כח למעט מהדברים התמורים למעלה אף כאן למעט כח אני לי אפסי וכו': ב דהכא קאי על הכסף שלריך נתינה מיד ליד לתמוקי קרקע שהיא כרשותו פי' הרי היא כמו שנתתי לך כי היום מתוסר גוביינא (מהרש"ל): (ממ"ב) הא דשינה לפרש מלת נתתי כסף וגו' שהוא שבר והלי"ל לי' מתיד אתן כסף וגו' פירש דר"ל הלוחי שנתתי כבר ולעיל בהדה נתתי וגו' שהוא ג"כ לי' עבר והיל"ל לי' עתיד ופירש"י הרי היא כמו שנתתיה וכו' מקום דכאן אמר אמ"כ קח ממני וגו' ואם היא כמו שאם הוא כאלו כבר נתן לעפרון א"כ ע"כ הוא כאלו כבר קבל עפרון שאין נתינה שייך אלא ליד המקבל לכן פי' הלוחי שנתתי וכו' ולפ"ז א"ש שאמר אח"כ ולכן עתה קח ממני וגו' ולעיל לא אני לפרש בדהכא דכאן כתיב לו שמעני נתתי וגו' דלא פי' שלוחי אלעפרון לומר דקאי על שמעני הלוחי ושמעני ועל נתתי הלוחי נתתי וכו' משא"כ לעיל וא"ת אלו לא כתיב הכא קח ממני וגו'

פירוש לתורת אלהים

יא) לא אדני-גיט אזוי מיין האר דו זאלסט זיא גיט קויפין פאר געלט שמעני הער מיך צו השדה נתתי לך דאס פעלד איז גלייך וויא איך וואלט דיר שוין לאנג גיגעבין אמתנה והמערה אשר בו לך נתתיה און דיא הייל וואס איז אין פעלד האב איך דיר שוין גיגעבין לעיני בני עמי נתתיה לך פאר דיא אויגין פון מיין פאלק האב איך זיא דיר גיגעבין קבור מתך באגראב דיין מת: (יב) וישתחו אברהם לפני עם הארץ

אונ אברהם האט זיך גיבוקט פאר דעם פאלק פון דעם לאנד: (יג) וידבר אל עפרון אונ ער האט גירעט צו עפרון באזני עם הארץ אין דיא אויערין פון דעם פאלק כלומר וויא האבין אלע גיהערט זאגין אז ער ווייערט אם אתה לו שמעני הלואי זאלסט מיך צו הערין דו זאנסט איך זאל דיך ווי יעדרין צו געמען אומזוסט דאס וויל איך גים דיאס געלט איז בייא מיר גרייט נתתי כסף השדה הלואי זאלס

חַקְלָא סַב מִנִּי וְאֶקְבַּר
יַת מִיתִי תַּמָּן: יד וַאֲתִיב
עֶפְרוֹן יַת אַבְרָהָם לְמֵימַר
לֵיהּ: טו רְבּוֹנִי קַבֵּל מִנִּי
אַרְעָא שַׁוְיָא אַרְבַּע מְאָה
סֶלְעִין דְּכֶסֶף בֵּינָא וּבֵינָךְ
מָה הִיא וְיַת מִיתָךְ קְבַר:
ת"א ארץ מרגא. מגילת סת:

וַיִּחְיוּ שָׂרָה יוֹם גְּ תּוֹרָה

קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי
שָׁמָּה: יד וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת־אַבְרָהָם
לֵאמֹר לוֹ: טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ
אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ
מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר:

רשב"ם

לפני עם הארץ: (טו) ארץ ארבע מאות. ארץ שאינו שוה אלא ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא והיה לך לקחתה ממני בחנם ואת מתך קבור בחנם אם תרצה:

רש"י

(טו) ביני ובינך. כין שני אוהכים כמונו מה היא המוכה לכלום אלא הגח את המכר (כ"ר) צ ואת מתך קבור: ואת מתך קבור וי"ו של ואת למ"ל ומתרגם דכך אמר לו הגח את המכר ואת מתך קבור ומ"כ ואת המי אסגח את המכר:

שפתי חכמים

היינו לריכים לדחוק דלא קאי נמי על נתחי רק על מלת ממני לחוד והיינו מפרשים טפי הרי היא כמו שנתתי וכו' כדלעיל ודו"ק: צ ר"ל למה אמר ביני וביניך מ"ם הוא משאר בני אדם ומתרגם כין שני אוהכים ותו ק"ל למה אמר את המכר:

פירוש לתורת אלהים

איך דיר שוין לאנג גינעבין געלט פאר דעם פעלד קח ממני נעם בייא מיר דאס געלט ואקברה את מתי שמה און איך ווערטין באגראבין מיין מת: (יד) ויען עפרון את אברהם און עפרון האט גיענטפערט צו אברהם לאמר לו צו זאגין צו אים: (טו) אדני שמעני מיין האר הער מיך צו ארץ ארבע מאות שקל כסף אזוי אשטיקעל ערד וואס איז ווערט פיר הונדערט שקלים בינו ובינך צווישען מיר און צווישען דיר אזעלכע צוויי גוטע פריינד ווי מיר זענען מה הוא וואס איז גאר חשוב ליג אנידער דאס געלט ואת מתך קבור און באגראב דיין מת:

תרגום

נביאים מלכים א א

להמשיך מנ"ח דו"א צבאות נפש ז צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמת דיחוד יהוה חיה יחידה דנצח יהוה חיה יחידה דחוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וַאֲמַר נָתָן לְבַת שָׁבַע
אִמֵּיהּ דִּשְׁלֹמֹה לְמֵימַר הֲלָא
שְׁמַעְתְּ אֲרִי מְלַךְ אֲדוֹנִיָּהוּ
בַּר חַגִּית וְרִבּוֹנָנָא דָּוִד לָא
יָדַע: ב וּכְעַן אֵיתָא אֶמְלְכִינָךְ
כְּעַן מִלְּבָא וְשֵׁיזְבִי יַת נַפְשָׁךְ
וַיַת נַפְשׁ בְּרִיךְ שְׁלֹמֹה:
ג אֵיזִילִי וְתֵעֱלִין לְוַת מַלְכָּא
דָּוִד וְתֵימְרִין לֵיהּ הֲלָא אַתְּ
רִבּוֹנִי מַלְכָּא קַיְמְתָּא לַאֲמָתָךְ
לְמֵימַר אֲרֵי שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ
יִמְלוֹךְ בַּתְרִי וְהוּא יֵתֵב עַל
כּוּרְסִי מַלְכוּתִי וּמָה דֵּין מַלְכָּ
אֲדוֹנִיָּהוּ: ד וְהָא עַד דְּאַתְּ מְמַלְּלָא תַּמָּן קֳדָם מַלְכָּא וַאֲנָא אֵיעוּל בַּתְרָךְ וַאֲקַיֵּים יַת פִּתְגָמָיְכִי:

א וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה
לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית
וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע: ב וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא
עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה:
ג לְכִי וּבֹאִי | אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־
אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־
שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי
וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ: ד הִנֵּה עוֹדֶךָּ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־
הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֶיךָ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרֶיךָ:

רש"י

(כ) ומלטי את נפשך. מן המחלוקת שיהלה בינך שלמה למלוך אחרי מות המלך:

מצודת דוד

(א) הלא שמעת. כאמת כודאי שמעת אשר אדוניהו רוצה למלוך והדבר קרוב: לא ידע. כאומר לא תחשוב שהדבר המלך נעשה ואין להשיב כי המלך לא ידע מזה: (כ) ומלטי. נכדי שתמלטי את נפשך וכו' כ"א ימלוך אדוניהו כודאי יהרוג אותם למען לא תהיה לו לשטן הדבר המלוכה: (ד) עודך. כשוד שתדברי עם המלך אבוא גם אני להשלים דבריך:

ה וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ
זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֵת אֶת־הַמֶּלֶךְ׃

ה וְעָלַת בַּת שֶׁבַע לְקֳדָם מַלְכָּא לְאִידְרוֹן בֵּית מַשְׁכְּבָא וּמַלְכָּא סִיב לַחֲדָא וַאֲבִישַׁג דְּמַן שׁוּנֵם מְשַׁמְּשָׁא קֳדָם מַלְכָּא׃

מצודת דוד

(ה) החדרה . לחדר משכבו ולשלח נחשוק שכלת לשכוב אצלו אמר והמלך זקן מאוד והמום העכשי הלך ממנו עד שהכישנו היתה מטרתם לאותו בדבר המומ׳ :

רש״י

(ה) החדרה . תוך החדר שהמלך שם ׃

דעם פירוש עברי מייטש געפינט מען בייא דער הפטורה פון דער וואך

כתובים משלי ד

להמשיך מיסה ומלכות דו״א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב״ן שבעשיה :

תרגום

א עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וַעַפְעַפֶּיךָ יַישִׁירוּ נֶגְדֶּךָ׃ ב פַּלֵּס מַעְגַּל
רַגְלֶךָ וְכָל־דְּרָכֶיךָ יִכּוֹנוּ׃ ג אַל־תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאול הָסֵר
רַגְלְךָ מֵרָע׃ ד בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה לִתְבוּנָתִי הַט אָזְנֶךָ׃
ה לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ יִנְצֹרוּ׃

א עֵינָךְ בְּתַרְעִיצוּתָא נְאוֹרָן וְתִמְרִיךְ נְהִרְצוּן לְקוּבְלָךְ׃ ב אַעְבֵּר רַגְלָךְ מִשְׁגִּילֵי בִישֵׁי וְכָלְהוֹן אוֹרְחָתָךְ מְתַקְּנָן׃ ג לָא תִּסְטֵי לִימִינָא וְלִשְׂמָאלָא אַעְבֵּר רִיגְלָךְ מִן בִּישְׁתָּא׃

ד בְּרִי לְחָכְמָתִי צִית לְבִינוּתִי צְלִי אֻדְנָךְ׃ ה דִּתְזַהַר בְּתַרְעִיתָא וְדַעְתָּא שִׁפְוָתָךְ גִּינָטְרָן׃

מצודת דוד

(א) לנוכח . רחוק כשתוכנת יחידים תכליות המעשי׳ אשר תעשה ואז עפעפיך יוליכך בדרך ישר : (ב) פלס . רחוק לישר מעגל רגלך ולא תלך בפי הקרי והסולמן ואז יסיו כל דרכיך נכונים : (ג) אל תט . ובכל דבר אל תטה עצמך ימין ושמאל מדרך המצוע אבל מרע הסר רגליך מכל וכל : (ד) בני לחכמתי הקשיבה . שוב זה מדברי דוד שאמר לשלמה בנו שמע לחכמ׳ אשר למדתיך : (ה) לשמור . שתזהר לשמור המחשבות ושפתיך ישמרו לדבר דעת :

רש״י

(א) לנוכח יביטו . יסתכלו אל האמת ואז היושר : (ב) פלס מעגל רגלך . שקול דרכך הפסד מלוה כנגד שכרה ושכר שכרה כנגד הפסדה ואז כל דרכיך יכונו : (ה) ודעת . של תורה :

פירוש ע״ט

(א) עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ . דְּעַרְשְׁטֵיינֶער אִיז אַז אַיינֶער טוט אוּמְרַעכְט צוּ זַיין חֵבֶר קֶען עֶר נִיט קוּקֶען אוּיף אִים, וְוַיִיל עֶר שֶׁעְמְט זִיךְ פַאר אִים, דְּרִיבֶער זָאגְט דֶער פָּסוּק דַיינֶע אוּיגֶן זָאלֶין קֶענֶען קוּקֶען גְּלַייךְ אוּיף יְעדֶער מֶענְטְש וַעַפְעַפֶּיךָ יַישִׁירוּ נֶגְדֶּךָ אוּנ דַיינֶע בְּרֶעמֶען זָאלֶין זַיין גְּלַייךְ גֶעגֶין יְעדֶער מֶענְטְש וָואס וְוֶעט שֶׁטֵיין גֶעגֶין דִיר, וַוַיִיל דוּ וְוֶעסְט קֵיין אוּמְרַעכְט טָאהֶן צוּ יְעדֶער מֶענְטְש וְוֶעסְטוּ דִיךְ נִיט דַארְפֶין שֶׁעמֶען׃ (ב) פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכּוֹנוּ דַרְכְּךָ הֵיסְט אַגְלַייכֶע וְוֶעג, מַעְגַּל הֵיסְט דִיא וְוֶעג וָואס גֵייט אוּיף אַזַיים, יְעדֶער מֶענְטְש דַארְף זַיין אִין גְּלַייכֶען וְוֶעג, נָאר אַמְאהָל מוּז מֶען אוּיסְמַיידִין דֶעם גְּלַייכֶען וְוֶעג אוּנ זַיין אַשְׁטִיקוֹל דֶעם אוּיף אַזַיים מֶען זָאל נָאכְדֶעם מֶענֶען צוּרִיק קוּמֶען אוּיף דֶעם גְּלַייכֶין וְוֶעג, אוּנ אַזוֹי אִיז בַּייא דֶעם פֵּירוּשְׁ פוּן יְעדֶער מֶענְטְש, בַּייא אַלֶע מִדּוֹת דַארְף מֶען זַיין מִיטֶעל. נָאר עֶס טְרֶעפְט אָבֶער אַמֶענְטְש אִיז אַיינְגִיוואהְנֶט אִין אִשְׁלֶעכְטֶע מִדָּה מוּז עֶר דִיא מִדָּה צוּרִיק בַּייגֶין בִּיז דָאס אַנְדֶערֶע עֶק עֶר זָאל קֶענֶען נָאכְדֶעם גֵיין מִיט דִיא מִדָּה מִיטֶעל, זָאגְט דֶער פָּסוּק זָאלְמְט וְוֶענֶין דַיינֶע פִּים וְוֶען דוּ גֵייסְט אוּיף דִי זַייטֶינֶע וְוֶעג וְוֶעלֶין נָאכְדֶעם זַיין אָנְגֶעבְּרַייט דַיינֶע אַלֶע מִיטֶעלֶע וְוֶעגֶין׃ (ג) אַל תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאל דוּ זָאלְמְט נָאכְדֶעם נִיט דַארְפֶין אַוֶועק גֵיין פוּן דֶעם גְּלַייכֶין וְוֶעג נִיט רֶעכְטְס נִיט לִינְקְס הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע אַז דוּ וְוֶעסְט אַזוֹי טָאהֶן וְוֶעסְטוּ אָפְּטָאהֶן דַיינֶע פִּים פוּן שְׁלֶעכְטְס׃ (ד) בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה לִתְבוּנָתִי הַט אָזְנְךָ מֵיין זוֹהֶן פַארְנֶעם מֵיין חָכְמָה, אוּנ צוּ מֵיין פַארְשְׁטַאנְדִיגְקֵייט זָאלְסְטוּ אַיינְבַּייגֶין דַיין אוֹעֶר צוּ הֶערֶין׃ (ה) לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת דוּ זָאלְסְט קֶענֶען הִיטֶען אִין דַיין הֶארְץ זָאל נִיט זַיין אַרֵיין גֶעמִישְׁט פַאלְשֶׁע טְרַאכְטוּנְג וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ יִנְצֹרוּ אוּנ דַיינֶע לֶעפְצֶין, דַיין מוֹיל זָאל הִיטֶען צוּ בַייגֶין מִיט וַוַיסֶענְשַׁאפְט׃

פרק ה א ר"ג אומר אין גט אחר גט. שתי יבמות ליבם אחד מתה אחת ונתן גט לראשונה וחזר ונתן גט לשניה לא נאסרו קרובות עליו למהוי כגרושתו דמכי יהיב גט לראשונה פקעה זיקת שתיהן מעליו דגט מהני ביבמה למיקם עלה כלא יבמה ושוב לא ייבם לא הוא ולא אחר האחים לא ליבמה שקבלה הגט ולא לצרת' הלכך כי הדר ויהיב גט שני לשניה אין במעשיו כלום והוי כגותן גט לאשה נכרית דעלמא וכן כ' יבמין ליבמה אחת ונתן זה גט וזה גט האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה: ולא מאמר אחר מאמר. כגון שני יבמין ליבמה אחת כגון בן ביבם אחד ושתי יבמות האחרון אינו כלום ואינה צריכה ממנו גט ומותר בקרובותיה: יש גט אחר גט. דקמא לא דהה זיקתה לגמרי דהא בעי' חליצה הילכך אחתי אינה פלגא זיקא ואתי גט שני לשני' למהוי גרושתו ואסור בקרובותיה וכן הלכה (ה): ב ביצד. לאו אפלוגת' קאי אלא מלתא באפי נפשיה ואינכס ר' ואינכמ' אח' קאי וה"ק כיצד דין יבם אחד ויבמה אחת: צריבה הימנו חליצה. ואם רצה לכנוס לא יכנוס דכיון דהתחיל בגרושין קיימא עליה כלא יבמה: צריבה הימנו גט. דחלילה אפקעתא לזיקא וגט בעי לאפקועי קדושי' דילי' דחלי' לא מפקעת קדושין: ג נתן גט ועשה. כה מאמר: צריבה

[ה] יש גט כו'. מדרבנן ועמא דגזרו אם' בגמ': (ו) לא קאי אלא אגט ומאחר ולא אכמילה וחלילה במ"ש במ"ג: [ב] במצותה. דהכי תקינו רבנן שלא יבא עלי' עד שקידשה קידושין גמורים ואם בעל ולא קידם קנה ולוקה מכת מרדות על שנסג קנות ולא כעלמו כדאי'

כלי אמצעי דת"ת דמלכות דילידה צבאות

פרק ה א רבן גמליאל אומר אין גט אחר גט ולא מאמר אחר מאמר. ולא בעילה אחר בעילה. ולא חליצה אחר חליצה. וחב"א [ה] יש גט אחר גט. ויש מאמר אחר מאמר אבל לא אחר בעילה ולא אחר חליצה בלום: ב ביצד עשה מאמר ביבמתו ונתן לה גט צריכה הימנו חליצה. עשה מאמר וחל"ץ צריבה הימנו גט. עשה מאמר ובעל הרי זו [כ] במצותה: ג נתן גט ועשה מאמר צריבה

פרק ה א רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר אֵין גֵּט אַחַר גֵּט רַבָּן גַּמְלִיאֵל
וְאוֹמֵר אֵגֶט וְאוֹמֵר אֵיז דֶער
אַנְדֶערער נָאר גִיט קַיין גֶט, דְהַיְינוּ רָאוּבֶן אִיז
גִישְׁטוֹארְבֶּין אוּנ הָאט גִילָאזֶין צְוַוייא וַוייבֶער אוּנ
זַיין בְּרוּדֶער שִׁמְעוֹן הָאט צִיגֶעבֶּין אַיין יְבָמָה אַגֶט
דֶער נָאךְ הָאט עֶר גִינָעבֶּין דִיא אַנְדֶערֶע יְבָמָה
אַגֶט אִיז דֶער גֶט פוּן דִי אַנְדֶערֶע יְבָמָה נָאר גִיט
אוּנ עֶר מֶעג נָעמֶען אִירֶע קְרוֹבוֹת וואוּנ אַזוֹי אִיז
דֶער דִין אַז רָאוּבֶן הָאט גִילָאזֶין אַיין וַוייב אוּנ
צְוַוייא בְּרִידֶער, אוּנ פְּרִיעֶר הָאט אַיין בְּרוּדֶער
אִיר גִינָעבֶּין גֶט נָאכְדֶעם הָאט דֶער אַנְדֶערֶער
בְּרוּדֶער אִיר גִינָעבֶּין גֶט אִיז דֶעם אַנְדֶערִין
בְּרוּדֶערְם גֶט גִיט קַיין גֶט אוּנ עֶר מֶעג נָעמֶען
אִירֶע קְרוֹבוֹת) וְלֹא מֵאמַר אַחַר מֵאמַר קִידּוּשִׁין נָאךְ
קִידּוּשִׁין אִיז דִיא אַנְדֶערֶע קִידּוּשִׁין נָאר גִיט,
אוּיב עֶם זָענָען גִיוֶוען צְוַוייא יְבָמוֹת צוּ אַיין יְבָם
אוּנ עֶר הָאט מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען אַיין יְבָמָה דֶער נָאךְ
הָאט עֶר מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען דִי אַנְדֶערֶע יְבָמָה, אָדֶער
אַיין יְבָמָה צוּ צְוַוייא בְּרִידֶער פְּרִיעֶר הָאט אִיר
אַיין בְּרוּדֶער מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען דֶער נָאךְ הָאט דֶער
אַנְדֶערֶער בְּרוּדֶער אִיר מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען אִיז דִיא
אַנְדֶערֶע קִידּוּשִׁין נָאר גִיט, זִיא דַארְף גִיט קַיין
גֶט אוּנ מֶעג נָעמֶען אִירֶע קְרוֹבוֹת וְלֹא בְּעִילָה
אַחַר בְּעִילָה אַיין בְּעִילָה נָאךְ דִיא אַנְדֶערֶע בְּעִילָה,
אִיז דִי אַנְדֶערֶע בְּעִילָה נָאר גִיט, אוּיב עֶם זָענָען
גִיוֶוען צְוַוייא יְבָמוֹת צוּ אַיין יְבָם אוּנ עֶר הָאט
פְּרִיעֶר בּוֹעַל גִיוֶוען אַיין יְבָמָה דֶער נָאךְ הָאט עֶר
בּוֹעַל גִיוֶוען דִיא אַנְדֶערֶע יְבָמָה, אָדֶער אַיין
יְבָמָה צוּ צְוַוייא בְּרִידֶער פְּרִיעֶר הָאט אִיר אַיין
בְּרוּדֶער בּוֹעַל גִיוֶוען דֶער נָאךְ הָאט אִיר דֶער
אַנְדֶערֶער בְּרוּדֶער בּוֹעַל גִיוֶוען אִיז דִיא אַנְדֶערֶע
בְּעִילָה נָאר גִיט וְלֹא חֲלִיצָה אַחַר חֲלִיצָה אַיין חֲלִיצָה
נָאךְ דִיא אַנְדֶערֶע אִיז דִיא אַנְדֶערֶע חֲלִיצָה נָאר
גִיט, אוּיב עֶם זָענָען גִיוֶוען צְוַוייא יְבָמוֹת צוּ אַיין
יְבָם אוּנ עֶר הָאט גִינָעבֶּין אַיין יְבָמָה חֲלִיצָה דֶער
נָאךְ הָאט עֶר גִינָעבֶּין חֲלִיצָה דִיא אַנְדֶערֶע יְבָמָה,
אָדֶער אַיין יְבָמָה צוּ צְוַוייא בְּרִידֶער פְּרִיעֶר הָאט
אִיר אַיין בְּרוּדֶער גִינָעבֶּין חֲלִיצָה דֶער נָאךְ הָאט
אִיר דֶער אַנְדֶערֶער בְּרוּדֶער גִינָעבֶּין חֲלִיצָה אִיז
דִיא אַנְדֶערֶע חֲלִיצָה נָאר גִיט וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אוּנ
דִיא חֲכָמִים זָאגֶין יָש גֵּט אַחַר גֵּט אַיין גֶט נָאךְ דֶעם
אַנְדֶערִין הָאבֶּין בֵּיידֶע דֶעם דִין וַוייא אַגוּטֶער גֶט
וְיֵשׁ מֵאמַר אַחַר מֵאמַר אוּנ קִידּוּשִׁין נָאךְ קִידּוּשִׁין זָענָען
בֵּיידֶע גוּטֶע קִידּוּשִׁין אֲבָל לֹא אַחַר בְּעִילָה אָבֶער נָאךְ
בְּעִילָה קָען קַיין זָאךְ גִיט זַיין וְלֹא אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם
אוּנ נָאךְ חֲלִיצָה קָען אוֹיךְ קַיין זָאךְ גִיט זַיין נָאר
אַיין מָאהָל בְּעִילָה צוּ אַיין יְבָמָה אוּנ פוּן אַיין
בְּרוּדֶער, אָדֶער אַיין מָאהָל חֲלִיצָה פוּן אַיין
בְּרוּדֶער אוּנ צוּ אַיין יְבָמָה: ב בֵּיצַד וִוי אִיז דֶער
דִין פוּן אַיין יָבָם מִיט אַיין יְבָמָה עָשָׂה מֵאמַר בִּיבִמְתּוֹ
עֶר הָאט מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען דִיא יְבָמָה וְנָתַן לָהּ גֵּט דֶער
נָאךְ הָאט עֶר אִיר גִינָעבֶּין גֶט צְרִיכָה הֵימֶנּוּ חֲלִיצָה
דַארְף זִיא חֲלִיצָה אוֹיךְ הָאבֶּין וואוּנ מִיטֶם זַיין נָאךְ
דֶעם גֶט מָאר עֶר גִיט) עָשָׂה מֵאמַר עֶר הָאט אִיר
מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען וַחֲלִיצָה דֶער נָאךְ הָאט עֶר אִיר
גִינָעבֶּין חֲלִיצָה צְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֶט דַארְף זִיא אַגֶט אוֹיךְ
הָאבֶּין וְדִי חֲלִיצָה צִיהְט אוֹיס פוּן יְבוּם אוּנ דֶער
גֶט צִיהְט אוֹיס פוּן דִיא קִידּוּשִׁין) עָשָׂה מֵאמַר אַז עֶר
הָאט אִיר מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען יִבֵּמֶת דֶער נָאךְ הָאט עֶר
אִיר בּוֹעַל גִיוֶוען הֲרֵי זוּ כְּמִצְוָתָהּ דָאס אִיז וַוייא דִיא
מִצְוָה: ג נָתַן גֵּט עֶר הָאט אִיר גִינָעבֶּין גֶט וְעָשָׂה
מֵאמַר דֶער נָאךְ הָאט עֶר אִיר מְקַדֵּשׁ גִיוֶוען צְרִיכָה

גט וחליצה. דגם דחי קלת ומייר קלת (כ) ומאמר הכי סיומא דגט הילכך צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: **נתן גט ובעל.** אסור לקיימה שמשמע שכתן גט קיימא עליה כלא יבמה (ג) וצריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו: **אין לאחר חליצה כלום.** הא מתניתין ר"ע היא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ואינה הלכה אלא הלכה כחכמים שאומרים יש אחר חליצה כלום ואם קדשה אחר חליצה (ד) צריכה הימנו גט: **אחת יבמה אחת ליבם אחד ואחת שתי יבמות ליבם אחד.** שוין הן שם אחר גט ראשון או אחר מאמר ראשון כלום ואין אחר ביאה שבתחילה כלום ואין אחר חליצה כלום. **ד צריכות שני גיטין.** לשתי יבמות כרבנן דיש מאמר אחר מאמר: **וחליצה.** לאחת מהן ופוטרת צרתה: **מאמר לזו וגט לזו.** פסל גט של אחרונה את הראשון דקס ליה כלא יבמה וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: **מאמר לזו ובעל לזו צריכות שני גיטין.** זו גט למאמרו וזו גט לביאתו: **וחליצה.**

נתן גט וחליצה, נתן גט ובעל צריכה גט וחליצה. נתן גט וחליצה אין אחר חליצה כלום. [ג] חלץ ועשה מאמר. נתן גט ובעל. [ד] או בעל ועשה מאמר. נתן גט וחלץ. [ה] אין אחר חליצה כלום. אחת יבמה אחת ליבם אחד ואחת שתי יבמות ליבם אחד: ד [ו] כיצד עשה מאמר בזו ומאמר בזו. צריכות [ז] שני גיטין וחליצה. מאמר בזו וגט בזו. צריכה גט וחליצה. מאמר בזו ובעל את זו צריכות [ח] שני גיטין וחליצה. מאמר בזו וחלץ לזו. הראשונה צריכה גט. גט לזו וגט לזו.

רש"י: [ה] אין אחר חליצה כו'. אריס' לחלץ ועשה מאמר כו' קלי וליטל' לסיפא לו בעל כו' הוה שייך למתני אין אחר ביאה כלום למתני. גמ': (ד) וכן בהא דאין אחר ביאה כלום לרבנן נמי משכח' לה דיש אחריה כב' יבמות ויבם א' א"נ בב' יבמים שאם בעל האח' וקדש הוא לו אחיו השני' חפים כדמסקי הרי"ף והרא"ש הלא הוה ליה אחר בעילה אלא עשה דבית אחד כו' ולאו הכא מכלל עשה עשה ואני' סתו' ר"ח כלאו. ושתו"ש: (ו) כיצד בשתי יבמות ליבם א'. רש"י: (ז) ב' גיטין. ויבומי לא דסיכי ליעבד אי ליבומי לאחרייתו ה"ל ב' כתים ואי לחדא הוא"ל דבגט לחודא לא נפקא בעלת ביאה דבאמר פסולה פסולה סיא. וכמ"ש הר"ב בסמוך ופסולה לא סני לה בגט ועשתי מפ' בגמ'.

בגמרא: (כ) ומה"ת אפי' ר"ג מודה דיש מאמר אחר בגט ויש גט אחר מאמר וכן ביאה יש אחר מאמר וכן אחר גט כדאיתא בגמ': (ג) ומ"מ לא הוי גט בחלילה לאפקועי כולה זיקה הלכך לא ממדה עליה כלאו גמור ואפילו לר"ע דמתניתין כיותי' מודה דקדושין תופסי בה: [ג] חלץ כו'. אי אי קתני אי עשה מאמר אי נתן גט אי בעל וגט דלאחר חליצה לא הוי צריך למתני' לאסמויי דלאו כלום דלמאי אתני לתסר בקדושי' הא מתסר וקאי מחמת חליצ' אלא איידי דבעי למתני גט דאחר בעילה לאסמויינן דאין לאחר ביאה כלום כו' תנא נמי גט דאחר חליצה וכבי מס' בגמ'. רש"י: [ד] או בעל כו'. (ה"ג אי אי קתני) ומאמר דאחר ביאה לא הוי צריך למתני' דאפי' אחר מאמר ביבמה א' מאי אתני אלא איידי דתני דיבא חלץ ועשה מאמר דאינעבריך לאסמעינן כר"ע דאין קדושין תופסין כו' וה"מ בגמ'.

**נָתַן גַּם חֲלִיצָה דַּאֲרֶף זֵיא נָאךְ אַמָּאהָל אַגָּט צוּ דִיא קִידוּשִׁין אוּנ חֲלִיצָה אוֹיךְ נָתַן גַּם עֶר הָאט אִיר גִּינְעבִּין גָּט וּבַעַל דֶּער נָאךְ הָאט עֶר אִיר בּוֹעֵל גִּיוֶועֶן צְרִיכָה גַּם דַּאֲרֶף זֵיא נָאךְ אַמָּאהָל אַגָּט חֲלִיצָה אוּנ חֲלִיצָה אוֹיךְ וָוָארוּם וַוַיל עֶר הָאט אַנְגֶיהוּיבֶּן מִיט גָּט מָאר עֶר שׁוֹין נִיט מְיַבֵּם זַיין) נָתַן גַּם עֶר הָאט אִיר גִּינְעבִּין גָּט חֲלִיץ דֶּער נָאךְ הָאט עֶר גִּינְעבִּין חֲלִיצָה אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם נָאךְ חֲלִיצָה דַּאֲרֶף מַען שׁוֹין גָּאר נִיט דְּרִיבֶּער אִיז דֶּער דִּין חָלַץ וְעָשָׂה מַאמַר עֶר הָאט אִיר גִּינְעבִּין חֲלִיצָה דֶּער נָאךְ הָאט עֶר אִיר מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן, אִיז דִּי קִידוּשִׁין גָּאר נִיט, אָדֶער נָתַן גַּם עֶר הָאט אִיר גִּינְעבִּין גָּט נָאךְ דֶּער חֲלִיצָה, אִיז דֶּער גָּט גָּאר נִיט, אָדֶער וּבַעַל עֶר הָאט אִיר בּוֹעֵל גִּיוֶועֶן נָאךְ דֶּער חֲלִיצָה, אִיז דִּיא בִּיאָה גְּלֵיךְ וַוִיא זְנוּת, דָּאס אִיז דֶּער פְּשַׁט אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם, נָאךְ חֲלִיצָה אִיז גָּאר נִיט אוֹ אָדֶער עֶר הָאט נִיט גִּינְעבִּין חֲלִיצָה גָּאר בּוֹעֵל עֶר הָאט בּוֹעֵל גִּיוֶועֶן וְעָשָׂה מַאמַר נָאךְ דֶּער בְּעִילָה הָאט עֶר אִיר מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן, אָדֶער נָתַן גַּם עֶר הָאט אִיר גִּינְעבִּין גָּט נָאךְ דֶּער בְּעִילָה, אָדֶער חָלַץ עֶר הָאט גִּינְעבִּין חֲלִיצָה נָאךְ דֶּער בְּעִילָה, אִיז אַלְץ נָאךְ דֶּער בְּעִילָה גָּאר נִישְׁט וואִין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם. דָּאס גֵּיהֶער צוּ פְּרִיעֶר אוּנ אַזוֹי דַּאֲרֶף שְׁטֵיין חָלַץ וְעָשָׂה מַאמַר נָתַן גָּט וּבַעַל אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם. דֶּער נָאךְ דַּאֲרֶף שְׁטֵיין אוֹ בָּעַל וְעָשָׂה; מַאמַר נָתַן גָּט וְחָלַץ אֵין אַחַר בִּיאָה

(חק לישראל ע"ט) (ח"א)

כְּלוּם] אַחַת יְבָמָה אַחַת לְיָבֵם אֶחָד סָאיי אַיין יְבָמָה צוּ אַיין יָבָם וְאַחַת שְׁתֵּי יְבָמוֹת לְיָבֵם אֶחָד אוּנ סָאיי צְוַוייי יְבָמוֹת צוּ אַיין יָבָם. אִיז אַלְץ דֶּער דִּין אַז פְּרִיעֶר אִיז גִּיוֶועֶן קִידוּשִׁין אָדֶער פְּרִיעֶר אִיז גִּיוֶועֶן גָּט קָנָה נָאךְ דֶּעם וואס זַיין. אוּנ אוֹיב פְּרִיעֶר אִיז גִּיוֶועֶן בִּיאָה אָדֶער פְּרִיעֶר אִיז גִּיוֶועֶן חֲלִיצָה קָנָה נָאךְ דֶּעם גָּאר נִיט זַיין (ועיין תויט): ד' כֵּיצַד וַוִיא אִיז דֶּער דִּין בֵּייא עֶר הָאט אַיין יְבָמָה מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן וּמַאמַר בְּזוּ עֶר הָאט אַיין יְבָמָה מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן וּמַאמַר בְּזוּ דֶּער נָאךְ הָאט עֶר דִּיא אַנְדֶערֶע יְבָמָה מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן צְרִיכוֹת שְׁנֵי גִּיטִין דַּארְפֶּען דִּיא צְוַוייא יְבָמוֹת צְוַוייא גָּטִין צוּ יְעדֶערֶע בֵּאזוּנְדֶער דַּארְף עֶר גֶעבֶּין אָנָּט וַחֲלִיצָה אוּנ חֲלִיצָה דַּארְף עֶר גָּאר אַיינֶע גֶעבֶּין מַאמַר בְּזוּ אַיין יְבָמָה הָאט עֶר מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן וְגָם לְזוּ דִּיא אַנְדֶערֶע יְבָמָה הָאט עֶד גִּינָּט צְרִיכָה גַּם וַחֲלִיצָה דַּארְף עֶר גֶעבֶּין גָּט דִּיא יְבָמָה וואס עֶר הָאט מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן אוּנ חֲלִיצָה גִּיט עֶר צוּ וועלְכֶע יְבָמָה עֶר וַוִיל מַאמַר בְּזוּ אַיין יְבָמָה הָאט עֶר מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן וּבַעַל אֶת זוּ אוּנ דִּיא אַנְדֶערֶע יְבָמָה הָאט עֶר בּוֹעֵל גִּיוֶועֶן צְרִיכוֹת שְׁנֵי גִּיטִין וַחֲלִיצָה דַּארְף יְעדֶערֶע יְבָמָה בֵּאזוּנְדֶער אָנָּט אוּנ צוּ אַיין יְבָמָה גִּיט עֶר חֲלִיצָה מַאמַר בְּזוּ אַיין יְבָמָה הָאט עֶר מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן חָלַץ לְזוּ דִּי אַנְדֶערֶע יְבָמָה הָאט עֶר גִּינְעבֶּין חֲלִיצָה הָרִאשׁוֹנָה דִּיא עֶרְשְׁטֶע יְבָמָה וואס עֶר הָאט אִיר מְקֻדָּשׁ גִּיוֶועֶן צְרִיכָה גַּם דַּארְף עֶר אִיר גֶעבֶּין גָּט גַּם לְזוּ עֶר הָאט גִּינְעבֶּין גָּט צוּ אַיין יְבָמָה וְגָם לְזוּ

לאחת מהן ופוטרת צרתה: גט לזו ובעל לזו צריכות גט וחליצה. ואסור לקיימה דקס עליה כלא יבמה משום גט ראשון וכגע לחודיה לא נפקא בעלת ביאה דביאה פסולה היא: אין לאחר חליצה כלום. ואי הדר מקדש לה (ה) או לצרתה לא תפסו בה קדושין כר״ע דאמר אין הופסין בחייבי לאוין ואינה הלכה: ה חלץ וחלץ. מותר בקרובות שניה שאין אחר חליצת ראשונה שום זיקת יבמין וחליצה בתרייתא לאו כלום היא אפילו לכהונה אינה פסולה וכן הלך לזו ומאמר לזו וכן נתן גט לזו אחר החליצה של זו או אם כבל לזו אחר החליצה של זו אין מעשה האחרון כלום: או (אם) בעל. תחילה וחזר ובעל לשניה: או בעל. תחילה: ועשה מאמר. אחר חליצה כלום. אריסא קאי ואסיפא צריך למימר אין אחר ביאה כלום: ו חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל. איכם אחד ויבמה אחת קאי (ו) ואע״ג דתניא לעיל הדר תנא הכא. משום סיפא דבעי לאפלוגי בין ביאה לחליצה דחליצה בין בתחילה בין באמצע בין בסוף אין אחריה כלום והביאה דוק׳ בזמן שהיא בתחילו׳ ולאסמוכי׳

[ט] חליצה. פייט חליצה אחת ופוטרת צרתם והאי צריכות צריכות דעלמא. גמ׳: (ה) דליכא למגזר בחליצה פסולה כמו בביאה פסולה כדמפרש בגמ׳. ועתוי״ט: [י] שני יבמין כו׳. ואל״ל בכ׳ יבמין לב׳ יבמות דאיכא למ״ד בגמל׳ דצרס על אחתין בבכרת דבדקיים׳ קיים׳: (ו) משום דהאי ליבמה מתני׳ במ״ג ביבס מ׳ ויבמה מ׳ קא מפרש הכי אבל לקושט׳ דמלתא קא מהדרי אמולהו דבולהו שויס בין יבס מ׳ ויבמה מ׳ בין ב׳ יבמות והא״ע דהדר אסבר׳ להו בב׳ יבמות בגון גט לזו כו׳ ולא בא לומר אלא

צריכות הימנו [ט] חליצה. גט לזו ובעל לזו. צריכה גט וחליצה. גט לזו ומאמר לזו. צריכה גט וחליצה. גט לזו וחלץ לזו אין אחר חליצה כלום: ה חלץ וחלץ או חלץ ועשה מאמר. נתן גט ובעל. או בעל ובעל. או בעל ועשה מאמר ונתן גט וחלץ. אין אחר חליצה כלום. בין יבם אחד לשתי יבמות. בין [י] שני יבמין ליבמה אחת: ו חלץ ועשה מאמר. נתן גט ובעל. או בעל ועשה מאמר ונתן גט וחלץ בשניה או נתן גט לשניה או חלץ לשניה אין אחר כלום ומעשה אחרון לא חשיב ומותר בקרובות השניה: אין

אונ׳ האט גינעבין גט צו די אנדערע יבמה צריכות היבמו חליצה דארף איין יבמה פון זיי נעמין חליצה (עיין תוי״ט) גט זיי פריער האט ער גינעבין גט צו איין יבמה ובעל את זו דער נאך האט ער בועל גיווען די אנדערע יבמה צריכה גט דארף דיא אנדערע יבמה אויך האבין גט וחליצה אונ׳ חליצה גיט ער צו וועלכע יבמה ער וויל גט זיי פריער האט ער גינעבין גט צו איין יבמה ומאמר זיי אונ׳ די אנדערע יבמה האט ער מקדש גיווען צריכה גט דארף דיא אנדערע יבמה אויך האבין גט וחליצה אונ׳ חליצה גיט ער צו וועלכע יבמה ער וויל גט זיי צו איין יבמה האט ער גינעבין גט וחלץ זיי דיא אנדערע יבמה האט ער גינעבין חליצה אין אחר חליצה כלום נאך חליצה דארף מען נאר ניט: ה חלץ ער האט ער גינעבין חליצה איין יבמה וחלץ דער נאך האט ער גינעבין חליצה דיא אנדערע יבמה או חלץ אדער ער האט ער גינעבין חליצה איין יבמה ועשה מאמר דער נאך האט ער מקדש גיווען דיא אנדערע יבמה, אדער נאך דיא חליצה פון דיא ערשטע יבמה נתן גט האט ער דיא אנדערע יבמה גינעבין גט, אדער ובעל גיווען נאך דער חליצה פון דיא ערשטע יבמה, [איז דיא חליצה אונ׳ דיא קידושין אונ׳ דער גט אונ׳ דיא בעילה פון דיא אנדערע יבמה נאר ניט אונ׳ ער איז מותר אין דיא קרובות פון דיא אנדערע יבמה דאס הייסט אין אחר חליצה כלום נאך חליצה איז נאר ניט] או בעל אדער דער יבם האט איין יבמה בועל גיווען ובעל אדער דער נאך האט ער דיא אנדערע יבמה אויך בועל גיווען או בעל אדער ער האט איין יבמה בועל גיווען ועשה מאמר דער נאך האט ער דיא אנדערע יבמה מקדש גיווען נתן גט אדער ער

האט דיא אנדערע יבמה גינעבין גט נאך דער בעילה פון דיא ערשטע יבמה ובעל האט ער דיא אנדערע יבמה גינעבין גט נאך דער בעילה פון דיא ערשטע יבמה [איז די בעילה אונ׳ דיא קידושין אונ׳ דער גט אונ׳ דיא חליצה פון דיא אנדערע יבמה נאר ניט אונ׳ ער מעג נעמען דיא קרובות פון דיא אנדערע יבמה, דאס הייסט אין אחר בעילה כלום] [אונ׳ דיא ווערטער אין אחר חליצה כלום גיהערין צו פריער אונ׳ אזוי דארף שטיין חלץ וחלץ או חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל אין אחר חליצה כלום. דער נאך דארף שטיין או בעל ובעל או בעל ועשה מאמר נתן גט וחלץ אין אחר ביאה כלום] בין יבם אחד לשתי יבמות, וויא פריער שטייט בין שני יבמין ליבמה אחת סאיי צוויי יבמות וויא יבמין מיט איין יבמה אונ׳ פריער האט איינער גינעבין חליצה דער נאך דער אנדערער, אדער קידושין אדער גט אדער בעילה נאך ענעמס חליצה, אדער פריער האט איינער בועל גיווען דער נאך דער אנדערער, אדער קידושין אדער גט אדער חליצה נאך ענעמס בעילה ענען דיא מעשים פון אנדערען נאר ניט אונ׳ ער מעג נעמען אירע קרובות: ו חלץ ועשה מאמר ער האט גינעבין דיא יבמה חליצה דער נאך האט ער איר מקדש גיווען, אדער נתן גט ער האט איר גינעבין גט נאך דער חליצה, אדער ובעל ער האט איר בועל גיווען נאך דער חליצה או בעל אדער ער האט איר בועל גיווען ועשה מאמר אונ׳ נאך דער בעילה האט ער איר מקדש גיווען, אדער ונתן גט ער האט איר גינעבין גט נאך דער בעילה, אדער וחלץ ער האט איר גינעבין חליצה נאך דער בעילה אין אחר חליצה כלום ואין אחר ביאה כלום דיא אלע

עמי פלוגתא דרבי נחמיה ורבנן: בין בתחילה בין באמצע. כגון גם לזו וחלץ לזו וחזר ועשה כה מחמר לו בבעלת הגט ולא מהני המחמר: בסוף. אחר המחמר וגם חלץ: אין אחריה בלום. וחליצה גמורה היא ואי הדר ומכיר מחמר לא בעיא גם משום לחליצה גירושין גמורים ניכו ומע"ג דהוי חליצה פסולה: הביאה באמצע. כגון גם לזו וכעל לזו וחזר ועשה מחמר בשליחות אסור בקרובותיה (ז): בסוף. כגון גם לזו ומחמר לזו וחזר וכא על המחמר יש אחר כיאה זו זיקת יבמין וכי מפיק לה בעי חליצה ולא סני לה כגון: אין אחריה בלום. ונפקא כגון בלא חליצה ואי הדר וקידם לאידך אחר ביאה אין במעשיו בלום: אין אחר חליצה בלום. בין בתחילה. בין באמצע בין בסוף. והבעילה בזמן שהיא בתחילה אין אחריה בלום. באמצע ובסוף יש אחריה בלום. ר' נחמיה אומר [יא] אחת בעילה ואחת חליצה בין בתחילה בין באמצע בין בסוף אין אחריה בלום:

דלמא זה דין מהזו: (ז) ולעיל במ"ב כעשה מחמר וחליצה לא תנן אין אחריו בלום כיון שלריכה מעשי' דגם אחריו על המחמר מקדמו תו': (יא) וס"ת. למימר ועשה מחמר בבעל' הגם דסא תנן לעיל גם ומחמר בלחתה מצריכה גם וחליצה אלא משום איסור קרוב' נקט בשליחות

דאלו בעלת גט בלא"ה משום ניחא נלאסרו הקרובות: [יא] אחת בעילה כו'. טעמיה מפ' בגמ':

זאכין וואס נאך דער חליצה אדער נאך דער בעילה איז גאר ניט וויא אין יענע משנות איז גישטאנען) נאר דער חילוק צווישען חליצה אוג ביאה איז אין אחר חליצה בלום נאך חליצה איז גאר ניט בין בתחילה סאיי דיא חליצה איז צו ערשט גיווען דער נאך דער נט אדער דיא קידושין אדער דיא ביאה איז דער נט אדער דיא קידושין אדער דיא ביאה גאר ניט בין באמצע סאיי דיא חליצה איז גיווען מיטין, דהיינו ער האט גיגעבין נט דער נאך חליצה דער נאך קידושין אדער ביאה, איז דיא קידושין אדער די ביאה גאר ניט בין בסוף סאיי דיא חליצה איז גיווען צום סוף, דהיינו ער האט גיגעבין נט דער נאך קידושין אדער ביאה, איז דיא קידושין אדער די ביאה גאר ניט בין בסוף סאיי דיא חליצה איז גיווען צום סוף, דהיינו ער האט גיגעבין נט דער נאך חליצה דער נאך האט ער מקדש גיווען, איז דיא אנדערע קידושין גאר ניט אוג זיא דארף ניט אנט צו די אנדערע קידושין והבעילה אבער ביאה בזמן שהיא בתחלה אז זיא איז גיווען צו ערשט אין אחריה בלום איז נאך איר גאר ניט באמצע אבער אז ביאה איז גיווען אין מיטין, דהיינו עם זענען גיווען דריי

וויבער פון איין ברודער האט ער איינע גינום איינע בוצל גיווען אוג דיא דריטע האט ער מקדש גיווען איז דיא קידושין נוטע קידושין אוג ער איז אסור צו נעמען אירע קרובות ובסוף אוג סאיי די ביאה איז גיווען צום סוף, דהיינו צוויא יבמות איינע האט ער גינום אוג איינע האט ער מקדש גיווען דער נאך האט ער בוצל גיווען דיא וואס ער האט גיגעבין נט אז ער וויל איר אוים ציהען פון זיך מוז ער איר געבין חליצה אוג עס איז ניט געגוג מיט נט אליין, דאס הייסט יש אחריה בלום נאך דער ביאה איז נאך גיבליבין חליצה צו געבין רבי נחמיה אומר אחת בעילה רבי נחמיה זאגט סאיי ביאה ואחת חליצה אוג סאיי חליצה בין בתחלה סאיי פון אנהייב בין באמצע סאיי אין מיטין בין בסוף סאיי אין לעצטין אין אחריה בלום איז נאך דעם גאר ניט, אז דיא ביאה איז גיווען צום לעצט דארף מען גאר נט ניט חליצה אוג אויב נאך דער ביאה פון דיא יבמה האט ער בוצל גיווען דיא אנדערע יבמה איז דיא ביאה זנות אוג ער מעג נעמען אירע קרובים:

גמרא יבמות דף ס ע"ב

רש"י

הלכה ס' כלה כלי המיטן דתנית דמלכות דכריתה השתתפא

תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר גיורת פחותה מבת שלש שנים ויום אחד כשרה לכהונה שנאמר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם והרי פנחס עמהם ורבנן לעבדים ולשפחות

כשירה לכהונה. לא מחזיקי' לה כזונה:

תַּנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר מִיר הָאבין גִּילָערוּנְט רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד אַז אַ עבּוּם"ז אַקִּינְד אַנְקָבָה הָאט זִיךְ מְגַיֵּר גִּיוֹרְעָן וְעָן זִיא אִיז אַלְט גִּיוֹרְעָן טַיינִינְגֶער וויא דְרֵיי יָאהְר מִיט אַטְאנ כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָה אֲפִילוּ אַכּוֹהֵן מעג זִיא נעמען פאר אַוַוייב שֶׁנֶּאֱמַר וְאַרוּם עִם שִׁטַּיים אין פְּסוּק מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָאט גִּיזָאגְט צו דִּי יוּדִין וְכָל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוּ לָכֶם אַלְע קְלֵיינְע קִינְדֶער פון טייבֶּער וּנְקֵבוֹת וואס זַיי ווייסִין נָאך ניט דאס בְּהַעְפְּטוּנג פון אַזְכָּר וְאַלְט אִיר לָאזִין לָעבִין פאר אַיך וְהַרֵי פִּנְחָס עִמָּהֶם אוג פִּנְחָס אִיז דאך דאר מ"ן אויך גִּיוֹרְעָן, אַז מֹשֶׁה הָאט גִּיזָאגְט צו דִּיא יוּדִין אִיר זָאלְט וויא לָאזִין לָעבִין פאר אַיך, אוג עֶר הָאט ניט גִּיזָאגְט נאר פִּנְחָס ניט, הָאט מֹשֶׁה נעמיינְט אֲפִילוּ פִּנְחָס מעג אויך נעמען פאר זִיךְ איינע פון די קְלֵיינְע עבּוּם"ז נְקֵבוֹת פאר אַוַוייב וְרַבָּנָן לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת אוג די רַבָּנָן זָאגִין וואס מֹשֶׁה הָאט גִּיזָאגְט צו דִּי יוּדִין זַיי זָאלִין לָאזִין לָעבִין פאר זִיךְ דִּי קְלֵיינְע נְקֵבוֹת פון די מְדִינִים, הָט מֹשֶׁה ניט נעמיינְט מען

אי"ה אפי' בת שלש שנים נמי. נתכסר לר"ש וכלבד שלא תהא נבעל' דהא קרא אנבעלת הוא דקא קפיד ליה וקאמר כל שאינ' נבעלת החיו לכם: כדרב הונ'. לא מצית אמרת דכת שלש שנים לימא קרא החיו: דרב הונא רמי. אמה משמע גדול'. ומקאמר קרא יודעת הרוגו ומאיאה יודעת החיו מכלל דטף ל"ש הכי ול"ש הכי החיו וכתיב וכל הטף וגו': הוי אומר. מדקאו קראי אהדדי ע"כ יודעת דקרא ואמר לא ידעו לאו ידיע' ממש קאמר דאם כן לא מיתרצ' דיוקא דקרא אלא כראויה ליבעל הכתוב מדבר דכל אשה הראוי' לידע הרוגו והשתא משמע אפי' טף כת שלשה דראויה לידע ולא לידוק הא טף כין ידעו כין

תא אינה יודעת יקיימו לא כיס לריך למידע אבל אלא הא טף אפי' יודע' יקיימו כו' אלא שרוצה להקשות משביאם דכל אשה יודעת משמע דאינה יודעת קיימו וטף נמי אפי' יודעת קיימו וכאידך קרא דטף אבר לא ידע משמע הא ידעו או גדולה אפי' לא ידעה הרוגו:

בראוי' ליבעל הכ' מדבר. ויודעת אינ ראויה ליבעל לדעת אינ ואם דכתיב אשה דמשמע דוקא גדולה ראויה משום דליקשי קראי ומתוך כך מוקמינן דכראוי' ליבעל הכתוב מדבר דאי לא כתיב אשה אלא אם כן וכל יודעת אינ כוס אמינא דאפי' קרא נמי כטף אמרי' ויכפר יודעת הרוגו ושאינה יודעת יקיימו אבל

א"ה בת ג' שנים ויום אחד נמי. בדרב הונא דרב הונא רמי כתיב וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו הא אינה יודעת קיימו מכלל דהטף בין ידעו בין לא ידעו קיימו וכתיב וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכם הא ידעו הרוגו הוי אומר בראויה ליבעל הכתוב מדבר תניא נמי הכי וכל אשה יודעת איש בראוי' ליבעל הכתוב מדבר. אתה אומר בראויה ליבעל או אינו אלא נבעלה ממש כשהוא אומר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר הוי

זאל זייא נעמען פאר ווייבער, נאר ער האט געמיינט טען דארף זיי ניט הרגנן טען מענ זייא האלטין פאר דינקטין, האט רבי שמעון גיזאגט אי חכי אויב משה רבינו האט אזוי געמיינט טען זאל זיי האלטין פאר דינקטין בת שלש שנים ויום אחד נמי אפילו זיא איז אלט דריי יאהר מיט אטאנ דארף טען דאך איר אויך מעגין האלטין פאר אדינקטס, ענפערט די גמרא כ"ר הונא אזוי ווי רב הונא האט גיזאגט דרב הונא רמי ווארום רב הונא האט גיפרעגט כתיב עם שמייט אין פסוק כל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו דיא אשה ואם ווייס אבהעפטונג פון אמאן זאלט איר הרגנן הא איינה יודעת קיימו אבער די אשה ואם ווייס ניט אבהעפטונג פון אמאן זאלט איר לאזין לעבין מכלל דהטף בין ידעו בין לא ידעו קיימו מן הסתם מוז זיין דער פשט אז קליינע קינדער נקבות סיי זיי ווייסין פון מאנען בהעפטונג אונ סיי זייא ווייסין ניט פון מאנען בהעפטונג זאל טען לאזין לעבין יכתיב אונ אין אנדערין פסוק שמייט וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר היו לכם אלע קליינע קינדער נקבות די ואם ווייסין ניט פון מאנען בהעפטונג זאלט איר לאזין לעבין הא ידעו הרוגו אבער אז זייא ווייסין יא פון מאנען בהעפטונג זאל טען זיי הרגנן, איז דאך אקשיא פון איין פסוק אויף דעם אנדערין, אין פריערדיגען פסוק שטייט אז די קליינע נקבות אפילו זייא ווייסין פון מאנען בהעפטונג זאל טען זיי אויך לאזין לעבין, אונ אנדערין פסוק שטייט דיא קליינע נקבות ואם ווייסין ניט פון מאנען בהעפטונג זאל טען לאזין לעבין אבער די ואם ווייסין יא פון מאנען בהעפטונג זאל טען הרגנן הר"ר אומר ברואיה ליבעל הכתוב מדבר זאגין ואם דער פסוק זאגט יעדערע אשה ואם ווייס מ' שכב זכר. מיינט טען דאס וויסען נאר טען מיינט וועלכע אשה

עס קען האבין אמאן אונ וועלכע עס קען ניט האבין אמאן, די אלע נקבות ואם זענען שוין אלט דריי יאהר מיט אטאנ ואם קענען שוין האבין אמאן זאל טען הרגנן, אונ די אלע נקבות ואם זענען נאך ניט אלט דריי יאהר מיט אטאנ, זאל טען זיי לאזין לעבין תניא נמי הכי מזיר האבין אויך אזוי גילערונט עם שטייט אין פסוק וכל אשה יודעת איש יעדערע אשה ואם ווייס פון אמאן ברואיה ליבעל הכתוב מדבר דער פסוק שמועסט פון אזוי א אשה ואם קען שוין האבין אמאן, אז זיא איז שוין אלט דריי יאהר מיט אטאנ, פרעגט די גמרא אתה אומר ברואיה ליבעל דו זאגסט אז דער פסוק שמועסט פון אזוי א אשה ואם קען שוין האבין אמאן אז איינו אלא נבעלה ממש טאמער איז ניט אזוי, טאמער מיינט דער פסוק פון אזעלכע נקבות ואם האבין שוין געהאט מאנען אזעלכע זאל טען הרגנן, אבער אזעלכע נקבות ואם האבין נאך קיין מאנען געהאט אפילו זיי קענען שוין האבין אמאן זאל טען אויך לאזין לעבין כשהוא אומר וכל הטף בנשים אשר לא ידעו משכב זכר אונ אלע קליינע קינדער נקבות ואם ווייסען ניט פון משכב זכר זאל טען לאזין לעבין, אבער גרויסע נקבות אפילו זיי ווייסין ניט פון משכב זכר זאל טען אויך הרגנן, עס שטייט דאך פריער אין פסוק דיא אשה ואם ווייס פון משכב זכר זאל טען הרגנן, אבער דיא אשה ואם ווייס ניט פון משכב זכר זאל טען ניט הרגנן איז דער פשט אין פסוק כל אשה יודעת איש למשכב זכר. די אשה ואם איז שוין אלט דריי יאהר מיט אטאנ, ואם זיא קען שוין האבין אמאן זאלט איר הרגנן, אבער די אשה ואם איז נאך ניט אלט דריי יאהר מיט אטאנ, דאס ווערט גערופין וכל הטף, קליינע קינדער, זאל טען לאזין לעבין איז דאך אקשיא פון איין פסוק אויף דעם אנדערין

לא ידעו מהיו דהא כרמוים קא משתמי קרא אלמא מהיו לכם דקאמר רחמנא מנת אלם' קאמר: בראשי ליבעל. אף ע"פ שלא נבעלה: כשהוא אומר וכל השף אשר לא ידעו החיון. הא אינה אף ע"פ שלא ידעה הרוגו הוי כרמוי קא משתמי קרא: פניה מוריקות. גם היה: הדרוקן. מיסס מוריקות של טוכרי עבירה: מיושבי יבש נלעד. כימי פלגש בגבעה שנרגו כל אנשי גלעד לפי שלא באו להלחם

בדולה אפי' אין ידעת מרוגו: סימן לעבירה הדרוקן. על ידי העבירה נא הדרוקן כדאמרי' בשבת (דף נב) והדרוקן נאו ביינו ירקון כדאמר בהרוא' (דף ס) אבל קלת יש להדרוקן ירוקת פנים כדאמר דכל ספני' מוריקות:

כשבא בימין כשאר אחים והאיש כל שלא נבעלה ונתנום לאחרי' משבא בימין לבשיר:

אומר בראויה ליבעל הכתוב מדבר מנא ידעו א"ר הונא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא העבירום לפני הציץ כל שפניה מוריקות בידוע שהיא ראויה ליבעל וכל שאין פניה מוריקות בידוע שאינה ראויה ליבעל אמר רב נחמן סימן לעבירה הדרוקן וביוצא בדבר אתה אומר ומצאו מיושבי יבש גלעד ד' מאות נערה בתולה אשר לא ידעה איש למשכב

אמר מנא ידעו אמר רב כהנא השיבוה ע"פ חבית של יין בעולה ריחה נודף בתולה אין ריחה נודף ונעבריהו לפני הציץ אמר רב כהנא בריה דרב נתן לרצון להם כתיב לרצון ולא לפורענות אי הכי במדין נמי אמר רב אשי להם כתיב לרצון ולא לפורענות אמר ר' יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כר' שמעון בן יוחאי:

אומר בראויה ליבעל הכתוב כדבר כוזין מיר זאגן אז דער פסוק שמועסט פון די נקבות וואס קענען האבין אמאן, אדער וויא קענען ניט האבין אמאן, דיא נקבות וואס קענען האבין אמאן זיי זענען שוין אלט גיווען דריי יאהר מיט אטאנ. האט מען זיי געדארפט הרגנן. אבער די נקבות וואס האבין נאך ניט געקענט האבין אמאן, זיי זענען נאך ניט אלט גיווען דריי יאהר מיט אטאנ. האט מען זיי געטעגט לאזין לעבין, פרענט די נקרא פנא ידע פון וואנען האט מען געוואקט וועלכע איז אלט דריי יאהר מיט אטאנ אונ וועלכע איז ניט אלט דריי יאהר מיט אטאנ, האט רב הונא בר ביזנא געזאגט פון רבי שמעון חסידים וועגין העבירום לפני הציץ מען האט אלע קליינע נקבות געפירט פאר דעם ציץ כל שפניה מוריקות בידוע שהיא ראויה ליבעל דיא נקבה וואס איר פנים איז געל גיווארין האט מען געוואקט אז זיא קען שוין האבין אמאן, זיא איז שוין אלט דריי יאהר מיט אטאנ וכל שאין פניה מוריקות אונ דיא נקבה וואס איר פנים איז ניט געל גיווארין בידוע שאינה ראויה ליבעל האט מען געוואקט אז זיא קען נאך ניט האבין אמאן, זיא איז נאך ניט אלט דריי יאהר מיט אטאנ אמר רב נחמן סימן לעבירה הדרוקן רב נחמן וואנט אויף אאשה אז זיא האט מזנה גיווען, אויב איר פנים איז געל גיווארין, ווייס מען אז זיא האט מזנה גיווען ויוצא בדבר אתה אומר נאך אזוי אנליכין זאגט מען ומצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה אשר לא ידעו איש למשכב דער שבט בנימין האבין געפונען פון דיא איינוואהנער פון יבש גלעד פיר הונדערט נערות בתולות וואס זיי האבין ניט געוואקט פון מאנען פנא ידע פון וואנען האבין די מאנס ליים געוואקט אז זיי זענען נאך בתולות אמר רב כהנא האט רב כהנא גיזאגט השיבוה על פי חבית של יין מען האט יעדער נקבה גיזעצט אויף אפאס וויין בעלה ריחה נודף די נקבה וואס האט שוין געהאט מאנען. איז דער ריח פון דעם ווין אריין געגאנגען אין איר. אונ פון דעם מויל איז ארויס געגאנגען דער ריח פון דעם ווין בתולה אין ריחה נודף אבער פון דעם מויל פון אבתולה האט ניט געשמעקט דער ווין, ווייל דער ווין איז ניט אריין געגאנגען אין איר. פרעגט די גמרא ונעבריהו לפני הציץ זאל מען זיי פירען פאר דעם ציץ, וועט מען דאך אויך קענען וויסען וועלכע איז אבתולה אונ וועלכע ניט אמר רב כהנא בריה דרב נתן האט רב כהנא דער זוהן פון רב נתן גיזאגט לרצון להם ביי דעם ציץ שטייט ער זאל זיין צו די יודין אבער ניט צו פורענות, אונ דיא נקבות וואס דער ציץ וועט אויף זיי וויזין אז זיי זענען ניט בתולות, וועלין זיי דאך האבין צער. דער שבט בנימין וועט זיי ניט געמען פאר ווייבער פרעגט די גמרא אי הכי אויב עם איז אזוי במדין נמי האט מען דאך ביי די מלחמה פון מדין אויך ניט געדארפט פירען די נקבות פאר דעם ציץ, וואס די נקבה וואס דער ציץ האט געוויזען אז זיא איז געווען אלטער פון דריי יאהר מיט אטאנ. האט מען זיא דאך געהרגנת. איז דאך דער ציץ גיווען צו פורענות אמר רב אשי להם כתיב האט רב אשי גיזאגט ביי דעם ציץ שטייט לרצון להם לרצון ולא לפורענות ביי די יודין זאל זיין דער ציץ צום בעוויליגונג אבער ניט צו פורענות ולשובדי נלרים אפילו לפורענות אבער צו דיא געצין דיגער האט דער ציץ געווינען אפילו צו פורענות אויך. רבי יעקב בר אידי האט גיזאגט פון רבי יהושע בן לוים וועגין הלכה ברבי שמשון בן יוחאי בלייבט דער דין אזוי וויא רבי שמעון בן יוחאי אז אעפומ"ז נקבה וואס האט זיך מגייר גיווען פאר דריי יאהר מיט אטאנ, קען זיא געגומען ווערין פאר אזייב אפילו צו אבנן:

זוהר חיי דף ק"ל ע"ב ת"ת דאלילות יוד הא ואו הא

רבי יצחק פתח ואמר (קהלת יב) ויסוג העפר על הארץ כשהיו' והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה. תא חזי כד ברא קב"ה לאדם קמל עפריה מאתר דמקדשא וכנה נוסיה מארבע סטרין דעלמא דכלהו יהבו ליה חילא לכתר אתרק עליה רוחא דחיי כד"א (בראשית ב) ויפח באפיו נשמת חיים ונומר לכתר קם וידע דאיהו מעילא ותתא וכדין אתדבק וידע חכמה עלאה. כגונא דא כל כ"ב דעלמא איהו כליל מעילא ותתא וכל איהו דידעין לאתקדשא בהאי עלמא כדקא יאות כל אולידו בר משכין עליה רוח קדישא מאתר דכל קדושין נפקין מיניה ואלין אקרון בנין לקב"ה בגין דגופא אתעביד בקדושה כדקא יאות הכי נמי יהבין ליה רוחא מאתר עלאה קדישא כדקא חזי והא אתמר. ת"ח בשעתא דזמין ב"נ למיהב חושבן שובדוי עד לא יפוק מעלמא ההוא יומא דאתושבן איהו דגופא ונשמתא יהבי חושבנא. לכתר נשמתא אתפרשא מיניה וגופא תב לארעא וכלא תב לאתריה דאתנסיב מתמן והא אוקמוה עד זמנא דקב"ה זמין לאחייא מתיא כלא גניז קמיה. וההוא גופא ממש וההוא נשמתא ממש זמין קב"ה לאתבא לעלמא כמלקדמין ולחדתא אנפי עלמא הה"ד (ישעיה כו) יחיו מתיך נבלתי יקומון. והיינא נשמתא ממש גניזא קמי קב"ה יתבת לאתרה כפום אתרהא כמה דאת אמר והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה ולזמנא דזמין קב"ה לאחייא מתיא זמין איהו לארקא מלא מריעיה עליהו וכההוא מלא יקומון כלא מספרא הה"ד (שם) כי טל אורות טלך ותא טל אורות אורות ממש מאיהו נהורין לעילא דכהון זמין לארקא חיין לעלמא בגין דאילנא דחיי יהיב חיין דלא פסקין לעלמין דהא השתא פסקין בגין דהא חויא ביסא עלמא ואתכסי סיהרא. ובגין כך בכיכול פסקין מימוי וחיין לא שלטין בעלמא כדקא יאות ובההוא זמנא ההוא יגר הרע דאיהו חויא ביסא יסתלק מעלמא ויעבר ליה קב"ה כמה דאתמר (זכריה יג) ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ ולבתר דאיהו יתעבר מעלמא סיהרא לא אתכסיא ונהרא דנגיד ונפיק לא יפסקון מבושוי יכדין כתיב (ישעיה ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים וגומר:

הלכה פסוקה — יוסף להק — מוסר

הרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה — מספר הרוקח דף ב' ע"א

(יא) נשים שאמרו להם עכו"ם תנו לנו אחת מכם ונטמא אותה ואם לאו נטמא את כולכם וטמאו כולן ואל יסכרו להם נפש אחת מישראל וכן אם אמרו להם עכו"ם תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרוג כלכם יהרגו כולם ואל יסכרו להם נ"א מישראל. ואם יהרגוהו להם ואמרו תנו לנו פלוני או נהרוג את כולכם אם היה מחויב מיתה

שורש האהבה דער וואורציל און דער עיקר פון דיא ליבשאפט צו נאט דארף זיין שהנפש מלאה אהבת ה' דיא נשמה דארף זיין פוהל מיט דיא ליבשאפט צו נאט קשורה בעבותות אהבה זיא דארף זיין צו געבונדין מיט ליבשאפט צו נאט אזוי וויא מיט שטריק בשמחה ובטוב לבב ער זאל דינען נאט מיט שמחה און מיט אגיט האארץ ולא כעובר רבו בעל פרחו און גיט וויא איינער דינט זיין בעל הבית ווייל ער מוז אים דינען, דינט ער אים מיט טרועריקייט און זיין האארץ איז שלעכט אויף דעם בעל הבית, אבער נאט זאל ער דינען מיט פרייליכקייט אפילו אם היו פוחין ברו אפילו מען זאל אים שטערין און גיט לאזין דינען נאט האבה בוערת בתוך לבו זאל די ליבשאפט צו נאט ברענען אין זיין הארצין בעבור ושמח להשלים רצון בוראו ער זאל אים דינען און זאל זיין פריי-לאך ווייל ער קען טאהן דעם ווילען פון זיין בשעפער שכן אמר המשורר ונאורם אזוי האט גיזאגט דוד המלך עבדו את ה' בשמחה איר זאלט דינען נאט מיט שמחה ובוכר בישרות לב און ער זאל

(יא) נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶן עַכּוּ"ם תְּנוּ לָנוּ אַחַת מִכֶּם וּנְטַמֵּא אוֹתָהּ אוֹיב עָם זְענען גיוועזען עטליבע נייבער צו נאמען, זְענען געזין דינער געקומען צו זיי און האבין גיזאגט צו זייא גיט אונז איין אישה פון אייך וועלין מיר מיט איר מזנה זיין, וְעֶלְבָּע אִשָּׁה איר ווילט גיט אונז וְאִם לַאו און אויב איר וועט אונז גיט געבין איינע נְטַמֵּא אֶת כֻּלְּכֶם וועלין מיר מזנה זיין מיט אייך אַלְּע וְאַל יִסְּרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל און זייא זאלין גיט געבין איין יודישע אישה מען זאל מיט איר מזנה זיין וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם עַכּוּ"ם תְּנוּ לָנוּ אָחֵר מִכֶּם וְנַהַרְגֶנּוּ און אזוי איז דער דין אויב די געזין דינער זענען געקומען צו מאנק-לייט אדער צו נייבער און האבין גיזאגט צו זיי גיט אונז איין מענטש פון אייך וועלין מיר אים הרגען וְאִם לַאו נַהֲרוֹג כֻּלְּכֶם און אויב איר וועט אונז גיט געבין איינעם, וועלין מיר הרגען אייך אַלְּע יַהֲרְגוּ כוּלָּם זאלין זיי הרגען אַלְּע וְאַל יִסְּרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל און זייא זאלין גיט געבין איין יודין מען זאל אים הרגען וְאִם יַהַרְגוּהוּ לָהֶם וְאָמְרוּ תְּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי און אויב זיי האבין אויסגיזעצט איין מענטש,

וזייא האבין גיזאגט דעם מענטש זאלט איר אונז געבין מיר ווילען אים הרגען או נַהַרוֹג אֶת כֻּלְּכֶם און אויב איר וועט אונז גיט געבין דעם מענטש, וועלין מיר הרגען אייך אַלְּע אִם הָיָה חַיָּיב מִיתָה אויב דעם מענטש האט מען מאקי געדארפט הרגען דהיינו ער האט געזינדיגט אזוי צייגט וואס מען

דיינען נאט מיט דיא גלייכקייט פון זיין האַרץ
בדיבתיב ווי עם שטייט אין פסוק ויישר כב שמחה
די מענטשין וואס דינען נאט מיט די גלייכקייט
פון זייער האַרץ ועט זיין צו זייא שמחה ואינו
עובד לו לא לתגאתו ולא לכבודו אוב עד זאל נישט
דינען נאט נים פון וועגין זיין הנאה אוב נים
פון וועגין זיין כבוד ואומר אוב עד זאל זאגין מה
אני ואם בין איך גבוה והדל אישים עד איז פאר-
שעמט אוב איז פארמיטען פון מענטשין היום
באן ומחר בקבר היינט איז ער דא אוב מארגין איז
עד אין קבר הן בשן חולקתי מיט זינד בין איך
בשאפין גיוואָרין ואני מבא גלי אוב איך בין פוהל
מיט מיטט איך נבחרתי ונבראתי להיות עבד למלך הכבוד
ווי אזוי בין איך אויסדערוויילט גיוואָרין אוב בין
בשאפין גיוואָרין צו זיין אקנעבט צום מלך ואם
דער כבוד פון דער גאנצער וועלט גיהער צו
אים כי כשהנשמה חושבת בעומק בריאה וזוארום אז
דיא נשמה טראכט טיף אין דיא מורא פון נאט
רשף אהבת הלב בוער בה ברענט אין די נשמה דער
פייער פון דיא ליבשאפט ואם ער האט געהאט
אין הארצין וגיל שמחת הקרב מרבה אוב עם מערט
זיך דיא פרייד זייגע ואם ער האט אין זייגעם
בויך ושמחת הלב ועלז כליות גדל אוב דיא שמחה פון
זיין האַרץ אוב פון זייגע נירען ווערין געגרייסט
חכמת אדם תאיר פניו דיא חכמה מאכט לייכטין
דעם פנים פון דעם מענטש וישמחו בו אוהבי שמו
עם וועלין זיך פרייען מיט אים דיא מענטשין
ואם האבין ליב זיין נאמען כי כל תאיש אשר יחכמת
השם בינם ווארום אלע מענטשין ואם די חכמה פון נאט איז אין זייער האַרץ תושבים בשמחה ותשק
עשית רצון בוראם טראכטין זייא מיט שמחה אוב מיט לוסטיגקייט צו טאהן דעם וויילען פון זייער
בשעפער לעשות מצוה בכל לב צו טאהן אמצוה מיט דעם גאנצין האַרצין והאוהב אינו חושב הנאת
העולם הזה אוב דער מענטש ואם האט ליב נאט איז בייא אים דיא פערגעניגען פון דיא וועלט
גאר נים נערעכנט ואינו חושש בטיובי אשתו אוב עם האַרט אים גאר נים דאס שמאציגען ופער-
גענינגען פון זיין ווייב ולא בבניו ובנותיו אוב עם האַרט אים נים דאס פערגעניגען פון זיינע זוהן
אוב זיינע טעכטער וחפץ בצין נגדו אלץ איז בייא אים ווי גאר נישט רק לעשות רצון בוראו זיין מיינונג
איז גאר צו טאהן דעם ווילען פון נאט וזכות אחרים אוב צו מזכה זיין אנדערע מענטשין מיט
מצות אוב מעשים טובים ויקדש שמו אוב צו היילינען דעם נאמען פון נאט ולמסור עצמו באהבתו
כאברהם אוב ער זאל געבין זיין לעבין פאר דיא ליבשאפט פון נאט אזוי ווי אברהם אביהם האט
גיטאהן. ווען נמרוד האט אים אריין גיוואָרפין אין פייער שאמר חרשותי לדי אם מחוט ועד שרוך נעל
אוב ער האט גיזאגט צום מלך סדום איך האב אויפגעהויבין מיין האנט אוב האב גישוואָרין
איך זאל נים נעמען פון דיין פארמעגין קיין פאדים אוב קיין שנירול פון אשוך. מיט דיא
ווערטער האט ער געהיילינט דעם נאמען פון נאט, צו ווייזין אז דיא רייכקייט קומט פון נאט,

בשבע בן בכרי יתנו אותו להם ואין מורין להן כן לכתחלה
ואם אינו חייב מיתה יהרגו בולן ואל יכסרו להם נפש
א׳ מישראל: (ב) בעניין שאמרו באומרין כך אמרו
בחולאים כיצד מי שחלה ונמה למות ואמרו הרופאים
שרפואתו בדבר פלוני מאיטורין שברורה עושין •

ושיטו מושם כמיולי אשתו ולא בבניו ובנותיו וסכל נאין נגדו רק
מרלאם לעשות רצון בוראו בכל לב והלוזכ לוינו מושב הכלת הטה״ו ואינו מושם ומשל מחוק ומד מרוך כפ״
לעשות רצון בוראו ולזכות אחרים מחרים ולקדש שמו ולמסור עצמו באהבתו כאברהם אביהם ואמר הרופאים

דאַרף אים הרגנן כשבע בן בכרי אזוי ווי עם איז
גיוועזען די מעשה מיט שבע בן בכרי ושמואל ב כ
יתנו אותו להם מענין זיי ארויס נעבין דעם מענטש
מען זאל אים הרגנן ואין מורין להם כן לכתחלה אבער
בית דין פסקה נים מען זאל אזוי טאהן, אז זיי
קומען צו בית דין פרעגען אין אנהייב איידער
זייא האבין דעם מענטש ארויס גינעבין, אויב
זיי זאלין דעם מענטש ארויס נעבין, פסקה נים
בית דין מען זאל אים ארויס נעבין, נאר אויב
זיי האבין אלין ארויס נעגעבין נים גיפרעגט,
האבין זייא קיין עבירה גיטאהן ואם איז חייב מיתה
אוב אויב ער האט זיך נים פארשולדיגט מען
זאל אים הרגנן, נאר די עכומ״ז זענען בייז אויף
אים ווילען זייא אים הרגנן יחרגו כולן ולא יסרו להם
נפש אחת מישראל זאלין די עכומ״ז הרגנן אלע אוב
דיא יודין זאלין נים נעבין איין יודין מען זאל אים
הרגנן: (ב) כיצד שאמרו באומרין כך אמרו והחולים אזוי
ווי דער דין איז גיזאגט גיוואָרין ביי דעם נייטין
צום הרגנן, אזוי האט מען גיזאגט ביי קראנקע
ביצד ווי אזוי, מי שחלה ונמה למות ועין איזד איז
קראנק גיוואָרין אוב עם איז גאנט ער זאל
שטארבין ואמרו הרופאים אוב די דאקטורים האבין
גיזאגט שרפואתו בדבר פלוני מאיטורין שברורה אז מען
וועט אים נעבין עסין די זאך, ועט ער געזונד
ווערין, אוב די זאך האט אבער די תורה געאסרה,
פון דעסטוועגין טשין טוהם מען וויא דיא
דאקטורים הייסין אוב מען גיט אים עסין דאס

(חק לישראל ע״ש) (ח״א) 36 12 אוב

מתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים שאפי' במקום סכנה אין מתרפאין בהן. ואם עבר ונתרפא עונשין אותו ב"ד עונש הראוי לו:

וכשנתם שמסר עצמו כשהרג. ומרי ואין משחין לו עצמן ואין מדברים דברים בעלים ואינם רואין פני בשים ומומעין הצפחה ואינם משיבין וכל מהשבותם עם טוליס ומנעימים ומרים לקטנ וכל מהשבותם טוער בתם תסכתו מגריסס כזה ולבת:

קרקע ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה אונ וואו עס איז אסכנה טאמער ייעט דער מענטש שטארבין, מען מען אים היילין אפילו מיט אלע זאכין וואס די תורה האט געאסרתי חוץ מעבודה וגילוי עריות ושפיכות דמים גאר מיט דיא דריי זאכין עבודה אונ מזנה זיין אונ אמענטשין הרגנן שאפילו במקום סכנה אפילו עס איז אסכנה טאמער וועט ער שטארבין, פון דעסטוועגין איז מתרפאין בתן טאר מען זיך נים היילין מיט דיא זאכין ואם עבר ונתרפא אונ אויב ער האט זיך יא געהיילט מיט איינע פון דיא דריי זאכין, אונ ער איז געזונד גיוואָרין עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו ואל אים בית דין שטראפין מיט דעם שמראף וואס אים קומט פאר די עבירה:

מיט דעם פייער פון זיין ליבשאפט צו אמת אשריהם בזה יבא וואהל צו ניא אויף דיא וועלט אונ צו עולם הבא:

אונקלוס חיי שרה יום ד תורה

להמשיך מת"ת רו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה רוח יוד הא ואו הא נשמה יהוה חיה יחידה ר' רמלי ו"ו אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

מז וקביל אברהם מן עפרון ותקל אברהם לעפרון ית כספא די מליל קדם בני חתאה ארבע מאה סלעין דכסף

מז וישמע אברהם מן עפרון וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת ת"א ויאמר אברהם. מפיאת עם: תרכא מתוס. בטרוס ב:

בעל הטורים

(מז) לעפרן. חסר כנ' עין רע. עפרן עולם ת' כנגד תרכא לשחר. כסף צרוף ומתקבל לכל וזיני מחורה. וכן ביתודע מצינו כסף עובר. טוב בכל מקום. וכן אצבעותיו

רש"י

(מז) וישקל אברהם לעפרן. (בכורות ג) חסר ו"ו ק' שאמר הרבה ואפי' מעט לא עשה (ב"מ פו) שעטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עובר לסוחר שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום שמקליהן

פירוש לתורת אלהים

(מז) וישמע אברהם אונ אברהם האט גיהערט צו עפרון: וישקול אברהם לעפרון אונ אברהם האט גיוואגען צו עפרון ואם ער האט גיערעט פאר דיא בני חת ארבע מאות פיר

משלי חכמים

(מז) וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת. אין דיא תורה איז געשריבען דער וואדם שפרן אן אמ"ו, למשל עם איז אסאהל גיוואדין אייניר טלך אין אסריגה, אלא שנים אונ אלא בייבע טענקשין האבין אים געשיקט סתנות, יערער האט אויף געשריבען זיין נאמען אויף זיין בחנה, ייערע עסען זאל אלא טואהל געדיינקט ווערין פאר דעם טלך, די סתנות זענען גיט גליבע, עס זענען דא סתנות ווארט ווערין אנעק געלייגט אין אוצר פון כלך, אונ טען פאר

אונ ניט פון מענטשין וכפנחס שמסר עצמו כשהרג ומרי ואין משחין לו עצמן ואין מדברים דברים בעלים ואינם רואין פני בשים ומומעין הצפחה ואינם משיבין וכל מהשבותם עם טוליס ומנעימים ומרים לקטנ וכל מהשבותם טוער בתם תסכתו מגריסס כזה ולבת:

אונ ניט פון מענטשין וכפנחס שמסר עצמו בשהרג ומרי ואין משחין לו עצמן ואין מדברים דברים בעלים ואינם רואים פני בשים ומומעין הצפחה ואינם משיבין אונ ווייא פנחס האט איינגעשטעלט זיין לעבין פון גאטס וועגין ווען ער האט געהרגט זמרי ואין מנשאין את עצמם אונ ווייא האבין זיך ניט גרוס געהאלטין ואין מדברים דברים בשלים אונ ווייא ריידין ניט קיין לייריגע רייד ואינם רואים פני בשים אונ ווייא קוקען ניט אויף נוייבער ושוטען הרשתם ואינם משיבין אונ אז איינער פארשעמט זיי, הערין ווייא ווייער הרפה אונ פארשעמען ניט צוריק. אפילו ווייא ווייסין מיט וואס אים צו פארשעמין, פון דעסטוועגין פארשעמען ווייא אים ניט וכל מחשבותם עם בוזם ווייער גאנצע טראכטונג איז גאר מיט ווייער בשעפער ומנעימים זמרים לקונם אונ ווייא זינגען שיינע געזאנגען צו גאט וכל מחשבותם בוער באש אהבתו אונ ווייער אלע טראכטונג ברענט

שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ שני יז וַיָּקָם
שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר
לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־
בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר
בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב׃ יח לְאַבְרָהָם
לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי

דְּמִתְקַבֵּל בְּסַחוֹרְתָּא בְּכֶסֶף
מְדִינָתָא׃ יז וְקָם חֲקַל
עֶפְרוֹן דִּי בְּכַפֵּלְתָּא דִּי
קֳדָם מַמְרֵא חֲקַלָּא
וּמְעָרְתָּא דִּי בֵיהּ וְכָל
אִילָנָא דִּי בְחַקְלָא דִּי בְכָל
תְּחוּמֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר׃
יח לְאַבְרָהָם לְזַבִּינוּתֵהּ
לְעֵינֵי בְּנֵי חֵתָּאָה בְּכֹל
עָאלֵי תְּרַע קַרְתֵּיהּ׃

בעל הטורים

מאות שקלים שלקח כמערה: (יז) ויקם שדה עפרון. ר"ת נכסף עפו רמז לעפו שיקום למערה של ממערה:

רש"י

גדולים שהן קטורין לגמינתר"ם (לענטנער) כלומר: (יז) ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לו ר' שנא מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ ש לאברהם למקנה וגו': (יח) בכל באי

רשב"ם

מוב עובר. מוב בכל מקום: (יח) לאברהם למקנה. קם לאחר נחינת הכסף כדכתיב ונתן הכסף וקם לו אבל לאחזות קבר מאת בני חת לא קם והוחזק לאברהם עד שקבר שרה אשתו אז ויקם לאחזות קבר

שפתי חכמים

ומקרן בכ"מ חסרים הם ובמקום שהם מלאים למדרש אחת: ר' לא מלי קנין כמו וקם הכית אשר כעיר אשר לו חומה לאמיתות לקונה מיחו ספי' רש"י ילא מכחו של מוכר ושומר בכחו של קונה לשחם פקונה כחיב אחר הקימה והכא לא כחיב כי לאברהם למקנה מיגו דטוק עם פסוק הקודם מפני פיסוק הטעמים: ש (ממ"ם) לאמירה קצה ממ"ג מי פשוטו מ"ם מ"ג ולק"מ מין דרך רש"י לאכילת דרש בחכם ומי פשוטו לא מ"ם מ"ג למה הכיה אחר לדקדק בכל מקום שמביא רש"י שיטה. ר"ל לפשוטו לכד קצה ויקם שדה עפרון וגו' עד השדה אשר בו וגו' לאברהם למקנה וגו' למ"ל שדה עפרון אמו עד שנתא לא ידעינו שהיתה שדה עפרון לכך לריך לומר תקומה היתה לו ר' שנא מיד שמחתלה היתה כיון הדיוט לשייגו עפרון ולמדרש תקומה לכד וכו' קצה כיון דכלר אמר ויקם שדה עפרון לריקא השדה והמערה וגו' הי"ל ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל העץ וגו' נס לפי' תקומה וכו' אין לו מיכור עם הזכיר פעם כי לאברהם למקנה ולכן נ"ל נס פשוטו שכא לאזרות שקם השדה והמערה וכל העץ לאברהם למקנה והזרות ל' פירושים הלו אך אמר שדה עפרון וחא"כ פעם כי השדה והמערה דויקם קלי אחרוויטו על שדה עפרון ר"ל תקומה וכו' ואל השדה והמערה וגו' ר"ל שקם לאברהם למקנה ולפשוטו פי' ויקם ר"ל מולה מכחו של מוכר ושומר בכחו של קונה כדפירש"י גבי ויקם שכיח וכו' ו"ל מה שהקשה הרא"ם ומכחת יהודה אחריו ואין לריך לחירולים שלהם הלא שכא והחם פי' אחר לשם לפשוטו בכתוב פי' הוא ויקם שמומר בכחו של קונה והוא כדפירש"י אחם ויקם שכיח שמומר בכחו של קונה כי רש"י מפרש ויקם שכיח ר"ל עמידה שעמד שכיח ומ"ם בכחו של קונה מדכתיב אחריו לקונה וס"נ שכא ויקם לשון עמידה שעמד השדה לאברהם

פירוש לתורת אלהים

הונדערט זילבערנע שקלים עובר לסוחר וואס יעדער סוחר נעמט אזעלבע שקלים ער האט אים גיגעבין גרויסע שקלים. ורש"י שרייבט עפרון שטייט דא אן אזא"ו ווייל ער האט גיזאגט פיל ער האט גיזאגט ער וועט אים שענקין דיא מערת המכפלה אוג ער האט אפילו ווינציג אויך גיט גיטאהן ער האט ביי אים גינומען גרויסע שקלים וואס מען נעמט זייא אויף אלע ערטער פאר איין שקל: (יז) ויקם אוג דאס פעלד פון עפרון האט גיהאט איין באשטאנד, [רש"י שרייבט (ויקם) איז טייטש דאס פעלד איז חשיב גיווארין עם איז

משלי חכמים

האט ער דערפאנם דעם מענטש וואס האט אים דער וואחרונג געשיינקט, אין די שטאם איז אבער גיווען נאך אשענערע וואחרונג האט דער טלך פארלאנגט פון דעם בעל הבית ער זאל אם דיא וואחרונג פארקויפין, אוג ער האט גיט גיזאלט, נאר דערך פיל ארבעט האט מען ביי אים אויסגעווירקט ער זאל דעם וואחרונג פארקויפין צום טלך, יעדער פאהל וואס דער טלך קושט ארין אין דעם וואחרונג ווערט ער ביי אויף דעם טענקש, אוג וויל גיט ביין נאטין זאל זיין אויסגעשריבען אויף דעם וואחרונג, דאס זעלבינג איז גיווען ביי אברהם ווען ער איז געקומען צו די קינדער פון חת זי זאלין אים געבין פארט ארום פון האנט דער האנט פון אפרון דאס פעלד פון עפרון אשר וואס איז אין דער מכפלה אשר וואס איז פאר ממרא השדה דאס פעלד אוג דיא הייל וואס איז אין אים וכל אוג אלע בייטער וואס איז אין זיין גרענעץ סביב דאס האט גיהאט ארום איין באשטאנד: (יח) לאברהם צו אברהם פאר איין קויפונג פאר דיא אוגין פון דיא בני חת בכל אין אלע וואס קומען אין טויער פון זיין שטאט כלומר אז זיי זענען אלע גישטאנען האט ער אים פאר־

צו בנראבין שרחן, האבין אלע מים פערבעגינען גיזאגט דעם דיר דעם בעסטין קבר, דריבער האט נאם פארשריבען זיעזע נעטען אין די תורה צעזקו צאהל, זיי זאלין נעדיינקט ווערין מיט גוטען, עס איז אבער גיווען ביי עפרון אבעסטר קבר, האט אברהם גיזאלט קויפין ביי עפרון דעם קבר, האט ער גיט גיזאלט פארקויפין, בין דערך פיל ארבעט האט מען קיים אויסגעווירקט ער זאל פארקויפין דעם קבר, ווען מען דערמאנט דעם נאמין עפרון ווערט נאם ביין אויך איס, אוג נאם דעם נעדייטין ארום נעמען פון זיין נאמין דעם וואי, טייל דער וואי איז דא אין דעם נאמין פון נאם כאדף ער גיט זיין אין דעם נאמין פון עפרון:

ש וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם
יַת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ בְּמְעָרַת
חֲקַל כְּפֵלְתָּא דְּעַל אַפֵּי
מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן
בְּאַרְעָא דִכְנָעַן: כ וְקָם
חַקְלָא וּמְעָרְתָּא דִּי בֵיהּ
לְאַבְרָהָם לְאַחֲסָנַת
קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה:
א וְאַבְרָהָם סִיב עָאל
בְּיוֹמִין וַיְיָ בְּרִיךְ
יַת אַבְרָהָם בְּכוֹלָא:

שַׁעַר־עִירוֹ: יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר
אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־
מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי
מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן:
כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי־
חֵת: ס כד א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים
וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל:

תולדות אהרן

ומכרסם זקן. יומא כח קידושין פב פגיעה מו סנהדרין קו: ברן תם. פוסס ס׳. קידושין פב בתרא יז ; יט:

בעל הטורים

(ח) ומכרסם זקן. וסמיך ליה וה׳ ברך כשהזקין ולא יכול עוד לצאת ולבא ניחא וניתן לו הולך לברכה וה׳ ברכו: בא בימים. כשבא כמנין ימיס שנים ברכו בכן שנולד ילמק:

רשב״ם

מאת בני חת: (א) בא בימים. והרי הגיע עת להשיא את בנו בחייו: וה׳ ברך את אברהם. להודיע האמור לפנינו שלא שלח עבדו לקחת אשה ממשפחתו מחמת חוסר נשים בארץ כנען שלא היו רוצים להודוג לו שהרי נתברך בכל וכל העולם מתאוים להזדווג לו אבל הוא לא רצה כי אם ממשפחתו. וזהו שאמר העבד וה׳ ברך את אדני מאד ויגדל ולכך הוצרך לפרש תחלה ברך את אברהם בכל. כמו וחם אבי כנען:

רש״י

שער עירו. בקרב כולם וכמעמד כולם ת הקנהו לו: (ח) ברך את אברהם בכל. בכל עולה בנימ׳ כן ומאחר שהיה לו כן היה א צריך להשיאו אשה:

שפתי חכמים

והרא״ם ומ״ש סביבו דוקס סבית לשון קנין לפירמ״י דסתם. ואיכו כן ותימס מנין להס זס: ת מפני שכי״ת בכל מקום מורס על תוך ומפני שאין תוך וכקרב שייך במקום הזס אמר כמעמד כולם וכאן לא רלה לפרש רש״י כמו שפר׳ לעיל שכולן בטלין ממלאכתן וכו׳ דא״כ הולי״ל לכל כמ״ש לעיל

אלמה כתב בכל משמע שכא בתוכן ג״ו אחי למדרש כמעמד כולן: א (ג״ח) דאל״כ מה ענינו לכאן וסא דלא כפר כן בפי׳ הוא להודיעט שסכן נמצא כל. שעד שלא היה לו כן אמר מה תתן לי וגו׳ אבל עכשיו כל הברכות שלו ברכות שלמות:

רעת זקנים מבעלי התוספות

(ח) ברך את אברהם בכל. בזכות הפרשת מעשר כד״א ויתן לו מעשר מכל:

פירוש לתורת אלהים

קויפט דאס פעלד: (יט) וְאַחֲרֵי כֵּן אונ דער נאך
האט אברהם באגראבין זיין ווייב שָׂרָה אל צו דער
מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וואס איז אין פעלד על פאר
מַמְרֵא היא דאס איז חֶבְרוֹן אין לאנד כְּנָעַן:
(כ) וַיָּקָם אונ עס האט גיהאט אבשטאנד דאס
פעלד אונ דיא הייל וואס איז אין אים וְאַרְחָם
לַאֲחֻזַּת קָבֶר צו אברהם פאר אבית הַקְּבָרוֹת מאו: פון
דיא בְּנֵי חֵת: (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים אונ אברהם
איז אלט גיווען ער איז גיקומען אין דיא יָאהרין
וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אברהם בַּכֹּל אונ נאט האט גיבענטשט
אברהם מיט אלערליי ברכות, ורש״י שרייבט דער
וואָרט בַּכֹּל טרעפט אן צוויא אונ פופציג ווייפיל
דער וואָרט כֹּל טרעפט אן בְּכוֹלוֹ נאט האט אים
גיבענטשט מיט אזוהן אונ ווייל ער האט גיהאט
אזוהן האט ער באדארפט אים נעמען אנווייב:

לקוטים על התורה

(יט) וְאַחֲרֵי כֵּן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. דער ילקוט
ראובני שרייבט ווען אברהם האט אראפ־
גיטראגען זיין ווייב שָׂרָה אין די מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה ער זאל
זיא דארט בגראבין, איז אדם מיט חוה אויסגעשטאנען
פון זייער גילעגער אונ האבין גיט גיוואלט זיין אין דער
מְעָרָה, זיי האבין גיזאגט גיז איצט איז אויך געגוג גרויס
אונזער חרפה פאר גאט וואס מיר האבין גענוגדיגט, איצט
וועט גאך אונזער חרפה פארגעסערט ווערין, מיר ווילין
אונז שעמען פאר אייערע מצות אונ מעשים טובים וואס
איר האט גיטאהן, קאט אברהם גיזאגט איך נעם אויף
מיר איך זאל בעטין צו גאט פון אייערטוועגין איר זאלט
גיט טער פארשעמט ווערין, אדם איז באלד צוריק געגאנגין
אונ האט זיך געלייגט אויף זיין ארט, אונ חוה האט גיט
גיוואלט צוריק גיין אויף איר ארט גיז אברהם האט איר
אנגענומען מיט זיין האנט אונ האט זיא צו געפירט צו
ארם, נאכדעם האט אברהם דארט גילייגט זיין ווייב שָׂרָה:
(א) וַה׳ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. די גמרא זאגט קאט האט
גיבענטשט אברהמ׳ען מיט אטאכטער, ווייל דיא
רשעים האבין גיזאגט ווי אזוי קען דאס זיין אז אזעלכע
עוויי אלטע מזוקשין זאלין גיבארין אקינד, געוויס איז יצחק גיבארין פון אביסלך, דריבער האט גאט זיי גיטעבין
זי זאלין גיקארין אטאכטער, ווען אלע גלויבין אז יצחק איז אויך גיבארין פון אברהמ׳ען, ווייל די טאכטער
איז דאך נאר אפשטער גיבארין גיווארין פון יצחק, אונ דאס איז גיווען פאר אברהמ׳ען מיט יצחק מברכה:

להמשיך מ"ה דיא צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות ויה יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהוָה ה"ה יסודה דנצח יְהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה

א וְהַמֶּלֶךְ בֶּן־שָׁבַע וְהַשֻּׁנֵּמִית לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מַה־לָּךְ׃ ב וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ ג וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ׃ ד וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן
לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיוֹאָב
שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ ה וְאַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב
עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ ו וְהָיָה כְּשָׁכְבֶ אֲדֹנִי־
הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים׃

א וכרשת בת שבע ומגידת
למלכא ואמר מלכא מה
ליך׃ ב ואמרת ליה רבוני
את קיימתא במימרא דיי
אלהך לאמתך די שלמה
בריך ימלוך בתרי והוא יתב
על כורסי מלכותי׃ ג וכען
הא אדוניה מלך ואת רבוני
מלכא לא ידעת׃ ד ונכיס
תורין ומטימין וענאן לסגי
וזמין לכל בני מלכא
ולאבתר כהנא וליואב רב
חילא ולשלמה עבדך לא
זמין׃ ה וכען רבוני מלכא
עיני כל ישראל סברין עלך למחוה להון מאן יתב על כורסי מלכותא דרבוני מלכא בתרוהי׃
ו ויהי בד ישכוב רבוני מלכא עם אבהתוהי ואהי אנא ובני שלמה חטאין׃

מצודת דוד

(ה) מה לך. פיוט לא מיתם דגילם לבת חליו׃ (ג) ועתה. דכר סגנטם עתה סגם לא ידעת מזם כ"ל לא תחסוד חותך מעברת על מסכותם ומדכר נעמה בידיעתך׃ (ד) ויזבח וכו'. מביאל רחי לדכריס כחמרה מעמם מזמה וקרא לכל בני המלך ולשלמה לא קרא ומם לא היתה המשתה בשכול דכר המלוכה היה חם כן קורא גם לשלמה׃ (ו) ענני כל ישראל עליך. ר"ל ומן תמשוך שכלם בחרו בו ולא תוכל לסם לא כן הוא כי הכל מולים מיומם כך לסגיד לסם וכו' ויקבלו מלמרך׃ והיה. ר"ל אחר כמסר ק יסי' מכלי תגיד מי ימלוך לא בשכב המלך וכו' נסי' מני ובני מסריס מן מסולם כי ימלוך מחולי ומגלם נמ יד׃

דעם פירוש עברי מיומש נעמיגם מגן בייא דער המפורש מון דער חאוך׃

כתובים משלי ז

להמשיך מיסוד ימלכות דיא שין דלת יוד נפש שון שין דלת שין דלת יוד ויה יאהדונהי נשמה ריסוד א אד אדנ אדני נפש אדני ויה אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו זו הו ויה יחידה דיסוד יְהוָה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה׃

א כִּי נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ׃ ב וְאַחֲרִיתָהּ
מָרָה כַלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת׃ ג רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מָוֶת

א סמול דכבריתא סנטפן
שפוותא דנוכריתא ושעיע
מן משחא חכה׃ ב ואחריתה
מרירא היך גירא חריפא מן סיפא דתרין פומין׃ ג רגליה נחתן למותא

מצודת דוד

(ה) כי נופת. ר"ל מאד נריך לסיות נסר לכל ישותם כי ממרי הזונ' סמם ערכים ומתוקים מנופת טפים והמה חלוקים יותר המשמן ומאת גם למעל של המיות׃ (ב) ואחריתה. אבל אחרות הפסרי מרם כלענ' וממית סנמתים כחרב פיות ריא שם מדודים מזם ומזם׃ (ג) רגליה. ר"ל מדרך רגלי הפתוי מביא המיתם׃

פירוש ע"מ

(ה) כי נופת תטופנה שפתי זרה וארוים ריא לעפצין
פון ריא פרעמדע אשה וניט זיין ווייב
ריידן זיסע רייד איבער-צו-ריידן דעם מענטש
צו זנות וחלק משמן חכה און איר גומען דעם
אנעלקע רייד וואס זענען גלאטער פון בוימאייל׃

(ב) ואחריתה מרה כלענה אבער דער סוף פון ריא
רייד איז ביטער וויא ביטערע גראז וואס הייסט
לענה חדה כחרב פיות ריא רייד זענען שארף וויא
אשארפער שווערד צו הרגען דעם מענטש׃
(ג) רגליה יורדות מות אירע פיס נידערין צום מויט

שִׁיוּל הַלָּכְתָּהא סְסִמְכָן: ד בְּאוֹרְחָא דְּשַׁוְיָא לָא דַּרְקָא
סְטַלְטְלִין שְׁבִילָהָא וְלָא יְרָעָה: ה וְהַשְׁתָּא בְּנַיְיָא שְׁמַעוּן לִי
וְלָא תִסְטוּן מִן מֵימְרֵי דְּפוּמִי: ו אַרְחַק מִנָּהּ אָרְחָךְ וְלָא תִקְרַב לְתַרְעָא דְּבֵיתָא:

שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמְכוּ: ד אֹרַח חַיִּים פֶּן־תְּפַלֵּס נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ
לֹא תֵדָע: ה וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ־לִי וְאַל־תָּסוּרוּ מֵאִמְרֵי־פִי:
ו הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ וְאַל־תִּקְרַב אֶל־פֶּתַח בֵּיתָהּ:

רש"י

(ג) יתמכו. יקרבו: (ד) אורח חיים. הוא שכר מצות: פן תפלס. פן תשקול איזה מצוה שכרה מרובה מעשות' ולהניח שאר מצות: ולכך נעו מעגלותיה. הגיע הקב"ה נתיבותי' ולא הודיעם איזה שכרה מרובה:

מצורת דוד

יתמכו. תומכים ומחזיקים את השאול שיהיה שנפתה טול בה: (ד) פן תפלס. פן תייסר לב להלמות אליה: אורח חיים. ר"ל תכמת התורה: נעו. דע לך כי נעו המעגלות שלם מן תורת חיים ורחקו ממנה ולא תדע להם שום דמיון וסשתל' כי לא קרב זה אל זה: (ה) ועתה. מוסב למעלה לו' הוחיל ומפתם שגם דוד אחי הזהירני כדברים שאלה עם כי הייתי חכיב לו מזהיר על כל אלה: (ו) הרחק. מן הדרש המור למעלה:

אלא אתם כני אל מי שמעו לי וכו' כי לא מצאת שכריות אני

פירוש ע"ט

שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמְכוּ אִירָע טְרִיט זְעָנָען וְאַנְט צוּם גֵיהִנָּם: (ד) אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס טָאמָער וועטְטוּ וועגָען דִיא וועג וואם נייט צום לעבין. דו וועסט וואגין איך טָעג ריידין מיט דיא זונה אוג שמועסין מיט איר אוג איך וועל פון איר ניט איבער גירעט ווערין. איך וועל וועגין אירע רייר אוג וועל בלייבין ביי די וועג פון לעבין. זאג איך דיר נָשׁ מַעֲנִילוּתָהּ לֹא חֵרֶב אירע וועגין זענען פארוואנילט. צו מישט. דו וועסט ניט ווייסען אוג ניט קענען אוועק גיין פון איר אן אזינר צו טאהן. דאס איז אמשל אוג אנמשל אוג טען מיינט ביידע. דער מָשָׁל איז דיא זונה. אוג דער נִמְשָׁל איז דיא מענטשין וואם ריידין צו טען זאל דינען עכומ"ז: (ה) וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ לִי אוג איצט קינדער הערט מיך וואם איך וועל אייך זאגין וְאַל תָּסוּרוּ מֵאִמְרֵי פִי אוג איר זאלט ניט אוועק קערין פון די ווערטער וואם מיין מויל וועט אייך זאגין: (ו) הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ דערוויטער דיין וועג פון איר וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ אוג די זאלסט ניט גיגעהנען צו דיא טיר פון איר שטוב:

עיקר תוי"ט

(ה) ועת"ת והא מתויב שבוע' ואינו יכול לישבע הוא שזה הודם כמקלת. כמזק הפרה. וכמזק הולד אומר איני יודע ומשו"ל"מ. ומסקי' דלא אמרינן הכי אלא היכא דהו"ל למידע אבל הכא לא ה"ל לידע אם מסגנת' ילדה אם קודם ידמי ליורסין שאין לאם לדעת במילי דלטוהן וקי"ל דלא אמרינן מתוך שא"ל"מ דכתיב שבועת ה' תהי' בין שניהם ולא בין היורסין. תו': (ו) ולדה. שכא דולד מי הוא

משנה בבא קמא פרק ח

כלי אמלעי דאלת דמלכות דיליה א אל

פרק ה א שור שנגח את הפרה. ונמצא עוברה בצדה. ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. אם משנגחה ילדה. משלם חצי נזק לפרה ורביע נזק לולד. ובן פרה שנגחה את השור ונמצא [ח] ולדה בצדה. ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה.

ברטנורא

פרק ה א שור שנגח את הפרה. משוכרת: ונמצא עוברה בצדה. מת: ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. ולא מת מחמת הנגיחה: אם משנגחה. ומחמת הנגיחה הפילתו: ורביע נזק לולד. דתם חייב ח"ל והאי ולד מוטל בספק הוא ומולקין ומתני' סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין הממ"ה. והלכה כחכמים ואפי' ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא. המוציא מחבירו עליו הראיה (ח): ובן פרה שנגחה את השור וכו'

פרק ה א שור שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה אֲקָקָם הָאט גישטויסין אקוה וואם איז גיווען מעוברת וְנִמְצָא עוּבָּרָת בְּצִדָּהּ אוג טען געפינט די קאלב ליגט טויט ביי דער זייט פון דיא קוה וְאֵין יָדוּעַ אוג טען ווייס ניט אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָה יָלְדָה אויב איידער דער אֲקָקָם הָאט איר גישטויסין האט זיא גיבארין דיא קַאלְב. איז דיא קאלב ניט געהרגט גיווארין פון דעם אֲקָקָם אִם מִשֶּׁנִּגְּחָה יָלְדָה אדער דיא קאלב איז גיבארין גיווארין פון רי קוה נאך דעם שטויסין. איז דיא קאלב אויך געהרגט גיווארין פון דעם אֲקָקָם. אוג דער אקם איז אתם כשלם חצי נזק לפרה דארף טען באצאהלין אהאלבי שאדין פאר דיא קוה יְרֻבַּע נֶזֶק לְוָלָד אוג אפערטיל שאדין פאר דיא קאלב. וואורום אויף דיא קאלב איז דאך אספק. אויב דער אקם האט איר גישטויסין דארף טען באצאהלין אהאלבין שאדין. אוג אויב דער אקם האט איר ניט גישטויסין דארף טען נאר ניט באצאהלין. איז דאך אויף דעם האלבין שאדין אספק. דארף טען דעם האלבין שאדין צו טיילין. אפערטיל זאל טען באצאהלין אוג אפערטיל איז פארפאלין וְכֵן פֵּרָה שֶׁנִּגְּחָה אֶת הַשּׁוֹר אוג אזוי איז דער דין אויב אקוה האט גישטויסין אקם. אוג דיא קוה איז גיווען מעוברת וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ אוג טען געפינט דיא קאלב ליגט אלעבערזיגע ביי דער זייט פון דיא קוה וְאֵין יָדוּעַ אוג טען ווייס ניט אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָה יָלְדָה אויב איידער זיא האט

משלם חצי נזק מן הולד: ב הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברתן בהמתו של בע"ה פטור. ואם הוזקה בהן. בעל הקדרות חייב. ואם הכנים [ג] ברשות. בעל החצר חייב. הכנים [ג] פירותיו לחצר בע"ה שלא ברשות. ואכלתן בהמתו של בע"ה פטור. ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב. ואם הכנים ברשות. בעל החצר חייב: ג הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות. ונגחו שורו של בע"ה [ד] או שנשכו כלבו של בע"ה פטור.

משלם חצי נזק מן הולד: ב הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ושברתן בהמתו של בע"ה פטור. ואם הוזקה בהן. בעל הקדרות חייב. ואם הכנים [ג] ברשות. בעל החצר חייב. הכנים [ג] פירותיו לחצר בע"ה שלא ברשות. ואכלתן בהמתו של בע"ה פטור. ואם הוזקה בהן בעל הפירות חייב. ואם הכנים ברשות. בעל החצר חייב: ג הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות. ונגחו שורו של בע"ה [ד] או שנשכו כלבו של בע"ה פטור.

גישטויסין האט זיא גיבארין דיא קאלב. האט נאר דיא קוה אליין גישטויסין אוג דיא קאלב האט ניט גישטויסין אם משגגה ילדה אויב דער נאך וויא זיא האט גישטויסין האט זיא גיבארין דיא קאלב. אוג ווען זיא האט גישטויסין איז די קאלב גיווען בייא דיא קוה אין בויך. האבין זיא ביידע גישטויסין. אוג דיא קוה איז גיווען אמם. וואם דעם שאדין דארף מען נאר געמען פון איר אליין. אויב די קוה איז דא משלם חצי נזק מן הפרה נעמט דער בעל הבית פון אקס דעם האלבין שאדין פון דיא קוה. אוג אויב דיא קוה איז ניט דא. אוג ער וויל נעמען דעם האלבין שאדין פון דיא קאלב ירבע נזק מן היתר אוג אפערטיל שאדין זאל ער געמען פון די קאלב. ווארום אז מען וואלט וויסען געוויס אז דיא קאלב איז גיווען אין דיא קוה ווען דיא קוה האט גישטויסין. אוג זיא איז דער נאך גיבארין גיווארין. וואלט מען אפ גינומען פון דיא קאלב דעם האלבין שאדין אין נאנצין. אוג אז מען וואלט וויסען געוויס אז דיא קאלב איז גיבארין גיווארין פאר דעם שטויסין. וואלט מען פון דיא קאלב גאר ניט גינומען. איצט אז עס איז אספק. דארף מען נעמען פון דיא קאלב אהעלפט פון דעם האלבין שאדין. דאס איז אפערטיל שאדין: ב הקדר שהכנים קדרותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות אמעפער וואם מאכט טעפ אדער ער האנדילט מיט טעפ האט ארייגן גיטראגין זיינע טעפ אין הויף פון אבעל הבית. אוג ער האט ניט גיפרעגט בייא דעם בעל הבית פון הויף אויב ער זאל ארייגן טראגין דיא טעפ ושברתן בהמתו של בעל הבית אוג די בהמה פון בעל הבית האט צו בראכין דיא טעפ פטור דארף ניט דער בעל הבית באצאהלין פאר דיא טעפ ואם הוזקה בהן אויב דיא בהמה פון בעל הבית האט זיך שאדין גיטאהן פון דיא טעפ

בעל הקדרות חייב דער בעל הבית פון דיא טעפ דארף באצאהלין דעם שאדין פון דיא בהמה ואם הכנים ברשות אויב דער בעל הבית פון הויף האט גיזאגט צום טעפער דו מעגסט ארייגן טראגין די טעפ אין הויף. אוג דיא בהמה פון בעל הבית האט צו בראכין דיא טעפ בעל החצר חייב דער בעל הבית פון הויף דארף באצאהלין פאר דיא טעפ (ועיין תוי"ט) הכנים פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות איינער האט ארייגן גיטראגין זיינע פירות אין אהויף פון אבעל הבית. אוג ער האט ניט גיפרעגט בייא דעם בעל הבית פון הויף אויב ער זאל ארייגן טראגין דיא פירות ואכלתן בהמתו של בעל הבית אוג דיא בהמה פון בעל הבית האט אויף גינעסין די פירות פטור דארף ניט דער בעל הבית באצאהלין פאר דיא פירות ואם הוזקה בהן אויב די בהמה פון בעל הבית האט זיך אויסגעגליטשט אויף דיא פירות. אוג האט זיך גיטאהן אשאדין בעל הפירות חייב דער בעל הבית פון דיא פירות דארף באצאהלין דעם שאדין פון דיא בהמה ואם הכנים ברשות אויב דער בעל הבית פון הויף האט גיזאגט צו דעם בעל הבית פון דיא פירות, מעגסט ארייגן טראגין דיא פירות אין הויף. אוג דיא בהמה פון בעל הבית האט אויף גינעסין די פירות בעל החצר חייב דער בעל הבית פון הויף דארף באצאהלין פאר דיא פירות: ג הכנים שורו לחצר בעל הבית שלא ברשות איינער האט ארייגן געפירט זיין אקס אין אהויף פון אבעל הבית אוג ער האט ניט גיפרעגט בייא דעם בעל הבית פון הויף אויב ער זאל אים ארייגן פירען ונגחו שורו של בעל הבית אוג דער אקס פון בעל הבית האט גישטויסין דעם פרעמדין אקס או שנשכו כלבו של בעל הבית אדער דער הונט פון בעל הבית האט געביסין דעם פרעמדין אקס פטור דארף ניט דער בעל הבית באצאהלין דעם שאדין פון דעם אקס

ג היה אביו או בנו. של בעל הבית בתוכו. והוא הדין לשאר תכשיט. אלא מורחא דמלתא נקט: **משלם את הכופר.** וכגון שהיה מועד להפיל עצמו על בני אדם בכורות והאידנא חזו ירקא בכור והפיל עצמו **לכור** לאכול ירקא והרג את האדם (ד) שהשור פטור ממיתה הואיל והרג שלא בכוונה והבעליס משלמין את הכופר. **דאתרבי כופר אפי׳** שהרג שלא בכוונה כדאמרי׳ לעיל: **רבי אומר בו׳.** והלכ׳ כרבי. הלכך אם הבנים שור כרשו׳ בעל הבית שתם ולא קבל עליו לשמור. כשה״ב פטור דהא לא קביל עליה נטירותא. והמבנים נמי פטור לפי שהבנים ברשות (ה): **ד שור שהיה מתכוין לחברו וכו׳.** מיידי דבעי למיתני סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו. תנא ריש נמי שור שהיה מתכוין לחבירו דאפילו היה מתכוין

נגח הוא שורו של בע״ה חייב. נפל לבורו והבאיש מימיו חייב. **היה אביו או בנו לתובו משלם את הכופר.** ואם הבנים ברשות בעל החצר חייב. רבי [אומרן בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור: **ד שור שהיה מתכוין לחבירו.** פטור מדמי ולדות. וארם שהיה מתכוין לחבירו והכה את האשה ויצאו ילדיה משלם דמי ולדות. כיצד משלם דמי **ולדות [ה] שמין את האשה כמה היתה יפה.** עד שלא ילדה. לאמה. פטור השור מדמי ולדות. שאין חייב כדמי ולדות אלא אדם כלבד (ו):

לפ כספ״ק ורפ״ב: (ד) ומשכחת לפ דאייעוד כגון שהרג ג׳ עכו״ם כו׳. מ״ל ג׳ ישראלים קרפפ. אבל קטל ופרק לאגמא לא משכחת ליה דהא לא עלה ען הכור מאליו ועתו״ס: (ה) וסובר רבי שהרי הוא כאלו הם מתנין בפי׳ שיפטר כל אחד בנגיח׳ שורו וכשאר מזקין. המגיד: (ו) אבל יליף ליה בגמרא מקרא ועתו״ס: [ה] שמין כו׳.

נָגַח הוּא שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹיב דְּעַר פְּרָעמְדָער אָקְס הָאט גִישְׁטוּיסִין דָעם אָקְס פוּן בַּעַל הַבַּיִת חַיָּיב דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס דַארְף באצאהלין דָעם בַּעַל הַבַּיִת פוּן הויף פאר זַיין אָקְס נֶפֶל לְבוֹרוֹ וְהִבְאִישׁ מֵימָיו אוֹיב דָער פְּרָעמְדָער אָקְס איז אַרַיין גִיפאלין אין ברונען אוּן הָאט פאַרשְׁטוּנְקען דִיא וואסער חַיָּיב דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס דַארְף באצאהלין דָעם שָׁאדין פוּן דָעם ברונען הָיָה אָבִיו אוֹ בְּנוֹ לְתוֹכוֹ אוֹיב דָער פאטער אָדער דָער זוהן פוּן בַּעַל הַבַּיִת וואָדער אפרעמדער) איז גִיוועזען אין ברונען, אוּן דָער אָקְס איז אַרויף גִיפאלין אויף דָעם מענטש אוּן הָאט אים געהרגת מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר דַארְף דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס באצאהלין אוים לייז געלט וויא פיל דָער געהרגתר מענטש איז וועדט גיווען ווען עָר הָאט גִילעבט מען זאָל אים פאר קויפין פאר אַקְנָעכְט, אוּן דָא שְׁמוּעֶסֶט אַז דָער אָקְס הָאט שוין דרייא מאהל אַזוי גִיטאהן, עָר הָאט זיך דרייא מאהל אַרויף גִיוואָרפין אויף מענטשין וואס זענען גִיוועזען אין ברונען, אוּן אִיצְטִינְען מאהל הָאט עָר גִיזעהן גראז אין ברונען, הָאט עָר גִיוואלט אַרַיין גיין אין ברונען עסין דִיא גראז אוּן איז אַרויף גִיפאלין אויף דָעם מענטש אוּן הָאט אים געהרגת, דָעם אָקְס דַארְף מען נִיט הַרְגָּנָן וַייל עָר הָאט נִיט אין זִינען גִיהאט צו הַרְגָּנָן דָעם מענטשין, נאר כופר מוז עָר באצאהלין (ועיין תוי״ט) וְאִם הַכָּנִים בִּרְשׁוּת אוֹיב דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן הויף הָאט גִיזאָגט צו דָעם בַּעַל הַבַּיִת פוּן אָקְס מענטס אַרַיין פירען דיין אָקְס אין מיין הויף, אוּן ווער אָקְס פוּן בַּעַל הַבַּיִת הָאט גִישְׁטוּיסִין דָעם פְּרָעמְדִין אָקְס בַּעַל הַחָצֵר חַיָּיב דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן הויף דַארְף באצאהלין דָעם שָׁאדין פוּן דָעם פְּרָעמְדִין אָקְס רַבִּי אוֹמֵר בְּכוּלָּן אֵינוֹ חַיָּיב רַבִּי זָאגְט בייא דִיא אַלְע זאכין אוֹיב דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן הויף הָאט גִיזָאגְט צו יָעמַנְדעם דו מענגסט אַרַיין בְּרַיינְגָען אין הויף דִיא טָעפּ אָדער די פירות אָדער דָעם אָקְס, אוּן דָער בַּעַל הַבַּיִת הָאט נִיט גִיזָאגְט איך וועל היטען ווייגע טעפּ, אָדער ווייגע פירות, אָדער דיין אָקְס, זָענען ביידע פטור, אוֹיב די טָעפּ אָדער דִיא פירות אָדער דָער אָקְס הָאט גִיטאהן אַשָּׁאדין די בְּהֵמָה פוּן בַּעַל הַבַּיִת, דַארְף מען נִיט באצאהלין צום בַּעַל הַבַּיִת, אוּן אוֹיב דָער אָקְס פוּן בַּעַל הַבַּיִת הָאט צו בְּרָאכין דִיא טָעפּ אָדער אויף גִיגעבין דִיא פירות אָדער גִישְׁטוּיסִין דָעם אָקְס, דַארְף דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן הויף אויך נִיט באצאהלין, דָער בַּעַל הַבַּיִת הָאט אים נאר גִיגעבין רְשׁוּת אַרַיין צו בְּרַיינְגָען דִיא פירות אָדער דִיא טָעפּ אָדער דָעם אָקְס, אָבָּר עָר הָאט נִיט גִינוּמען אויף זיך עָר זָאל וַייא הִיטען עַד שֶׁיִּקַּבֵּל עָלָיו לִשְׁמוֹר סיידין דָער בַּעַל הַבַּיִת פוּן הויף הָאט גִינוּמען אויף זיך עָר זָאל היטען, איז עָר חַיָּיב צו באצאהלין אַלְע שָׁאדִינְס: **ד** שור שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ אֶת אָדָם הָאט גִיוואלט שְׁטוּיסִין זַיין חָבֵר וְדָעם אַנְדערין אָדָם], דָער ווייל אִיז דורך גִינאנְגען אֵשָׁה וואס איז גִיוועזען מְעוּבֶּרֶת וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה הָאט עָר גִישְׁלָאגין דִיא אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ זָענען ארויס גִינאנְגען אירע קינדער, זִיא הָאט סִפֵּל גִיוועזען דִי קינדער פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת דַארְף מען נִיט באצאהלין פאר די קינדער וְאָדָם שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ אוֹיב אַמענטש הָאט גִיוואלט שְׁלָאגין זַיין חָבֵר, דָער ווייל אִיז דורך גִינאנְגען אֵשָׁה וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה הָאט עָר גִישְׁלָאגין דִיא אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ זָענען ארויס גִינאנְגען אירע קינדער, זִיא הָאט סִפֵּל גִיוועזען דִיא קינדער מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת דַארְף עָר באצאהלין נעלט פאר דִיא קינדער בְּדֵי מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת וויא באצאהלט מען דִיא נעלט פאר דִיא קינדער שְׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הִיא יָפָה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה מען שאצט אַפּ דִיא אִשָּׁה וויא פיל איז זִיא ווערט

א"כ משהאשה יולדת משבחת. מ"כ דכך שמין כדקאמרת מאתכם דלא יהיב ליה מידי שהרי מהאם יולדת מטובתם שדמיה פחותין לימכר קודם שתלד שמטוכנת היא למות בצער הלידה (ז): היתה שפחה ונשתחררה. כלו' היתה משוחררת נשואה לגר (ח) או לעבד משוחרר: או גיורת. נשואה לאחד מהן ומת הבעל: פטור. דהמחויב בנכסי הגר שמת ואין לו יורשים זכה וזה קודם לזכות כמה שכידו. והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר דפטור דהא דמי ולדות לבעל. אלא מטום דסתם משוחררת וגיורת נשואות לגר ולמשוחרר להכי נקט שפחה וגיורת: ה ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד אחרת. מע"ג דאין כאן לד רשות הרבים: חייב. ובלבד שם הפקיר

וכמה היא יפה [ו] משילדה. אמר רשב"ג א"כ משהאשה יולדת משבחת אלא שמין את הולדות כמה הן יפין ונותן [ז] לבעל. ואם אין לה בעל נותן ליורשיו היתה שפחה [ח] ונשתחררה או גיורת פטור: ה החופר בור ברשות היחיד ופתחו [ט] לרשות הרבים. או ברשות הרבים. ופתחו [י] לרשות היחיד. ברשות היחיד. [יא] ופתחו לרשות היחיד אחר חייב. החופר בור [יב] ברשות הרבי' ונפל

(ח) שאין ר"ל כשנתגייר' וסיא מפוכרת כי אם מבואר היא. כר"מ. כשאין לה בנים הימנו קאמר וסיינו דקאמר כו' ונשתחררה דמשמע שתה מקרוב דעליין לא היו לסם בנים רש"י: [ט] לרה"ר. וכ"ם אם חפר ברה"ר ופתחו לרה"ר ולא תימ' דוקא חופר בור ברה"ר ונפל פטור דהא תנא סיפא החופר בור ברה"ר ונפל בו'. רש"י. כלו' הוא במקום שפתחה שם: [י] לרה"י. והפקיר רשותו דלא מצי למימר מאי בעיא ברשותי ונפל לתוכו. רש"י. וס"ל אם מתחלה סמכיה לרש"ר ולא הולכך לפרש בהפקיר רשותו אלא מטום דמשמע ליה ליפנא דפתחו לרה"י כדמוכח בגמ'. תו': [יא] פתחו כו'. המ"ל החופר בור ברה"ר וחו לא אלא אגב מחרייני נקט הכי. ופתוי"מ: [יב] ברה"ר. דל"ק כי יפתח וכי יכרה אם על פתיח' חייב. על כרחה לא כ"ם אלא שעל עסקי פתיח' וכרייה בא לו שאין לו מלא בו. אלא שכרחמו לו שפתחו דהיינו

ויש בכלל שומת זו דמי ולדות (ומה) שהאשה נריאה משוכחת וכעלת אכרים מפני הטובה ודמיה יקרין. וס"ק כילד מכלם דמי ולדות ושכח ולדות כו' גמ': [ז] משילדה. פי' כלא מכה שילד' מהלי' שאלו פחת המל' זהו נזק שהוא לאשה. ולי' לנזק דמכן רפ"ז דכתובות לריב"ל דיש גם כן לבעל חלק בנזק (ורש"י כ' דס"ם בנזק דשכח) דשהם מיירי בנזק דקביעתא אבר שאחסר' ממלאכתו מעמ"ל כאן שמיירי בכחיפא נופא דאין לו מסרון ממלאכתו כי אם שבח נשולה בחליוחה אותו מעלם לבעל. המ"מ: (ז) ומיירי רשב"ג במכבר' ושהיא מטוכנת. אבל אחינה מבכר' מולה לת"ק דמשבחת קודם שילד' ושחין השבח אלא שחולקין אותו בין הבעל ושאר: [ח] לבעל. שקחוכה זכתה לו דכתיב בעל שאשה רש"י ואין זה מדברי רשב"ג אלא סתם מתני' היא ולפי מ"ש לעיל דשבח נמי לבעל לדעת הת"ק מפיק לה בגמרא ממשמע שנאמר ויצאו ילדיה אינו יודע שהיא' הרה לומר לך שבח הריון לבעל ורשב"ג סובר דשבח ולדות דהיינו דמי נפחא מחמת שניהם בא ולפיכך חולקין. והרב דרש שאינו חייב עד שיבנה כנגד בית הריון היכא דליכ בים חמימות לולד לאפוקי יד ורגל דלא: [ח] ונשתחררה. לא נקט היא' משוחרריה משום דע"כ לא הוה אלא בגיורת ונשתחררה דמשמע שתה מקרוב דעליין לא היו לסם בנים רש"י: [ט] לרה"ר. פטור דהא תנא סיפא החופר בור ברה"ר ונפל בו'. רש"י. ונתנו הטום' כלא כו' בור כתר פתחת אחלינן דנתבה הבור אבל הוא במקום שפתחה שם: [י] לרה"י. מלי למימר מאי בעיא ברשותי ונפל לתוכו. רש"י. וס"ה אם מתחלה סמכיה לרש"ר ולא הולכך לפרש בהפקיר רשותו אלא מטום דמשמע ליה ליפנא דפתחו לרה"י כדמוכח בגמ'. תו': [יא] פתחו כו'. המ"ל החופר בור ברה"ר וחו לא אלא אגב מחרייני נקט הכי. ופתוי"מ: [יב] ברה"ר. דל"ק כי יפתח וכי יכרה אם על פתיח' חייב. על כרחה לא כ"ם אלא שעל עסקי פתיח' וכרייה בא לו שאין לו מלא בו. אלא שכרחמו לו שפתחו דהיינו

גיזען וואז מען וואלט איר פאר קויפן פאר אריינסט איידער זיא האט מפיל גיזען דיא קינדער. האט דאך דער בעל הבית גירעכינט דיא קינדער וועלין אמאהל זיין זייגע קנעכט וכמה היא יפה משטדה אוג וויא פיל זיא איז ווערט דער נאך וויא דיא קינדער זענען שוין גיבארין, מען האט זיי מפיל גיזען. זוי פיל זיא איז איצט ווייניגער ווערט פון פריער. אזוי פיל דארף באצאהלין דער מענטש וואס האט איר גישלאגין אמר רבן שמעון בן גמליאל האט רבן שמעון בן גמליאל גיזאגט אם בן אויב מען וועט אזוי שאצין. וועט ער נאר ניט דארפין געבין משאשה יולדת משבחת אז דיא אשה האט שוין גיבארין איז זיא מעהר ווערט וויא זיא איז ווערט גיזען ווען זיא איז גיזען מעובדת וואס אז זיא איז גיזען מעובדת איז זיא גיזען אין אסכנה טאמער וועט זיא שטארבין בייא דעם קינד האבין אלא שמין את הולדות כמה הן יפין נאר מען שאצט דיא קינדער וויא פיל זייא זענען ווערט אז מען וואלט זייא פארקויפט פאר קנעכט איצט ווען זייא זענען גיבארין גיזוארין ונותן לבעל אוג דאס געלט גיט מען דעם מאנן ואם אין לה בעל אוג אויב זיא האט קיין מאנן דער מאנן איז גישטארבין נאכדעם וויא זיא איז מעובדת גיזוארין פון אים נותן ליורשיו אל מען נעבין דאס געלט צו זיינע יורשים היתה שפחה אויב די אשה איז אמאהל גיזען אשפחה כנעניה

ונשתחררה אוג מען האט איר פריא גימאכט א ניזרת אדער דיא אשה איז אמאהל גיזען אעבדים אוג זיא האט זיך מגייר גיזען. אוג זייערע מאנען פון וועמען זייא זענען גיזען מעובדת איז גיזען א עבד כנעני וואס מען האט אים פריא גימאכט. אדער ער איז גיזען אנר. אוג דער מאן איז גישטארבין פשוט דארף ניט דער שלענער באצאהלין פאר דיא קינדער. וואורום ער האט ניט צו וועמען ער זאל נעבין וואורום דער עבד כנעני אוג דער גר האבין דאך קיין יורישע יורשים ועד עם זאל זיי ירשנו: ה החופר בור ברשות היחיד אז איינער האט גיגראבין אגרוב ביי זיך אין הויף ופתחו לרשות הרבים אוג דיא טיר פון גרוב איז אין גאס או ברשות הרבים אדער ער האט גיגראבין דיא גרוב אין גאס ופתחו לרשות היחיד אוג דיא טיר פון גרוב איז ביי אים אין הויף. אוג ער האט גיזאגט ווער עס וויל מעג אריין גיין אין הויף ברשות היחיד ער האט גיגראבין דיא גרוב ביי זיך אין הויף ופתחו לרשות היחיד אחר אוג די טיר פון די גרוב איז אין איין אנדער הויף. אוג דער אנדערער הויף איז אויך זיינער. אוג ער האט גיזאגט ווער עס וויל מעג אריין גיין אין הויף ועתי"ט. אוג אבהמה איז אריין גיפאלין אין דיא גרוב אוג איז גיהרגת גיזוארין. אדער זיא האט זיך גימאכט אשאדין היב דער וואס האט גיגראבין דיא גרוב דארף באצאהלין דעם שאדין החופר בור ברשות הרבים אז איינער גראבט אגרוב אין גאס ונפל

ברס"ר שאין הקרקע שלו . גמ' ושתו"ש : (ט) ולא זו לף זו קתני לא זו בור שהוא עגול דאית ביה הכלא אלא לף שיש דהריך כמי אית ביה הכלא וכן לף מער' לף ע"פ שהיא מרוכעת ולף חריצין שאינן מקורין ולף נעיצין דרויש מעילאי עפי מתחתאי אימ' בעשר' ליה ביה הכלא קמ"ל . ושתו"ש : (י) כלו' מקרקעית הבור עד שפתו . ועתוי"ש : [יג] חייב . והגילו כתפיר' כל שהוא שסגזר בכל שהוא דבר מלוי וידוע ואין המיתה בכ"ם מלויה והרי הוא כמו אנוס . הר"מ : [יד] שותפין . שהפקירו רשותן ולא הפקירו כולן גמ' . ואם הפקירו ג"כ אין כאן חיוב כיון שבכרשות חפרו ובכשיו אין לה בעלים. פוסקים : (יא) אבל הניחו משתמש לא דבל אחד בשלו הוא משתמש בו' ולא הוי שואל על חלקו של ראשון שיהא בולו מועל עליו לשומרו הלבך אם הזיק שניסה חייבין אבל מסר לו את הכסוי נעשה זה שומר שאבל עליו לכסות . רש"י : [טו] ומצאו כו' חייב . עד שידע הראשון ויסבור פועלים ויכסנו וכל שיעות בו אחר זמן זה שניסה חייבים : (יב) קמ"ל שאע"פ שלא כסהו כראוי לגמלים אלא לראוי לשורים ובניחי גמלים ואחליע מחוכו דלא אמרינן מגו דהוי פוסע לגמלים הוי פוסע להתליעה דכיון שלא בא לאוגם מחמת הפסיעה לא אמרינן אחליע אמרינן מגו דאוגם חיי' הר"מ ודעתו"ש :

רמותי אותו שכי הבור לתוכה : אחד החופר בור . הוא עשוי עגול : שיח . אריך וקצר : מערה . מרוכעת ומכוסה בקרוי אלא שיש לה פה (ט) : חריצין . רחבים ומרובעים כמערה . אלא שאינן מקורין : נעיצין . קצרים מלמטה ורחבי' מלמעל' : מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים . דמתם בור הוא גבוה עשרה טפחים (י) : ן הב' חייב . והוא שמסר לו ראשון לשני כשהלך כשוי (יא) הבור לכסות ולא כסהו הכשי : כסאהו כראוי ונפל לתוכו . כגון שהתליע הכשוי (יב) : לתוכו שור או חמור ומת. [יג] חייב. אחד החופר בור. שיח. ומערה. חריצין. ונעיצין. חייב. אם כן למה נאמר בור. מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים. היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. ואם הוזק בו חייב: ן בור של שני [יד] שותפין. עבר עליו הראשון ולא כסהו. (גמ' והשני ולא כסהו) השני חייב. כסהו הראשון ובא הב' [טו] ומצאו מגולה ולא כסהו הב' חייב. בסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת. פטור.

לתוכו שור או חמור ומת אונ אין גרוב איז אריין גיפאלין אאקס אדער אייזיל אונ איז געהרגתּ גיוואָרין פאר דיא בהמה. וואָרום אין גיט באצאהלין פאר דיא בהמה. ווייניגער טיף וויא צעהן טפחים קען מען גיט גיהרגתּ ווערין, איז די בהמה גיט גיהרגתּ גיוואָרין פון דיא גרוב נאר פון איין אנדער נאך ואם הזיק בו אויב די בהמה האט זיך נאר גימאכט אשאדין אין די גרוב, אפילו דיא גרוב איז גיט טיף צעהן טפחים חייב דארף מען באצאהלין פאר דעם שאדין: ן בור של שני שותפים צוויי מענטשין האבין אגרוב בשותפות עבר עליו הראשון ולא כסהו דער ערשטער איז גינאנגען ביי די גרוב אונ האט אים גיט צו גידעקט, נאר ער האט גינעבין דעם צו דעק צום אנדערין ער זאל צו דעקין והשני אונ דער אנדערער איז אויך אנועק גינאנגען פון דיא גרוב ולא כסהו אונ האט אים אויך גיט צו גידעקט, אונ אבהמה איז אריין גיפאלין אין גרוב אונ איז גיהרגתּ גיוואָרין השני חייב דארף דער אנדערער באצאהלין פאר די בהמה כסהו הראשון אויב דער ערשטער האט צו גידעקט דיא גרוב ובא השני ומצאו מגולה אונ דער אנדערער איז גיקומען צו די גרוב אונ האט גיפונען די גרוב איז אויף גידעקט ולא כסהו אונ ער האט גיט צו גידעקט, אונ איז אנועק געגאנגען, אונ אבהמה איז אריין גיפאלין אין גרוב אונ גיהרגתּ גיוואָרין השני חייב דארף דער אנדערער באצאהלין כסהו כראוי אז איינער האט אגרוב אונ ער האט אים צו גידעקט אזוי ווי מען דארף צו דעקין, אונ דער דעק איז ווערימדיג גיוואָרין פון איינוויניג אונ איז איין גיבראכין גיוואָרין ונפל לתוכו שור או חמור ומת אונ עס איז אריין גיפאלען אין גרוב אאקס אדער אייזיל אונ איז געהרגתּ גיוואָרין פטור דארף מען גיט באצאהלין ווייל דער דעק איז אויסוויניג

אאייזיל אונ איז גיהרגתּ גיוואָרין פטור דארף מען גיט באצאהלין פאר דיא בהמה. וואָרום אין ווייניגער טיף וויא צעהן טפחים קען מען גיט גיהרגתּ ווערין, איז די בהמה גיט גיהרגתּ גיוואָרין פון דיא גרוב נאר פון איין אנדער נאך ואם הזיק בו אויב די בהמה האט זיך נאר גימאכט אשאדין אין די גרוב, אפילו דיא גרוב איז גיט טיף צעהן טפחים חייב דארף מען באצאהלין פאר דעם שאדין: ן בור של שני שותפים צוויי מענטשין האבין אגרוב בשותפות עבר עליו הראשון ולא כסהו דער ערשטער איז גינאנגען ביי די גרוב אונ האט אים גיט צו גידעקט, נאר ער האט גינעבין דעם צו דעק צום אנדערין ער זאל צו דעקין והשני אונ דער אנדערער איז אויך אנועק גינאנגען פון דיא גרוב ולא כסהו אונ האט אים אויך גיט צו גידעקט, אונ אבהמה איז אריין גיפאלין אין גרוב אונ איז גיהרגתּ גיוואָרין השני חייב דארף דער אנדערער באצאהלין פאר די בהמה כסהו הראשון אויב דער ערשטער האט צו גידעקט דיא גרוב ובא השני ומצאו מגולה אונ דער אנדערער איז גיקומען צו די גרוב אונ האט גיפונען די גרוב איז אויף גידעקט ולא כסהו אונ ער האט גיט צו גידעקט, אונ איז אנועק געגאנגען, אונ אבהמה איז אריין גיפאלין אין גרוב אונ גיהרגתּ גיוואָרין השני חייב דארף דער אנדערער באצאהלין כסהו כראוי אז איינער האט אגרוב אונ ער האט אים צו גידעקט אזוי ווי מען דארף צו דעקין, אונ דער דעק איז ווערימדיג גיוואָרין פון איינוויניג אונ איז איין גיבראכין גיוואָרין ונפל לתוכו שור או חמור ומת אונ עס איז אריין גיפאלען אין גרוב אאקס אדער אייזיל אונ איז געהרגתּ גיוואָרין פטור דארף מען גיט באצאהלין ווייל דער דעק איז אויסוויניג

נפל לפניו מקול הבריה חייב. שהיה חופר בבור (יג) ושמע השור קול פגיעה ונכנעת ונפל בבור ומת חייב ואע"ג דכיון דמשום גרמא דקול הבריה נפל הול"ל דאסתלק חיובא דבור מניה ורמיא אפשיעותא דקול הבריה והוא גרם' בעלמא ופטור אפ"ה חייב הואיל וכתוך הבו' נמצא הגזק (יד): **לאחריו מקול הבריה פטור.** אם נכנסל השור מקול הבריה על שפת הבור ונפל לאחוריו חוץ לבור ומת פטור. שהרי לא נמצא הגזק בבור וקול הבריה גרמא בעלמא הוא ופטור: **ונשתברו ונתקרעו.** בכלי שור שייך שבירה. הטול והמחריבה. ובכלי חמור שייך קריעה חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו: **ופטו' על הבלים.** דכתיב (שמות כ"ח) ונפל שמה שור או חמור. שור ולא אדם חמור ולא כלים (טו): **שור חרש שוטה וקטן חייב.** שור שהוא חרש ושהוא שוטה. ושהוא קטן. חייב עליו אם נפל לבור. אבל שור שהוא פקח אינו חייב עליו. דאיכבי ליה לעיולי ומיזל (טז): **ן אחד שור וא' כל בהמה לנפילת הבור.** דכתיב (שם יט) אם בהמה אם איש לא יחיה וחיה בכלל בהמה. אם לרבות את העופות:

[טו] לא כסהו כראוי ונפל לתוכו שור או חמור ומת. חייב. נפל לפניו מקול הבריה חייב. לאחריו מקול הבריה פטור. נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו. חמור וכליו ונתקרעו חייב על הבהמה ופטור על הכלים. נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב. [יז] בן או בת. עבד או אמה פטור: ן אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור. ולהפרשת הר סיני.

[יד] בן בו'. כלומר אף ע"ג דקטנים פס ולינא למימר מיכבי

[טו] לא כו'. מסיק בגמ' שאינו כראוי לגמלים אפ"ג דאפו הוא לשוורים וסכיתי גמלים ואתו גמלים ואכשוטו ואתו שוורים ונפלו בים ופסיעא דחייב אלא אחידי דנסיב ריגלא כסהו כראוי נמיב סיפא נמי לא כסהו כראוי: (יג) לשון רש"י. שור כראוי (יד) כל היכא דליכא לאסתלוי ונכנס כולה לתוכו לתעמיק: מכאי מסתלם מכאי. גמרא: (טו) גמרא מדלא כתב ונפל שמה כטופל אלא למשעי אתי. והא דפטור על האדם הייבו ממיתה דקרא במיתה משתפי דכתיב והמת יהיה לו. אבל בנזקי אדם חייב בעל הבור כדאיתין בפ"ג דמחייב בנזקי אדם בתקלה שהיא תולדה דבור אבל בכלים פטור מכל דלא שייך כסו גזק דשבירתן זו היא מיתתן: (טז) והתני בברייתא ומהלך ביום:

גיוועזן גאנץ האט ער גיט געדארפט וויסען אז דיא אנדערע צייט איז פארפוילט לא כסהו כראוי אז ער האט דיא גרוב גיט צו גידעקט וויא מען דארף צו דעקען דיא דעק איז גיוועזן אשטואכע ונפל לתוכו שור או חמור ומת אונ עס איז אריין גיפאלין אין גרוב אאקם אדער אייזיל אונ איז גיהרגת גיוואָרין חייב דארף ער באצאהלין נפל לפניו מקול הבריה אז דער אקם איז גיפאלין פארונט פון דעם קול וואס מען האט גיגראבין. איינער איז גישטאנען אין גרוב אונ האט גיקלאפט אונ אאקם איז גינאנגען ביי דעם גרוב. האט ער זיך דער שראקין פון קלאפ אונ איז אריין גיפאלין אין גרוב אונ איז גיהרגת גיוואָרין חייב דארף מען באצאהלין ווייל די גרוב האט אים גיהרגת לאחריו מקול הבריה אז דער אקם איז גיפאלין איינטער זיך פון דעם קול וואס מען האט גיגראבין, דער אקם האט זיך דער שראקין אונ איז גיפאלין איינטער זיך אויף דעם ברעג גרוב, גיט איינווייניג, אונ איז גיהרגת גיוואָרן פטור דארף מען גיט באצאהלין ווארום די גרוב האט דאך אים גיט גיהרגת, ער איז דאך גיט גיפאלין אין גרוב, נאר דיא שרעק האט אים געמאכט פאלין, אונ פון דעם פאל איז ער גיהרגת גיוואָרין פון די נאם, האט דאך דער קלאפין אים גיט גיהרגת נאר די נאם האט אים גיהרגת, דער קלאפין האט נאר געבריינגט צו דעם שאדין, אונ אז מען בריינגט דעם אנדערין צו אשאדין אונ מיט דיא העגט האט ער אים גיט געמאכט דעם שאדין דארף מען גיט באצאהלין נפל לתוכו שור וכליו ונשתברו אויב עס איז אריין גיפאלין אין גרוב אאקם מיט זיין האקער, דער

האקער איז צו בראכין גיוואָרין אונ דער אקם איז גיהרגת גיוואָרין חמור וכליו ונתקרעו אדער עס איז אריין גיפאלין אין גרוב אייזיל מיט די משא וואס אויף אים איז, די משא איז צו ריסין גיוואָרין אונ דער אייזיל איז גיהרגת גיוואָרין חייב על הבהמה פאר דיא בהמה דארף ער באצאהלין ופטור על הכלים אונ פאר דיא כלים דארף ער גיט באצאהלין נפל לתוכו שור חרש שוטה וקטן חייב אויב עס איז אריין גיפאלין אין גרוב אאקם וואס ער איז טויב, אדער ער איז משוגע, אדער ער איז יונג (אקאלב), אונ איז גיהרגת גיוואָרין, איז מען חייב צו באצאהלין, אבער אז עס איז אריין גיפאלין אין גרוב אגרויסער אקם אקלוגער אניזונטעד אונ איז גיהרגת גיוואָרין, דארף מען גיט באצאהלין וארום אזוי א אקם דארף אכטונג געבין אונ זעהן וויא ער גייט ער זאל גיט אריין גיין אין אגרוב בן או בת עבד או אמה פטור אויב קיינער אזכר אדער אנקבה, אדער אקנעכט אבגעגי אדער אדינסט אבגענגית, איז אריין גיפאלין אין גרוב אונ גיהרגת גיוואָרין. איז מען פטור צו באצאהלין פאר זיי אונ אז אגרויסער מענטש איז אריין גיפאלין אין גרוב אונ איז גיהרגת גיוואָרין איז מען געווים פטור וארום אמענטש דארף אכטונג געבין אונ זעהן וויא ער גייט: ן אחד שור ואחר כל בהמה לנפילת הבור צום אריין פאלין אין גרוב איז אאקם מיט אלע בהמות גלייך. גיט נאר אז אאקם פאלט אריין אין אגרוב אונ ווערט גיהרגת דארף מען באצאהלין, נאר וועלכע בהמה עס פאלט אריין אין גרוב אונ ווערט גיהרגת, דארף מען פאר איר באצאהלין ולהפרשת הר סיני אלע מינים בהמות האט מען גימוזט אפ שיידין

לתשלומי כפל. כתיב (שם כב) על כל דבר פשע כל מידי דבר פשיעה הוא: ולהשבת אבדה. לכל אבדת אחיך (דברים כב): לפריקה. עזוב תעזוב עמו (שמות כג) אע"ג דכתיב (שם) עמור עומד כל בהמה בכלל דילפינן עמור עמור מסכת שבועות כו (דברים ה) שורך וחמורך וכל בהמתך (יז): לחסימה. לא תחסום שור בדישו (שם כה) דילפינן שור שור מסכת: לכלאים. דהרכבה אע"ג דכתיב (ויקרא יט) בהמתך לא תרביע כלאים הוי נמי היה ועוף בכלל דילפינן בהמה בהמה מסכת וכן לענין כלאי' דהנהגה דלא תחרוש בשור וכחמור יחדו (דברים כב)

פשוט לפיוני ומחל אפ"ם פסוק פגזרת הכתוב שור ולא אדם כו' רש"י ועתו"ש: (יז) עתוי"ש שסאריך כילפותייסו דכלנו:

ולתשלומי כפל. ולהשבת אבדה. לפריקה. לחסימה. לכלאים, ולשבת. וכן חיה ועוף כיוצא בהן. א"כ למה נאמר שור או חמור אלא שדבר הכתוב בהווה:

לפיכן שור שור משכת דהוא הדין לכל שני מיני בהמה חיה ועוף ומיהו לענין פסק הלכה מן התורה איכ חייב אלא כשחורש ומנהיג כשני מיני שאחד שמא ואחד סהור דומיא דשור וחמור אלא שאסרו חכמים כל ב' מיני כין שבהם ממאים כין שבהם סהורים: ולשבת. דכתיב שורך וחמורך וכל בהמתך. וחיה בכלל בהמה וכל רבויא היא לרבות עופות: שדבר הכתוב בהווה. בדבר הרגיל להיות:

פון באַרג סיני וְלְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְעֶלְבָּע בְּהֵמָה סָען נַעֲבָת דאַרף סָען בְּאַצָאהְלִין צְוַוייא פאַר איינע וְלְהַשְׁבַּת אֲבֵידָה וְעֶלְבָּע פאַרלָאָרענע בְּהֵמָה סָען נַעפינט מוז סָען אַוועק געבין צום בַּעַל הַבַּיִת לִפְרִיקָה אויף וְעֶלְבָּע בְּהֵמָה עָם לינט אַמשָׁא דאַרף סָען הֶעלפין אַראָפּ נַעמען לַחֲסִימָה וְעֶלְבָּע בְּהֵמָה עָם דָרעשט תְּבוּאָה טאָר מָען ניט פאַר שְׁלִיסען דיא מויל וְיא זָאל ניט קענען עסין פון דיא תְּבוּאָה לִכְלָאִים צְוַוייא מיני בְּהֵמוֹת, וְעֶלְבָּע בְּהֵמוֹת עָם איז, טאָר מָען ניט צו בינדין צו זאַמען זַיי זָאלין שְׁלָעפין אַמשָׁא, אונ מָען טאָר ניט צו זאַמען פאָרין צְוַוויי מיני בְּהֵמוֹת אַזָנְר פון איין מין אונ אַנקבה פון איין אַנדער מין זַייא זָאלין האבין קינדער איינע פון אַנדערין וְלִשְׁבָּת אונ אַלע מיני בְּהֵמוֹת טאָרין ניט טָאהן אַמְלָאכָה אום שַׁבָּת וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כֵּיוֹצֵא בָּהֶן חיות אונ עופות זָענען אויך גְלייך צו בְּהֵמוֹת בַּייא דיא אַלע דינגס אִם בֵּן יָמוּת נָאפַר שור או חמור פָּרָעגט דִי מִשְׁנָה אויב אַזוי אַז אַלע בְּהֵמוֹת אונ חיות אונ עופות האבין איין דין, צו וואס שְׁמַייט אין דיא תורה שור אונ חמור אַאָקס אונ אַאיזיל אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בְּהֶוֶה דער פָּסוּק שְׁמוּעָקְט פון וואס דער שְׁטַייגער איז, אָקסין אונ אייזלען גייען מער אין נאס, אונ זַיי אַרבעטין מעהר וויא אַלע בְּהֵמוֹת אונ חיות:

גמרא

ומסר לרבים. דאמר לכני עירו הכור זה שחפרתי אריך לכם לשתות מי גשמים המתכנסים שם ורלוין לשתות

ב"ק דף נ ע"א

סלכס ס' כלס כלי סחילון דנצח דמלכות דכריאה בס

תנו רבנן חפר ופתח ומסר לרבים פטור. חפר ופתח ולא מסר לרבים חייב. וכן מנהגו של נחוניא חופר בורות שיחין ומערו' שהי' חופר ופותח ומוסר לרבי' וכששמעו חכמים בדבר אמרו קיים זה הלכה זו. הלכה

תָּנוּ רַבָּנַן דִּיא רַבָּנַן הָאבין גִילערוּנְט חָפַר וּפָתַח וּמָסַר לָרַבִּים פָּטוּר אויב אייגער האט גינְראבין אַנייע גרוב אין נאס, אָדער עס איז גיוועזען אַגענְראבענע גרוב אין נאס, נאר זיא איז גיוועזען בְּדֶעקְט, האט איינער אויפגעדעקט, אונ ער האט דיא גרוב אַוועק גינעבין צו דיא מענטשין פון שְׁטָאט, אַז עס וועט רעגענען וועט זיך אינגוויינינג פאר-זאַמלען וואסער צום טרינקען, אונ דיא שְׁטָאט מענטשין זָענען בעשטאַנען אויף דעם דיא גרוב זאָל גיהערין צו זַיי, נאכדעם איז אַריין נעפאלין אין גרוב אַאָקס אָדער אַ אייזיל אונ איז געהרגט גיוואָרין, דער וואס האט דיא גרוב גינְראבין דאַרף ניט בְּאַצָאהְלִין פאר דעם שאדין, וואורום דיא גרוב איז דאָך שוין ניט זַייגע חָפַר וּפָתַח וְלֹא מָסַר לָרַבִּים חַיָּב אָבער אַז ער האט גענְראבין אַנייע גרוב. אָדער ער האט געעפנט אַנענְראבענע גרוב, אין נאס, אונ ער האט ניט אַוועק גינעבין דיא גרוב צו דיא מענטשין פון שְׁטָאט, אונ אין דיא גרוב איז אַריין נעפאלין אַאָקס אָדער איין אַנדערע בְּהֵמָה אונ איז נעהרגט גיוואָרין אָדער זיא האט זיך געמאכט אַשאדין, מוז ער בְּאַצָאהְלִין פאר דעם שאדין, וְכֵן מִנְהָגוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת אַזוי איז גיוועזען דער פירונג פון נחונְיָא ער פְּלֶעגְט גְרָאבין בורות [אַיינגעלעכע גְרִיבָּער] שִׁיחִין [גְרִיבָּער וואס זָענען גיוועזען שְׁמָאלע אונ לאַנגע] מְעָרוֹת [פיר קאַנטיגע גְרִיבָּער אונ בְּדֶעקְט פון אויבין מיט עֵרֶד, אונ אַרונטער צו גיין וויא אין אַקעלער] שֶׁהָיָה חוֹפֵר וּפוֹתֵחַ וּמוֹסֵר לָרַבִּים נְחוּנְיָא פְּלֶעגְט גְרָאבין נייע גְרִיבָּער אַזעלכע, אונ פְּלֶעגְט עפענען אַלטע גְרִיבָּער בְּדֶעקְטע, אונ פְּלֶעגְט דאס אַוועק געבין צו אַלע יודין, דאס האט ער גיטאהן עם זָאל זַיין גענוג בְּרוּנְעם מיט וואסער פאר די יודין וואס קומען אויף יום טוב אין יְרוּשָׁלַיִם וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אַז דיא חֲכָמִים האבין גיהערט פון די נאך וואס רַבִּי נְחוּנְיָא האט גיטאהן אָמְרוּ קַיָּים זֶה הֲלָכָה זוּ האבין זַייא גיזאגט דער מענטש האט קַקַיִים גיוועזען דעם דין, פְּרָעגְט דיא גְמָרָא הֲלָכָה

דבר שנלעפר בו. ופ"ת אכתי מנלן ליה סח מת בנו בלמת ר"ל דמ"מ כלומר דכר עלמו לא היה ראוי ליכנס בירושלמי (מקליס פרק ב) מלאך בדמות ר' מנינא נזדמן לה:

לה מי העלוך אמרה להם זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהינו אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו אמר רבי אחא אע"פ כן מת בנו בצמא שנא' וסביביו נשערה מאד מלמד שהקב"ה מרקדק עם סביביו אפילו כחוט השער'. ר' נחוניא אמר מהבא אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו. אמר ר' חנינא כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו שנאמר

זו ותו לא אלא אימא אף הלכה זו. תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו את רבי חנינא בן דוסא. שעה ראשונה אמר להם שלום. שניה אמר להם שלום. שלישית אמר להם עלתה. אמרו לו נביא אתה אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך אמרתי דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל בו זרעו אמר רבי אחא אע"פ כן מת בנו בצמא שנא' וסביביו נשערה מאד מלמד שהקב"ה מרקדק עם סביביו אפילו כחוט השער'. ר' נחוניא אמר מהבא אל נערץ בסוד קדושים רבה ונורא על כל סביביו. אמר ר' חנינא כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו שנאמר

בהמות מהן הרי הוא מסור לכם: חופר שיחין. לעולי רגלים בדרכים: שעה ראשונה. שעדיין הוא ראוי להיות מיד בתוך המים: אמר להם שלום. תמלא וכן פעם שניה: שלישית. דהוה לה שהות שתלא נפשה אם ישמה פס: אמר להם. כבר עלת' ודלמ' כדלמרי' לקמן דפסיקא דלא תמות פס: זכר של רחלים. חילו של יצחק: וזקן אחד

מנהינו. מכרהם: מצטער בו. לחפור כורות ומפרת לעולי רגלים: וסביביו. לדיקים הדבקים בו: נשערה מאד. לשון חוט השערה: ונורא על כל סביביו. מטיל אימת מספיק מליהם: ותרן. לעכור על כל פסמים: יותרו חייו. יוסקרו חייו וגופו שמורה אל הכריות לחטוא:

וו זחו לא נאר דעם דין האט נחוניא סקיים גיוועזן
גים מער אלא אימא אף הלכה זו נאר זאג אפילו דעם
דין האט נחוניא אויך סקיים גיוועזן ווי עס
שטייט פריער) תנו רבנן מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול
עם האט אנהויבן גיטראפן דיא טאכטער פון
נחוניא וואס פלעגט נראבין דיא גריבער איז
אריין געפאלן אין אנרויסע גרוב באו והודיעו את
רבי חנינא בן דוסא איז מען געקומען צו רבי חנינא
בן דוסא און מען האט אים דערציילט אז דיא
טאכטער פון נחוניא איז אריין געפאלן אין
אנרויסע גרוב און זיא קען גיט ארויס קומען
פון דיא גרוב סיידין דורך אנם שעה ראשונה אמר
להם שלום דיא ערשטע שעה האט רבי חנינא
גיזאגט עס איז פרידען. עס וועט איר קיין שאדן
זיין שניה אמר להם שלום דיא אנדערע שעה האט
אויך רבי חנינא גיזאגט עס איז פרידען. עס
וועט איר קיין שאדן זיין שלישית אמר להם עלתה
אין דיא דריטע שעה האט רבי חנינא גיזאגט
זיא איז שוין ארויס געקומען פון גרוב אמרו לו
מי הודיע מען האט גיזאגט צו איר ווער האט דיך
ארויס גענומען פון גרוב אמרה להם האט זיא גיזאגט
צו זיא זכר של רחלים נזדמן לי וזקן אחד מנהינו עם
איז געקומען צום ברונען איין אלטער מאן און
האט געפירט אזכר פון שעפסין. און ער האט
מיך ארויס גענומען פון גרוב ודאם איז גיוועזן
אברהם אבינו ער האט געפירט דעם איל פון
יצחק) אמרו לו נביא אתה האט מען גיזאגט צו רבי
חנינא דו ביזט אנביא. פון וואנען האסטו
געוואוסט ווען זיא איז ארויסגעקומען פון גרוב
אמר להם האט רבי חנינא גיזאגט צו זיי לא נביא
אנכי גיט איך בין אנביא ולא בן נביא אנכי און איך
בין גיט אזהרן פון אנביא אלא כך אמרתי נאר אזוי
האב איך גיזאגט דבר שאותו צדיק מצטער בו יכשל
בו בשו דיא זאך וואס דער צדיק האט פון דעם

נחל לישראל ע"מ) (ה"א)

נעהאט צער זאלין זיינע קינדער פון דעם
גישטראפט ווערין. דער צדיק נחוניא האט זיך
איינבין געמאטערט צו גראבין ברונעם אין נאנץ
ארץ ישראל. דיא יודין וואס גייען אויף יום טוב
אין ירושלים זאלין האבין איבער דעם נאנצין
ווג וואסער צו טרינקען. זאלין זיינע קינדער
דערטרונקען ווערין אין אברונען. דאס קען גיט
זיין. דריבער דיא ערשטע שעה און דיא צווייטע
שעה וואס רבי חנינא האט געוואוסט אז זיא קען
נאך לעבין אין גרוב. האט ער גיזאגט עס איז
פרידען. און דיא דריטע שעה וואס ער האט
געוואוסט אויב זיא איז נאך אין גרוב קען זיא
שוין גיט לעבין. דריבער האט ער גיזאגט זיא
איז שוין געווים ארויס געקומען פון גרוב אמר רבי
אחא אף על פי כן מת בנו בצמא רבי אחא זאגט פון
דעסטוועגין איז דער זוהן פון רבי נחוניא
גישטארבין פון דארשט שנאמר וסביביו נשערה מאד
וואורום עס שטייט אין פסוק דיא צדיקים וואס
זענען ארום נאט אויף זיא שטורעקט דער
משפט פון נאט זייער שטארק מלמד שהקדוש ברוך
הוא מדקדק עם סביביו אפילו כחוט השערה דער פסוק
לערונט אונז אז נאט איז מדקדק מיט דיא
צדיקים וואס זענען ארום אים אפילו זיא האבין
א עבירה ווי איין האר שטראפט זיי באלד נאם.
רבי נחוניא זאגט מהיכא פון דעם פסוק ווייסין
מיר אז נאט שטראפט דיא צדיקים אפילו אויף
דיא קלענסטע עבירה. עס שטייט אין פסוק
אל נערץ בסוד קדושים רבה נאט איז פיל נעשטארקט
אין דעם פארזאמלונג פון דיא הייליגע יוצא של
כל סביביו און ער איז פורכטבאר אויף אלע וואס
זענען ארום אים אמר רבי חנינא רבי חנינא האט
גיזאגט כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן דער מענטש
וואס זאגט אז נאט שיינקט אויף דיא זינד וואס
מען זינדיגט צו אים יותרו חייו וועט געשיינקט
ווערין זיין לעבין. יעדער בשעפעניש וואס וועט

ארך אף. משמע מאריך רוגז וממתין מליפרע אלא אפים משמע שני רוגזים אחת של טובה ואחת של רעה: **לצדיקים.** מלשלם שכר טוב לאלתר: **ולרשעים.** מליפרע מהם לאלתר:

שנא' הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט. אמר רבי חנא ואיתימא רב שמואל בר נחמני מאי דכתיב ארך אפים ולא כתיב ארך אף ארך אפים לצדיקים ולרשעים:

ארך אפים לצדיקים ולרשעים. כעושין פסין (לף כב ופס) משמע לרשעים להאכילם מן העולם הבא ובחלק (דף קיא) משמע לעובה ויל"ל כשאין סופו לעשות תשובה הוא לרעה אבל כשסופו לעשות תשובה הוא לטובה:

פְּסוּק אֶרֶךְ אַפַּיִם. עֶר רֶעֶרְלֵיינְגֶערְט וְעֶר הַאלְט אוֹיף] זַיינֶע כַּעֲסִין וְלֹא כְּתִיב אֶרֶךְ אַף אוּנ עֶם שְׁטֶיינְט נִיט אֶרֶךְ אַף עֶר הַאלְט אוֹיף זַיין כַּעַס. נָאר אַפַּיִם מֵיינְט מֶען צְוַוייא פְּנִימֶר. אַפַּיִם פּוּן כַּעַס אוּנ אַפַּיִם פּוּן בֶּעְוִוילִיגוּנְג אֶרֶךְ אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים עֶר הַאלְט אַיין זַיין פָּנִים פּוּן בֶּעְוִוילִיגוּנְג פּוּן דִּיא צַדִּיקִים, עֶר נִיט זַייא נִיט בְּאלְד זַייעֶר שֶׁכֶר, אוּנ עֶר הַאלְט אַיין דֶעם פָּנִים פּוּן כַּעַס פּוּן דִּיא רְשָׁעִים, עֶר שְׁטְרַאפְט זַייא נִיט בְּאלְד:

וְרוּעִלִין נֶעמִין זַיין לֶעבִין וְוִעט עֶר מֶעגִין נֶעמֶען שֶׁנֶּאֱמַר וְוארום עֶם שְׁטֶיינְט אִין פְּסוּק הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט רֶעד בַּשֶׁעפֶּער זַיינֶע מַעֲשִׂים וְזַעֲנֶען נַאנְץ וְוארום זַיינֶע אַלֶּע וְוֶעגִין וְזַעֲנֶען מִשְׁפָּט, וְזֶהָן מִיר אַז נָאט שֵׁיינְקֶט נִיט, נָאר עֶר מִשְׁפָּט אוֹיף יָעדֶער זָאךְ אָמַר רַבִּי חָנָא וְאִיתֵּימָא רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי מַאי דִּכְתִיב אֶרֶךְ אַפַּיִם רַבִּי חָנָא הָאט גִּיזָאגְט אוּנ אַנְדֶערֶע זָאגִין רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי הָאט גִּיזָאגְט מַאי דִּכְתִיב אֶרֶךְ אַפַּיִם פַּאר וָואס שְׁטֶיינְט אִין

זוהר חיי דף קל"א ע"ב ת"ת דאגילות יוד הא ואו הא

רבי אלעזר פתח ואמר (תהלים קיט) גל עיני ואביט' נפלאות מתורתך כמה איזון בני נשא עפסין דלא ידעין ולא מסתכלין לאסתדלא באורייתא בגין דאורייתא כל חיין וכל חירו וכל טוב בעלמא דין ובעלמא דאתי (ההוא **חירו** דעלמא דין ודעלמא דאתי איהו) (כ"ה ההוא חירו דעלמא אתי איהו חיין בעלמא דין). חיין איזון בעלמא דין **דיזכון** ליומין שלמין בהאי עלמא כד"ה את מספר ימיך אמלא וליומין אריכין בעלמא דאתי בגין דאיזון חיין שלימין **איזון** חיין דחידו חיי כלא עליהו חיין דאיזון חיין. חירו בעלמא דין חירו דכלא דכל מאן דאסתדל באורייתא לא **יכלין** לסלקא עלוי כל עמין דעלמא ואי תימא איזון בני אדם גזרה היא מלעילא כגון ר"ע וחבריו וכך סליק **במחשבה**. חירו דמלאך המות דלא יכיל לסלקאה עלוי. והכי הוא ודאי דאי אדם הוה אתדבק באילנא דחיי **דאיהו** אורייתא לא גריס מותא ליה ולכל עלמא. ובגין כך כד יהב הקב"ה אורייתא לישראל מה כתיב בה חרות **על** הלוחות והא אוקמוה ואלמלא איזון לא הוו וסבקו אילנא דחיי לא גרמו מותא לעלמא כמלקדמין. ובקב"ה אמר (תהלים פב) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם אבלתון גרמיכון אבן כאחד תמותון וגו' ועל דא כל **מאן** דאסתדל באורייתא לא יכיל לסלקאה עלוי ההוא חוזא ביאה דאחסיך עלמא. אמר רבי יוסי אי הכי מה **אמאי** מית דאי הכי כיון דלא חב לא ימות (ואמאי ימות) א"ל ודאי מית אבל לא שלטא ביה קאמרינן אלא לא **מית** על ידוי ולא אסתאב ביה ולא מית ודאי אלא אתדבק בשכינתא' ואזיל לחיי עלמא והאי מי אקרי כמה **דאוקימנא** דכתיב (שמואל ב כג) ובניהו בן יהוידע בן איש חי וגומר ועל דא כל מאן דאסתדל באורייתא חירו אית **ליה** מכלא בעלמא דין משעבוד' דשאר עמין עכו"ם חירו בעלמא דאתי בגין דנא יתבעין מניה דינא בההוא עלמא **כלל**. ת"ח באוריית' כמה רזין עלאין סתימין אית בה בגין כך כתיב (משלי ג) יקרה היא מפנינים כמה גנזין **עמירין** אית בה ועל דא כד אסתכל דוד ברוחא דחכמתא וידע כמה פלאן נפקין מאוריית' פתח ואמר גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך:

הלכה פסוקה | יוסף לחק | מוסר

הרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ח | מספר רוקח דף ב ע"א

(א) ומנין שאפילו במקום סכנת נפשות אין עוברין על אחת משלשה עבירות אלו שנאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אפי' הוא נוטל את נפשך והריגת נפש מישראל לרפאות נפש אחרת

ברייתא דרבי פנחס יש עובדין להקב"ה בירא' וכאיב' גדולה ופחד מלוכ' ומתפללין להגלל מן הקללות הכתובות על המועלין

(א) וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִילוּ בְּמָקוֹם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשְׁלֹשָׁה עֲבֵירוֹת אֵלּוּ פּוּן וַואנָען וַוייסִין מִיר אַז אֲפִילוּ וְוא עֶס איז סַכָּנַת נְפָשׁוֹת טָאר מֶען אוֹיךְ נִיט טָאהֶן אֲפִילוּ אַיינֶע פּוּן די דְּרָיי עֲבֵירוֹת [עבודה"ז. גלוי עריות. שפיכות דמים] שֶׁנֶּאֱמַר וְוארום עֶס שְׁטֶיינְט אִין פְּסוּק וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ דוּ וָאלְסְט לִיבּ הָאבִּין הוי"ה וָואס עֶר איז דַּיין נָאט מִיט דַּיין נַאנְצִין הַאר"צִין, אוּנ מִיט דַּיין נַאנְצִין לֶעבִּין אֲפִילוּ עֶר וִויל צוּ נֶעמֶען דַּיין לֶעבִּין. פּוּן דעסְטְוֶועגִין וָאלְסְטוּ אִים ליב הָאבִּין וְהַרִיגַת נֶפֶשׁ יִשְׂרָאֵל לְרִפּוּאוֹת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת אוּנ צוּ הַרְגֶנֶן אַיין

במצותיו ועל שעוברים פקודיו של הקב"ה כין בעולם הזה כין בעולם הבא ומן המלאים והמכות והמלוכות ושלא ילשרכו לכריות ובלא ימצאו בם זרים ולא ירחו מיתם לו ובכר רע בזרעם וכדי שימלאו ימיהם בטוב ובכבוד ובעולם הבא לסגל מן הפורענות ומן הסמיתות ומן יקידות אש של גיהנם שתתיר' ללמד ולבער את הרשעים ליום הדין הגדול שנרש סירא' שקשה לו לעשות ושוחב תמוחו וילדו בעבור ירלת הטס וירא פן לא יסיס תמיס לפני ס' כמו שכרהם דכתיב כי ירא אלהים אתה כי זה גדול מן הנסיונות וכן ושובדיה סיס ירא ושקשה לו מפני מחבל

או להציל אדם מיד אנס דבר שהדעת נוטה לו הוא שאין מאבדין נפש מפני נפש ועריות הוקשו לנפשות שנאמר כי באשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה : (ב) במה דברים אמורים שאין מתרפאין בשאר אסורים אלא במקום סכנה בזמן שהן דרך הנאתן כגון שמאכילין את החולה שקצים ורמשים או חמץ בפסח או שמאכילין אותו ביום הכפורים אבל שלא כדרך הנאתן כגון שעושין לו רשיה או מלוגמא מחמץ או מערלה או שמשקין אותו דברים שיש בהן

מר מעורב עם אסורי מאכל שהרי אין בהן הנאה לחיך הרי זה מותר ואפי' שלא במקום סכנה חוץ מגלאי הכרם

בְּמִצְוֹתָיו אוּנ זַיי בֶּעטִין זַיי וָאלִין גִירֶעטֶעט וָערִין פּוּן דִיא קְלָלוֹת וָואס זָענֶען גֶעשְׁרִיבֶּען אִין דִיא תּוֹרָה אוֹיף דִי מֶענְטְשִׁין וָואס זָענֶען פַאלֶש צוּ דִי מִצְוֹת פּוּן גָאט וְעַל הָעוֹבְרִים פְּקוּדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוּנ אוֹיף דִי מֶענְטְשִׁין וָואס טוּהֶען נִיט וָואס גָאט הָאט גֶיבֶאטִין, זַיי וָאלִין נִיט נִישְׁטְרָאפְט וָערִין בֵּין בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבֵין בָּעוֹלָם הַבָּא סַיי אוֹיף דִי וֶועלְט אוּנ סַיי אוֹיף יֶענֶע וֶועלְט בָּעוֹלָם הַזֶּה מִן הַחֳלָאִים וְהַמַּכּוֹת וְהַמַּכְאוֹבוֹת אוֹיף דִיא וֶועלְט וָאלִין זַיי גִירֶעטֶעט וָערִין פּוּן קְרַאנְקְייט אוּנ פּוּן מַכּוֹת אוּנ פּוּן שְׁטֶערְצִין וְשֶׁלֹּא יְצַטְּרְכוּ לִבְרִיּוֹת זַיי וָאלִין נִיט דַארְפִין אָנְקוּמֶען צוּ מֶענְטְשִׁין שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בָּם זָרִים אוּנ פֶרֶעמְדֶע וָאלִין נִיט גֶעשְׁטְרוֹיכִילְט וָערִין דוּרְךְ זַיי וְלֹא יֵרְאוּ מִיתָה אוֹ דָבָר רַע בְּזַרְעָם אוּנ זַיי וָאלִין נִיט וָעהֶן קֵין טוֹיט אוּנ קֵין שְׁלֶעכְטֶע זַאךְ בֵּיי זַייעֶרֶע קִינְדֶער וּכְדֵי שֶׁיִּמְלְאוּ יָמֵיהֶם בְּטוּבָה וּבְכָבוֹד אוּנ זַייא וָאלִין אוּים לֶעבֶּין זַייעֶרֶע יָאהְרִין מִיט גוּטֶס אוּנ מִיט בֶּענְטְשׁוּנְג וּבְעוֹלָם הַבָּא לְהִנָּצֵל מִן הַפּוּרְעָנִיּוֹת אוּנ אוֹיף עוֹלָם הַבָּא וָאלִין זַייא גִירֶעטֶעט וָערִין פּוּן שְׁטֶרָאף וּמִן הַשְּׁחִיתוֹת אוּנ פּוּן פַארְדַארְבּוּנְג וּמִן יְקִידוֹת אֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם אוּנ פּוּן דֶעם בְּרֶענֶענְדִיגֶען פַייער פּוּן גֵיהִנֹּם הָעָתִידָה לְלַחֵךְ וּלְבַעֵר אֶת הָרְשָׁעִים לְיוֹם הַדִּין הַגָּדוֹל וָואס זַייא אִיז אָנְגֶעבְּרַייט צוּ פַארְבְּרֶענֶען דִי רְשָׁעִים וָועֶן עֶס וָועט זַיין דֶער גְרוֹיסֶער יוֹם הַדִּין שׁוֹרֶשׁ הַיְרָאָה דֶער וָוארְצִיל אוּנ דֶער עִיקָּר פּוּן מוֹרָא אִיז שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לַעֲשׂוֹת עִם זָאל אִים שְׁוֶוער זַיין צוּ טָאהֶן אַזַאךְ וָואס אִיז גֶענִין דִי מוֹרָא פּוּן גָאט וְעוֹזֵב הַאֲוָתוֹ וְיִצְרוֹ בַּעֲבוּר יִרְאַת ה' אוּנ עֶר לָאזְט אַוֶועק זַיין תַּאֲוָה אוּנ זַיין יֵצֶר הָרָע וַייל עֶר הָאט מוֹרָא פַאר גָאט וְיָרֵא פָּן לֹא יִהְיֶה תָמִים לִפְנֵי ה' אוּנ עֶר הָאט מוֹרָא מֶאמֶער וָועט עֶר נִיט זַיין גַאנְץ פַאר גָאט כְּמוֹ אַבְרָהָם דִּכְתִיב כִּי יָרֵא אֱלֹהִים אַתָּה אַזוֹי וִויא אַבְרָהָם וָואס בֵּייא אִים שְׁטֵייט דֶער מַלְאָךְ הָאט גֶיזָאגְט צוּ אִים אִיצְט וַויס אִיךְ אַז דוּ הָאסְט מוֹרָא פַאר גָאט כִּי זֶה גָדוֹל מִן הַנִּסָּיוֹנוֹת וָוארוּם דָאס אִיז גֶרֶעסֶער פּוּן דִי פְּרוּבּוּנְג וְכֵן וְעוֹבַדְיָה הָיָה יָרֵא וְקָשֶׁה לוֹ מִפְּנֵי אִיזֶבֶל אוּנ אַזוֹי שְׁטֵייט אִין פְּסוּק

יוֹדִין מָען זָאל דוּרְךְ דֶעם הַיילִין אַיין אַנְדֶער מֶענְטְשׁ אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אֹנֵס אָדֶער צוּ רֶעטְטִין אַמֶענְטְשִׁין פּוּן דֶעם וָואס וִויל אִים הַרְגֶּנֶן דָּבָר שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לוֹ הוּא דָאס אִיז אַזַאךְ וָואס דֶער שֵׂכֶל פּוּן מֶענְטְשׁ זָאגְט אוֹיךְ אַזוֹי שֶׁאֵין מְאַבְּדִין נֶפֶשׁ כְּפְנֵי נֶפֶשׁ מָען זָאל נִיט הַרְגֶּנֶן אַיין מֶענְטְשׁ דוּרְךְ דֶעם זָאל גִירֶעטֶעט וָערִין דֶער אַנְדֶערֶער מֶענְטְשׁ, וָוארוּם מִיט וָואס אִיז בֶּעסֶער אַיין מֶענְטְשׁ פַאר דֶעם אַנְדֶערִין מֶענְטְשׁ עֲרָיוֹת הוּקְשׁוּ לְנְפָשׁוֹת אוּנ זְנוּת אִיז גֶענְגְלִיכֶען צוּ רְצִיחָה שֶׁנֶּאֱמַר וָוארוּם עִם שְׁטֵייט אִין פְּסוּק כִּי בַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה אַזוֹי וִוי עִם שְׁטֵייט-אוֹיף אַיינֶער אוֹיף דֶעם אַנְדֶערִין אוּנ וִויל אִים הַרְגֶּנֶן, אַזוֹי אִיז דִי זַאךְ אַז אַיינֶער נֵייט אַ אִשָּׁה אוּנ אִיז מִיט אִיר מְזֻנָּה : (ב) בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים וָועֶן זָענֶען דִיא רֵייד גֵיזָאגְט גֵיוָוארֶן שֶׁאֵין מִתְרַפְּאִין בְּשְׁאָר אִיסּוּרִין אֶלָּא בְּמָקוֹם סַכָּנָה אַז מָען טָאר זִיךְ נִיט הַיילִין מִיט אַנְדֶערֶע זַאכִין וָואס זָענֶען אָסוּר וואוֹיסֶער עַכּוּמִ"ז גִלּוּי עֲרָיוֹת שְׁפִיכוּת דָּמִים נָאר וָוא עֶס אִיז אַסַכָּנָה בִּזְמַן שֶׁהֵן דֶרֶךְ הֲנָאָתָן אַז עֶר הָאט פּוּן וִויא הֲנָאָה וִוי דֶער שְׁטֵייגֶער אִיז מָען זָאל פּוּן דִי זַאךְ הֲנָאָה הָאבִין כְּגוֹן שֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הַחוֹלֶה שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים וְדַהֲיְינוּ מָען דַארְף דֶעם קְרַאנְקֶען גֶעבֶּין עֶסִין שְׁרָצִים אוֹ חָמֵץ בְּפֶסַח אָדֶער מָען דַארְף אִים גֶעבֶּין עֶסִין חָמֵץ אוּם פֶּסַח אוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אָדֶער מָען נִיט אִים עֶסִין אוּם יוֹם כִּפּוּר, אוּנ עִם אִיז קֵין סַכָּנָה אִין זַיין קְרַאנְקְייט טָאר מָען אִים נִיט גֶעבֶּין עֶסִין וָואס אִיז אָסוּר אֶבָּל שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן אָבֶער אַז מָען הַיילְט אִים מִיט דִיא זַאכִין נִיט וִויא דֶערְשְׁטֵייגֶער אִיז הֲנָאָה צוּ הָאבִין כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׂין לוֹ רְשִׁיָּה אוֹ מְלוּגְמָא מֵחָמֵץ אוֹ מֵעָרְלָה דַהֲיְינוּ מָען מַאכְט פַאר אִים אַפְּלַאסְטֶער אָדֶער אַמֶעדִיצִין פּוּן חָמֵץ אוּם פֶּסַח אָדֶער פּוּן פֵּירוֹת וָואס זָענֶען עָרְלָה וְעָרְלָה שְׁטֵייט אִין דִי סִדְרָה קְדוֹשִׁים אוּ שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַר מְעוֹרָב עִם אִיסּוּרֵי מַאֲכָל אָדֶער מָען גִיט אִים טְרִינְקֶען אַזוֹי אַמַשְׁקֶה וָואס אִיז בִּיטֶער אוּנ אִין דִי מַשְׁקֶה אִיז אַרֵיין גֶעמִישְׁט אַזַעלְכֶע זַאכִין וָואס מָען טָאר זַיי נִיט עֶסִין שֶׁהֲרֵי

אֵין בָּהֶם הֲנָאָה לְחֵךְ וָואס דֶער גוּמֶען הָאט פּוּן זַיי קֵין הֲנָאָה חֲרֵי זֶה מוּתָּר דָאס מָעג דֶער קְרַאנְקֶער טְרִינְקֶען וַאֲפִילוּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם סַכָּנָה אֲפִילוּ אִין דִיא קְרַאנְקְייט אִיז נִיטָא קֵין סַכָּנָה חוּץ מִגְּלָאֵי הַכֶּרֶם

ובשר בחלב שהן אסורין אפי' שלא כדרך הנאתן לפיכך אין מתרפאין מהן אפי' שלא כדרך הנאתן ולא במקום סכנה: (ג) מי שנתן עיניו באשה וחלה ונטה למות ואמרו הרופאי' אין לו רפואה עד שתבעל לו ימות ואל תבעל לו אפילו היתה פנויה ואפי' לדבר עמה מאחורי הגדר אין מורין לו בכך וימות ולא יורו לו לדבר עמה מאחורי הגדר שלא יהיו בנות ישראל הפקר ויבואו ברברים אלו לפרוץ בעריות:

יכלו את ה' קדושיו דכריס הקסיס לגב ויראת מלהיך דכריס המסוריס לגב את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים ומורא רבך כמורא שמים:

וּבְשַׂר בְּחָלָב שֶׁהֵן אֲסוּרִין אֲפִילוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן הֲרֵיא פֵּירוֹת פּוּן וַיינְגָארְטִין וָואס אִין דָעם וַיינְגָארְטִין הָאט גֶעוָואקְסִין תְּבוּאָה אוֹיךְ, וְעֶנְען דִיא פֵּירוֹת אָסוּר, אֲפִילוּ נִיט עָסִין וַייא נָאר הֲנָאָה הָאבִּין פּוּן וַייא טָאר מָען אוֹיךְ נִיט, דָאס הַייסְט כְּלָאֵי הַכֶּרֶם, אוּנ הֲנָאָה הָאבִּין פּוּן דִיא פֵּירוֹת נִיט וַוייא דָערְשְׁטַיינְגֶער אִיז הֲנָאָה צוּ הָאבִּין טָאר מָען אוֹיךְ נִיט, אוּנ אַז מָען הָאט גִיקָאכְט פְלַייש מִיט מִילְךְ צוּ זַאמָען, טָאר מָען אוֹיךְ נִיט הֲנָאָה הָאבִּין, אֲפִילוּ נִיט וַוייא דָער שְׁטַיינְגֶער אִיז הֲנָאָה צוּ הָאבִּין טָאר מָען אוֹיךְ נִיט יָפִיכָּךְ אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶן אֲפִילוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם סַכָּנָה דְרִיבָּער טָאר מָען נִיט הַיילִין מִיט כְּלָאֵי הַכֶּרֶם אוּנ נִיט מִיט בָּשָׂר בְּחָלָב אֲפִילוּ נִיט וַוייא דָערְשְׁטַיינְגֶער אִיז הֲנָאָה צוּ הָאבִּין. סַיידִין דָער קְרַאנְקְער אִיז אֵין אַסַכָּנָה צוּ שְׁטַארְבִּין אוּיב עֶר וָועט נִיט הָאבִּין דִיא רְפוּאָה פּוּן דִיא כְּלָאֵי הַכֶּרֶם אָדֶער פּוּן בָּשָׂר בְּחָלָב: (ג) מִי שֶׁנָּתַן עֵינוֹ בְּאִשָּׁה דָער מֶענְטְש וָואס הָאט זִיךְ פַאר לִיבְּט אִין אַ אִשָּׁה וְחָלָה וְנוֹטֶה לָמוּת אוּנ עֶר אִיז קְרַאנְק גִיוָוארְן אוּנ הַאלְט צוּם שְׁטַארְבִּין וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבָּעֵל לוֹ אוּנ דִיא דָאקְטוֹרִים הָאבִּין גִיזָאגְט אַז עֶר וָועט נִיט בּוּעֵל זַיין דִיא אִשָּׁה וָועט עֶר שְׁטַארְבִּין יָמוּת וְאַל תִּבָּעֵל לוֹ וָאל עֶר שְׁטַארְבִּין אוּנ עֶר טָאר נִיט בּוּעֵל זַיין דִיא אִשָּׁה אֲפִילוּ הַיְתָה פְּנוּיָה אֲפִילוּ וַיא הָאט קֵיין מַאן וַאֲפִילוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר אֲפִילוּ אַוַואנְט זָאל זַיין צְווִישֶׁען זַייא, אוּנ זַיא זָאל שְׁטֵיין אוּנְטֶער דִיא וַואנְט אוּנ עֶר זָאל רַיידִין מִיט אִיר אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָךְ פַּסְקָתָ מָען אִים נִיט אַז עֶר יָמוּת וְיָמוּת וְלֹא יוֹרוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר אוּנ אֲפִילוּ עֶר וָועט שְׁטַארְבִּין זָאל מָען אִים אוֹיךְ נִיט מַתִּיר זַיין צוּ רַיידִין מִיט אִיר אוּנְטֶער דִיא וַואנְט שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר דִיא יוּדִישֶׁע טֶעכְטֶער זָאלִין נִיט זַיין הֶפְקֵר (וּפְרִיאָא), צוּ יָעדֶער מַאנְסְפֶערְזָאהְן וָואס וָועט זִיךְ אִין אִיר פַארְלִיבְּען וָועט זַיא מִיט אִים מוּזִין מְזַנָּה זַיין וְיָבוֹאוּ בְּדָבָרִים אֵלּוּ לִפְרוֹץ בְּעֶרְיוֹת וָועט מָען דוּרְךְ דָעם קוּמָען צוּ מְזַנָּה זַיין מִיט אַזְעלְכָע וַייבֶער וָואס זָענען אָסוּר מָען זָאל מִיט זַייא מְזַנָּה זַיין:

עוֹבַדְיָה הָאט מוֹרָא גֶעהַאט פַאר גָאט, אֲפִילוּ עַם אִיז אִים שְׁוֶוער גִיוָועזֶען צוּ הִיטֶען תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת דּוּרְךְ אִיזֶבֶל דָאס וַוייב פּוּן אַחְאָב, פּוּן דֶעסְטְוֶוגֶען אִיז עֶר דָאךְ פְרוּם גִיוָועזֶען אִין דֶערְשְׁטִיל יָרֵאוּ אֶת ה' קְדוֹשָׁיו דִי הַיילִיגֶע מֶענְטְשֶׁין זָאלִין מוֹרָא הָאבִּין פַאר גָאט דְבָרִים הַקְשִׁים לְלֵב דָאס זָענֶען זַאכִין וָואס זָענֶען שְׁוֶוער אוֹיף דֶעם הַארְצִין דָאס הַארְץ זָאל שְׁטֶענְדִיג זַיין מִיט מוֹרָא וְיִרְאַת מֵאֱלֹהֶיךָ רוּ זָאלְסְט מוֹרָא הָאבִּין פַאר דִיין גָאט דְבָרִים הַמְסוּרִים לְלֵב דִיא זַאכִין וָום קֵיינֶער וַויים נִיט גָאר רוּ וָנָאר דִיין הַארְץ וַויים) זָאלְסְטוּ מוֹרָא הָאבִּין פַאר גָאט צוּ זִינְדִיגֶען אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא רוּ זָאלְסְט מוֹרָא הָאבִּין פַאר גָאט לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים פַאר הַלְמִידֵי חֲכָמִים זָאלְסְטוּ אוֹיךְ מוֹרָא הָאבִּין וּמוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם רוּ זָאלְסְט מוֹרָא הָאבִּין פַאר דִיין רַבִּי אַזוֹי וַוייא רוּ הָאסְט מוֹרָא פַאר גָאט:

חיי שרה יום ה תורה

אונקלוס

להמשיך מת"ת דו"א יהוה נפש י יה יהו יהוה. רוח יוד הא ואו הא. נשמה יהוה חיה יחידה ה רמיזו ה"ה אל שם ב"ן שבעשיה בניקוד חולם:

ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ

ת"א ויתמר אברהם. יומא כח:

ב וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵיהּ סָבָא דְבֵיתֵיהּ דִשְׁלִיט

רש"י

(ב) זקן ביתו. לפי שהוא דכוק נקד זקן:

נסיעת אליעזר לחרן

(ב) ויאמר אברהם אל עבדו וגו'. וקשה לפיה ענין הלרך להתורה להשוב כל כך מעלות על אליעזר ולפאר כשבחו. לקוטים על התורה פירוש לתורת אלהים

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ וגו'. אַז מָען וִויל שִׁיקְען אִשְׁתְּכָן וְעֶגֶן אַשְׁרוּךְ, דַארְף מָען זָעהֶן דָער (ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ אוּנ אַבְרָהָם הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיין קְנֶעכְט זְקַן בֵּיתוֹ דָער עֶלְצְטֶער פּוּן זַיין הוֹיף

פרקי דרבי אליעזר

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ וגו'. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַבְרָהָם הָאט גִיוָואלְט שִׁיקְען זַיין קְנֶעכְט אֱלִיעֶזֶר עֶר זָאל גֶיין נֶעמֶען אַוַוייב פַאר זַיין יוּחִיד יִצְחָק, הָאט אַבְרָהָם גֶעשְׁרִיבֶּען זַיין גַאנְץ פַארְמֶעגֶן צוּ

הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ
תַּחַת יָרֵכִי׃ ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה
אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר
לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת
הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃
ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מֹולַדְתִּי
תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי לְיִצְחָק׃

בְּכָל דִּי לֵיהּ שַׁוִּי כְּעַן יָדָךְ
תְּחוֹת יַרְכִּי׃ ג וַאֲקַיֵּם
עָלָךְ בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא
דִּשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְּאַרְעָא
דִּי לָא תִסַּב אִתְּתָא לְבְרִי
מִבְּנַת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא
יָתֵיב בֵּינֵיהוֹן׃ ד אֱלָהִין
לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי תֵּיזִיל
וְתִסַּב אִתְּתָא לְבְרִי

תולדות אהרן
וחמכיפר . סכוטות נח׳

רש״י

(ב) שים נא ידך תחת ירכי . וכן ביוסף כשנשבע ליעקב כריתות ברית ושבועה של בן ועבד לאדוניו כך היתה שדומה ענין השעבוד וכן כתיב בן יכבד אב ועבד אדוניו . אבל תקיעת כף אל כף או כריתות ברית דבר לשנים ולעבור בין בתריו מצויה בשאר בני ארם :

(ד) כי אל ארצי . ולא לאותם שאינם קרובי אלא למולדתי שבארצי תלך :

בעל הטורים

(ב) המושל . כ׳ במס׳ הכל ואיכך אם רוח המושל יעלה עליך שפ״ל מכרהם תפילו אם רוח המושל לו שום מוגם יעלה עליך מקומיך אל תנח אלא לך לארצי : גם ידך . גבי׳ מילה שהשביעו במילה :

רש״י

תחת ירכי . (סכוטות נח) לפי שהנשבע צריך שיטול בידו הפך של מלוה כגון ספר תורה או תפילין . והמילה היתה מלוה רשמוכה לו ובאה לו ע״י נער והיתה הכיבה עליו ונמלה. (ור״ל מה שלא אמר תחת ירכך וה״ל להשביע העבד במילתו לפי שכל מכרהם היתה רשמוכה לו קודם מילת העבד וק״ל) :

נמיעת אליעזר לחרן

שהיה זקן כיתו של מכרהם . ומושל בכל אשר למכרהם . הלא בקיצור הי׳ לי . ויאמר מכרהם אל עבדו שים נא ידך תחת ירכי . ומלוע לא האמין מכרהם לאליעזר כלי שבועה . והר״ן בדרשותיו כתב כי המלות והבטיחות אשר בתורה הם על כ׳ פנים מהם שיעשו רושם בגוף וכנסף המדות וכמעשים . ומהם אשר יעשו רושם בנפש בלבד כאמונות . והנה אותם שיעשו רושם בגוף ובנפש הם אשר יעשו רשומם אל הבנים המתגלגלים מהם כשנולה וכנקמה והאמוריות והזימה והכילות והומיהן מהם יעשו רושם בנפש מהלך בקיצור הי׳ לי . ויאמר מכרהם אל עבדו שים נא ידך תחת ירכי . ומלוע לא האמין מכרהם לאליעזר כלי שבועה . והר״ן בדרשותיו כתב כי המלות והבטיחות אשר בתורה הם על כ׳ פנים מהם שיעשו רושם בגוף ובנפש המדות יחייבו המזגים הגופיים . ולזה יתמך ענינם לבנים וזה הי׳ רוע אנשי בנגן . אומנם הדברים שעושים רושם בנפש בלבד . והם האמונות עם היותן נחוצות ורשות לא יחפשעו בבנים . ולכן שלא יעשו רשומם אל הבנים המתגלגלים מהם כשנולה וכנקמה

לקוטים על התורה

שֶׁרָכָן זָאל הָאבֶּן דְּרֵי מַעֲלוֹת , אֵינֶם , עֶר זָאל זַיִן אַצְדִּיק , וָוארוּם פּוּן אַפְּרוּמְען מֶענְטְש קוּמְט נִים אַרוּיס אַשְׁלֶעכְטֶע זַאךְ , צְוַוייטֶנְס , עֶר זָאל זַיִן אַנְרוּיסֶער חָכָם , דְּרִיטֶענְס , עֶר זָאל זַיִן אַנְגְלֵיקְלִיכֶער מֶענְטְש , זָאגְט די תּורה די אַלֶּע דְּרֵיי זַאכִין זָעגְען גִיוֶען בַּיי אֱלִיעֶזֶר , אַבְרָהָם הָאט אִים גֶעְרוּפֶן פַּיין קְנֶעכְט , וַוייסְין מיר אַז עֶר אִיז גִיוֶען אַצְדִּיק , אַזוֹי ווי מיר גֶעפִינְען גָאט הָאט גִיזָאגְט מַיין קְנֶעכְט מֹשֶׁה , אַז עֶר הָאט גִיזָאגְט זָקְן בֵּיתוֹ , זָקְן מַיינְט מֶען דֶער וָואס אִיז אַחְרָכָם , הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ . אַז עֶר הָאט גִיוֶועלְטִיגְט אוֹיף דָאס גַאנְצֶע פַארְמֶעגֶן פּוּן אַבְרָהָם אִיז עֶר דָאךְ גִיוֶען אַנְגְלֵיקְלִיכֶער מֶענְטְש , פּוּן דֶעסְטְוֶועגֶן הָאט אַבְרָהָם אִים בַּשְׁוואוֹרֶן , וַוייל אִין דֶעם שִׁידּוּךְ אִיז בֶּעשְׁטַאנְען דָאס גַאנְצֶע יִידִישֶׁע פאָלְק וָואס וֶוילֶן גֵיבָּארֶן וֶוערֶן , דְּרִיבֶּער הָאט אַבְרָהָם אִים נִיט גִיקֶענְט אַנְוֶעק שִׁיקֶען אָן אַשְׁבוּעָה :

צוּ מַיין לַאנְד אוּנְד צוּ מַיין מִשְׁפָּחָה זָאלְסְטוּ גַיין וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק אוּנְד דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען אַנְוייבּ

פירוש לתורת אלהים

הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ דֶער וָואס הָאט גִיוֶועלְטִיגְט אִיבֶּער אַלְדִינְג וָואס אִיז צוּ אִים שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי טוּא דַיין הָאנְט אוּנְטֶער מַיין דִיךְ . רש״י שְׁרֵייבְט אַז טָען שְׁוועֶרְט מוּז טָען הַאלְטִין אַזַאךְ פּוּן אַמְצָוה אוּנְד וַוייל דִי מִילָה אִיז צוּ אִים גִיוֶען דִיא עֶרְשְׁטֶע מִצְוָה אִיז זִיא אִים גִילִיבְט גִיוֶען הָאט עֶר זִיא גִינוּמֶען בֵּייא אִיר צוּ שְׁוועֶרִין :

(ג) וַאֲשַׁבִּיעֲךָ בַּיי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אוּנְד אִיךְ וֶוועל דִיךְ בַּאשְׁוועֶרִין בֵּייא גָאט פּוּן הִימֶעל אוּנְד עֶרְד אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי דוּ זָאלְסְט נִיט נֶעמֶען אַנְוייבּ צוּ מַיין זוּהְן מִבְּנוֹת פּוּן דִיא טֶעכְטֶער פּוּן כְּנַעֲנִי וָואס אִיךְ וֶוין צְוִוישֶׁען אִים : (ד) כִּי אֶל אַרְצִי גֵיינֶערְט זַיין זוּהְן יִצְחָק , אוּנְד הָאט דֶעם גֶעשְׁרִיבֶּענֶעם פַּאפִּיר גֶעגֶעבֶּין צוּ זַיין קְנֶעכְט אֱלִיעֶזֶר , אַז אֱלִיעֶזֶר וֶועט קוּמֶען צוּ דִי מִשְׁפָּחָה פּוּן אַבְרָהָם זָאל עֶר זִי וַוייזִין דֶעם פַּאפִּיר , אֱלִיעֶזֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען פּוּן דִי שְׁטָאט קִרְיַת אַרְבַּע עֶר זָאל גֵיין צוּ דִי שְׁטָאט חָרָן , פּוּן קִרְיַת אַרְבַּע בֵּיז חָרָן דַארְף מַען גֵיין דִיבְּעצִיג טָעג , אוּנְד אֱלִיעֶזֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען פּוּן קִרְיַת אַרְבַּע בֵּית חָרָן אִין דְּרֵי שָׁעָה . הָאט אַרְיַעֶזֶר זִיךְ גֶעזוּאנְדֶערְט אִין דַארְצִין אוּנְד הָאט גִיזָאגְט הַיינְט בִּין אִיךְ אַרוּיס גֶעגַאנְגֶען פּוּן קִרְיַת אַרְבַּע אוּנְד בִּין שוֹין גֶעקוּמֶען אִין חָרָן רַבִּי אַבְהוּ זָאגְט גָאט הָאט גִיוואלְט טָאטֶן חֶסֶד מִיט יִצְחָק הָאט עֶר גֶעשִׁיקְט אַמְלָאךְ פַאר אֱלִיעֶזֶר אוּנְד דֶער מַלְאָךְ הָאט גֶעבְּרֵייטֶנְט דֶעם אֱלִיעֶזֶר אִין דְּרֵי שָׁעָה פּוּן קִרְיַת

ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־
תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהֲשֵׁב אָשִׁיב אֶת־
בִּנְךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ
מִשָּׁם: ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם
הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה:

לְיִצְחָק: ה וַאֲמַר לֵיהּ
עַבְדָּא מָאִים לָא תֵיבֵי
אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרַי
לְאַרְעָא הָדָא הַאֲתָבָא
אָתִיב יַת בְּרָךְ לְאַרְעָא
דִּי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן: ו וַאֲמַר
לֵיהּ אַבְרָהָם אִסְתַּמַּר לָךְ
דְּלָמָא תְתֵיבִית בְּרִי לְתַמָּן:

רש"י

(ה) ההשב אשיב את בנך. אל ארץ אבותך ואע"פ שזרעו של אברהם לא היה שם קורא אותו השבה הואיל והיה אברהם שם:

נסיעת אליעזר לחרן

וכתוגל עם היותם עובדים לכוכבים לא הי' מחויב שיעבור רשומם לבניהם. ולכן כתר כהם אברהם והרתיק בנות הכנעני. ובעבור שהי' אברהם עומד בסמוכת עבר אשמול וממרא וסם היו בעלי בריתו עשירים אדוני הארץ וראה אברהם שאליעזר אוהב אותם מאד ונפשו קשורה בנפשם תשם שמא אליעזר אחרי מותו של אברהם לאהבתו אותם ומפני מתנות שיתנו לו ישית וידיח את ילחק בנו להתחתן עמהם. אם לרוב עשרם שיתנו לו ואם כי בקרבם הוא יושב וילעדך לעורתם. לכן הסביעו בדרך כלל שלא יקח אשה לבנו מבנות כנען. ופרט אליהם עוד באמרו אשר אנכי יושב בקרבו. רומז לענר אשמול וממרא. כמ"ש תז"ל בלומר אע"פ שאנכי יושב בקרבו והוא גדול ממני בעושר ובכוד. אינני רואה בכבודו ולא בממונו. ויותר אחפוץ שתלך אל ארצי ואל מולדתי ששם משפחתי ולקחת אשה לבני ליצחק. ר"ל אשה מבני נכסים ומבני שיתנו לה דבר. כי אע"פ שלא יתנו לה בלבד ותהי' נכריה מארץ אחרת היא האשה אשר הוכיח ה' לבני.

להיותה מבני שם ומשפחתי או לפחות מארצי. שבעבור זה תדמה בטבעה ותבינתה לטבע בני ותבונתו. וזו היא הבלתת הזווג. ר"ל הסכמת האיש והאשה בטבעיהם. ולכן נאמר בתחלת הענין וה' ברך את אברהם בכל להגיד שלא הי' חפץ באשה בעלת נכסים. כי עשרו רב לו אלא באשה רבת השלמות. וספר הכתוב כי כל כך הי' אברהם ירא וחרד על זווג זה. אף שאליעזר הי' עבדו נאמן ביתו. וזקן ביתו. שהי' זקן מכל העבדים שבבית אברהם. כי הוא הי' עבד הראשון של אברהם [כדאיתא בפדר"א] ואברהם בטח ידע בבר אמונתו ולדקתו. ואת כל רכושו נתן בידו כי הוא הי' המושל בכל רכוש אברהם. עכ"ז על לקיחת האשה לבנו לא רצה להאמינו בלא שבועה. להראותו כי כל רכושו אינו כדאי נגד זווגו של בנו. יען כי כל בית ישראל נשען על זווג זה. שיולדו מהם בנים לדיקים עובדי ה' מקבלי התורה יורשי הארץ אשר אליהם יקיים ה' שבועתו והבטחתו לאברהם לתת את הארץ לזרעו אחריו:

פירוש לתורת אלהים

צו מיין זוהן יצחק: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּנ דער
קנעכט האט צו אים גיזאגט אולַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה
לָלֶכֶת אַחֲרַי טאמער וועט דיא אשה ניט וועלין גיין
נאך מיר צו דעם לאנד הַהֲשֵׁב אָשִׁיב זאל איך אום
גיזאנגען פון דארט: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם אונ אברהם
האט צו אים גיזאגט הִשָּׁמֶר לְךָ היט דיך טאמער
וועסטו צוריק קערין מיין זוהן אין דעם לאנד:

פרקי דרבי אליעזר

אַרְבַּע בְּיוֹ חָרָן, נָחוֹר אִיז גִּיוֹעֶן אַמַּלְכָּה אִין חָרָן אונ בְּתוּאֵל
אִיז גִּיוֹעֶן אַמַּלְכָּה אִין חָרָן, אונ זַיין טָאכְטֶער רִבְקָה אִיז
קֵיין מַאהל גֶעגַאנגֶען שָׁעפִּין וַואסֶער, אונ הַיינְט אִיז זִיא
גֶעגַאנגֶען שָׁעפִּין וַואסֶער, אונ רִבְקָה אִיז גִּיוֹעֶן אַבֶּעֶרָה
וָואס זִיא הָאט נָאך גָאר ניט גֶעוָואסְט צו בַּיידֶין מִיט
אַפְּרָעמְרִין מַאנַסְפֶּעְרָזָאהן אונ זִיא הָאט ניט גֶעוָואסְט וָועֶר
דער מֶענְטְש אֱלִיעֶזֶר אִיז אונ זִיא הָאט אוֹיף זִיך גֶענוֹמֶען
צו גֵיין מִיט אֱלִיעֶזֶר אונ חַתּוּנָה הָאבֶּין מִיט יִצְחָק, דָאס
אִיז אַלֶּץ גִּיוֹעֶן וַויֵיל רִבְקָה אִיז שוין גִּיוֹעֶן אָנְגֶעגְרֵייט
פאר יִצְחָק זִיא זָאל זַיין יִצְחָק'ס וַייב, נָאך אֵיינְדער זִיא
אין

תרגום — נביאים מלכים א א

לחמשיך סנ"ה דז"א צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהוה נשמה דנצח אדני נשמה דהוד יְהוָה חיה יחידה דנצח יְהוָה חיה יחידה דהוד אל שם ב"ן שבעשיה:

א וְהָא עוֹד דְּהִיא מְמַלְלָא
עִם מַלְכָּא וְנָתָן נְבִיא אֲתָא:
ב וְחַוְיוּ לְמַלְכָּא לְמֵימַר הָא
נָתָן נְבִיא אֲתָא קֳדָם מַלְכָּא
וּסְגִיד לְמַלְכָּא עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא: ג וַאֲמַר נָתָן רִבּוֹנִי

א וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא:
ב וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה: ג וַיֹּאמֶר נָתָן

מצודת דוד

(ב) בא. אל אחר כית המלך: (כ) ויבא. מן האחר כל לפניו אל הכית אחר שנוסה המלך לבוא לפניו וקלר כדבר המוכן מאליו
(חפ לישראל ע"ט) (ת"א) 36 13

אֲדֹנָי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ ד כִּי יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־
וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא
וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ
יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ ה וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדוֹק הַכֹּהֵן
וְלִבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃

יְלָצָדוֹק כַּהֲנָא וְלִבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדָּךְ לָא זְמִין׃

מַלְכָּא אַתְּ אֲמַרְתְּ אֲדוֹנִיָּהוּ
יִמְלוֹךְ בַּתְרִי וְהוּא יָתִיב עַל
כּוּרְסְיִי־מַלְכוּתִי׃ ד אֲרֵי נְחַת
יוֹמָא דֵּין וְגַבִּיס תּוֹרִין וּפַטִּימִין
וְעָאן לְסַגִּי וְזַמִּין לְכָל בְּנֵי
מַלְכָּא וּלְרַבְּנֵי חֵילָא וּלְאֶבְיָתָר
כַּהֲנָא וְהָא אִינוּן אָכְלִין וְשָׁתָן
קֳדָמוֹהִי וַאֲמָרוּ יִצְלַח מַלְכָּא
אֲדוֹנִיָּהוּ׃ ה וְלִי דְּאַנָא עַבְדָּךְ

מצודת דוד

מחליו: (ג) אתה. מחסר ה"ל הסמלה וסוף כמו אתה אמרת וכו': (ד) כי ירד היום וכו'. וכולמי המשתה הכ"ל נעשה' לשמחת המלכות: ויאמרו וכו'. ר"ל כולמי אמרו יחי המלך יאדוניהו: (ה) ולי אני עבדך וכו'. הכ"ל רמיז מהמשתה נעשה' לשמחת המלכות שהרי קרא לכל בני המלך וכו' ולי וכו' לא קרא ומה לא היתה בדבר המלוכה. היה קורא גם כמו דעם פירוש עברי מיישש בעפינגם מען ביא דער השמורה פון דער וואך:

רש"י

(ד) כי ירד היום. שהעיר היתה גבוה ומכן הזוחלת למעה בני:

כתובים משלי ה

להמשיך מיסוד ומלכות ד"א שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יאהדונהי נשמה דיסוד א אור אדנ אדני נפש אדני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד יהוה חיה יחידה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה:

תרגום

א דְּלָא תִּתֵּן לְאוֹחֲרָנֵי חֵילָךְ
וּשְׁנָיָךְ לְגוּבְרָאִין׃ ב דְּלָא
נִשְׂבְּעוּן גוּבְרָאֵי חֵילָךְ
וְלִיעוּתָךְ תְּעַל לְבֵיתָא
דְּאַחֲרִינִי׃ ג וְתִנְהוֹם בְּסוֹפָךְ
עַד מָה דִּיגְמַר בְּשָׂרֵךְ
וְלָא שְׁמָעִית קָלָא
דְּמַרְוָוחֵי וּלְמַלְפָּנֵי לָא צְלִית אוּדְנִי׃

א פֶּן־תִּתֵּן לַאֲחֵרִים הוֹדֶךָ וּשְׁנָתְךָ לְאַכְזָרִי׃ ב פֶּן־יִשְׂבְּעוּ
זָרִים כֹּחֶךָ וַעֲצָבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי׃ ג וְנָהַמְתָּ בְּאַחֲרִיתֶךָ בְּכַלּוֹת
בְּשָׂרְךָ וּשְׁאֵרֶךָ׃ ד וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׂנֵאתִי מוּסָר וְתוֹכַחַת נָאַץ
לִבִּי׃ ה וְלֹא־שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרַי וְלִמְלַמְּדַי לֹא הִטֵּיתִי אָזְנִי׃

וְנוּשְׁמָךְ׃ ד וְתֵימַר הֵיכְנָא סָנֵית מַרְדּוּתָא וּמִכְסְנוּתָא אַשְׁלֵי לִבִּי׃ ה וְלָא שָׁמְעִית קָלָא
דְּמַרְוָוחֵי וּלְמַלְפָּנֵי לָא צְלִית אוּדְנִי׃

מצודת דוד

(א) הודך. הכוח הנתון לך מן הימים תתן כמעשיך לאחרים כי תהיה נלקח ממך וחנתן לאחרים ותמות בחלי שנותיך וזכנותרים תמסור לאכזרי. והוא שר של גיהנם ר"ל תהיה מסור בידו לכל חפצו: (ב) פן ישבעו זרים. שזרים ממך שהיום רעוים ליורשך הם ישבעו כחך והוא העושר הכח וכח והתאמצות וכן ככחם נתנו לאולר (שמות ב): ועצביך. העושר הכח בעצבון ויגיעה וכמל הדבר במ"ש: (ד) באחריתך. כאחרית ימיך כיום המיתה בעת יכלה בשרך ולא תוכל מכאב לב: (ד) נאץ לבי. מאס לבי לבזותם:

רש"י

(ה) פן תתן לאחרים הודך. פן תפנה לבך לאלהים אחרים לתת להם הודך וזכרך: לאכזרי. לשר של גיהנם: (ב) פן ישבעו זרים כחך. נביאי הבעל הנוכים ממך ממון בשקריהם: ועצביך. ויגיעך: בבית נכרי. בבית עע"ז: (ג) ונהמת. סוף שתנהגו באחריתך:
(ד) נאץ לבי. ביזה לבי התוכחה:

פירוש ע"ט

(א) פֶּן תִּתֵּן לַאֲחֵרִים הוֹדֶךָ טָאמְער וָועסְטוּ גֶעבֶּן דַיין
שַׁיינְקֵייט צוּ פְרֶעמְדֶע וּשְׁנוֹתֶיךָ לְאַכְזָרִי אוּנ
דַיינֶע יָאהְרִין וָועסְטוּ גֶעבֶּן צוּ אַמְענְטְשׁ וָואס
וָועט אוֹיף דִיר קֵיין רַחֲמָנוּת הָאבֶּן׃ (ב) פֶּן יִשְׂבְּעוּ
זָרִים כֹּחֶךָ טָאמְער וָועלֶן פְרֶעמְדֶע זַאט וָוערֶן מִיט
דַיין כֹּחַ וַעֲצָבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי אוּנ דַיין פַארְמֶענְגֶן וָואס
דוּ הָאסְט אוֹיף אִים גֶעאַרְבֶּעט וָועסְטוּ אוֹועק
גֶעבֶּן אִין אַפְרֶעמְדֶע שְׁטוּב׃ דִיא זוֹנָה וָועט בֵּיי
דִיר צוּ נֶעמֶען דַיין פַארְמֶענְגֶן אוּנ דַיין כֹּחַ׃
(ג) וְנָהַמְתָּ בְּאַחֲרִיתֶךָ בְּכַלּוֹת בְּשָׂרְךָ וּשְׁאֵרֶךָ נָאכְדֶעם וָוען
דַיין כֹּחַ אוּנ דַיין פַארְמֶענְגֶן וָועלֶן פַארְלֶענְדְט
וָוערֶן וָועסְטוּ בְּרוּמֶען אוּנ וָועסְט בֵּייז זַיין אוֹיף
זִיךְ אַלֵּיין׃ (ד) וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׂנֵאתִי מוּסָר וְתוֹכַחַת נָאַץ לִבִּי
אוּנ דוּ וָועסְט זָאגֶן וָויא אַזוֹי הָאבּ אִיךְ פַייגְט
גֶעהַאט צוּ הֶערֶן מוּסָר׃ אוּנ מַיין הַארְץ הָאט
פַארְמִיאוּסְתְּ אַלְע גוּטְע אוֹיפְקְלֶערונְג וָואס
מֶען הָאט מִיר גֶיגֶעבֶּן׃ אִיךְ זָאל מִיךְ נִיט
פַארְפִירֶען מִיט דִיא זוֹנָה׃ (ה) וְלֹא שָׁמַעְתִּי
בְּקוֹל מוֹרַי אוּנ אִיךְ הָאבּ נִיט גֶיוָואלְט הֶערֶן
דִיא שְׁטִימְמָע פוּן מַיינֶע לֶערֶער׃ וָואס הָאבֶּן
מִיךְ גֶילֶערונְט צוּ גוּטְען וְלִמְלַמְּדַי לֹא הִטִּיתִי
אָזְנִי אוּנ צוּ מַיינֶע לֶערֶער הָאבּ אִיךְ נִיט
גֶיוָואלְט אַיינְבֵייגֶן מַיין אוֹיעֶר צוּ הֶערֶן
זַייעֶרֶע גוּטְע רֶייד׃

(ח) ודכר תורה לחטאת ואשם ק"ק הוא ולמדנו מעולה לפי אשה עם החטאת ואשם כשחיטת' וכקיבול דמה הר"מ. ומימה דלא כתב גם כן זכחי שלמי צבור. ורש"י כתבם וכ"ה בגמרא דף ל"ס: (כ) אשכחן כן לאן בן בקר מנלן מ"ק ואם מן הצאן וי"ו מוסיף על מנין ראשון וילמד עליון מתחתון. גמרא: (ג) חימה דגבי חטאת' נמי כתיב ולקח ונתן לא אמרינן מה נתיב' בעצמו כו' ושמא הכא דריש משום דמיותר דכתיב במצורע עשיר ופני ולע"ג דכת"כ דרים מקמאי אכתרא סמוך. תוס': (ד) דכתיב בחטאת האשם היא מה חטאת עשונה בלי אף אשם עשון בלי. גמרא: [ה] פר כו'. שכן חטאות דכתיב בפר בן בקר לחטאת. ומשעיר אשר עלה עליו הגורל לה' ועשהו חטאת: [כ] בצפון. מכות' המזבח לפוני עד כותל המזרח' וזוה שנים אמה ואלי וכל שבנגד הרוחב הזה מכותל האולם עד כותל המזרחי וזוה ט"ו אמה. הר"מ: [ג] מעון. לשון אורך: (ה) ובפרים הנשרפים דמ"כ כתיבי לפני ה' את פני פרוכת הקדש: (ו) בלשון רבים. דקי"ל דשאר שבטים מביאין על ידיהם ופר העלם נקטיה בלשון יחיד אף ע"ג דג"כ שאר שבטים כו' משום דאתי למיעטי דאחירי

פרק ה א איזהו מקומן של זבחים קדשי קדשים. עולות וחטאות ואשמות (ח): שחיטתן בצפון. עולה בהדיא כתיב בה (ויקרא א) ושחט אותו על ירך המזבח לפניה (ב). חטאת כתיב בה (שם ו) במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת. אשם כתיב ביה (שם ז) במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם: שחיטתן בצפון. והא דלא תני הכא וקבול דמן בכלי שרת בצפון אע"ג דכולהו קבלת דמן בצפון במקום שחיטה דממוך לשחיט' כתיב ולקח מדם הפר. אלא משום דאיכא אשמות של מצורע שהכהן היה מקבל מקצת דמו בכפו דכתיב (שם י"ד) ולקח הכהן מדם האשם ונתן. מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של (ג) כהן. משה"ה לא תני הכא וקבול דמן שאין קבול דמן שוה ומשום דלא סגי ליה בלא קבלת כלי שלאחר שקבל כהן מ' למקלת דם בידו היה כהן אחר מקבל הדם (ד) בכלי משה"ה הדר תני בהדיא אשם מצורע אשם תלוי שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון: פר ושעיר של יוה"כ. אע"ג דצפון בעולה הוא דכתיב. אקדים תנא לחטאות בריאה דחיידי דאתיא מדרשא מביכא ליה. וחטאות פנימיות חיידי דנכנס דמן לפני ולפני' מביכא לי' ואקדמיהו לשאר חטאות. ואינהו נמי שחיטתן בצפון דכתיב (שם ד) ושחט את החטאת במקום העולה וקרא יתירה הוא דהא כתיב במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת. אלא זה בגין אב לכל החטאות שיהו שווי' צפון: וקבול דמן בכלי שרת. דכתיב בעולת סיני (שמות כ"ד) וישם בתגנות וממנו למדו כל הזכחים להיות שווים כלי: הזיה על בין הבדים. עומד בין שני בדי ארון ומזה אחת למעל' ושבע למטה כנגד עוביו של כפורת ולא היו מגעי' בה: ועל הפרוכת. דכתיב (ויקרא ט"ז) וכן יעשה לאהל מועד (ה): ועל מזבח הזהב. כדכתיב ויצא אל המזבח בסדר עבודת י"כ בפרשת אחרי מות: מתנה אחת מהן מעכבת. כדאמרן בפ' ב"ש דף ל"ו דכפר העלם דבר כתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו וקרא יתירה הוא לעכב שאם חסר אחת מן המתנות לא כפר ודרשינן ועשה לפר. זה פר יה"כ דבדידיה נמי מתנה אחת מעכבת כמו כפר העלם דכר: שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי. דכתיב (ויקרא ד) אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד. ואהל מועד למערבו של מזבח החיצון היה: אם לא נתן. שירי הדם ליסוד: לא עכב. הכפרה דכתר הזאה ומתן דמים לפיס כתיב (שם י"ו) וכלה מכפר את הקדש דמשמע שכבר שלמו כל הכפרות כולן: ב פרים הנשרפים. פר העלם ופר כהן משיח שאין נאכלים לכהנים אלא נשרפים חוץ לירושלים: ושעירים הנשרפים. (ו) שעירי ע"ג שהוקשו לפר העלם לכל דבריהם: הזיה על הפרוכת. ז' הזיות על הפרוכת אבל בין הבדים לא כתיב כהו הזיה כמו כפר

פרק ה א אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים אויף וועלכין אָרט זאָל מען שָׁעכטין דיא קָרְבָּנוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן דיא קָרְבָּנוֹת וואס זענען גאנץ הייליג ועולות חַטָּאוֹת אֲשָׁמוֹת זָאל מען שָׁעכטין אין צָפוֹן זייט פון מִזְבַּח פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן דעם פַּר אוּנ דעם שָׂעִיר פון יום כִּפּוּר זָאל מען שָׁעכטין אין צָפוֹן זייט פון מִזְבַּח וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן אוּנ מען זָאל צו נעמען די בְּלוּט פון הַאלדז פון קָרְבָּן אין אַהַיילינע כְּלִי, אויף אין צָפוֹן זייט וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים אוּנ דער כֹּהֵן גָּדוֹל זָאל שטיין אין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים צְוַוישען די שטענגים וואס גייען אַרוים פון אָרוֹן אוּנ זָאל שְׁפָרִיטְצען אַכְט מָאהל געגין די גְּרַעַב פון כַּפּוֹרֶת וְעַל הַפָּרוֹכֶת אוּנ אַכְט מָאהל זָאל ער שְׁפָרִיטְצען אויף דעם פָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב אוּנ אויף דעם גָּאלדענעם מִזְבַּח זָאל ער אויך שְׁפָרִיטְצען זִיבֶּן מָאהל מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת אויב מען האט געפעלט פון דיא שְׁפָרִיצונגען איינם,

אין ניט מְכַפֵּר דיא עֲבֵירוֹת שִׁירֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן דיא איבערינע בְּלוּט וואס בְּלייבט אין בָּעקין האט ער אוים גִּינָאסין אויף דעם פונדאמענט וואס אין מַעֲרָב זייט פון אויסווייניגסטען מִזְבַּח אם לא נָתַן אויב ער האט ניט אוים גִּינָאסין דיא איבערינע בְּלוּט אויף דעם פונדאמענט פון אויסווייניגסטען מִזְבַּח לא עִכֵּב האלט דאס ניט איין דאס פאר געבונג, נאט איז מוחל דיא עֲבֵירוֹת אָן די בְּלוּט אויסגיסונג אויך: ב פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים דיא קָרְבָּנוֹת וואס זענען פָּרִים [אֵקְסִין] אוּנ מען דארף זייא פאר בְּרענען, מען עָסְטָ זייא ניט וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים אוּנ דיא קָרְבָּנוֹת וואס זענען שְׂעִירִים [ציגען] אוּנ מען דארף זייא פאר בְּרענען, מען עָסְטָ זייא ניט שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן דארף מען זייא שָׁעכטין אין צָפוֹן זייט פון מִזְבַּח וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן אוּנ מען זָאל צו נעמען זייערע בְּלוּט פון האלדז אין אַהַיילינע כְּלִי, אויך אין צָפוֹן זייט וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח

של יה"כ דכתיב ביה (שם) והזה כאצבעו על פני הכפורת: אלו ואלו. של יה"כ ושאר הכפרים: נשרפים בבית הדשן. למקום שמוציאין שם את הדשן **של מזבח החיצון דכתיב ביה (שם ו) והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה.** וכפרים הכפרים כתיב (שם ד) **על שפך הדשן ישרף (ז): ג אלו הן חטאת הצבור. שאם צריכין להזכירם שהרי הפנימיות** כבר נמנו: **שעירי ראשי חדשים ושל מועדות. שהן על המזבח החיצון:**

שחיטתן בצפון. שהרי למדנו בכלים אב לכל חטאות שהן טעונות צפון: **עלה בבבש ופנה לסובב.** מפני שדמה נתן **על הקרנות** ובאצבע. לריך לעמוד ע"ג **סובב** אבל בכל שאר הדמים שהן התחתונים מן **החוט** ולמטה **עומד על הרצפה אצל** שית המזבח ויורק מן הכלי **וכל מקום שיגיע למזבח** כשר: **ובא לו לקרן דרומית מזרחית. שכה הוא פונה** ראשון כדקי"ל כל פנות שאתה פונה לא יהיו אלא לדרך (ח) ימין והכבש בדרום וכשעולה בו ופניו למזבח ונמצא ימינו למזרח ובא לו לאותו הקרן והולך ומקיף בסובב לדרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח ומזרח לצפון ומצפון למערב דהיינו דרך ימין. ומשה על אמה ברום אמה הכתוב בראש המזבח בכל זאת שבה קרויה קרן: **על יסוד דרומי. דילפינן** ירידתו מן הכבש בחטאות החיצונות ושירי הדם בידו. מילאתו מן ההיכל ושירי' הפנימים בידו. מה ילאתו מן ההיכל היה נותן שירי הדם בסמוך לו

הזהב מתנה אחת מהן מעבבת. שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון אם לא נתן לא עכב. אלו ואלו נשרפין בבית הדשן: ג חטאת הצבור והיחיד. אלו הן חטאת הצבור שעירי ראשי חדשים ושל מועדות. שחיטתן בצפון. וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות כיצד עלה בבבש [ד] ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית מזרחית צפונית. צפונית מערבית מערבית דרומית. שירי הדם היה [ה] שופך על יסוד דרומי

כמי נפר אמבית לבור כע"ז ופסלי עולה סוי תוספות: (ז) והמאחר פוקמי כדלעיל. רש"י: [ד] ופנה בו'. ששני בבשים קטנים יולאים מן הבבש שבהן פונין ליסוד ולסובב כדלמרינן בגמרא וכספר תורת הבית סמכתי' על מקרא ומעלותהו פוטה קדים בלשון כתיב ומעלותו: (ח) דילפינן לה מיס של שלמה בגמרא: [ה] שופך דכתיב ואת כל

(ח) ימין והכבש בדרום וכשעולה בו ופניו למזבח ונמצא ימינו למזרח ובא לו לאותו הקרן והולך ומקיף בסובב לדרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח ומזרח לצפון ומצפון למערב דהיינו דרך ימין. ומשה על אמה ברום אמה הכתוב בראש המזבח בכל זאת שבה קרויה קרן: על יסוד דרומי. דילפינן ירידתו מן הבבש בחטאות החיצונות ושירי הדם בידו. מילאתו מן ההיכל ושירי' הפנימים בידו. מה ילאתו מן ההיכל היה נותן שירי הדם בסמוך לו

דאָזבּ אוּנד דיא בלוט פון דיא פּרים אוּנד פון דיא שעירים דאַרף מען שפּריטצען אויף דעם פּרוכת זיבען מאָהל אוּנד אויף דעם גאָלדענעם מזבח מתנה אחת מהן מעכבת אויב מען האָט געפעלט פון די שפּריצונגען איינם, איז גיט מכפר די עבירות שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון די איבעריגע בלוט וואס בלייבט אין בעקין האָט ער אויס גיגאָסין אויף דעם פונדאַמענט וואס אין מערב זייט פון אויסוויינינגסטען מזבח אם לא נתן לא עכב אויב ער האָט גיט אויס גיגאָסין דיא איבעריגע בלוט אויף דעם פונדאַמענט פון מזבח, האָלט דאָס גיט איין דאָס פאַר געבונג, אָן דיא בלוט אויסגיסונג איז אויך נאָט מוחל די עבירות אלו ואלו די אוּנד די, דער פאַר אוּנד דער שעיר פון יום כפור אוּנד דיא אנדערע פרים אוּנד שעירים וואס מען דאַרף זיי פאַר ברענען נשרפין בבית הדשן זאָל מען זיי פאַר ברענען אויסער ירושלים אויף דעם אָרט וואס דאָרט ליגט דיא אש פון דעם אויסוויינינגסטען מזבח: ג חטאות הצבור והיחיד דיא חטאות וואס ווערט גיבראַכט פאַר אַלע יודין'ם ווענין, אוּנד דיא חטאות וואס אמענטש ברייינגט פאַר זיך אַליין אלו הן חטאות הצבור דאָס זענען דיא חטאות וואס ווערין גיבראַכט פאַר אַלע יודין שעירי ראשי חדשים ושל מועדות דיא שעירים פון אַלע ראש חודש אוּנד פון אַלע יום טוב שחיטתן בצפון מען דאַרף זייא שעכטין אין צפון זייט פון מזבח וקבול דמן בכלי שרת בצפון אוּנד מען זאָל צו נעמען דיא בלוט פון האָלדז אין אַהיילינע כלי, אויך אין צפון זייט ודמן פשוט ארבע מתנות על ארבע קרנות אוּנד מען דאַרף שפּריטצען דיא בלוט. פיר שפּריטצען אויף דיא פיר ווינקלען פון מזבח.

אויף יעדער ווינקול איין שפּריטץ ביצד דיא שפּריטצט מען עלה בבבש ופנה לסובב דער כהן איז ארויף גיגאַנגען אויף דיא ברעט וואס מען גייט ארויף צום מזבח, אוּנד פון דיא ברעט איז ער גיגאַנגען אויף דעם סובב ודער מזבח איז גיווען גימאַכט דריי קאַסטונם איינע אויף די אַנדערע דער אונטערשטער קאַסטין איז גיווען צוויי אוּנד דרייסיג איילין דיא לייגג אויף צוויי אוּנד דרייסיג איילין דיא ברייט אוּנד איין איל דיא הייך. אויף דעם קאַסטין איז גישטאַנען אַקלענערער קאַסטין דרייסיג איילין דיא לייגג אוּנד דרייסיג איילין דיא ברייט אוּנד פינף איילין דיא הייך. אויף דעם קאַסטין איז גישטאַנען אַקלענערער קאַסטין אוּנד צוואַנציג איילין דיא לייגג אוּנד אַכט אוּנד צוואַנציג איילין דיא ברייט אוּנד דרייא איילין די הייך, דעם אונטערשטין קאַסטין רופט מען יסוד (פונדאַמענט) דעם צווייטען קאַסטין רופט מען סובב (ווייל אויף אים גייט מען ארום מזבח) אויף דעם דריטין קאַסטין איז מען סקריב קרבנות (עיין בסוף הסדר) ובא לו לקרן דרומית מזרחית אוּנד ער איז גיקומען צום ווינקול דרום אוּנד מזרח אוּנד האָט איין שפּריטץ גיטאָהן מזרחית צפונית דער נאָך איז ער גיקומען צום ווינקול מזרח אוּנד צפון, אוּנד האָט איין שפּריטץ גיטאָהן צפונית מערבית דער נאָך איז ער גיקומען צום ווינקול צפון אוּנד מערב, אוּנד האָט איין שפּריטץ גיטאָהן מערבית דרומית דער נאָך איז ער גיקומען צום ווינקול מערב אוּנד דרום, אוּנד האָט איין שפּריטץ גיטאָהן שירי הדם דיא בלוט וואס איז געבליבען אוּנד בעקין נאָך דעם שפּריטצען היה שופך על יסוד דרומי האָט ער אויס גיגאָסין אויף דעם פונדאַמענט וואס אין

דמס ישפוך אל יסוד המזבח: (ט) ובקדשי׳ לילה הולך אחר היום דכתיב לא יניח ממנו עד בוקר רש״י: (י) וכתבו התוספות ולא היה לו לפרש לענין ע״י ומחוסר כפורים שזה הדין נוהג בכל הקדשים אפי׳ קלים ואני אומר דאף יוצא לא הול״ל דאשכחן דמיפסלי ביוצא חוץ לחומת עיר: (יא) תימה דמה״ט הול״ל נגוי גבי זבחי שלמי לבקר דהא לא כתיב בהו ק״ק וילפינן מדאיתקש לעולה. תו׳: (יב) לא בקרן שעל המזבח אלא לומר בזויות. דעולת בהמה נעשה למטה: (יג) עי׳ בגמ׳ דל״ל יתכני מדבח׳ דמקדשא משמע שהיה בכנין אלא שלא הי׳ מקודש כדמו׳. תוי״ט: (יד) עי׳ בס״פ בהר״ב. ולאמרן תחלת לאו למעוטי שירים דאינהו נמי בעי יסוד ולא תני להו סכא דאיכא יסוד מערבי כדכתיב (שם) אשר פתח אהל מועד דהיינו לגד מערב שהוא סמוך להיכל. אף ירידתו מן הכבש מתן השירים בסמוך לו דהיינו יסוד דרומי הסמוך לכבש שהכבש בדרום: לפנים מן הקלעים. לפי שבמשכן היו קלעים היקף להצר אהל מועד ובחצות כתיב (שם ו) במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד. ובבית עולמים היתה חומת העזרה במקום הקלעים: לזכרי בהונה. דגבי חטאת ואשם ומנחה כתיב כל זכר בכהנים יאכל משום דבעי למתני בפסח דאיני נאכל אלא לי. תנא בכולהו בכל מאכל: ליום

ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה בכל מאכל. ליום ולילה עד חצות: ד העולה קודש קדשים. שחיטתה בצפון וקבול דמה בכלי שרת בצפון ודמה טעון שתי מתנות שהן ארבע וטעונה הפשט ונתוח וכליל לאישים: ה זבחי שלמי צבור ואשמות. אלו הן אשמות גזילות. אשם מעילות. אשם שפחה חרופה. אותה: בכל מאכל.

ולילה. דכתיב (שם ז) ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל למדנו לתודה שנאכלת ליום (ט) א׳ חטאת ואשם מנין ת״ל זבח: עד חצות. סיג עשו חכמים לתורה להרחיק את האדם מן העבירה דהא קרא יניח ממנו עד בוקר קאמר: ד העולה קודש קדשים. הוא ליפסל ביוצא ובטבול יום. ובמחוסר כפורים ומועלים (י) כה. ומשום דלא כתיב בה בקרא קדש קדשים (יא) היא כמו בחטאת ואשם. תשמעינן תנא הכא דאית נמי קדשי קדשים כחטאת ואשם. שהרי היא שוה להם למקום שחיטתן וקבלת דמן: שתי מתנות. בקרן מזרחית (יב) לפונית ובקרן מערבית דרומית שכנגדה בחלכסון ונעמא משום דקרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד. לפי שלא היה בהלקו של בימין שמתנכא יעקב עליו (בראשית מט) בבקר יאכל עד. בחסמתיה יתכני מקדשא (יג) דבר המקודש לדמים לא יהא אלא בחלקו של בימין ואותו הקרן לא היה בחלקו שהמזבח היה תופס בחלקו של יהודה אמה במזרחו ואמה בדרומו. כל אורך מזרח ודרום בטובי אמה. אלא שלא היתה אמה שבמזרח על פני כל המזרח שבשמגיע לקרן מזרחית לפונית. היתה כלה בתוך אמה לקרן. וכן אכילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרום שבשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה. נמצא יסוד לג׳ הקרנות הלכך היה מתחיל בקרן לפונית מזרחית. הואיל וקרן דרומית מזרחית אין לה יסוד. לפי שלא היה בחלקו של מזרח שמתנכא עליו יעקב. ועולה בעזרה תחלה מתן דמה כנגד היסוד (יד) הלכך בעי הכך תרתי דאמרן דשתי מתנות שהן ארבע בעינן כדי שיהא מתן הדם כל׳ רוחות המזבח. דכתיב (ויקרא ה) יזרקו את הדם על המזבח סביב אי יזרקו. יכול יזרקו בזריקה אחת. ת״ל סביב וא״א להקיף אלא באלכע. הא כילד ניתן שתי מתנות שהן ארבע: וטעונה הפשט ונתוח. כדכתיב (שם) והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה: וכליל לאישים. כולה נשרפת ע״ג האש: ה זבחי שלמי צבור. ככבשי עצרת: אשם גזילות. האמור בשבועת הפקדון: אשם מעילות. הנהנה מן ההקדש: אשם שפחה חרופה.

דרום זייט וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים און דיא פלייש פון חטאת ווערט גיגעסין אינווייניג פון דיא ליינוועדענע וועגט וואס איז גיוועזן ארום משכן ודאס מיינט מען אין הויף פון משכן, און דיא וועגט פון הויף פון בית המקדש איז גיוועזן אמאהער) לְזִכְרֵי כְהוּנָּה דיא זכרים פון דיא כהנים האבין גיגעסין דיא פלייש, גיט נקבות בְּכָל מַאֲכָל אלץ ערלייי עסינווארג האט מען גימעגט מאכין פון דיא פלייש גיקאכט, גיבראטין, ואונ נאך אזוי אנגלייכין) לְיוֹם וָלַיְלָה דעם טאג וואס מען האט גישאכטין דעם קרבן האט מען גימעגט עסין די פלייש, און דיא נאכט וואס נאך דעם טאג עַד חֲצוֹת ביז האלבע נאכט: ד הָעוֹלָה קָדֶשׁ קָדָשִׁים אעולה איז גאנץ הייליג שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן מען דארף איר שעכטין אין צפון וַיֵּיט פון מִזְבַּח וְקִבּוּל דָּמָהּ בכלי שרת בצפון און מען נעמט צו דיא בלוט איר אין אהיילינע כלי אויך אין צפון וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שהן ארבע און דיא בלוט דארף מען שפריטצען אויף צווייא ווינקלען, איין שפריטץ אויף דעם ווינקול מזרח און צפון, און איין שפריטץ אויף דעם ווינקול דרום ומערב און דרום דיא צוויי שפריטצען פארנעמען דיא פיר וועגט אביסול אויף מזרח און צפון און אביסול מערב און דרום וּפְשִׁיטָה הפשט און מען דארף אֶפְצִיחֶהָן דיא פעל וְנִתּוּחַ און צו שניידין אויף גלידער וְכָלִיל לְאִשִּׁים און זיא ווערט אין גאנצין פאר כרענט אויף דעם פייער ואם אויף דעם מִזְבֵּחַ: ה זִבְחֵי שְׁלָמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת אז מען דארף שעכטין דיא שלמים ואם ווערט גיבראכט אום שבועות פאר אלע יודים ווענין, און אז מען דארף שעכטין דיא אשמות אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת דאם ווענין אשמות אשם גזלות אז איינער האט געגזלט, און האט גישווארין אז ער האט ניט געגזלט, דער נאך האט ער מודה גיוועזן אז ער האט געגזלט, דארף ער ברייינגען אקרבן אשם אשם מעילות אז ער האט הנאה פון הקדש (פון דיא זאכין ואם ווענין אין בית המקדש) דארף ער ברייינגען אקרבן אויף דיא עבירה און דעם קרבן רופא מען אשם מעילות אשם שפחה חרופה (אשפחה כנענית אדינסט אבנענית) ואם האבין זיא געקויפט כשותפות צוויי בעלי בתים, און איינער האט איר פריי גימאכט. און דער

הכא על שפחה שאליה שפחה וחליה את חורין המיועדת לעבד עברי שמותר בשפחה וכבת חורין: אשם נזיר שנטמא כמת דכתיב ביה (במדבר ו) והזיר לה' את ימי נזרו (וגו'): אשם תלוי. ספק שגג בדברי שחייבין על זדונו כרת ספק לא שגג והיא כתיב כויקרא אבל אשם מעילות. אשם ודאי ל"ג שכל אלו אשם ודאי הן חוץ מאשם תלוי: שתי מתנות שהן ארבע. דלאשם נמי כתיב זריקה וכתיב סביב: ונאכלין לפנים מן הקלעים. דכתיב (במדבר י"ח) באשם בקדש הקדשים תאכלנו. וזכחי שלמי צבור סמך אותן הכתוב להטמאת דכתיב (ויקרא כג) ושמיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים לומר לך שדיין כחטאת שאין נאכלין אלא לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה. אבל אין שעונים ד' מתנות כחטאת.

אשם נזיר. אשם מצורע. אשם תלוי. שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון. ודמן שעון שתי מתנות שהן ארבע. ונאכלין לפנים מן הקלעים. לזכרי כהונה בכל מאכל ליום ולילה עד חצות: ו' התודה ואיל נזיר קרשים קלים שחיטתן בכל מקום [ו] בעזרה. ורמן שעון שתי מתנות שהן ארבע ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל. ליום ולילה עד חצות המורם מהם

ס"ס בכולהו ופתו"ס: (טו) בדדרשינן לותה דמה למעל' ולין לחרת דמה למעלה תוס': (טו) דלחקוק לשלמים וכן לבני מתנות כו' וכמ"ש הרב בשמוך: [ו] בעזרה. יש לדקדק אחתי שינה לשונו מלעיל. דל"ל דתנא דלעיל סדיך בליתני' דפי"ל מ"ל דהתם קאי על מעכן (יז) דכתיב לא תוסיפו לחתוך ולא תוקיעו בתרומה תאכלו בתקום טהור:

אנדערער האט איר ניט פרייא געמאכט, איז זיא העלפט אשפחה און העלפט אפריי, און א עבד עברי (איבערישער קנעכט) האט איר מקרש גיווען, דער נאך האט איינער מזנה גיווען מיט די שפחה, דארף ער ברייגען אקרבן אשם אשם נזיר אויב אנזיר איז טמא גיווארין פון אמת, דארף ער ברייגען א אשם מצורע אמצורע ואקרעציגערז ווען ער ווערט גיהיילט, דארף ער ברייגען אקרבן אשם אשם תלוי אויב עס איז אים אספק צוער האט גישאהן אומגערין אגבירה וואס עס קומט אים כרת, אדער ניין, דהיינו עם איז געלעגין פאר אים אשטיקול חלב און אשטיקול שמאלץ און ער האט גיגעסין איין שטיקול און ער וויים ניט וואס ער האט גיגעסין חלב אדער שמאלץ דארף ער ברייגען אקרבן אשם שחיטתן בצפון די אלע קרבנות דארף מען שעכטין אין צפון ווייט פון מזבח ודמן בכלי שרת בצפון און מען זאל צו געמען דיא בלוט וויערע פון האלדז איז אהיילינע כלי, אויך אין צפון ווייט ודמן שעון שתי מתנות שהן ארבע און דיא בלוט דארף מען שפריטצען אויף צוויי ווינקלען, איין שפריטץ אויף דעם ווינקול מזרח און צפון, און איין שפריטץ אויף דעם ווינקול מערב און דרום און דיא פליש פון דיא פר נעמען דיא בלוט אויף מזרח און צפון, און אביסול אויף מערב און דרום ונאכלים לפנים מן הקלעים און דיא פליש פון דיא קרבנות מעג מען עסין אין נאנצין שטאט ירושלים לכל אדם צו אלע מענמשין, אלוי און אישראל מעגין אויך עסין דיא קרבנות בכל מאכל מען מעג מאכין פון דיא פליש אלע ערלייא עסינוואר גענאקט נעבראטין און ווי מען וויל ליום ולילה עד חצות רעם טאג וואס מען האט גישאכטין דעם קרבן האט מען גימעגט עסין דיא פליש, און די נאכט וואס נאך דעם טאג, ביז האלבע נאכט המורם מהם וואס עס ווערט אפ גישיידט פון דיא תודה און פון איל נזיר, פון דיא תודה ווערט אפ גישיידט דיא ברוסט און דיא פאלקע פיר חלות, און פון איל נזיר ווערט אפ גישיידט דיא פארערשטע פוס און דיא ברוסט און דיא

(חק לישראל ע"ט) (ח"א) 37 2 פאלקע

נקבות בכל מאכל אלע ערלייא עסינוואר גענאקט נעבראטין ווי מען וויל ליום ולילה עד חצות רעם טאג וואס מען האט גישאכטין דעם קרבן האט מען גימעגט עסין דיא פליש, און די נאכט וואס נאך דעם טאג, ביז האלבע נאכט המורם מהם וואס עס ווערט אפ גישיידט פון דיא תודה און פון איל נזיר, פון דיא תודה ווערט אפ גישיידט דיא ברוסט און דיא פאלקע פיר חלות, און פון איל נזיר ווערט אפ גישיידט דיא פארערשטע פוס און דיא ברוסט און דיא

[ז] לנשיהם כו׳. כל הנאכלים לכהנים נאכלים נעבדי הכהנים ולנשיהם כתרומ׳. הר״מ: (יח) דל״ת כנגד הפתח דוקא רש״י וסא דכתיב בקמייתא פתח ומפרש לומר כזמן שפתח ההיכל פתוח ולא בזמן שהוא נעול וקרא שליטי לפסול לידין. ברש״י כגון לסלות ואפילו תוכן קודש ע״כ וכלומר דאלו אחורי הסליטי כתר. ועתוי״ט: (יט) ואינן נאכלין אלא ביום השחיטה וסלילם ומתחרת עד ליל שליטי הר״מ והיינו דלא תנן אלא ולילה אחד וסוא הלילה שבין שני הימים. ואלפינן ליה בגמרא מקרא. עתוי״ט: (כ) וכתיב בעולה תעלת ואשם הו״ל ג׳ כתוביס הבאים כאחד דלכ״ע אין מגמדין אלכך לא מהני ג״ם הריקה זריקה דלקמן למילף כ׳ בשנה וחזה ושוק וחלת מצה אחת ורקיק אחד: ביוצא בהן. נאכלים בכל המיר ליום ולילה: לבהנים לנשיהם. כדכתיב (שם י) ואת חזה התנופה וגו׳ תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך: ז שחיטתן בכל מקום בעזרה. ג׳ פרשיות נאמרו בשחיטת שלמים. חדא בבן בקר וחדא בכבש. וחדא בעז. בקמייתא כתיב ושחט פתח אהל מועד. ובתרתי בתרייתא כתיב לפני אהל מועד להקשיר את כל הרוחות שבעזרה דלפני משמע כל שלפני היכל (יח): לשני ימים ולילה אחד. דהכי כתיב בשלמים (שם ז) והנותר מבשר הזבח ביום

ביוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים [ז] לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם: ז שלמים קדשים קלים שחיטתן בכל מקום בעזרה. ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע ונאכלין בכל העיר לכל אדם. בכל מאכל. לשני ימים ולילה אחד. המורם מהם כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם: ח הבכור והמעשר והפסח קדשים קלים. שחיטתן בכל מקום בעזרה. ודמן טעון מתנה אחת ובלבד שיתן כנגד היסוד. שנה באכילתן הבכור נאכל לכהנים והמעשר לכל אדם. ונאכלין בכל העיר בכל

הסליטי בתם ישרף (יט): ח והמעשר. מעשר בהמה ודמן טעון מתנה אחת. דלא כתיב בהו סביב (כ) אלא ואת דמם תזרוק כתיב גבי בכור. והכי נמי מהתם ילפינן. מדלא כתיב ואת דמו אלא ואת דמם: כנגד היסוד. במקום שיש יסוד תחתיו למעוטי מזרחית דרומית שאין שם יסוד כדאמרן ובכור ומעשר ופסח טעונים יסוד דילפינן זריקה זריקה לג״ם משולה וזבעולה כתיב (ויקרא ד) אל יסוד מזבח העולה: שנה באכילתן. זה מזה אע״פ שהשוה אותן למתן דמים: הבכור נאכל לכהנים. כדכתיב (במדבר יח) ובשרם יהי׳ לך: והמעשר לכל אדם. שלא מצינו בכל התורה שיהיה לכהנים חלק בו: ונאכלין בכל העיר. דכתיב (דברים

פאלקע און איין חלה און איין קיכול. און דאס גיט מען צום כהן ביוצא בהם דאס איז גלייך צום אנצין קרבן. דאס ווערט אויך גיגעסין אין גאנצין שטאט. און דעם פאג וואס מען האט גישאכטין דעם קרבן און די נאכט וואס נאך דעם טאג ביז האלבע נאכט אלא שהמורם נאר דאס וואס איז אפ גישייידט גיוואָרין פאר דעם כהן נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם דאס ווערט גיגעסין צו די כהנים און צו זייערע ווייבער און צו זייערע זיהן און טעכטער און צו זייערע קנעכט דיא כנענים: ח הבכור דאס ערשטע קינד וואס ווערט גיבארין פון אקוה אדער פון אשעפס אדער פון אציג אויב זייא זענען זכרים דארף מען זייא געבין צום כהן והמעשר יעדער מענטש דארף ציילין זיינע בהמות און אצעהנטע טייל דארף זיין הייליג והפסח און אקרבן פסח ערב פסח נאך האלבין טאג קדשים קלים דיא דרייא ערלייא קרבנות זענען גרינגע קדשים שחיטתן בכל מקום בעזרה מען מעג זייא שעכטין אין דיא עזרה אויף ועלכין ארט מען וויל ודמן טעון מתנה אחת און מען דארף נאר איין שפריטץ טאהן פון דיא בלוט אויף דעם מזבח יבלבד שיתן כנגד היסוד נאר ער זאל שפריטצען אויף דעם מזבח אויף דעם ארט וואס אונטען איז דא אפונדאמענט שינה באכילתן דיא דרייא ערלייא קרבנות זענען גיענדערט זייא זענען גיט גלייך אין דעם דין פון זייער עסין הבכור נאכל לכהנים דער בכור ווערט גיגעסין נאר צו כהנים והמעשר כל אדם און דיא מעשר ווערט גיגעסין צו אלע מענטשין. כהנים לוים ישראלים ונאכלין בכל העיר דעם בכור מיט דיא מעשר מעג מען עסין אין גאנצין שטאט ירושלים (ועיין תוס״ט) בכל

דיא ברוסט און דיא פאלקע און פיר חלות. און דאס גיט מען צום כהן ביוצא בהם דאס איז גלייך צום אנצין שלמים. דאס ווערט אויך גיגעסין אין גאנצין שטאט. און דעם פאג וואס מען האט גישאכטין דעם קרבן און די נאכט וואס נאך דעם טאג ביז האלבע נאכט אלא שהמורם נאר דאס וואס איז אפ גישייידט גיוואָרין פאר דעם כהן נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם דאס ווערט גיגעסין צו די כהנים און צו זייערע ווייבער און צו זייערע זיהן און טעכטער און צו זייערע קנעכט דיא כנענים: ז שלמים קדשים קלים שלמים איז גרינגע קדשים שחיטתן בכל מקום בעזרה מען מעג זיי שעכטין אין די עזרה אויף ועלכין ארט מען וויל ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע און דיא בלוט דארף מען שפריטצען אויף צוויי ווינקלען. איין שפריטץ אויף דעם ווינקול מזרח און צפון. און איין שפריטץ אויף דעם ווינקול מערב און דרום און די צוויי שפריטצען פארגעמען די פיר וועגט אביסול אויף מזרח און צפון און אביסול אויף מערב און דרום ונאכלין בכל העיר און דיא פלייש פון דיא שלמים מעג מען עסין אין גאנצין שטאט ירושלים לכל אדם צו אלע מענטשין. אלוי און אישראל מענין אויך עסין דיא קרבנות בכל מאכל מען מעג מאכין פון דיא פלייש אלע ערלייא עסינווארג געקאכט גיבראטין און וויא מען וויל לשני ימים ולילה אחד די פלייש ווערט גיגעסין צוויי טעג מיט איין נאכט. דעם טאג וואס מען שעכט די שלמים. און די נאכט נאך דעם טאג. און דער אנדערער טאג נאך די נאכט (ועתי״ט) המורם בהם וואס עס ווערט אפגישייידט פון דיא שלמים.

יב) והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם ותנופת כפיכם ונדריכם ונדבותיכם בכורי בקרכם וצאנכם. ומדלא קבע להו מחילה ש"מ דמעשר ובכור נאכלים בכל המקום (כלו): לשני ימים ולילה אחד. דבכור הוא אומר. וכשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין הקישו הכתוב לחזה ושוק. מה חזה ושוק של שלמים לשני ימים ולילה אחד אף בכור לשני ימי ולילה אחד ומעשר כבכור: למנויו. לאותם שנמנו בדמי לקיחתו כדכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו תכוסו:

מאכל. לשני ימים ולילה אחד. הפסח [ה] אינו נאכל אלא בלילה. ואינו נאכל אלא עד [ע] חצות. ואינו נאכל אלא למנויו ואינו נאכל אלא צלי:

ולהכי קתני אלא ומתניתין ר' אלעזר בן עזריה היא דדרים נאמר כאן בלילה אחד ונאמר להלן ובשרתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות (גמרא):

מתנות. גמ': (כלו) יש נתמוה דהא כתיב פס ואכלתם לפני ה' ושוד כו' ונראה לפרש דנפקא לן מדמקשינן לחזה ושוק של שלמים לאכילת שני ימים ויש"ם לענין שנאכלין בכל העיר. תוס' ובתוי"ט: [ה] אינו נאכל. תימה ליתני נמי דאינו נאכל אלא על חצות ומרורים. ותירץ הר"מ דלא מצינו אלא דבר שבכתבו בקדשים. והוא אלוק מהם דשאר קדשים נאכלים ביום ובלילה עד היו' לכל אדם בכל מאכל ופסח אינו נאכל אלא בלילה עד חצות. ולמנויו וגו'. לי נמי לא תני מצות ומרורים דאין מעכבין ת"נ לאו מצוה דנופי' תוס': [ע] חצות. אלו' אמי' מדין חורש נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ובשרתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות (גמרא):

מַאכָל. טָען מָעג מַאכִין פוּן דִיא פְלַייש (פוּן בְּכוֹר אוּנ פוּן מַעשֵׂר) אַלַע עֶרלַייא. עֶסִינְנוּאַרְג גֶעקַאכְט גִיבְּרַאטִין אוּנ וַויא מָען וַויל לְשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד דִיא פְלַייש פוּן בְּכוֹר אוּנ פוּן מַעשֵׂר וְוערְט גִינֶעסִין צְוַוייא טָעג מִיט אַיין נַאכְט וַוויא פְרַיִיער שְׁטַייט) הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּלַּיְלָה דָּער קָרְבַּן פֶּסַח וְוערְט אַנְדערְש נִיט גִינֶעסִין אוֹ עֶר וְוערְט נַאר גִיבְּרַאטִין. אוּנ וַויא מָען וַויל לְשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד דִיא פְלַייש פוּן מַעשֵׂר וְוערְט גִינֶעסִין צְוַוייא טָעג מִיט אַיין נַאכְט וַוויא פְרַיִיער שְׁטַייט) הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּלַּיְלָה דָּער קָרְבַּן פֶּסַח וְוערְט אַנְדערְש נִיט גִינֶעסִין אוֹ עֶר וְוערְט נַאר גִיבְּרַאטִין. אוּנ וַויא מָען וַויל לְשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד דִיא פְלַייש פוּן בְּכוֹר אוּנ פוּן מַעשֵׂר וְוערְט גִינֶעסִין צְוַוייא טָעג מִיט אַיין נַאכְט וַוויא פְרַיִיער שְׁטַייט) הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּלַּיְלָה דָּער קָרְבַּן פֶּסַח וְוערְט אַנְדערְש נִיט גִינֶעסִין נַאר גִיבְּרַאטִין:

גמרא ובחיים דף נז ע"ב

סלכה ה' כלה כלי סחיטה דחוד דמלכות דכריתה במובן

תנו רבנן מנין לבכור שנאכל לשני ימים ולילה אחד. שנא' ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין. הקישו הכתוב לחזה ושוק של שלמים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה א' אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. וזו שאלה נשאלה לפני חכמים בכרם ביבנה בכור לכמה נאכל נענה רבי טרפון ואמר לשני ימים ולילה אחד. היה שם תלמיד אחד שבא לבית המדרש לפני חכמים תחלה ור' יוסי הגלילי שמו אמר לו רבי מנין לך. אמר לו בני שלמים קדשים קלים ובכור קדשים קלים מה שלמים

רש"י

ובשרם יהיה לך. בבכור כתיב: לחזה ושוק של שלמים. ולקמי' פריך לכל תודה מקשינן בכרם. תלמידי חכמים יושבים שורות שורות בכרם כך מפורש בברכות ירושלמי: שבא לבית המדרש תחילה. היה היתה תחלת

תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן לַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד דִּיא רַבָּנָן הָאבִּין גִילֶערוּנְט פוּן וואנָען וַוייסִין מִיר אַז אַבְּכוֹר וְוערְט גִינֶעסִין צְוַוייא טָעג מִיט אַיין נַאכְט וְדָער דִין אִיז פוּן אַקוּה אָדָער פוּן אַשְׁעפְּס אָדָער פוּן אַצִינ דָאם עָרשְׁטָע קִינְד וואם וְוערְט גִיבָּארִין אַזָּר. הַיינְט עָר אַבְּכוֹר אוּנ מָען מוז אִים אַוועק גֶעבִּין צוּ אַכֹּהֵן אוּנ דָער בֹּהֵן שֶׁעכְט אִים פַאר אַקָרְבָּן, דִי בְּלוּט אוּנ דִיא חֵלֶב אִיז אוֹיף דָעם מִזְבֵּחַ אוּנ דִיא פְלַייש עֶסְט דָער כֹּהֵן, דָעם טָאג וואם דָער בְּכוֹר וְוערְט גִישְׁאַכְטִין, אוּנ דִיא נַאכְט נָאךְ דָעם טָאג, אוּנ מָארְגֶעגְרִינְגֶען טָאג שֶׁנֶּאֱמַר וְוארוּם עֶס שְׁטַייט אִין פָּסוּק וּבְשַׂרָם יִהְיֶה לְךָ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין דִיא פְלַייש פוּן דָעם בְּכוֹר זָאל זַיין בַּייא דִיר וַוויא דִיא בְּרוּסְט פוּן שְׁלָמִים וואם דוּ הָאסְט אוֹיפְגֶעהוֹיבִין אוּנ וַוויא דִיא רֶעכְטֶע פְּאלְקֶע פוּן שְׁלָמִים הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לְחֲזֵה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים דָּער פָּסוּק הָאט גֶעגְלִיכְען דִיא פְלַייש פוּן בְּכוֹר צוּ דִיא בְּרוּסְט אוּנ דִיא פָּאלְקֶע פוּן שְׁלָמִים מַה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַזוֹי וַוויא שְׁלָמִים גוערְט גִינֶעסִין צְוַוייא טָאג אוּנ אַיין נַאכְט אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַבְּכוֹר וְוערְט אוֹיךְ גִינֶעסִין צְוַוייא טָאג אוּנ אַיין נַאכְט וְזוֹ שְׁאֵלָה נִשְׁאֲלָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה דִיא שְׁאֵלָה אִיז גִיפְרָעגְט גִיוְוארִין פַאר דִיא חֲכָמִים אִין בֵּית הַמִּדְרָשׁ אִין דִי שְׁטָאט יַבְנֶה בְּכוֹר לְכַמָּה נֶאֱכָל וַוויא פִיל טָעג מָעג מָען עֶסִין דִיא פְלַייש פוּן אַבְּכוֹר נָעֱנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר הָאט רַבִּי טַרְפוֹן גִינֶעגְפֶערְט אוּנ הָאט גִיזָאגְט לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד דִיא פְלַייש זָאל מָען עֶסִין צְוַוייא טָעג אוּנ אַיין נַאכְט הָיָה שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד שֶׁבָּא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לִפְנֵי חֲכָמִים הַתְּחִלָּה אִיז דָארְט גִיוְוען אַתַּלְמִיד וואם עָר אִיז דָאם עָרשְׁטָע מָאהָל גֶעקוּמְען אִין דָעם בֵּית הַמִּדְרָשׁ פַאר דִיא חֲכָמִים וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שְׁמוֹ זַיין נָאמָען אִיז גִיוְוען רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הָאט גִיזָאגְט צוּ רַבִּי טַרְפוֹן רַבִּי מִנַּיִן לְךָ רַבִּי פוּן וואנָען וַוייסְטוּ אַז דִיא פְלַייש פוּן אַבְּכוֹר וְוערְט גִינֶעסִין צְוַוייא טָעג מִיט אַיין נַאכְט אָמַר לוֹ בְּנִי הָאט רַבִּי טַרְפוֹן גִיזָאגְט צוּ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַיין זוֹהֶן אִיךְ וְוועל דִיר זָאגֶין פוּן וואנָען אִיךְ וַוייס שְׁלָמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁלָמִים הַיינְט גְרִינְגֶע קָדָשִׁים וּבְכוֹר קָדָשִׁים קַלִּים בְּכוֹר הַיינְט אוֹיךְ גְרִינְגֶע קָדָשִׁים מַה שְׁלָמִים

ביאתו לפניהם ביכנה: דחטאת ואשם מתנה לכהן. אכל שלמים לבעליו: נדון דבר מדבר. כלומר שמותו ודומה לו: אין באין על חטא. כחטאת ואשם: אינו בא בנדר ובנדבה. לאפוקי משלמים דבאין בנדר ובנדבה: ונסתלק. נסתתק: הקישן הכתוב. ואין משיבין על הסיקס:

נאכלין לשני ימים ולילה אחד. אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. אמר לן ר' בכור מתנה לכהן וחטאת ואשם מתנה לכהן מה חטאת ואשם ליום ולילה אף בכור ליום ולילה. אמר לו נדון דבר (מתוך) דבר ונלמוד דבר (מתוך) דבר מה שלמים אין באים על חטא אף בכור אינו בא על חטא. מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד. אמר לו ר' נרון דבר מרבר ולמד דבר מדבר חטאת ואשם מתנה לכהן ובכור מתנה לכהן מה חטאת ואשם אין באים בנדר ונדבה אף בכור אינו בא בנדר ונדבה. מה חטאת ואשם נאכלים ליום א' אף בכור נאכל ליום אחר קפץ ר' עקיבא ונסתלק ר' טרפון אמר לו הרי הוא אומר וכשרם יהיה לך הקישן הכתוב לחזה ושוק של שלמים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד:

נָאָכְלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַזוי וויא שְׁלָמִים וָוערין גינְעסין צְווייא טָעג מיט איין נאכְט אַף בְּכוֹר נָאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אבכור וָוערט אויך גינְעסין צְווייא טָעג מיט אַיין נאכְט אָמַר לֵיהּ הָאט רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי גיזאגט צו רַבִּי טַרְפוֹן, רַבִּי, בְּכוֹר מַתָּנָה לְכֹהֵן וְחַטָּאת וְאָשָׁם מַתָּנָה לְכֹהֵן דָּעם בְּכוֹר הָאט נָאט גֶעשַׁיינְקְט צום כֹּהֵן. עֶר זָאל עֶסין דָּאס פְלַייש, אונ אַחַטָּאת מיט אָאשָׁם הָאט אויך נָאט גֶעשַׁיינְקְט צום כֹּהֵן, עֶר זָאל עֶסין זַייער פְלַייש מַה חַטָּאת וְאָשָׁם יוֹם וָלַיְלָה אַזוי וויא אַחַטָּאת אונ אָאשָׁם וָוערט זַייער פְלַייש גינְעסין נָאר אַיין טָאג מיט אַנאכְט אַף בְּכוֹר יוֹם וָלַיְלָה זָאל מען דיא פְלַייש פון אבכור אויך נָאר טָעגין עֶסין אַיין טָאג מיט אַנאכְט, גיט לַיינְגער אָמַר לוֹ הָאט רַבִּי טַרְפוֹן גיזאגט צו רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי נִדּוֹן דָּבָר מִדָּבָר וְנִלְמַד דָּבָר מִדָּבָר מיר דאַרְפִין גְלַייכין אַיין זאַך צו דיא אַנְדערע זאַך, אונ אָפּ לערנען אַיין זאַך פון דיא אַנְדערע זאַך מַה שְׁלָמִים אֵין בָּאִים עַל חֵטְא אַזוי וויא שְׁלָמִים קומען גיט וָוערין אַזוינְד אַף בְּכוֹר אֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא אבכור קומט אויך גיט וָוערין אַזוינְד מַה שְׁלָמִים נָאָכְלִים לִשְׁנֵי יָמִים וָלַיְלָה אֶחָד אַזוי וויא שְׁלָמִים וָוערין גינְעסין צְווייא טָאג מיט אַנאכְט אַף בְּכוֹר נָאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים וָלַיְלָה אֶחָד דאַרְף אבכור אויך גינְעסין וָוערין צְווייא טָאג מיט אַנאכְט אָמַר לֵיהּ הָאט רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי גיזאגט צו רַבִּי טַרְפוֹן, רַבִּי, נִדּוֹן דָּבָר מִדָּבָר וְנִלְמַד דָּבָר מִדָּבָר מיר וָועלין גְלַייכין אַיין זאַך צו דיא אַנְדערע זאַך, אונ מיר וָועלין אָפּלערנען אַיין זאַך פון דיא אַנְדערע זאַך חַטָּאת וְאָשָׁם מַתָּנָה לְכֹהֵן דיא פְלַייש פון אַחַטָּאת מיט אָאשָׁם הָאט נָאט גֶעשַׁיינְקְט צום כֹּהֵן וּבְכוֹר מַתָּנָה לְכֹהֵן אונ דיא פְלַייש פון אבכור הָאט אויך נָאט גֶעשַׁיינְקְט צום כֹּהֵן מַה חַטָּאת וְאָשָׁם אֵינוֹ בָּאִים בְּנֶדֶר וּבְנְדָבָה אַזוי וויא אַחַטָּאת אונ אָאשָׁם קומען גיט וָועגין אַנְדֶר אונ גיט וָועגין אַנְדָבָה, אַז אַיינער זָאגט אַיך נָעם אויף מיר צו בְּרַיינְגען אַקְרַבָּן חַטָּאת, אָדער עֶר זָאגט דיא בְּהֵמָה זָאל זַיין אַקְרַבָּן אָשָׁם וְדָאם איז אַנְדָבָה) וָוערט גיט דיא בְּהֵמָה זָאל זַיין אַקְרַבָּן חַטָּאת אונ גיט אָאשָׁם. וָוארום אַחַטָּאת אונ אָאשָׁם קען אַנְדערש גיט זַיין, סַיידין עֶר הָאט גיטָאהן אַזוי אַזוינְד וָואס עֶר דאַרְף בְּרַיינְגען אַחַטָּאת אָדער אָאשָׁם אַף בְּכוֹר אֵינוֹ בָּא בְּנֶדֶר אוֹ נְדָבָה אבכור קומט אויך גיט וָועגין אַנְדֶר אונ גיט וָועגין אַנְדָבָה, מען קען גיט זָאגין אויף אבהמה וָואס איז גיט אבכור דיא בְּהֵמָה זָאל זַיין אבכור, אונ מען דאַרְף גיט זָאגין איך נָעם אויף מיר צו בְּרַיינְגען אבכור, נָאר אַז עֶר הָאט אבכור גיט עֶר אים צום כֹּהֵן וואבער שְׁלָמִים קען יָא זַיין וָועגין אַנְדֶר אָדער וָועגין אַנְדָבָה, עֶר קען זָאגין איך נָעם אויף מיר צו בְּרַיינְגען אַקְרַבָּן שְׁלָמִים. אָדער עֶר זָאגט דיא בְּהֵמָה זָאל זַיין אַקְרַבָּן שְׁלָמִים) מַה חַטָּאת וְאָשָׁם נָאָכְלִין לְיוֹם אֶחָד אַזוי וויא אַחַטָּאת אונ אָאשָׁם וָוערין גינְעסין אַיין טָאג (מיט אַנאכְט) אַף בְּכוֹר נָאָכֵל לְיוֹם אֶחָד אַזוי דיא פְלַייש פון אבכור דאַרְף אויך נָאר גינְעסין וָוערין אַיין טָאג (מיט אַנאכְט) קָפַץ רַבִּי עֲקִיבָא וְנִסְתַּלֵּק רַבִּי טַרְפוֹן אין רַבִּי עֲקִיבָא צו גֶעשְׁפּרוינְגען צו דָעם אָרְט וויא רַבִּי טַרְפוֹן מיט רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי זָענען גינְעסין, אונ רַבִּי טַרְפוֹן אין אַוועק גֶענאַנְגען, אָדער עֶר אין שְׁטוּל גינוואַרין אָמַר לֵיהּ הָאט רַבִּי עֲקִיבָא גיזאגט צו רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי הֲרֵי הוּא אוֹמֵר דָּער פְּסוּק זָאגט וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לְךָ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשוֹק הַשְּׁלָמִים דיא פְלַייש פון בְּכוֹר זָאל בַּייא דיר זַיין וויא דיא בְּרוּסְט פון שְׁלָמִים וואס זיא וָוערט אויפְגֶעהויבין אונ וויא דיא רעכְטע פָּאלְקע פון שְׁלָמִים הַקִּישָׁן הַכָּתוּב לְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים דָּער פְּסוּק הָאט פאַרגְלַייכְט דיא פְלַייש פון בְּכוֹר צו דיא בְּרוּסְט אונ דיא פָּאלְקע פון שְׁלָמִים מַה שְׁלָמִים נָאָכְלִים לִשְׁנֵי יָמִים וָלַיְלָה אֶחָד אַזוי וויא שְׁלָמִים וָוערט גינְעסין צְווייא טָעג מיט אַיין נאכְט אַף בְּכוֹר נָאָכֵל לִשְׁנֵי יָמִים וָלַיְלָה אֶחָד אבכור וָוערט אויך גינְעסין צְווייא טָעג מיט אַיין נאכְט, אונ אַז עֶס בְּלַייבְט אויף דָעם דריטען טָאג זָאל מען עֶס פאַרגְרעבְּנין:

רחי שרה יום ה זוהר

זוהר חיי דף קל"ב ע"א ת"ת דאצילות יוד הא ואו הא

פתח ואמר (תהלים לט) שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש מאי קעמא שמעה ולא שמע בראשי הל כתיב שמע ה' ותחני וגו' ובאתר אחרא שמעה אלא בכל אתר לזמנין שמע לדכרא ולזמנין שמעה לנוקבא שמעה כד"א (שם יז) שמעה ה' צדק וגומר שמע כד"א (שם ל) שמע ה' וחני (משלי ח) שמע בני (דברים כז) הסכת ושמע והכא שמעה תפלתי ה' בגין דהאי (דאיהי) דרגא דמקבלא כל צלותין דעלמא והא תניין דעבד' מגייה מעברה ושוי ליה בריאה דצדיק הי העולמים דכתיב (משלי י) ברכות לראש צדיק ועל דא שמעה תפלתי ה'. שמעה תפלתי ה' דא צלותא די בלחש ושועתי האזינה דא צלותא דאחרים בר גם קליה בעקתי' כד"א (שמות ב) ותעל שועתם אל האלהים ומהו שועתם אלא דכצלותיה אחרים קליה וזקיף עינוי לעילא כד"א (ישעיה כב) ושוע אל ההר. וצלותא דא מתכר תרעין ודפיק (ס"א ודחיק) לון לאעלא צלותיה. אל דמעתי אל תחרש דא אעיל קמי מלכא ליה תרעי דקאים קמיה ולעלם לא אהדרו דמעין בריקניא. תו הא כתיב הכא תלת דרגין תפלה שועה דמעה לקבל אלין תלת אחרנין כי גר אנכי עמך לבתר תושב לבתר כולל אכותי עקרא דעלמא. תא חזי צלותא דבר גם מעומד בגין דתרי צלותין ניהו חד מיושב וחד מעומד ואינון חד לקבל תרין תפלה של יד ותפלה של ראש לגבי יום ולילה וכלא חד לוף הכא תפלה מיושב לגבי תפל' של יד לאתקין לה כמה (ד"א כמאן) דאתקין לכלה וקטיט לה לאעלה לחופ' הכי נמי מקטמין לה ברזא דרתיכ' ומשיריתא יוצר משרתיו והאופנים וחיות הקדש וכו' ועל דא צלותא מיושב כיון דפתלת לגבי מלכא עלאה ואיהו אתי לקבלה לה כדין אנן קיימין קמי מלכא עילא' דהא כדין (דרגא) דכורא אתתכר בנוקבא ובגין כך לא יפסיק בין גאולה לתפלה (וגאולה ותפלה תרין דרגין אינון רזא דליי"ק ולד"ק יום"פ ורה"ל) ובגין דכד גם קאים קמי מלכא עלאה בטל ארבע אמות דצלותי' ואוקמו' דכשיעורא (ד"א כשיעורא) דטורעא דיוצר כלא. וכל מה דאתי בסדרא דדכורא בעי ליה לאינים למיקם בקיומיה ואזדקף (ס"א ויזדקף). כגוונא דא כד איהו כרע כרע בברוך וכד איהו זקוף זקוף בשם בגין לאחזאה שבחא דדכורא על נוקבא:

מוסר — יוסף לחק — הלכה פסוקה

מספר רוקח דף ב' ע"ב

שורש העונה מרחיק מן הכבוד כמשה רבינו ע"ה שאמר ונחנו מה כשלהי פרק בסוי סדר גדול מה שנאמר במשה ממה שנאמר באהרן ואנכי עפר ואפר וכמשה כתיב ונחנו מה

הרמב"ם הל' יסודי התורה פ"ח

(א) כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצות האמורות בתורה בשאט בנפש להכעיס הרי זה מחלל את השם ולפיכך נאמר בשבועת שקר וחללת את שם אלהיך אני ה'. ואם עבר בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים. וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצות ולא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא כמצוה יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו הרי זה מקדש את השם: (ב) ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות

שֹׁרֶשׁ הָעֲנָוָה מַרְחִיק מִן הַכָּבוֹד כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם

דער וואָרצעל אונ דער עיקר פון ענוה (ניידערדיגקייט) איז, ער זאָל זיך דערטייטערין פון כבוד, אזוי וויא משה רבינו האָט גיטאָהן שאמר ונחנו מה ער האָט גיזאָגט אויף זיך אונ אויף זיין ברודער אהרן, וואָס זענען מיר דען גערעכנונג פאַר עפּעס בשלחי פרק בסוי הדם אין סוף פרק בסוי הדם זאָגט דיא גמרא גדול מה שנאמר במשה ממה שנאמר באהרן וואָס דיא תורה זאָגט אונז אויף משה איז גרעסער וויא וואָס דיא תורה זאָגט אויף אהרן מה שאמר ואנכי עפר ואפר אהרן האָט גיזאָגט אויף זיך אין ערד אונ אש, ערד אונ אש איז דאָך עפּעס ווערט ובמשה כתיב ונחנו מה אונ בייא משה שטייט משה האָט געזאָגט מיר זענען גאָר גישט, אפילו וויא מענטשין, איז דיא עבירה נאָך גרעסער וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה אונ אזוי איז, אויב ער האָט זיך אָפּגעשיידט פון א עבירה, אדער ער האָט גיטאָהן אמצוה ולא מפני דבר בעולם אונ גיט פאַר קיין זאַך אין דער וועלט לא פחד ולא יראה גיט פאַרלאַנגען כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא גאָר ווייל גאָט האָט אזוי גיבאָטן כמצות יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו אזוי וויא יוסף הצדיק האָט גיט גיוואָלט מזנה זיין מיט פוטיפרס ווייב, גאָר ווייל ער האָט גיט גיוואָלט זינדיגען פאַר גאָט הרי זה מקדש את השם עם זענען דא גאָך זאכין אז דער מענטש מוהט וויא פאַרשעמט ער דעם גאָמען פון גאָט והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות

(א) כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס דער וואָס איז עובר אפילו אויף איין מצוה פון אלע מצות וואָס שטייט אין דיא תורה, מיט זיין איינענעם ווילען, עס האָט אים קיינער גענייט צום עובר זיין, אונ ער האָט דאָס גיטאָהן ווייל ער האָט פאַרשעמט דיא מצות אונ ער ווייל דערצערענען גאָט הרי זה חילל ה' האָט ער פאַרשעמט דעם גאָמען פון גאָט וחללת את שם אלהיך אני ה' דריבער אז איינער שווערט פאַלש זאָגט דיא תורה דו וועסט פאַרשעמען דעם גאָמען פון גאָט. איך בין גאָט צו שטראָפין אויף דעם ואם עבר בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים אונ אויב עס זענען גיווען דער בייא צעהן יודין ווען ער האָט גיטאָהן דיא עבירה, האָט ער פאַרשעמט דעם גאָמען פון גאָט צווישען פיל

דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואף על פי שאינן עבירות הרי זה חילל את השם בגון שלקח ואינו נותן דמי הבקח לאלתר והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן. או שירבה בשחוק או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ ובניהן או שדבורו עם הבריות אינו בנחת ואינו מקבלן בסבר פנים יפות אלא בעל קטטה וכעס וכיוצא בדברים האלו הבל לפי גדלו של חבם צריך

כשמספרים בגנותו) יודה לכורא על אשר טודע לעולם מעט מחרפתו לייסרו ולהוכיחו כדי שישוב ואם מעיב לו הבורא יספיל

אויב אַמענטש וואס איז גרויס אין תורה לערנען, ער איז אַגרויסער לַמדן, און אַלע מענטשן האַלטן אים פאר אַחסיד, פאר נאַנץ פרום, און ער טוהם דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם אַזעלכע זאַכין וואס מענטשן ריידן אויף אים וועגן דיא זאַכין זאַף על פי שאינן עבירות אפילו זיי זענען ניט עבירות, פון דעסטוועגן הרי זה חילל את השם האט ער פארשעמט דעם נאמען פון גאט בגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר דהיינו ער האט געפעם געקויפט און האט ניט באלד באצאהלט והוא שיש לו. און ער האט געלט צו באצאהלין ונמצאו המוכרים תובעין דיא פארקויפערס מאנען זייער געלט והוא מקיפן און ער לאזט זיי וואַרטן, פארשעמט ער דעם נאמען פון גאט או שירבה בשחוק או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ ובניהן אינו בנחת אדער ער עסט און טרינקט ביא אַ עם הארץ אדער ביא דיא קינדער פון דעם עם הארץ או שדבורו עם הבריות אינו בנחת אדער ער רעט ניט מיט מענטשין מיט נוטע רייד נאר מיט כעס און מיט גרויסקייט ואינו מקבלן בסבר פנים יפות און ער נעמט ניט אויף מענטשין מיט אפריילעכן פנים אלא בעל קפסה וכעס נאר ער קרינט שטענדיג מיט מענטשין און איז אבעסן וכיוצא בדברים האלו און נאך אזעלכע זאכין לפי גדלו של חכם צריך

ראשית חכמה יראת ה' דער אנהייב פון חכמה איז מען זאל מורא האבין פאר גאט, איז פריער מורא פאר גאט נאכדעם חכמה עקב ענוה יראת ה' דער סוף פון ענוה איז מען זאל מורא האבין פאר גאט, איז פריער ענוה נאכדעם מורא פאר גאט ענוה לשון כניעה ושפלות ענוה מיינט מען אונטערטעניגקייט און נידעריגקייט שנאבר ואורום עם שטייט אין פסוק ותדבר מרים ואהרן במשה מרים און אהרן האבין גערעט אויף משה והאיש משה ענוי מאד און רעד מענטש משה איז ביי זיך גיוועזן זייער נידעריג ושתק כנוע בלבו און איז ביי זיך גיוועזן אונטער-טעניג אין זיין הארץ כמו לענות מפני אזוי וויא עס שטייט אין פסוק נאט גיזאגט צו פרעה ביז וויא לאנג ווילסטו ניט זיין אונטערטעניג פאר מיר הכנעה הוא הענוה אונטערטעניג זיין דאס הייסט ענוה גבוה בעיניו ער זאל זיין ביי זיך ווייניג ער זאל זיין בעהאלטין מיט זיינע מעשים טובים ואת דכא ושפל רוח און ער זאל זיך בהעפטין מיט דעם מענטש וואס איז ביי זיך צו שטויסין און נידעריג ורוח נשבר ונדכה און דער מענטש וואס זיין גייסט אין אים איז צו ברעכין און צו שטויסין ורך לבב און דער וואס ;האט אנוייבער הארץ ונכה רוח און זיין מוטה אין אים איז צו ברעכין כשלפסרים בגנותו אז מענטשין דערציילין אויף אים שענדליכע זאכין יודה לבורא על אשר נודע לעולם מעט מחרפתו ועט ער לויבין צו נאט אויף דעם וואס עס איז דערוואסט גיוואָרין צו דער וועלט אביסול פון זיין חרפה לייסרו ולהוכיחו כדי שישוב דאס זאל אים שטראפין ער זאל טאהן תשובה ואם מעיב לו הבורא און גאט וועט טאהן מיט אים טובות ישפיל

עָרד און אַש אויך ניט יָכַד נֶאֶמַר וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד דְרִיבְּער זָאגט דער פְּסוּק דער מֶענְטְש מֹשֶׁה איז בֵּייא זיך גיוועזן גאר נידעריג וּבְשִׁלְהֵי פֶּרֶק קַמָּא דע"ז און אין סוף עֶרְשְׁטין פֶּרֶק פון דיא מְסֶכֶתְ ע"ז שְׁטֵייט אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי האט גיזאגט עֲנָוָה גְדוֹלָה מִכּוּלָּם דער מֶענְטְש וואס האט בֵּייא זיך דיא מִדָּה פון עֲנָוָה וער איז בֵּייא זיך נידעריג, דיא מִדָּה איז גְרֶעסער פון אַלע מִדּוֹת דִכְתִיב וואָרום עס שְׁטֵייט אין פְּסוּק דער נָבִיא יְשַׁעְיָה האט גיזאגט רוּחַ ה' אֱלֹהִים עָלַי דיא נְבוּאָה פון גאט האט גערוהט אויף מיר יַעַן מָשַׁח ה' אוֹתִי וויל גאט האט מיך גֶעזאַלְבְּט לְבַשֵּׂר עֲנָוִים איך זאל אָנזאָגין גוטע בְּשׂוֹרוֹת צו די מֶענְטְשין וואס זענען נידעריג בֵּייא זיך לְבַשֵּׂר חֲסִידִים לא נֶאֱמַר עס שְׁטֵייט ניט גאט האט מיך גֶעזאַלְבְּט איך זאל אָנזאָגין גוטע בְּשׂוֹרוֹת צו חֲסִידִים אֶלָּא עֲנָוִים נאר צו דיא מֶענְטְשין וואס זענען נידעריג בֵּייא זיך זאל איך אָנזאָגין דיא גוטע בְּשׂוֹרוֹת הָא לָמַדְתָּ שֶׁעֲנָוָה גְדוֹלָה מִכּוּלָּם פון דאַנען לערנען מִיר אַז עֲנָוָה איז גְרֶעסער פון אַלע מִדּוֹת אָמְרוּ בְּפִסִיקְתָּא מַה שֶׁעָשְׂתָה חָכְמָה עֲטָרָה לְרֹאשָׁהּ מען האט גיזאגט אין דעם סֵפֶר פְּסִיקְתָּא וואס דיא חָכְמָה האט גֶעמאַכְט אַקְרוֹן צו איר קָאפּ עָשְׂתָה עֲנָוָה שׁוּלַיִם לְרַגְלָהּ האט דיא עֲנָוָה גֶעמאַכְט אַפָּאַרעשׁוּעַ צו איר פוס דִכְתִיב וואָרום עס שְׁטֵייט אין פְּסוּק

מורא פאר גאט נאכדעם חכמה עקב ענוה יראת ה' דער סוף פון ענוה איז מען זאל מורא האבין פאר גאט, איז פריער מורא פאר גאט נאכדעם חכמה עקב ענוה לשון כניעה ושפלות ענוה מיינט מען אונטערטעניגקייט און נידעריגקייט שנאבר ואורום עס שטייט אין פסוק ותדבר מרים ואהרן במשה מרים און אהרן האבין גערעט אויף משה והאיש משה ענוי מאד און רעד מענטש משה איז ביי זיך גיוועזן זייער נידעריג ושתק כנוע בלבו און איז ביי זיך גיוועזן אונטער-טעניג אין זיין הארץ כמו לענות מפני אזוי וויא עס שטייט אין פסוק נאט גיזאגט צו פרעה ביז וויא לאנג ווילסטו ניט זיין אונטערטעניג פאר מיר הכנעה הוא הענוה אונטערטעניג זיין דאס הייסט ענוה גבוה בעיניו ער זאל זיין ביי זיך ווייניג ער זאל זיין בעהאלטין מיט זיינע מעשים טובים ואת דכא ושפל רוח און ער זאל זיך בהעפטין מיט דעם מענטש וואס איז ביי זיך צו שטויסין און נידעריג ורוח נשבר ונדכה און דער מענטש וואס זיין גייסט אין אים איז צו ברעכין און צו שטויסין ורך לבב און דער וואס האט אנוייבער הארץ ונכה רוח און זיין מוטה אין אים איז צו ברעכין כשלפסרים בגנותו אז מענטשין דערציילין אויף אים שענדליכע זאכין יודה לבורא על אשר נודע לעולם מעט מחרפתו ועט ער לויבין צו נאט אויף דעם וואס עס איז דערוואסט גיוואָרין צו דער וועלט אביסול פון זיין חרפה לייסרו ולהוכיחו כדי שישוב דאס זאל אים שטראפין ער זאל טאהן תשובה ואם מעיב לו הבורא און גאט וועט טאהן מיט אים טובות ישפיל

בעיניו מירמתו שלא תהיה לנקמה ממנו ומכשול ולא יהיה עסיר ישלם מוכח סטרא ממנו כי אינו יודע מתי יכל המתון ולא יתבלה :

שירקדק על עצמו ויעשה לפנים משורת הדין

בְּעֵינָיו, זָאל עֶר בֵּייא זִיךְ נָאךְ גִידְעַרִינְגֶער וְוערין מִירְאָתוֹ שֶׁלֹּא תִהְיֶה לִנְקָמָה מִמֶּנּוּ וּמִכְשׁוֹל עֶר זָאל מוֹרָא הָאבֶּן מֶאסֶער זְענֶען דִיא טוֹבוֹת אוֹיף אַנְקְמָה אוּנ אַשְׁמְרוּיכְלוּנְג, מֶען זָאל אִים בַּאצָאהְלִין פַאר זַיינֶע מִצְוֹת אוּיף דִיא וֶועלְט עֶר זָאל גִישְׁמְרָאפְט וְוערין אוֹיף זַיינֶע עֲבֵירוֹת אוֹיף יְעֶנֶע וֶועלְט וְאִם יִהְיֶה עָשִׁיר יְשַׁלֵּם חוֹבַת הַבּוֹרֵא מִמֶּנּוּ אוּנ אוֹיב עֶר וֶועט זַיין רַייךְ זָאל עֶר בַּאצָאהְלִין מִיט זַיין רַייכְקַייט דִיא מִצְוֹת אוּנ מַעֲשִׂים טוֹבִים וואס עֶר אִיז שׁוֹלְדִיג צוּ טָאהְן פוּן נָאמְט וֶועגֶן כִּי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָתַי יִכְלֶה הַסְּמוּן וָוארוּם עֶר וַויים דָאךְ גִיט וָוען זַיין גֶעלְט וֶועט פַארְלֶענְדְט וועדין וְלֹא יִתְבַּלֶּה אוּנ עֶר זָאל גִיט זַיין גָרוֹם בֵּיי זִיךְ מִיט זַיין רַייכְקַייט

חיי שרה ליל ו תורה

אונקלוס

כ"ו פסוקי שטו"ת נגד מילוי ב"ן וד' ה' ו' ה' ותעשה סמנו ציורוף והיה בניקור ששי

ז יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מֹולַדְתִּי וַאֲשֶׁר

ז יְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָא דִי דַבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאַרְעָא יַלִּדוּתִי וְדִי מַלִּיל

רש"ם

(ז) ה' אלהי השמים. שהביאני כאן ויתן לזרעי זאת הארץ ידעתי שאינו רוצה שירחק זרעי מכאן שא"כ

שפתי חכמים

ב כלומר שלמעלה נאמר ואלהי הארץ: ג (נח"י) ברוא"ם והרמב"ן הפירוש. וזכר פסוק הזה שסרב לארץ מולדתו הייט לזר כסדים ומולדתו הייט כמי מקפחתו מיד מרן ס"ם (וזהו מבית אבי):

רש"י

(ז) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ ולמעלה אמר ב ואשכיעך וגו'. אמר לו עכשיו הזה אלהי השמים ואלהי הארץ שהרגלתיו בפי הכריות אבל כשלקחני מבית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו בני עולם מכירים בו ומתו ולא היה רגיל באמרן: מבית אבי. מחרן: ומארץ. מולדתי. מאור ג כסדים: ואשר דבר לי. לגרני כמו אשר דבר עלי. וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מפורשים בלשון על. ותרגום שלהם (רצונו שדרך התרגום להתחלף למ"ד במקום בעבור וק"ל) עלי עלוהי עליהון שאין טפל אצל דבור ל' לי ולו ולהם אלא אלי אליהם

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ז) אלהי השמים וגו'. ולא אלהי הארץ כי באותה שעה לא נודע אלוהותו לבריות. וטעמם מה ליבא מלכות בברכה ראשונה) של שמונה עשרה דלא שייך למיר אלהי אברהם כי בפרק שהתחיל להיות אלהי אברהם עדיין לא היה על כל השולם:

פירוש לתורת אלהים

(ז) יְיָ דֶער גָאט פוּן דֶעם הִימֶל אֲשֶׁר לָקְחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וואס הָאט מִיךְ גֶעפִירְט פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹיז אוּנ פוּן דֶעם לַאנְד פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה, וְרַשִׁ"י פָּרֶענְט פַאר וואס הָאט עֶר גִיט גִיזָאגְט וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ) אוּנ פְרֵיעֶר הָאט עֶר גִיזָאגְט וְאַשְׁבִּיעֲךָ בְּיְיָ אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹהֵי הָאָרֶץ) דֶער הִירוּץ אִיז אַבְרָהָם הָאט צוּ אִים גִיזָאגְט אַצוּנְד אִיז עֶר דֶער גָאט פוּן הִימֶל אוּנ פוּן דֶער עֶרְד וואס הָאט מִיךְ גֶעפִירְט פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹיז אוּנ פוּן דֶעם לַאנְד פוּן מַיין מִשְׁפָּחָה. וָוארוּם אִיךְ הָאב אִים בֶּעוואסְט נָעמְאכְט אוּיף דֶער עֶרְד אוּיךְ וָוען עֶר הָאט מִיךְ גֶעפִירְט פוּן מַיין פָאטֶערְס הוֹיז אִיז עֶר נָאר גִיוֶען דֶער גָאט פוּן הִימֶל אָבֶּער דִיא מֶענְטשֶׁן פוּן דֶער עֶרְד הָאבֶּן גִיט גִיוואסְט אַז עֶס אִיז דָא אַנְאמְט וואס אוּנ וואס עֶר הָאט גִירֶעט פוּן מַיינֶעט וֶועגֶן וואס אִיז גִיבָּארֶן גִיוָארֶן, לָבָן אוּנ בְּתוּאֵל הָאבֶּן גִיזָאגְט צוּ אַלִיעֶזֶר אוּיסֶער די שְׁמוּב שְׁטֶיט דֶער מַלְאָךְ אוּנ וואס אוּיף אִים עֶר זָאל גַיין צוּרִיק צוּ אַבְרָהָם'ן, הָאט אַלִיעֶזֶר גִיזָאגְט צוּ לָבָן אוּנ בְּתוּאֵל אִיר זָאלְט מִיךְ גִיט שְׁפַּעטִיגֶען וָוארוּם גָאט הָאט בֶּעגְלִיקְט מַיין וֶועג, דֶער מַלְאָךְ שְׁטֶיט אוּיסֶער די שְׁמוּב אוּנ וָוארְט אוּיף מִיר, זִי הָאבֶּן גִיגֶעבֶּן

דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר
לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא
יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה
לִבְנִי מִשָּׁם: ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה
הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ
מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא
תָשֵׁב שָׁמָּה: ט וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־
יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע
לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה: שלישי י וַיִּקַּח
הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו

לי ודי קיים לי למימר
לברך אתן ית ארעא הדא
הוא ישלח מלאכיה
קדמך ותסב אתתא
לברי מתמן: ח ואם לא
תיבי אתתא למיתי
בתרך ותהי זכאה
ממומתי דא לחוד ית
ברי לא תתיב לתמן:
ט ושוי עבדא ית ידיה
תחות ירכא דאברהם
רבוניה וקיים ליה על
פתגמא הדין: י ודבר
עבדא עשרא גמלין

תולדות אהרן
יומא לא. קידושין סא

בעל הטורים

(ט) ישלח מלאכו. סמיוחד לו כדכתיב כי ילך מלאכי לפניך אבל לא אותו שכתוב בו מלאך ושלחתי לפניך מלאך. ג"פ כתיב מלאכו ופי' שניקם על כ' מ' כסליכם ואחד כחורם:

רש"י

ותרגום שלחם עמי עמיה ממהון אבל אמירה מסל ל' לי ולו ולהם: ואשר נשבע לי. כין הכתרים: (ח) ונקית משבועתי וגו'. וקח לו אשה מבנות ד' ענר אשכול וממרא (קידושין סא): רק את בני וגו'. רק מיעוט הוא כי אינו חוזר אבל יעקב כן בני טעו לחזור: (י) מגמלי אדוניו. (כ"ר) נכרין היו מסתר גמלים שהיו יוצאין זומין ה מפני הגזל שלא

שפתי חכמים

מה לו לחקב"ה להביאני כאן לפיכך יודע אני שישלח מלאכו להצליח דרכך לקיים לי הבטחתו: (ט) על הדבר הזה. על התנאי שפירש לו אברהם:

ד מדכתיב אשר אנכי יושב בקרבו א"כ משמע דמסכנעני היושב בקרבו זה שלא ליקח דסיינו מכנות ענר אשכול וממרא דהיו כעלי בריתו וא"כ ממילא נמי הא דכתיב הכא ונקית משבועתי אם לא תלכה ללכת וגו' קאי נמי על ענר אשכול וממרא: ה מדכתיב ויפתח הגמלים משמע דעד עכשיו היו זמומין וק"ל. ואע"ג דאין הקב"ה מכיא חקלה ע"י כסמתן של צדיקים כדאיתא כחולין דף

רש"י

(ח) ונקית משבועתי. אם לא תלכה אחרי אברהם ולא תביא אשה לבני אינו חייב לקיים שבועתי: (ט) ויבא העבד. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (י) ויקח. אליעזר: ויקח. ויקח לו אשה לבני: (יא) ויברך. ויברך לבני: (יב) ויאמר. אליעזר: ויאמר. ויאמר לאברהם: (יג) הנה. אני: (יד) אשר. אשר: (טו) ויהי. אליעזר: ויהי. ויהי לבני: (טז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (יז) ויקרא. אליעזר: ויקרא. ויקרא לאברהם: (יח) ויאמר. אליעזר: ויאמר. ויאמר לאברהם: (יט) ויאמר. אליעזר: ויאמר. ויאמר לאברהם: (כ) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (כט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (ל) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (לט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מ) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (מט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נ) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (נט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (ס) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (סט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (ע) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (עט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פ) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (פט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צ) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (צט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (ק) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קה) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קז) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קח) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קט) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קי) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קיא) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קיב) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קיג) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קיד) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קטו) ויבא. אליעזר: ויבא. ויבא לבית אדוניו: (קטז

וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם
וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר׃
יא וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־
בְּאֵר הַמַּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת
הַשֹּׁאֲבֹת׃ יב וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֶה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם
וַעֲשֵׂה־חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם׃
יג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמַּיִם וּבְנוֹת
אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם׃

מְנַמְּלֵי דְּרִבּוֹנֵיהּ וַאֲזַל
וְכָל שְׁפַר רִבּוֹנֵיהּ בִּידֵיהּ
וְקָם וַאֲזַל לַאֲרַם דִּי עַל
פְּרָת לְקִרְתָּא דְנָחוֹר׃
יא וְאַשְׁרֵי גַּמְלַיָּא מִבָּרָא
לְקִרְתָּא עַם בֵּירָא דְמַיָּא
לְעִידַן רַמְשָׁא לְעִידַן
דְּנַפְקָן מַלְיָתָא׃ יב וַאֲמַר
יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי
אַבְרָהָם זַמִּין כְּעַן קָדָמַי
יוֹמָא דֵין וְעֲבַד טִיבוּ עִם
רִבּוֹנִי אַבְרָהָם׃ יג הָא
אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְמַיָּא
וּבְנָת אֱנָשֵׁי קִרְתָּא נַפְּקָן

רש״כ

(י) וכל טוב אדוניו. האנשים הזשובים של בית אברהם הוא שנא׳ למנין והאנשים אשר עמו: (יא) ויברך הגמלים. שני ברכים יש לגמל זה על גב זה וצריך להבריכו

בעל הטורים

(י) וכל טוב. כ׳ כמס׳ ככל ולידך וכל טוב דמשק אליעזר לקח גם מטוב דמשק: (יב) עם אדוני אברהם. ס״ת מים נומר כמכר יוקח גם מעט מים ממנו על המים וכמתוכף בלית על המים״ ס״ם דמים מאמר בזכות דמו שנמסף כמחי מעקידם מנני:

שפתי חכמים

ו׳ יל דתפס״ב זמם אותם מלא יאכלו אפי׳ מלידי רבות ברבים ובות הפקר כי מסתמא הבעלים מחיילמין מהם אך אליעזר עבד אברהם מרוב חסידותו ספיק בו לא רלה ליסבות מכל אחרים אפי׳ מן המותר. והרא״ם חי׳ מאין סומכין על הנס מ״נ ביבא ביבא ביבי פחקא מפלגו בין מדות אחרים שאני: ו׳ דהפסוק דקאמר ולך וכל עוב אדוניו בידו מממע דרבותא קאמ׳ אע״פ שמולך מדיין הוא כל טוב אדוניו בידו ולא הוא אפי׳ ברשותו מה בא

לקוטים על התורה

(יב) וַיֹּאמַר ה׳ אֱלֹהֵי אֲדוֹנִי אַבְרָהָם וגו׳. אֱלִיעֶזֶר הָאמ
גִיעֶקֶן אַז צו אים איז גִיטָאהֶן גִיוָארין אַגַם.
הַיינְט איז עֶר אַרוים גֶעגאנגֶען פון אַבְרָהַמ׳ען אוג הַיינְט
איז עֶר גֶעקוּמֶען אין הָרָן, דְרִיבֶּער הָאט עֶר גִיזָאגְט איך
וֵיים אַז דֶער גַם איז גִיטָאהֶן גִיוָארין גִיט אין מיין זְכוּת,
נָאר אין דֶעם זְכוּת פון מיין הָאר אַבְרָהָם, אוג וֵייל דִי
הָאמְט שוין אוים דֶעם גֶאנְצִין שִׁידוּך מיט גִסים, אוג מאך
מִרְעפִין פאר מיר דֶעם זוּג פון יִצְחָק, איך זָאל אים גִיט
דאנְקִין זוּכֶען נָאר עֶס זָאל קוּמֶען צו מיר, אוג וֵייל דִי
גאנְצֶע שְׁמוּעס פון אַבְרָהָם בֶּעשְׁטֵיהט אויף חֶסֶד, דְרִיבֶּער
וֶועל איך מאכין אַסִיפָּן מיט חֶסֶד, אוג דֶער מרדש זָאגְט
אַז אַמְלָאכְ הָאט גֶעגֵיהט רַבְקָה׳ן אוג הָאט איר גִיט גִילָאזְט
רוּהֶן נָאר זִיא זָאל גִיין שֶׁעפִין וואסֶער פון דֶעם קְנוּאל
וָאט אויסֶער די שְׁטָאט אוג עֶס הָאט איר גֶעצוּגִין אַז
אֱלִיעֶזֶר (בבמ״ח):

הַיינְט וַעֲשֶׂה אוג טוּא חֶסֶד מיט מיין הָאר אַבְרָהָם: (יג) הִנֵּה נון איך שטייא ביי דֶעם קְנוּאל וואסֶר

פרקי דרבי אליעזר

לאנד פְּלִשְׁתִּים אוג זָאט וואנְדֶרִין גֶעגוּמֶען אַוויִיב אוג נָאך
די חַתוּנָה הָאט עֶר גֶעמאכְט שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אַחֲרֵי
אין גְלַייך צו אַסְלָך, אַזוי וויא אַסְלָך טָאר גִיט גִיין אַלֵּין
אין גָאס. אַחֲרֵי טָאר אויך גִיט גִיין אַלֵּין אין גָאס, אַזוי

(חק לישראל יי״ם) (ח״א)

וְיָי אַסְלָך גִיט גֶעקְלַיידְט מיט שִׁיינֶע קְלַיידֶר, אַחֲרֵי
דאנְך אויך גִיין גֶעקְלַיידְט מיט שִׁיינֶע קְלַיידֶר די נאכְט
שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אַזוי וְיָי אַסְלָך אַלֶּע לַיידִין אים, אַזוי
אַחֲרֵי לַיידִין טָאן אויך די אַלֶּע שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, אַזוי

יד וְהָיָה הַנַּעַר אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם־גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֻכַּחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־אֲדֹנִי: טו וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יָלְדָה לְבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ: טז וְהַנַּעַר* טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד

*הנערה קרי *והנערה קרי

אונקלוס

לְמִמְלֵי מַיָא: יד וּתְהֵי עוּלֵימְתָּא דִי אֵמַר לַהּ אַרְכִּינִי כְּעַן קוּלְתִיךְ וְאִשְׁתֵּי וְתֵימַר אִשְׁתְּ וְאַף לְגַמְלָךְ אַשְׁקֵי יָתָהּ זַמְנְתָּא לְעַבְדָּךְ לְיִצְחָק וּבָהּ אִידַע אֲרֵי עֲבַדְתְּ טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי: טו וַהֲוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצֵי לְמַלָּלָא וְהָא רִבְקָה נְפָקַת דִּי אִתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִנְתֵּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם וְקוּלְתָהּ עַל כַּתְפָּהּ: טז וְעוּלֵימְתָּא שַׁפִּירַת חֵזוּ

ת"א יהיה הנערה. תפנים ד: וכדה על ע"ז כנ: והנערה. יגמות פח:

בעל הטורים

(יד) וכה. נ' במס' הכלה ותיבה וכה יחסו עניי עמי. וכה אכן יקרה. פי' וכה אדע כי עשית חסד אם תהיה לדקת גומלת מסדיה וכה אכן יקרה שנתן לה כלי כסף וזהב ואכן יקרה כן איתא בב"ר רב סונא בשם רבי יוסי אכן יקרה היתה משקלה

רש"י

(יד) אותה הובחת. ראויה היא לו שתהא גומ"ח וכדאי ליכנס בביתו של אברהם ולשון הוכחת בירורת אפרובים"ש בלעז (דוא האוז בעשעדען): ובה אדע. ל' ז תחבה הודע לי כה: כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו

רשב"ם

פעמים קודם שישתה מפני גובהו והוא שאמרו חכמים בשחיטת חולין ובנגרו בגמל ניכר: (יד) אותה הוכחת. בלומר אותה שהוכחת ליצחק היא תאמר לי בן ולא

שפתי חכמים

נמה לא הודיענו הקרא בפרשה שלפני זה שכל טוב אדוני ברשותו א"ו שער מתנה נתן ליצחק. והרא"ם כ' דאע"ג אין היה בידו דודאי לא נתן כל ממונו ברשות אליעזר ואין להקשות ופא כתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק דמשמע דעל הפתח לא נתן לו שער מתנה ליצחק דבכר פירש"י בשם רבי נחמיה ברכת דייתיקי שא"ל הקב"ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורים ביד ואברהם מסרם ליצחק ועי"ל שהנכסים אשר קנה לאחר שנתן המתנה ליצחק באותן עשר שנים לאחר מיתת שרה אותן נכסים נתן לו קודם מותו וק"ל: ז לא שע"י הסי' ידע זה אלא הוא התחלת דבור שהתחנן לה' שיודיע לו בם לי עשה חסד.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יד) ובה ארע. פירש"י שהוא לשון תחנה וגו'. ותימ' להר' משה דאמרינו בעלמא שלשה שאלו שלא כהונן חשיב אליעזר עבד אברהם ולפירש"י לא שאל שלא כהונן:

פירוש לתורת אלהים

יבנה אונ די טעכטער פון די שטאט לייט גייען אַרויס שעפען וואסער: (יד) וְהָיָה אונ עס וועט זיין דאס מיידעל וואס איך וועל צו איר זאגין הַטִּי נָא כַּדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה בייג איין דיין קרוג אונ איך וועל טרינקען וְאָמְרָה אונ זיא וועט זאגען טרינק אונ דיינע קעמלען וועל איך אויך אן טרינקען אֹתָהּ זיא האסטו באוועזט צו דיין קנעכט צו יִצְחָק, נרש"י שרייבט ער האט גיזאגט ווייל זיא טוהט חֶסֶד איז זיא וועט זיא זאל אריין גיין אין הויז פון אַבְרָהָם) וּבָהּ אדע אונ איך בעט דיך דארך איר זאל איך וויסען כִּי עָשִׂיתָ אז דו האסט גיטאהן חֶסֶד מיט מיין מישפחה אונ וועט זיין וועט זיין וועט אים וועל איך וויסען אז דו האסט געטאהן חֶסֶד מיט מיין האר: (טו) וַיְהִי אונ עס איז גיווען הוא ער האט נאך גוט פאר לעבט צו ריידען וְהִנֵּה רִבְקָה יוצאת איז ארויס גינאנגען אֲשֶׁר וואס זיא איז גיבאארין צו בְּתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה דער זוהן פון מלכה אֵשֶׁת נָחוֹר אָחִי אַבְרָהָם דאס ווייב פון נחור דער ברודער פון אברהם וְכַדָּהּ על שִׁכְמָהּ אונ איר קרוג אויף איר אקסיל: (טז) וְהַנַּעֲרָה אונ דאס מיידעל איז ווייער אשיין גישטאלט בְּתוּלָה זיא איז אבתולה וְאִישׁ לא

פרקי דרבי אליעזר

ווי דער פנים פון מלך שיינט ווי די זונן, דער פנים פון אתתן שיינט אויך ווי די זונן, ווי עס שטייט אין פסוק והוא יצא כחתן מחופתו. די זונן שיינט ווי אתתן דאס נייט ארויס פון זיין חופה:

בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה
וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל: יז וַיָּרָץ הָעֶבֶד
לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא
מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ: יח וַתֹּאמֶר שְׁתֵה
אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ
וַתַּשְׁקֵהוּ: יט וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר
גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם־כִּלּוּ
לִשְׁתֹּת: כ וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־

לְהֵדָא בְּתוּלְתָּא וּגְבַר לָא יְדָעָהּ וּנְחָתַת לְעַיְנָא וּמְלַת קוּלְתָהּ וּסְלִיקַת: יז וּרְהַט עַבְדָּא לְקַדְמוּתָהּ וַאֲמַר אַטְעִימְנִי כְּעַן זְעִיר מַיָא מִקּוּלְתִיךְ: יח וַאֲמָרַת אִשְׁתֵּה רִבּוֹנִי וְאוֹחְיַאַת וַאֲחִיתַת קוּלְתָהּ עַל יְדָהּ וְאַשְׁקִיתֵיהּ: יט וְשֵׁיצִיאַת לְאַשְׁקוּיוּתֵיהּ וַאֲמָרַת אַף לִגְמַלָּךְ אַמְלֵי עַד דִּיסַפְּקוּן לְמִשְׁתֵּי: כ וְאוֹחְיַאַת וּנְפָצַת קוּלְתָהּ לְבֵית

תְּ"א הגמיאיני. שכם עז

רשב"ם

אשה אחרת שלא הוכחת: (טז) ואיש לא ידעה. אפילו מעשה חידודין. כי צנועה היתה: (יט) גם לגבליך אשאב. הבין שזימן לו הקב"ה מה שביקש: (כ) ותער. כמו ותערה כמו ותכל ותכלה מגזרת וקיר ערה מגן: השוקת. מלשון וישק צאן לבן. שם דבר

בעל הטורים

בקע: (טז) לא ידעה. כ' במס' סכה ותיכך והמלך לא ידעה מה להלן לא ידעה כן כדרכה כן שלא כדרכה לף סכה גמי: (יט) ותכל. כ' במס' סכה ותיכך ותכל דוד וגו' לשאת אל

שפתי חכמים

ומהרש"ל פי' דאל"ל פ"ל ניחוש ממש: ח דק"ל למה נאמר לקראתה כיון שבכר מלאה סכר ועלתה מן הבאר הל"ל וירץ אחריה שכרי גם העבד היה עומד על הבאר אלא כדכתיב סגם אנכי נגד על עין החיים אלא לקראתה ה"פ מרן העבד אחריה בשביל שהמים עד לקראתה. כן מצאתי בשם מהר"ר אברהם מפרצג. ומהרש"ל פי' וז"ל ונראה שכך הוא שפשט שלא היה עומד אצל המעיין ממש אלא רחוק ממנו ודש"י דייק מדכתיב וירץ העבד וגו' עבד דכתב קרא ל"ל דהא כל הענין משתמי ממנו וכמ"ש לקמן והחיים משמאה וגו' ויאמר בת מי את אלא בשטור פסים עבד אברהם וידע שאברהם סורגל באלו כסים כלעיל בני שבע בבשות באלה היה רן לקראתה ואמר ראויה היא לבית אברהם שכרי המים שלים לקראתה כמו לאברהם עכ"ל: ט ולא

מבמה המערה מכלי אל כלי וכמקרא יש לו דומה. (תהלים קמח) אל תער נפשי. (ישעיה נג) אשר הערה למות

לקוטים על התורה

(יט) וַתְּכַל לְהַשְׁקוֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב וגו'.

דער אור החיים פרעגט וַתְּכַל לְהַשְׁקוֹתוֹ

איז דערשייפש, זיא [הבקה] האט אויפגיהערט אים אן־צו־טרינקען, נקען מען מיינען אז אין מיטען טרינקען האט זיא צו געגאנען פון אים דאס וואסער) עס דארף דאך שטיין וַתְּכַל לְשֵׁתוֹת, אליעזר האט אויפגיהערט צו טרינקען, ווייל ער האט שוין נים מער גיוואלט טרינקען, נאר דער דין איז פריער דארף מען געבין עסין די בהמה נאכדעם עסט דער מענטש, אבער אז דער מענטש איז אין אסכנה פון הונגער דארף מען פריער געבין עסין דעם מענטש אביסול ער זא" שוין נים זיין אין סכנה נאכדעם וועט מען געבין עסין די בהמה פריער, רבקה האט אויך אזוי גימאכן, ווען אליעזר האט ביי איר גיבעטין אביסול וואסער צום טרינקען האט זיא געטראכט טאמער איז אליעזר אין סכנה פון דארשט דריבער האט זיא אים פריער גיגעבין צו טרינקען, אז זיא האט גיזעהן ער האט שוין אזוי פיל געטרונקען אז ער איז שוין נים אין סכנה, האט זיא צו געגעבן פון אים דאס וואסער, אונד האט גיזאגט איצט ווען איך גיין שעפין וואסער פאר דיינע קעמלין:

כלו לשתות ביז זייא ווערלין פאר לענדען צו טרינקען: (כ) וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל הַשֹּׁקֶת אונד זיא

הַשֹּׁקֶת וַתָּרֶץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו׃ כא וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא׃ כב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב

שְׁקִיָא וְרַחֲמַת עוֹד לְבֵירָא לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל גַּמְלוֹהִי׃ כא וְגַבְרָא שָׁהֵי בָּהּ מִסְתַּכֵּיל שָׁתִיק לְמִידַע הַאַצְלַח יְיָ אוֹרְחֵיהּ אִם לָא׃ כב וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ גַּמְלַיָא לְמִשְׁתֵּי וּנְסֵיב גַּבְרָא קְדָשָׁא דְּדַהֲבָא תְּקָלָא מִתְקָלֵיהּ וּתְרֵין שִׁירִין עַל יְדָהָא מַתְקַל עֲשַׂר סַלְעִין דְּדַהֲבָא מַתְקַלְהוֹן׃

בעל הטורים

אבשלום כי נחם על אמנון כי מת. ותכל דוד לצאת למה ותכל להשקותו כי שתה כוס תנחומין על אמנון: (כב) בקע. כ׳ במס׳ סכה ותיכך בקע לגלגלת שרמז לה זכות השקלים:

רש״ם

כמו בושת כלשון גם בוש לא יבושו: (כא) והאיש משתאה. מלשון תשאה שממה והתי״ו כמו תי״ו בישתבח מן שבח. וישתמר חוקות עמרי. מלשון שמר כלומר משתומם ומחשב על שאמרה לו זאת הנערה. והמפרש לשון שתייה אי אפשר מפני שהאל״ה שכו לא תהיה בלשון שתייה. ועוד שלא אמרה לו רבקה להשקות את גמליו עד לאחר שתייתו ואז התחיל להיות מחשב ותוהא: (כב) ויקח האיש נזם זהב. יש לומר שאחר ששאל לה בת מי את נתן לה כמו שכתוב בפנינו בסיפור דבריו אלא שלא להפסיק סדר דבריו ותשובת דבריה לכן הקדים מעשה לנתינתה

רש״י

נפשו: השקת. אבן חגולה שמותיס בה הגמלים: (כא) משתאה. לשון שתיה כמו שתו ערים. תשתה שממה (ישעיה ו): משתאה. משתומם ומתבהל על שראה דברו קרוב להצליח אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תתמה בתי״ו של משתאה שאין לך תיבה שתחלת יסודה ת״ן ומדברת בלשון מתפעל שאין תי״ו מפרידה בין שתי אותיותיה של עיקר היסוד כגון משתאה שאה משתולל (ישעיה נט) מגזרת שולל וישתומם (שם טז) מגזרת שממה. (מיכה ו) וישתמר חקות עמרי מגזרת ושמר אף כאן משתאה מגזרת תשאה וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם נבהל ונאלם ובעל מחשבות כמו (איוב יח) על יומי נשמו אחרונים (ירמיה ב) שומו שמים (דניאל ד) אשתומם כשעה אחת כך תפרש לשון שתייה באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהייה וגבראן שהי שהיא ועומד במקום אחד לראות ההצלים ה׳ דרכו ואין לתרגם שתי שהרי אינו לשון שתיה י שאין אל״ף נופלת בלשון שתיה: משתאה לה. משתומם עליה כמו (לעיל כ) אמרי לי אחי הוא. וכמו (לקמן כו) ויתמהו אנשי המקום לאשתו: (כב) בקע. רמז לשקלי ישראל ב בקע לגלגלת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מלומדות: עשרה זהב

שפתי חכמים

מלשון כליה כי תרגום כלה גמירא: י ר״ל למה לי האל״ף בשלמא לפי התרגום שפי׳ לשון שהייה השורש הוא שהי אלו שהם ותכא האל״ף תחת הי״ד למ״ד הפעל אלו הוא תחת ה״א למ״ד הפעל אבל אם הוא לשון שתייה שהשורש שלו הוא שתה הא כל ג׳ אותיות שרשיות הן מפורשות במלת משתאה ודו״ק: כ דאל״כ בקע משקלו ל״ל הרי לא היה משקלו מופלג וכן עשרה זהב משקלם ושני צמידים דלשון מה שדלשון משום דקשה להם שני

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כב) ויקח האיש נזם זהב. החכם ר׳ משה דורש מקרא זה לפי פשוטו ויקח האיש נזם והב ושני צמידים בידו לתת עליה אם תהיה הגונה ויאמר לה כה מי את האיש נזם והב ויתן על ידה: וכשהגידה לו משפחתה אז נתנם לה והכתוב קצר דבריו כמו שמצינו בכמה מקומות. וכן מוכיח בספור דבריו רכתיב ואשאל ואחר ואשים. ונם כאן לא כתוב ויקח

פירוש לתורת אלהים

האט גיאייקט אונ זיא האט אוים גילייזיגט איר קרוג צו דער טריגק קאריטע ותרץ אונ זיא איז נאך גילאפין צום ברונגען אן צו שעפין ותשאב לכל גמליו אונ זיא האט אן גישעפט צו אלע זייגע קעמלין: (כא) והאיש משתאה לה אונ דער מאן אליינער האט זיך געוואנדערט אויף איר ווייל ער האט גיזעהן אז עס איז נאהינט זייגע רייד זאלין בגליקט ווערין נאר ער האט ניט גיוואסט אויב זיא איז פון משפחת אברהם אויב ניט משרישׁ ער נאר שטיל שווייגען צו וויסען אויב נאט האט בגליקט זיין וועג וואס ער איז גינאנגין

(חק לישראל ע״ט) (ח״א)

אונ אויב ניט: (כב) ויהי אונ עס נאר וויא די קעמלען האבין פאר לעגט צו טרינקען ויקח אונ דער מענטש האט גענומען אגילדענעם נאז באנד בקע משקלו זיין וואג איז גיוועזן אהאלבין שקל פאר אצייכין אז דיא ישראל וועלין געבין איטליכער אהאלבער שקל אז מען וועט זייא צייילען ישני אונ צוויי ארום בענדלעך אויף דיא הענט פאר אצייכין אז דיא ישראל וועלין מקבל זיין צוויי באהעפטע לוחות עשרת הדברות וואס שטייט אויף דיא אויף דיא עשרה הדברות וואס שטייט אויף דיא

מִשְׁקָלָם׃ כג וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אַתְּ הַגִּידִי
נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ
לָלִין׃ כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל
אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃
כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא
רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוּן׃ כו וַיִּקֹּד
הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה׃ רביעי כז וַיֹּאמֶר
בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם
אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם
אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית

אונקלוס

כג וַאֲמַר בַּת מַן אַתְּ חַוִּי
כְּעַן לִי הַאִית בֵּית אָבִיךְ
אֲתַר כְּשַׁר לָנָא לְמִבְת׃
כד וַאֲמָרַת לֵיהּ בַּת
בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּא
דִּילִידַת לְנָחוֹר׃ כה וַאֲמָרַת
לֵיהּ אַף תִּבְנָא אַף כֻּסְתָּא
סַגִּי עִמָּנָא אַף אֲתַר כְּשַׁר
לְמִבְת׃ כו וּכְרַע גַּבְרָא
וּסְגִיד קֳדָם יְיָ׃ כז וַאֲמַר
בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי
אַבְרָהָם דִּי לָא מְנַע
טִיבוּתֵיהּ וְקוּשְׁטֵיהּ מִן
רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תַּקְנָא
דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית אֲחוּהִי

רשב"ם

שנתן לה: בקע. חצי שקל כמו נטה ידך על הים ובקעהו: (כג) מקום לנו ללין. מקום לנו בביתך ולמה אנו צריכין. ללין. לבית ליגה שם דבר הוא. כמו כי יהיה ריב בין אנשים. מן ויורב בלבן. בין דין לדין. שם דבר מן וילן שם בלילה הוא. אבל היא שאמרה גם מקום ללון. פירושה ללון גופני כמו לקום לשוב מצריכה ואלו אי אמרה גם מקום לכם כמו שאמרו הם מקום לנו היה לה לומר ללין כמו שאמרו הם שהיה משמע גם מקום לכם ולמה לבית ליגה. אבל ללון אין צריך פי' שהרי משמע ללון בו בני אדם והו עיקר פשוטו למדקדק לשון הקרש: (כה) גם תבן. שלא שאלת גם מקום ללון ששאלת דרך המקרא לכפול כמו

רש"י

משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן: (כג) ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה ל לפי שהיה כטוח בזכותו של אברהם שהגליח הקב"ה דרכו: לילין. ליכה מ אחת. לין שם דבר ג והיא אמרה לגון כמה ליות (אתה יכול ללון אצלינו): (כד) בת בתואל. הביאתו על ראשון וראשון ועל אחרון אחרון: (כה) מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא כגון (י"ח בגון עלה) תבן ושעורי": (כז) בדרך. דרך המזומן

שפתי חכמים

ל"ל הא מיעוט למידים שנים: ל רש"ם ואע"פ שבסיפור הענין לגבן כתב שאל תחלה ואחר כך נתן כבר פי' רש"י שם שלא יתפמו אותו בדברין וכו' ולכא למימר שסיפורו לגבן היה עיקר והכא אין מוקדם ומאוחר בתורה דבחד ענין מאי דמוקדם מוקדם וכו' אבל קשה לדבריו דהא לעיל ר"פ וירא פרש"י גבי ויאמר אדני וגו' דאין מוקדם ומאוחר אבי' בחד ענין וכאן שפרש"י גבי לא ידון ריחי בחלם ע"ש: מ דאל"כ למה לא אמר בפנים לגן לא ידון ריחי בחלם ע"ש: ב שם דבר על משקל שיר ציר ולגון מקור מן בפנים לגון: ג שם דבר על משקל שיר ציר ולגון מקור

דרך היתר כאותו דרך שהייתי לריך. וכן כל בי"ת ולמ"ד וה"ה המשמשים בראש התיבה ונקודים בפת"ח מדבריה

פירוש לתורת אלהים

לוחות: (כג) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶיזָאגְט וֶועמִים מָאכְטֶער בֵּיזְטוּ. ורש"י שְׁרֵיבְט עֶר הָאט אִיר פְּרִיעֶר גֶיגֶעבֶּין דִיא מַתָּנוֹת אוּנ דֶער נָאךְ הָאט עֶר זִיא גֶיפְרָעגְט וֶועֶר זִיא אִיז וַוייל עֶר אִיז בְּטוּחַ גֶיוֶועזֶן אִין דֶעם זְכוּת פּוּן אַבְרָהָם אַז נָאט ב"ה הָאט בַּאגְלֵיקְט זַיין וֶועג: תַּגִּידִי נָא לִי אִיז אוּיב עָם אִיז פַּאר הַאנְדֶין אִין דַיין פָּאטֶערְס הוּיז אַיין אָרְט פַּאר אוּנְז צוּ נֶעכְטִיגֶן אַנַאכְט: (כד) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גֶיזָאגְט צוּ אִים אִיךְ בִּין דִי טָאכְטֶער פּוּן בְּתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה דֶער זוֹהֶן פּוּן מִלְכָּה וָואס זִיא הָאט גֶיבָּארֶין צוּ נָחוֹר. ורש"י שְׁרֵיבְט אוּיךְ דֶעם וָואס עֶר הָאט זִיא צוּם עֶרְשְׁטֶין גֶיפְרָעגְט הָאט זִיא צוּם עֶרְשְׁטֶין גֶיעֶנְפֶערְט אוּנ אוּיף דֶעם וָואס עֶר הָאט זִיא נָאכְדֶעם גֶיפְרָעגְט הָאט זִיא נָאכְדֶעם גֶיעֶנְפֶערְט: (כה) וַתֹּאמֶר אוּנ זִיא הָאט גֶיזָאגְט צוּ אִים עָם אִיז אוּיךְ דָא שְׁטְרוֹי אוּנ אוּיךְ פִּיל פַּאשָׁע מִיט אוּנְז גַּם מָקוֹם לָלוּן אוּנ עָם אִיז אוּיךְ דָא אַיין אָרְט צוּ נֶעכְטִיגֶן פִּיל נֶעכְט: (כו) וַיִּקֹּד אוּנ דֶער מַאן הָאט גֶיקְנִיט אוּנ הָאט זִיךְ גֶיבִּיקְט צוּ נָאט: (כז) וַיֹּאמֶר אוּנ עֶר הָאט גֶיזָאגְט גֶילוֹיבְט אִיז דֶער נָאט פּוּן מֵיין הֶאר אַבְרָהָם אֲשֶׁר וָואס עֶר הָאט גִיט פַּאר לָאזְט זַיין חֶסֶד אוּנ זַיין אֱמֶת פּוּן מֵיין הֶאר אָנֹכִי אִיךְ בַּדֶּרֶךְ בִּין גוּטֶען וֶועג נָחַנִי הָאט מִיךְ גָאט גֶיפִירְט אִין הוּיז פּוּן דִיא פְרֵייגְד פּוּן מֵיין

משלי חכמים

(כג) אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי ה' למשל איינער האט געדונגען אפיר ביי אפיקמאן ער זאל קום אים פארין אין וועג ביז

(חק לישראל ע"ט) (ח"א)

דְּרִבּוֹנִי: כח וּרְהַטַת עוּלֵימְתָּא וְחַוְיַאת לְבֵית אִמָּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין: כט וּלְרִבְקָה אָחָא וּשְׁמֵיהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוַת גַּבְרָא לְבָרָא לְוַת עֵינָא: ל וַהֲוָה כַּד חֲזָא יַת קָדְשָׁא וְיַת שַׁיְרְיָא עַל יְדֵי אֲחָתֵיהּ וְכַד שְׁמַע יַת פִּתְגָּמֵי רִבְקָה אֲחָתֵיהּ לְמֵימַר כְּדֵין מַלֵּיל עִמִּי גַּבְרָא וְאָתָא לְוַת גַּבְרָא וְהָא קָאִים עִלַּוֵי גַּמְלַיָּא עַל עֵינָא: לא וַאֲמַר עוּל

אֲחִי אָדֹנִי: כח וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֵּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן: ל וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל־הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן: לא וַיֹּאמֶר

בעל הטורים

*הנערה קרי

(כט) ולרבקה כ׳ במס׳ חד ר״פ ולרבקה לא וחד ס״פ ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה שכהו עיניו מעשן ע״ז של עשו אבל לרבקה לא הזיק לפי שהיא לאתה כן בכית אביה שהיה אומר לע״ז ועי״כ הקדים הכתוב עשו יצחק לומר שגם היו מורת רוח לרבקה כמו ליצחק

רש״י

בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר ויכיר באיזו הוא מדבר: (כח) לבית אמה. דרך הנשים היתה להיות להן בית ליושב בו למלאכתן ואין הבת מ מגדת אלא לאמה: (כט) וירץ. למה רץ ועל מה רץ ע ויהי כראות את הנזם אמר עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון: (ל) על הגמלים. לשמרן פ כמו (לעיל יח) ויבא ולא להפסיק כמ״ש ויהי כראות וגו׳ ל״פ וירץ למה רץ ור״ל יש כאן כ׳ סבות על הריצה דהיינו כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ וז״ש ועל מה רץ ויהי כראות לוירץ וגו׳ לפרש ויהי הריצה כראות הנזם וגו׳ אמר עשיר וכו׳ ולא היתה מחמת שמיעת דברי רבקה לאחזונו לזכות שעשה לכבוד אליעזר או מחמת סבה אחרת ולא מחמת ממון משא״כ אם היה נכתב ויהי כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ קודם לוירץ וגו׳ לא היינו יודעים על איזה סבה רץ או אם על שניהם ודו״ק ובזה מדוקדק פרש״י שהזכיר דבריו לשון הפ׳ למה וירץ וכו׳ ויהי כראות את הנזם אמר עשיר וכו׳ שניכרין בזה דברי אמת שבוודאי לתקן לשון הפסוק שיהיה לו סדר ותיכוד נכון ומתקנו מהוספתו באמצע איזה תיבות כדרכו כרוב המקומות לנקי בדברי רש״י דאלו היה כוונתו להקשות ולתרץ בהבנת המפרשים היל״ל למה רץ וכו׳ אמר עשיר וכו׳ ומ״ש ויהי כראות את הנזם אמר עשיר וגו׳ אין לו שחר ובכנה כלל: פ דאם לא ק

שפתי חכמים

הכולל ליות רבות ולינה אחת וכו׳: ם ומא דכתיב גבי רחל ותגד לאביה משום שמתה אמה. בב״ר: ע (ממ״ש) אין כוונת רש״י להקשות למה רץ וכו׳ ולתרץ הקושיא כמ״ש אמר עשיר וכו׳ רק רוצה ליישב ולתקן ל׳ הפסוק שהוא מסורס ומהופך דהל״ל תחלה ויהי כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ ואח״כ ויהי כסדר ראה ושמע מאחותו ואח״כ רץ גם לא יתכן לומר רץ מתחלה ואח״כ ראה הנזם ושמע מרבקה ואח״כ ויבא אל האיש וגו׳ וגדולה מזו שאמר ויהי כראות כאמצע הענין דה״ל להסמיך וירץ לכך נכתב הפסוק כסדר זה ליתן בעצמו טעם למה וירץ כלל ותו דהל״ל ויהי כראות לוירץ וגו׳ לפרש ויהי הריצה כראות הנזם וגו׳ אמר עשיר וכו׳ ולא היתה מחמת שמיעת דברי רבקה לאחזונו לזכות שעשה לכבוד אליעזר או מחמת סבה אחרת ולא מחמת ממון משא״כ אם היה נכתב ויהי כראות וגו׳ וכשמעו וגו׳ קודם לוירץ וגו׳ לא היינו יודעים על איזה סבה רץ או אם על שניהם ודו״ק ובזה מדוקדק פרש״י שהזכיר דבריו לשון הפ׳ למה וירץ וכו׳ ויהי כראות את הנזם אמר עשיר וכו׳ ומ״ש ויהי כראות את הנזם אמר עשיר וגו׳ אין לו אחר וסבנה כלל: פ דאם לא ק

פירוש לתורת אלהים

האר: (כח) וַתָּרָץ אונ דאס מיידיל איז גילאפין אונ האט גיזאגט אין הויז פון איר מוטער בַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה אזוי וויא דיא דאזיגע רייד: (כט) וּלְרִבְקָה אונ צו רבקה איז גיווען אברודער אונ זיין נאמען וואר לָבָן וַיָּרָץ אונ לבן איז גילאפין צו דעם מענטש אויף דער גאס צו דעם קנואל ברונען, ורש״י פרעגט נאך וואס איז ער גילאפין דער הירוץ איז וויא דער פסוק זאגט וייטער] : (ל) וַיְהִי אונ עס איז גיווען אז ער האט גיזעהן דעם נאז באנד מיט דיא ארום בענדלעך אויף דיא הענט פון זיין שוועסטער האט ער גיזאגט דער מענטש איז איין עושר האט ער ביא אים גיוואלט אוים נארין זיין געלט וכשמעו אונ אז ער האט גיהערט דיא רייד פון רבקה אחתו צו זאגין כה דבר אזוי האט דער מענטש צו מיר גירעט ויבא אונ ער איז גיקומען צו דעם מענטש אונ ער איז גישטאנין ביא דיא קעמלין ביא דעם קנואל : (לא) ויאמר אונ ער האט גיזאגט קום דיא גיבענטשטער

משלי חכמים

אויף דיא פיר צום פארין, זעהט ער ווי דער פורמאן הייסט זיינעם אקנעכט אעבו״ם ער זאל זיך זעצין נעבין די פערד אונ פארין מיט דעם סוחר, דער סוחר זאגט צום פורמאן איך ווייס גוט די וועג צו די שטאט אונ איך בין אין די שטאט־קיין מאהל גיווען, אונ איך קען גים ביידין דיא שפראכע וואס דער עבו״ם דעדט, ווער ווייס וא הין דער עבו״ם ווענט מיך אנועק פירען, נאגט דער פורמאן צום סוחר דו האסט מיט דעם עבו״ם נאר גים וואס צו ביידין, דער עבו״ם ווייס די וועג צו די שטאט

בּוֹא בְרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד
בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם
לַגְּמַלִּים: לב וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה
וַיִּפַּתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא
לַגְּמַלִּים וּמַיִם לְרַחֵץ רַגְלָיו
וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ:

בְּרִיכָא דְיָיָ לְמָא אַתְּ קָאֵים
בְּבָרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי בֵּיתָא
וַאֲתַר כְּשַׁר לְגַמְלַיָּא:
לב וְעָאל גַּבְרָא לְבֵיתָא
וּשְׁרָא גַּמְלַיָּא וְיַהַב
תִּבְנָא וְכִיסְתָּא לְגַמְלַיָּא
וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי
וְרַגְלֵי גֻּבְרַיָּא דִי עִמֵּיהּ:

יום ו כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצנו תשלום כל הסדרה ותרגום והשמרה:

לג וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא
אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר
דַּבֵּר: לד וַיֹּאמַר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי:

לג וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי לְמֵיכַל
וַאֲמַר לָא אֵיכוּל עַד דִּי
אֲמַלֵּיל פִּתְגָמַי וַאֲמַר
מַלֵּיל: לד וַאֲמַר עַבְדָּא

ת״א ויאמר עבד . כ״ק כ״

רשב״ם יוושם קרי

גם לי גם לך: (לב) ויפתח. כמו אל יתהלל חוגר כמפתח. הרחיב חבישתם: (לג) עד אם דברתי דברי. אחרי שראה שהסכים הקב״ה על ידו לא היה לו

בעל הטורים

שנתן לאתותו פיכח מקום לגמלים: (לב) ויפתח. כ׳ הכא ואיתך ויפתח על הלוחות ידותיה בכוין הכית מה סתם לשון ליול לף הכא היו הגמלים של אברהם מלוירין ומסומנים ובכריס ובכל שהיו שלו שהגמלים לא היו רועים בשדות אחרים: (לג) וייסם. כתיב מלמד שנתנו לו סם במות בקערה ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש: וייסם. כ׳ דסמיכי הכא ואיתך וייסם בתרגן רמז ברלו

רש״י

תלי עומד רוכב מבמ״ל: צ דאל״ב פניתי הבית מיותר דמה לי בזה שמעיקרא לא היה פנוי בית מקום לכון ולגמלים דו: שמתם תת פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים (ב״ר): (לג) עד אם דברתי. הרי אם משמש כלשון אשר

שפתי חכמים

והוא עומד עליהם. לשמשם: (לא) פניתי הבית. מעבודת צ אלילים (ב״ר): (לב) ויפתח. התיר זמם שלהם שהיה

נסיעת אליעזר לחרן

(לא) ויאמר בוא ברוך ה׳ וגו׳. ואנכי פניתי הבית וגו׳. הנה חיבת ואנכי יחוד הוא. ויוכן זה כי הנה דרך הסוחרים אשר נוסה לנין בבית בעה״ב כמילך לדרכו אחי יתן דבר מה למשרת של הבעה״ב כי לא יצלח שולחי זה ברח בשבילו לפעות לו מקום וכיולא והנה לכן היה לר עין וידע שבודאי כמילך אליעזר לדרכו יתן איזה דבר מתנה למשרת שלהם בדרך העולם ואמנם הוא פינו רבה ואינו רוצה שיהנה שום אדם מאליעזר אלא הוא והכל רוצה ליקח לעצמו ע״כ חיכף ומיד קודם שבכנס אליעזר לביתו עשה לו הקדמה שלא יתחבר שמשרת ערת בשבילך אלא כל בעורת הי׳ עלי שאפי׳ פינוי הבית בידי עשיתי וזהו ואנכי פניתי

פירוש לתורת אלהים

פון גאט למה פאר וואס שטייסטו אויף דער
פרייער גאס ואנכי פניתי אונ איך האב אוים גרויסט
די שטוב פון דער עבודת כוכבים אונ איין ארט
צו דיא קעמלין: (לב) ויבא האיש הביתה ויפתח אונ
דער מאן איז גיקומען אין הויז אריין אונ האט
גיעפינט דיא מייליער פון דיא קעמלין ווארום
זייא זענען גיווען פאר שלאסין כדי זייא זאלין
זיך נים פאסין אין פרעמדע פעלדער ביזו אונ ער

האט גיגעבין שטרוי אונ פאשע צו דיא קעמלי׳
ומים אונ וואסער צו וואשען זיינע פיס אונ דיא
פיס פון די מענטשין וואס זענען גיווען מיט אים
(לג) וישם אונ עס איז וואריין גיטאהן פאר אים צ
עסין ויאמר אונ ער האט גיזאגט איך וועל נינ
עסין ביז וואגען איך וועל אוים ריידין מיינע ריין
ויאמר אונ ער האט גיזאגט ריידט: (לד) ויאמר אונ
ער האט גיזאגט איך בין אבקעכט פון אברהם

משלי חכמים

ואם דו דארפסט אהין פארין אונ ער וועט זיך נים שטעלין אין
דעם גאנצין ווענ נאר אז ער וועט קומען צו די שטאט ואם דו
דארפסט דארט זיין וועט ער זיך שטעלין מיט די פערד, וועסטו
וויסען אז דאס איז די שטאט אונ דו וועסט אריין זיין אין שטאט

(חק לישראל ע״מ) (ח״א)

לה וַיֹּאמַר בָּרוּךְ יְיָ מָרֵי דְּאַבְרָהָם אֲנָא: לה וַיְיָ בָּרִיךְ יַת רִבּוֹנִי לְחָדָא יְרָבָא וְיַהֲבִ לֵיהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְגַמְלִין וְחַמְרִין: לו וְיָלִידַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בָּתַר דְּסִיבַת וְיַהֲבִ לֵיהּ יַת כָּל דִּי לֵיהּ: לז וְקַיֵּים עָלַי רִבּוֹנִי לְמֵימַר לָא תִּסַּב אִתְּתָא לְבְרִי מִבְּנָת

לה וַיְהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים: לו וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵּן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: לז וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לְבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי

בעל הטורים

להמיתו וליתנו כאיון והוא הרגים ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי כי עבד אברהם אנכי ונהנתי בביתי שלא לאכול עד שאדבר דברי ברכת נטילת ידים ברכת המוציא וזה תשב כי יגלל שכום של ברכה לעוכה מלעלף ולא לרעה וכן היה לו שכא המלאך

רש"י

וכלשון כי ק כמו (לקמן מט) עד כי יבא שילה וז"ש חז"ל כי משמש בד' לשונות והאחד אי והוא אם: (לו) ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הרשה להם: (לז) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך תחילה אל בית אבי ולא תאבה ר ללכת אחריך:

אבי מפני שמלת לא אין לה קצר עם מלת אל והכ' ולא תאבה האמם וכו' אבל אם תפסר משבועתי כין תאבה כין לא תאבה והוסיף מלת תחלה מפני שבועת אם תקח מבנות הכנעני ואח"כ תלך אלא תאבה אתה פטור ג"כ ואינו כן שאין לו סיתר כלל אם לא שילך תחלה ולא תאבה ומאחר ילקחת אמם לבני הוא תחלת

רשב"ם

להמעסק באכילה ושתיה תחילה: (לה) ברך את אדוני. לכן הקדים למעלה ברך את אברהם בכל ויגדל וכל אנשי המלכות היו חפצים להזדווג עמו אך אינו חפץ: (לו) ויתן לו את כל אשר לו. לא יחלקו

שפתי חכמים

ק דק"ל דאם משמע דספק לו אם דיבר והא דיבר ומתרץ אם משמע כל' אשר וכל' כי כמו עד כי יבא שילה דפירוש משמע כל' אשר דכיון דאם כמו כי הא כי אינו משמש אלא בד' לשונות והם אלא דיומא אי דהא אכל לא אם וא"כ מכ"ל דאם משמש כל' אשר ומתרץ וכו' א"כ ש"מ דכי משמש בלשון אם אף כאן אם כמו כי דאיינו אשר: ר תקן כזה ג' ענינים אחד שהדביק מלת אלך אל מלת לא כאלו כתיב אם לא אלך אל בית אבי מיד תחלה אל בית אבי ולא תאבה אמר: ב משמע שאם תקח מבנות הכנעני ואח"כ אלך אל בית אבי ולא תאבה אתה פטור ג"כ ואינו כן שאין לו סיתר כלל אם לא שילך תחלה ולא תאבה ומאחר ילקחת אמם לבני הוא תחלת

נסיעת אליעזר לחרן

בשעה שנלקחה שרה לבית פרעה וראה פרעה כל מה שנעשה לו בשבילה. אמר לבתו הגר הלא עוד לך יותר להיות שפחה לשרה מלהיות גבורה בביתי וכמו כן דרשו חז"ל על תמנע שהיתה פלגש לאליפז בן עשו. שהיא היתה בת מלכים. שאמרה מוטב לי להיות פ"גש לזרעו של אברהם ולא גברת באומה אחרת. ומצאה שהם באים מעצמם ומקנים גופם לעבדים ולשפחות לזרעו של אברהם אע"פ וכ"ש לאברהם עצמו עה"ש:

(לה) וה' ברך את אדני מאד ויגדל וגו'. הנה יש אדם עני בלא מעות ובלא עשירות אבל הוא חכם ופקח ומחמת חכמתו ודעתו הרחבה מינוהו ראשי העיר לנשיא עליהם וממילא נתעשר. ומצאה הגדולה שהגדילוהו ראשי העיר עליהם היא גרמה לו את כל העושר. שאחר שנתגדל ממילא נעשה עשיר. ויש שהעניין הוא להפך שמתחלה הי' להאיש הזה עשירות גדולה ומחמת עשרו קבלוהו ראשי העיר לנשיא עליהם משום דהשררה והנשיאות רגילה להיות לבעל עושר ונכסים. ומצאה שהעשירות גרמה לו הגדולה. וידוע הי' לכל שאברהם הי' נשיא באדון בעצם וכמ"ש כי את נשיא אלהים אתה בתוכנו וכמ"ש חז"ל על פסוק עמק שוה הוא עמק המלך שהישוו כל המלכים ביניהם להמליך את אברהם עליהם. וכח אליעזר להפליג עוד שכח אברהם שאל תחשבו שהעושר באה לו מהגדולה שלו. דאחר שמינוהו נשיא ושר ממילא כח לו העושר הזה מהמתנות רבות שנתנו לו [כדרך שנאמר בשאול (ש"א י) ויבזוהו ולא הביאו לו מנחה. זה עשו

פירוש לתורת אלהים

(לה) ייי ברך אונ גאט האט זייער גיבענטשט מיין האר ווגדל אונ ער איז וואדין גרויס וייתן לו אונ ער האט צו אים גיגעבין שאף אונ ריגדער אונ זילבער אונ גאלד אונ קנעכט אונ דיגמט מיידין אונ קעמלין אונ איזלין: (לו) ותלד שרה האט אונ מיין האדם ווייב שרה האט גיבארין אזוהן צו מיין האר נאך איר עלטער וייתן אונ ער האט אים גיגעבין אלדינג וואס איז צו אים כלומר ער האט זייא געווייזין אשטר מתנה: (לז) וישבעני אונ מיין האר האט מיך באשוארין ער האט צו מיר גיזאגט לא תקח דו זאלסט ניט נעמען אוזייב צו מיין זוהן פון דיא טעכטער פון כנעני וואס איך זיץ אין

משלי חכמיב

נעוואסט וא די שטאט אברם נהרים איז, נאר ווי ער איז ארויס געגאנגען פון די שטאט וואס אברהם האט געוואהנט האבין די קעמלען אנגעהויבין צו גיין אונ קיין האט גיזעהן ווי די וועג לויפט-אונטער זייא אונ זייא האבין זיך ניט גישטעלט ביז זייא נעגען געקומען צו דעם ברונען, ווי זיי האבין זיך גישטעלט ביי

אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ׃ לח אִם־לֹא
אֶל־בֵּית־אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי׃ לט וָאֹמַר אֶל־
אֲדֹנִי אֻלַּי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃
מ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי
לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ
דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי׃ מא אָז תִּנָּקֶה

אונקלוס

כְּנַעֲנָאָה דִּי אֲנָא יָתִיב בְּאַרְעֵיהּ׃ לח אֶלָּהֵין לְבֵית אַבָּא תֵּיזִיל וּלְזַרְעִיתִי וְתִסַּב אִתְּתָא לְבְרִי׃ לט וַאֲמָרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים לָא תֵיתֵי אִתְּתָא בַּתְרָי׃ מ וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פָלַחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאָכֵיהּ עִמָּךְ וַיְצַלַּח אוֹרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לְבְרִי מִזַּרְעִיתִי וּמִבֵּית אַבָּא׃ מא בְּכֵן

תולדות אהרן

יעקב . קידושין פט׃

בעל הטורים

והחזיר סס סמות לדר כתוחל וחכל ומת . וי״מ סנתמו לו דכר לימור ואמר לא אוכל עד סס דכרתי לכרי עבד מברהם מכני לחליעזר ש והיה מחזר למצוח שלה שיאמר לו מברהם

רש״י

(לח) אלי לא תלך האשה. אלי כתיב בת היתה לו כתיב אח״כ הכי מידרש שפיר הכי . מסרש״י . ומי״ל כמה״ל לא תחכה ליל עמו אם יכול להסיב ליאמר אמה אבל כאן אם לא תחכה ליל ס׳ אחר אליעזר מעכשיו אני ברוך ושמת יקח יצחק לכן כיון ברוך ס׳ אחר אליעזר מידן כי מעולם לא עלאה על לבו שיתחתן בבנות כנען לא היה ברוך ומהרס״ל מידן כי מעולם לא עלאה מלא ישא אמה מלא מכני מספחתו שיענשוהו שיתן לסם ממון הרבה מס״ה פ״ל אלי מעיקרא כיון שסגיד לסם שסגיטו מברהם מלא ישא אמה מלא

נסיעת אליעזר לחרן

הכני בליעל . אבל מסתמא כל העם הביאו לו מנחה כמ״ם חז״ל גדלהו מעל אחיו) תדעו כי לא כן הוא אלא אדם אדרבה לסיפך מסעוסר שלו גרם לו הגדולה . וח״ם וה׳ ברך את אדני תחלה מעמסה עשיר גדול . ותח״כ וגדל . מסעוסר גרם לו שנתגדל ונעשה עשיר וסר בארץ . כאופן שכל מסרו הוא מה׳ ית׳ ולא ממתנות אנשי ארץ כנען כי לא נקח מידם מלומה . ואף כעל מעדה ובדה אחת קונה כולם בכסף מלא אף שרלו ליתנם לו חנם אין כסף :

אליעזר וכתב עליו עבד עולם וכשנמל חסד עם יצחק הוציאו לחירות עולם ונתן לו הקב״ה שכרו בעולם הזה והעמידו מלך

פירוש להורת אלהים

זיין לאנד׃ (לח) אם לא גאר דו זאלסט גיין צו מיין פאטערס הויז אונ צו מיין משפחה ולקחת אונ דו זאלסט געמען אנוייב צו מיין זוהן׃ (לט) ואמר אל אדני אונ איך האב גיזאגט צו מיין האר אלי טאכטער וועט דיא אשה נים גיין נאך מיר . ורש״י דרייבט דא שטייט אלי אן אנאו מאכט דאס אלי אין מיטש צו מיר כלומר אליעזר האט גיהאט אטאכטער האט ער אלץ נאך גיקלערט ער זאל געבין אן צו הערין אז יצחק זאל געמען זיין טאכטער האט אברהם צו אים גיזאגט מיין זוהן איז גיבענמשט הייסט ער ברוך אונ דו ביזט אקנעכט ביזטו געפלוכט הייסטו ארור אונ איין ארור קען זיך נים באהעפטין צו אברוך׃ (מ) ויאמר אלי אונ ער האט גיזאגט צו מיר יי נאט וואס איך האב מיך פאר אים באשעפטיגט ישלח ער וועט שיקען זיין מלאך מיט דיר אונ ער וועט באגליקע דיין וועג ולקחת אונ דו וועסט געמען אנוייב צ מיין זוהן פון מיין משפחה אונ פון מיי פאטערס הויז׃ (מא) אז תנקה דענמסמאל אז ד וועסט מיך פאלגין וועסטו זיין ריין פון מיי

אונקלוס

כנענאה די אנא יתיב בארעיה׃ לח אלהין לבית אבא תיזיל ולזרעיתי ותסב אתתא לברי׃ לט ואמרית לרבוני מאים לא תיתי אתתא בתרי׃ מ ואמר לי יי די פלחית קדמוהי ישלח מלאכיה עמך ויצלח אורחך ותסב אתתא לברי מזרעיתי ומבית אבא׃ מא בכן

רשבים

אחיו עמו׃ (מ) ישלח מלאכו. יודע אני שיתנו לך׃ ולזיי לוכל דכר לזיסור׃ (מא) לו תנקה מחלתי . ולברכסס אמר משבועתי שהוא סחמיר עליסס לומר שסביעו כחלה שסיא חמורס

שפתי חכמים

דיבור כאלו אמר אכל תקח אשה לבני ממשפחתי המזכרים למעלה׃ ש״ת ולמה לא כתיב אולי דאשיל חסר מתחלה כשאמר העבד לאברהם אולי לא תאבה כדי למדרש וי״ל משום דלעיל כתיב אח״כ ששבע אשיב וגו׃ לא משמע שהיה מחזר עילה אלא שאל אותו אם לא תאבה ליל עמו אם יכול להסיב ליאמר אמה אבל כאן אם לא תאבה כדי אמר אליעזר מעכשיו אני ברוך ושמת יקח יצחק לכן כיון ברוך ס׳ אמר אליעזר מידן כי מעולם לא עלאה על לבו שיתחתן בבנות כנען לא היה ברוך ומהרס״ל מידן כי מעולם לא עלאה מלא ישא אמה מלא מתיראן כיון שסגיד לסם שסגיטו מברהם מלא ישא אמה מלא מכני מספחתו שיענשוהו שיתן לסם ממון הרבה מס״ה פ״ל אלי

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לח) אלי לא תאבה האשה. פירש״י ז״ל שלכך כתיב אלי חסר וא״ל למדרש א״כ שהיתה בת לאליעזר וכו׳. ותימה שגם ר׳ שלמה פי׳ על קרא דונקית משבועתי זאת ותקח אשה לבני מבנות ענר אשכול וממרא הם הם כנעניים היו. וי״ל שבו נתקיימה בבר הקללה שהרי הוא עבד אבל הם לא היו עבדים . ועוד י״ל דדילא ביה מילתא מפי למשיא לבנו בת עבדו . ועוד אמרינן בב״ר אליעזר בנו של הם היה. ובפרקי ר׳ אליעזר אומר אליעזר עבד אברהם הוא שנ מלך הבשן והכי איתמר התם זקן ביתו של אברהם אביהו היה

פירוש לתורה אלהים

(מ) אלי לא תלך האשה אחרי . למשל אנביר האט אטאהל נעשיקט אשרכן ער זאל זוכען אשירוך פאר זיין זוהן, דער שרכן איז נעקומען אין אוייסע שטאט אונ איז אין גרין גענאנגען צו גביהים אונ האט זיי ברצילם אין מיין

(חק לישראל ע״מ) (ח״א)

שטאט וואו איך וואהן איז דא אנרויסער גביר אונ ער הא א איינצינען זוהן מיט אלע מעלות אונ דער פאטער נים אזוי זיין נאנצין פארמעגין דעם זוהן, ונער עס זיל קען זיך משו זיין מיט דעם זוהן, אונ טאטער ווען איר נים ווילין זיך משו

מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי
וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי׃
מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעַיִן וָאֹמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא
מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ
עָלָיהָ׃ מג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין
הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב

תְּהֵא זַכָּאי מִמּוּמָתִי אֲרֵי
תֵּהָךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא
יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכָּאי
מִמּוּמָתִי׃ מב וַאֲתֵיתִי יוֹמָא
דֵּין לְעֵינָא וַאֲמָרִית יְיָ
אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם
אִם אִית כְּעַן רַעֲוָא קֳדָמָךְ
לְאַצְלָחָא אָרְחִי דִּי אֲנָא
אָזֵיל עֲלָהּ׃ מג הָא אֲנָא
קָאֵם עַל עֵינָא דְּמַיָּא
וּתְהֵי עוּלֶמְתָּא דְּתִפּוֹק

ת"א ותהא היום . סנהדרין נה :

בעל הטורים

יותר כדי שיתרלו : כי תבא אל משפחתי .. ולא אל כית אבי לומר שאם לא ימלא מכית אב יקח מכית אם :

רש"י

לפנות אליו להשיאו כתו אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור ת ואין ארור מדבק בברוך : (מב) ואבא היום . היום ילאתי והיום באתי מכאן שקפלה לו הארץ. אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בניו שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה והרינה גופי דעת זקנים מבעלי התוספות

זהוא עוג מלך הבשן . וקשה שהרי עוג רשע היה ומשה הרגו ואליעזר היה צדיק . וגם במס' סופרים חשיב ליה מתשעה שנכנסו בגן עדן מחיים ועל דבר זה נכנס כי כשהכיא רבקה ולז: מצא לה יצחק בתולים כמו שאפי' בע"ה היה שושרו שבא עליה ואמר לו כן תחיה ותכנס בגן עדן כמו שאתה נקי ממנה ונתקיים לו אותה ברבה תכנס חי בגן עדן , וצ"ל ששני עוג מלך הבשן היו אחד רשע שהרגו משה אחר שהיה עבד ומלך וכשמלך נקרא שמו עוג כי כל מלכי הבשן נקראים עוג כמו שמצינו בכל מלכי מצרים שנקראים פרעה :

פירוש לתורת אלהים

שְׁבוּעָה כִּי תָבוֹא אַז דוּ וְוֶעסְט קוּמֶען צוּ מַיין מִשְׁפָּחָה וְאִם אוֹנ אוֹיב זַייא וְוֶעלִין דִיר נִיט גֶעבֶּין וְהָיִיתָ נָקִי וְוֶעסְטוּ זַיין רֵיין פּוּן מַיין שְׁבוּעָה׃ (מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אוֹנ אִיךְ בִּין הֵיינְט גִיקוּמֶען צוּם קְנוּאַל בְּרוּנֶען, ורש"י שְׁרַייבְט עֶר הָאט גִיזָאנְט הֵיינְט בִּין אִיךְ אַרוֹיס גִינַאנְגֶען פּוּן דֶער הֵיים אוֹנ הֵיינְט בִּין אִיךְ גִיקוּמֶען אַהֶער פּוּן דֶעם אִיז גִידְרוּנְגֶען אַז דָאס לַאנְד אִיז אִים אַקְעֶנְין גִישְׁפָּרוּנְגֶען) וָאֹמַר אוֹנ אִיךְ הָאב גִיזָאנְט יְיָ דוּ בִּיזְט דֶער גָאט פּוּן מַיין הֵאר אַבְרָהָם אִם יֶשְׁךָ אוֹיב דוּ וְוִילְסְט בַּאגְלִיקֶען מַיין וְוֶעג וָואס אִיךְ גֵייא אוֹיף אִיר׃ (מג) הִנֵּה אִיךְ וְוֶעל שְׁטֵיין בַּייא דֶעם קְנוּאַל בְּרוּנֶען וואס עֶר וָהָיָה אוֹנ עֶס וְוֶעט זַיין דָאס מֵיידְל

לקוטים על התורה

(מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעַיִן וגו' . די גמרא זָאגְט דָעם טָאג וָואס אֱלִיעֶזֶר אִיז אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פּוּן אַבְרָהָם , אִין דֶעם זֶעלְבִּיגֶען טָאג אִיז עֶר גֶעקוּמֶען אוֹן חָרָן , וַייל די עֶרְד פּוּן חָרָן אִיז אִים גֶעשְׁפָּרוּנְגֶען אַנְטְגֶעגֶין, אִיז דָאךְ אַקְשָׁיָא וַוי אַזוֹי וְוֶעט אֱלִיעֶזֶר קֶענֶען בֶּענַייִין אַז עֶס אִיז אֱמֶת אַז הֵיינְט אִיז עֶר אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פּוּן אַבְרָהָם'ען , דֶער סֵפֶר דברי שאול זָאגְט דִיא וְוֶעג פּוּן אַבְרָהָם בֵּיז חָרָן אִיז דָא גְרוֹיסֶע בֶּערְג אוֹנ אַז מֶען וִוִיל אוֹיסְמַיידִין די בֶּערְג אוֹנ גֵיין מִיט אַגְלַייבִין וֶוֶעג אִיז דֶער וֶוֶעג זֵייעֶר לַייט , אוֹנ דֶער וָואס וִוִיל אֶפְּקִירְצֶען די וֶוֶעג מוּז עֶר גֵיין פּוּן אַיין בַּארְג אוֹיף דֶעם אַנְדֶערִין , אָבֶּער נָאר אַלֵּיין אֵין בְּהֵמוֹת , אוֹנ אַז אֱלִיעֶזֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט צֶעהֶן קַעמֶלְען דָאבִּין זַיי אִיבֶּער די בֶּערְג נִיט גֶעקֶענְט גֵיין, נָאר זַיי הָאבִּין גֶעמוּזְט גֵיין מִיט אַגְלַייבִין וֶוֶעג , אוֹנ וַוייל דֶער גְלַייכֶער וֶוֶעג דָאעֶרְט נַאנְץ לַאנְג , אוֹנ מֶען הָאט גִיזֶעהֶן אַז אֱלִיעֶזֶר מִיט זַייגֶע מֶענְטְשִׁין אוֹנ די קַעמֶלְען זֶענֶען נָאר נִיט אָפְּגֶעמַאטֶערְט הָאט מֶען גִיזֶעהֶן אַז זַיי הָאט גִיזָאנְט אוֹנ הַיינְט אִיז עֶר אַרוֹיס גֶעגַאנְגֶען פּוּן אַבְרָהָם אוֹנ הַיינְט אִיז עֶר גֶעקוּמֶען אִין חָרָן ;

רש"ב"ם

(מב) ואמר ה' אלהי אדוני אברהם וגו' .. כל אריכות דברים להודיעם שמאת הקדוש ברוך הוא יצא הדבר :

שפתי חכמים

רמז להם שכת יש לו עכ"ל : ת ר"ל דאליעזר בא מכנען לכתיב כיה ארור כנען וא"ת והלא ענד מסכול וממרא נמי ארורים היי דהיו אמוריים וי"ל מ"מ כו היתה הקללה מתקיימת ביון דהיה עבד

משלי חכמים

זַיין מִיט אִים וְוֶעל אִיךְ גֵיין אִין אַיין אַנְדֶער שְׁטָאט הָאט קֵיינֶער נִיט גִיזָאלְט דָעם שִׁידוּךְ יְעֶדֶער הָאט גִיזָאנְט אוֹיב עֶס אִיז אֱמֶת וַוי דוּ זָאגְסְט, פַּאר וָואס הָאסְטוּ גֶעדַארְפְט קוּמֶען אַזוֹי וַייט אוּקֶין אִשְׁדוּךְ, קֶענְסְט דָאךְ שֶׁאדֶן אִשְׁדוּךְ פּוּן דַיין שְׁטָאט, גֶעוִיס אִיז דָא אֶפְּעֶלֶער אוֹיךְ אוֹנ די שְׁטָאט מֶענְטְשִׁין וַייסִין פּוּן דֶעם פֶּעלֶער וַוייל כֵּן זִיךְ נִיט כְּשֵׁדֶר זַיין מִיט אִים דְּרִיבֶּעד בִּיזְטוּ נֶעקוּמֶען בֵּיז צוּ אוּנְז טָאמֶער וַוייסִין מִיר נִיט דֶעם פֶּעלֶער וָועלִין מִיר זִיךְ מְשֵׁדֶר זַיין מִיט אִים, אוֹנ די אַלַיין זָאגְסְט דָאךְ וַוי די זָאגְסְט, פַּאר וָואס זָאל בַּיי דִיר זַיין אַמַיינונג אַז מִיר זָאלִין נִיט וָועלִין גֶענוּיס וַייסְטוּ אַז מִיר דַארְפִין נִיט וָועלִין, דָאס עֶלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶען בַּיי אֱלִיעֶזֶר, דֶער מדרש זָאגְט אֱלִיעֶזֶר הָאט

וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־
מַיִם מִכַּדֵּךְ: מד וְאָמְרָה אֵלַי גַּם־
אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב
הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן
אֲדֹנִי: מה אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל־
לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־
שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר
אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא: מו וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד
כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם־
גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים
הִשְׁקָתָה: מז וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר
בַּת־מִי אָתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־בְּתוּאֵל בֶּן־

אונקלוס

לְמִמְלֵי וַאֲמַר לַהּ אַשְׁקִינִי
כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִּיךְ:
מד וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אֶשְׁתֵּ
וְאַף לְגַמְלָךְ אַמְלֵי הִיא
אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר
רִבּוֹנִי: מה אֲנָא עַד לָא
שֵׁיצֵיתִי לְמַלָּלָא עִם לִבִּי
וְהָא רִבְקָה נְפָקַת וְקוּלְתָהּ
עַל כַּתְפָהּ וְנַחֲתַת לְעֵינָא
וּמְלַת וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי
כְּעַן: מו וְאוֹחְיַאת וַאֲחָתַת
קוּלְתָהּ מִנָּהּ וַאֲמָרַת אֶשְׁתֵּ
וְאַף לְגַמְלָךְ אַשְׁקִי
וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא
אַשְׁקִיאַת: מז וּשְׁאֵלִית
יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מַן אַתְּ
וַאֲמָרַת בַּת בְּתוּאֵל בַּר

תי״א וכדס על. עכתיב כוכבים כמו:

רש״י

שפתי חכמים

ומ״כ כיס מרחל ספי מסס וכזה יתורן תמיסת מכרת״ס פ״ם: תורה לא נתנו אלא כרמיזה: (מד) גם אתה. גם לרבות מכשים שעמו: הוכיח. כירר והודיע וכן כל הוכחה שבמקרא ברור דבר: (מה) טרם אכלה. טרם שאני מכלה וכן כל לשון הזה פעמים שהוא מדבר בלשון עבר כמו טרם כליתי ופעמים שמדבר בלשון עתיד במו (איוב ח) כי אמר איוב הרי לשון עבר. ככה יעשה איוב הרי ל׳ עתיד ופי׳ שניהם ל׳ הווה כי אומר היה איוב אולי חטאו בני וגו׳

לקומים על התורה

(מז) וָאֶשְׁאַל אוֹתָהּ וָאֹמַר בַּת מִי אָתְּ וגו׳. אֶלִיעֶזֶר הָט דָּעַר צֵיילֶט ווי אֱמֶת צַיין מִיטֶן איז גֶעזוּן, אַזוֹי ווי אִיךְ הָאב גֶעטְרַאכְטֶט אַז דָּאס מַיידֶל איז ווערט זַיא נָאר זַיין דִי וַייב פוּן יִצְחָק, נָאר אִיךְ הָאב נִיט גֶעוואוּסְט אוֹיב זַיא איז פוּן אַבְרָהָם׳ס מִשְׁפָּחָה, הָאב אִיךְ זַיא גֶיפְרָעגְט וועמֶעס טָאכְטֶער זַיא איז. הָאט זַיא מיר גֶיזָאגְט זַיא איז דִי טָאכְטֶער פוּן בְּתוּאֵל, דְּרֵיבֶּער הָאב אִיךְ גֶעקֶגִיכְט אוּנ גֶעלוֹיבְט גָאט אַז וואס אַבְרָהָם הָאט פַארלאַנגְט הָאב

(מה) אֲנִי אַיידֶער אִיךְ הָאב פַאר לָענְג צוּ רַיידִין צוּ מַיין הַארְץ וְהִנֵּה רִבְקָה אַרוֹיס גֶינַאנְגֶען וְכַדָּהּ אוּנ אִיר קְרוּג וואר אוֹיף אִיר אֶקְסִיל וַתֵּרֶד אוּנ זַיא הָאט גֶינִידֶערְט צוּם קְוֵאל בְּרוּנֶען אוּנ הָאט אֶן גֶישֶׁעפְּט וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא אוּנ אִיךְ הָאב צוּ אִיר גֶיזָאגְט אִיךְ בָּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אֶן טְרִינְקֶען

(מו) וַתְּמַהֵר אוּנ זַיא הָאט גֶיאַיילְט אוּנ הָאט פוּן אִיר אַראָפּ גֶינִידֶערְט אִיר קְרוּג וַתֹּאמֶר אוּנ זַיא הָאט גֶיזָאגְט טְרִינְק אוּנ דַיינֶע קֶעמֶלִין וָאֶשְׁתְּ אוּנ אִיךְ הָאב גֶיטְרִינְקְט אוּנ דִיא קֶעמֶלִין הָאט זַיא אוֹיךְ אֶן גֶיטְרִינְקְט: (מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ אוּנ אִיךְ הָאב גֶיפְרָעגְט וועמֶעס טָאכְטֶער בִּיזְטוּ וַתֹּאמֶר אוּנ זַיא הָאט גֶיזָאגְט אִיךְ בִּין דִי בַּת מִי אָתְּ אוּנ אִיךְ הָאב גֶיזָאגְט וועמֶעס טָאכְטֶער בִּיזְטוּ גֶעטְרַאכְטֶט אוּנ עֶר הָאט גֶיזָאלְט יִצְחָק זָאל זַיא נֶעמֶען פַאר אַזַוייב, דְּרֵיבֶּער הָאט עֶר דֶערְצַיילְט פַאר בְּתוּאֵל אוּנ לָכָן דִי רַייכְקֵייט פוּן אַבְרָהָם׳ן אוּנ אַבְרָהָם גִיט אוֹועק הָאט נַאנְצָע פַארמֵגֶען צוּ זַיין זוּהָן יִצְחָק, פַאמֶער וועלִין זַיי פָרֶעֶנְען, אַז אַבְרָהָם

נָתַן לישראל ע״ט) (ח״א)

אונקלוס

לְמִמְלֵי וַאֲמַר לַהּ אַשְׁקִינִי
כְּעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִּיךְ:
מד וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אֶשְׁתֵּ
וְאַף לְגַמְלָךְ אַמְלֵי הִיא
אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר
רִבּוֹנִי: מה אֲנָא עַד לָא
שֵׁיצֵיתִי לְמַלָּלָא עִם לִבִּי
וְהָא רִבְקָה נְפָקַת וְקוּלְתָהּ
עַל כַּתְפָהּ וְנַחֲתַת לְעֵינָא
וּמְלַת וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי
כְּעַן: מו וְאוֹחְיַאת וַאֲחָתַת
קוּלְתָהּ מִנָּהּ וַאֲמָרַת אֶשְׁתֵּ
וְאַף לְגַמְלָךְ אַשְׁקִי
וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא
אַשְׁקִיאַת: מז וּשְׁאֵלִית
יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מַן אַתְּ
וַאֲמָרַת בַּת בְּתוּאֵל בַּר

תי״א וכדס על. עכתיב כוכבים כמו:

רש״י

פירוש לתורת אלהים

וואס וועט אַרוֹיס גֵיין צוּ שָׁעפְּין וָאֹמַרְתִּי אוּנ אִיךְ וועל צוּ אִיר זָאגֶן אִיךְ בָּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אֶן טְרִינְקֶען אַבִּיסוֹל וואסער פוּן דַיין קְרוּג: (מד) וְאָמְרָה אַלַי אוּנ זַיא וועט זָאגֶן צוּ מִיר גַּם טְרִינְק דוּ אוֹיךְ וְגַם אוּנ צוּ דַיינֶע קֶעמֶלְען וועל אִיךְ אוֹיךְ אֶן שָׁעפְּין הוּא הָאשָׁה זַיא איז דִיא אִשָּׁה וואס נָאט הָאט בַּאשֶׁערְט צוּ רָעם זוהָן פוּן מַיין הֶאר: הָאט בַּאשֶׁערְט צוּ רָעם זוהָן פוּן מַיין הֶאר: וְהִנֵּה איז רִבְקָה אַרוֹיס גֶינַאנְגֶען אוּנ הָאט גֶינִידֶערְט צוּם קְוֵאל בְּרוּנֶען אוּנ הָאט אֶן גֶישֶׁעפְּט אוּנ זַיא הָאט גֶיזָאגְט אִיךְ בָּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אֶן טְרִינְקֶען אוּנ אִיר גֶיזָאגְט אִיךְ הָאב צוּ אִיר אַראָפּ גֶינִידֶערְט אִיר קְרוּג וַתֹּאמֶר אוּנ זַיא הָאט גֶיזָאגְט טְרִינְק אוּנ דַיינֶע קֶעמֶלִין וָאֶשְׁתְּ אוּנ אִיךְ הָאב גֶיטְרִינְקְט אוּנ אוֹיךְ דִיא קֶעמֶלִין הָאט זַיא אוֹיךְ אֶן גֶיטְרִינְקְט: (מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ אוּנ אִיךְ הָאב גֶיפְרָעגְט וועמֶעס טָאכְטֶער בִּיזְטוּ וַתֹּאמֶר אוּנ זַיא הָאט גֶיזָאגְט אִיךְ בִּין דִי

נָחוֹר דִּילִידַת לֵיהּ מִלְכָּה
וְשַׁוִּיתִי קָדָשָׁא עַל אַפָּהּ
וָשֵׁיזִיבָא עַל יְדָהָא :
מח וּכְרָעִית וּסְגָדִית קָדָם
יְיָ וּבָרִיכִית יַת יְיָ אֱלָהֵיהּ
דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דִּי דַבְּרַנִי
בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִסַּב יַת
בַּת אֲחוּהִי דְרִבּוֹנִי
לְבְרֵיהּ : מט וּכְעַן אִם
אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טִיבוּ
וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַוּוּ לִי
וְאִם לָא חַוּוּ לִי וְאִתְפְּנֵי עַל
יְמִינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא :
נ וְאָתֵיב לָבָן וּבְתוּאֵל
וַאֲמָרוּ מִן קָדָם יְיָ נְפַק
פִּתְגָמָא לֵית אֲנַחְנָא יְכִלִין

וישן לבן. מוסד קטן ית :

חיי שרה יום ו תורה

נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ: מח וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ: אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־אֲחִי אֲדֹנִי לְבְנוֹ: מט וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל: נ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל

בעל הטורים

(מז) ואשם הנזם. חסר יו"ד לומר שלא נגע בכספה (ואפילו לא ביו"ד אלכשותיה) מחמת לגישות: (מט) על ימין או על שמאל. (עם התיכות והכולל. כגימ' ישמעאל ועמון ומואב. עם האותיות):

רש"י

(מז) בדרך אמת. שנאמנו דברי הקב"ה לעשות חסד לאברהם ולכם: (מט) על ימין או על שמאל. אל שאר קרובים שיש לאדוני: (נ) לא נוכל

רש"י

והיה עושה כך: (מז) ואשאל ואשם. שהה הסדר שהרי הוא תחלה נתן ואח"כ שאל אלא שלא יתפשוהו כדבריו ויאמרו היאך נתת לה ועדיין איך יודע מי היא:

(מח) וברכתי. מכנות ישמעאל: על שמאל. מכנות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם (כ"ר): (נ) ויען לבן ובתואל. רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו: לא נוכל

פירוש לתורת אלהים

מאכטער פון בתואל דער זוהן פון נחור אשר ילדה לו מלכה האט ער זיא גיפרעגט פון וועגין וואס האט ער פאר זייא אנדערשט גיזאגט בדי זייא זאלין גיט זאגין וויא האסטו איר גיגעבין די מהנות אז דו האסט נאך גיט געוויסט ווער זיא איז: (מח) ואקוד ואשתחוה ליי אוג איך האב גיבוקט צו גאט ואברך אוג איך האב גילויבט דעם גאט פון מיין האר אברהם אשר הנחני בדרך אמת וואס ער האט מיך גיפירט אין רעכטין וועג לקחת צו נעמען איין טאכטער פון מיין האדם פרייגד צו זיין זוהן: (מט) ועתה אוג אצונד אויב איר וועט טוהען חסד ואמת מיט מיין האר הגידו לי זאגט מיר ואם לא הגידו לי אוג אויב גיט זאגט מיר ואפנה על ימין אוג איך וועל מיך קערין אויף דער רעכטער זייט אוג וועל נעמען פון דיא טעכטער פון ישמעאל או על שמאל אדער אויף דער לינקע זייט אוג וועל נעמען פון די טעכטער פון לוט וואס איז גיזעסין אין דער לינקע זייט פון אברהם: (נ) ויען לבן ובתואל אוג לבן אוג בתואל האבין גיענטפערט. ורש"י שרייבט לבן איז גיזוען ארשע האט ער פריער גיענטפערט פאר דעם פאטער ויאמרו אוג זייא האבין גיזאגט פון גאט איז ארויס גיגאנגען דיא זאך איז מיר קענען

לקוטים על התורה

איך שוין גיטראפין, נאכדעם האט ער זיי דערציילט אז ער איז ביי זיך אזוי געוויס גיזוען אז זיין סיכון איז ריכטיג. אז באלד נאך דעם וואסער טרינקען האט ער איר שוין גיגעבין די מתנות, וויל ער האט געוואסט אז נאר זיא וועט ער נעמען פאר אנייב צו יצחק (במ"ה):

משלי חכמים

וועט דאס מיידל גיס הערין גיין מיט מיר, זיא וועט זאגין יצחק אל צו זיי קומען, אוג יצחק טאר דאך גיס ארויס ביי פון כנען, ווילין זיי גיס בעשטיין אויף דעם שדה, ועט יצחק מוזין נעמען זיין טאכטער, דריבער שטיים דא דאס וואס אל

דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ־טוֹב: נא הִנֵּה־ נא הָא רִבְקָה קָדָמָךְ דַּבַּר רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהֵי אִשָּׁה לְבַר אֲדוֹנָךְ כְּמָא דִי מַלֵּל יְיָ: נב וַתְּהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־ נב וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְּאַבְרָהָם יַת פִּתְגָמֵיהוֹן דְּבָרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה: וְסָגִיד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ: חמישי נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי נג וְאַפֵּיק עַבְדָּא מָנִין דְּכַסַּף וּמָנִין דְּדַהַב זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת וּלְבוּשִׁין וְיָהַב לְרִבְקָת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ: וּמִגְדָּנִין יָהַב לַאֲחוּהָא וּלְאִמָּהּ: נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחוּנִי לַאדֹנִי: נה וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב

נד וַאֲכַלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא וּגוּבְרַיָּא דִי עִמֵּיהּ וּבִיתוּ וְקָמוּ בְצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְּחוּנִי לְוַת רִבּוֹנִי: נה וַאֲמַר אֲחוּהָא וְאִמָּהּ

תולדות אהרן

ויאמר אחיה. כפוכים מ.

רש"י

דבר אליך רע או טוב. לא תסתירה ולא הבנין תלוי ברצוננו כי על ברזנו רוצים ולא רוצים כי הקב"ה עשה שהיכולת בידו: (נג) כלי כסף וכלי זהב. תכשיטי נשים של כסף וזהב כדכתיב איש אשר מצא כלי זהב אצערה:

שפתי חכמים

א וח"ת למה לא פירש"י כן לעיל גבי ויקד האיש ויתחו. וי"ל דלעיל כתיב אחריו ויאמר ברוך ה' אלהי ונו' דלוקא למימר לכך השתחוה לפי שאמר ברכה והזכיר הסד דברוך לשון ברכה ארצה. מכאן אמודים א על בשורה טובה (ב"ר): (נג) ומגדנות. ל' מגדים שהבית עמו מיני פירות של מ"י: (כד) וילינו. כל לילה שבמקרא ליתת לילה אחד: (נה) ויאמר אחיה. כל הים הוא היום

רש"י

דבר אליך. למאן כדבר הזה לא ע"י תשובת דבר רע ולא ע"י תשובות דבר הגון לפי שניכר שמה' יצא הדבר לפי דבריך שזימנה לך (ב"ר): (נג) וישתחו לה' ע"ל שרצה לחזור ולעבב הדבר. ר"א שבקשו להאכיל לאליעזר

נסיעת אליעזר לחרן

(נה) ויאמר אחיה ואמה ונו'. וקשה הלא קודם שאכלו ושתו אמרו לכן ובתואל לאליעזר הנה רבקה לפניך קח ולך.

דעת זקנים מבעלי התוספות

(נה) ויאמר אחיה ואמה. פירש"י ובתואל יצא לעכב ובא מלאך והסיתו. ואע"ב דכתיב לעיל וייען לבן ובתואל

הם המות כדי שישאר להם חסמן ובא גבריאל והחליף הקערה אשר בה סם המות ליתנה לאליעזר ונתנה לבתואל ומת:

פירוש לתורת אלהים

גוט רַיידין צו דיר רַע אוֹ טוּב בַּייז אָדֶער גוּטס וועגן דעם זאָלין מיר גוט וועלין דיא זאַך: (נא) הִנֵּה רִבְקָה אִיז פאַר דיר נעם דיא אוּנ גייא וּתְהִי אִשָּׁה לְבֵן אֲדוֹנֶיךָ אוּנ דיא זאָל זיין אַנוייב צו דיין האַרם זוהן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ אַזוי ווי גאָט האָט גירעט: (נב) וַיְהִי אוּנ עס איז גיווען וויא דער קנעכט פון אַבְרָהָם האָט גיהערט זייערע רייד וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיְיָ האָט ער זיך גיביקט אויף דער ערד צו גאָט, ורש"י שרייבט פון דאַנען איז גידרונגען אַז מען באַדאַרף לויבין גאָט פאַר אַגוטע בְּשׂוֹרָה: (נג) וַיּוֹצֵא אוּנ דער קנעכט האָט אוים גיצויגין זילבערנע כלים אוּנ גאָלדענע כלים אוּנ קליידער אוּנ האָט גיגעבין צו רִבְקָה וּמִגְדָּנוֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ אוּנ זיסע שפייז וואָס ער האָט מיט זיך גיבראַכט פון אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל האָט ער גיגעבין צו איר ברודער אוּנ צו איר מוטער: (נד) וַיֹּאכְלוּ אוּנ זייא האָבין גיגעסין אוּנ גיטרונקען ער מיט דיא מענשין וואָס זענען גיווען מיט אים אוּנ האָבין גינעכטיגט וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר אוּנ זענען אויף גישטאַנען אין דער פרי וַיֹּאמֶר שַׁלְּחוּנִי לַאדוֹנִי אוּנ ער האָט גיזאָגט שיקט מיך צו מיין האַר: (נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ אוּנ איר ברודער אוּנ איר מוטער האָבין גיזאָגט

משלי חכמים

אין אוויא"ו טען זאָל קענען לייענען אַלי, צו מיר, דריבער האָט אַליעזר גיזאָגט פאַטער ווען דאָס מייריל גיט ווילין גיין מיט מיר, ווייל ער האָט גיוואָלט יצחק זאָל גיהערין צו אים מיט נעטען זיין טאָכטער:

הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר
תֵּלֵךְ׃ נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ
אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי
וְאֵלְכָה לַאדֹנִי׃ נז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא
לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ׃ נח וַיִּקְרְאוּ
לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־
הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃ נט וַיְשַׁלְּחוּ
אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־מֵנִקְתָּהּ
וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃

בעל הטורים

(נו) אל תאחרו אותי וגו'. ס"ת לויה שלויסו: (נח) עם האיש הזה. ס"ת משה לרמז שהלך כדת משה וישראל:

ילנערה קרי יהנערה קרי רשב"ם

וגו' וכתיב ושאלה אשה משכנתה ומגרת כיתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות ושמתם על בניכם ועל בנותיכם: (נו) וה' הצליח דרכי. אין הקב"ה רוצה שיהא איחור בדבר שאין זה עיקר הצלחה אם יתעכב: (נז) נקרא לנערה. אם תרצה להתעכב ימים או עשור כדברינו או מיד ליך כדבריך. דרך ארץ הוא כן כלומר אף על פי שהקב"ה חפץ בזיווג זה אעפ"כ אמרו לה התלכי עם האיש הזה או עם אדם אחר לאחר ימים או עשור שמנהג הוא כמו ששנינו גותגים לבתולה שנים עשר חדש לפרנס את עצמה: (נח) ותאמר אלך. איני חושש להתעכב בשביל קשוטי עצמי:

רש"י

רוצה לעכב ב וכא מלאך והמיתו: ימים. שנה כמו (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו שכך נותנין לבתולה זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה מזכסיטים (כתובות נז): או עשור. י' חדשים וא"ת ימים ממש אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מרובה מזה: (נז) ונשאלה את פיה. מכאן שאין מטיאין ג את בתשה אלא מדעתה (ב"ר): (נח) ותאמר אלך.

שפתי חכמים

אבל שבא לא כתיב אחריו ברכה. (קל"מ) בב"ר כתבו על ויקד שאים ורש"י כתבו כאן שסרי אין לומר שמודים על הבורח טובים עד שאמרו קח ולך אבל בדברו עם רבקה עדיין לא ידע אם תלכה: ב ר"ל היה נותן שם המות בקערה באכילה ומיהרו עליו לאכול כדי שלא יגיעם בדבר דכאן כתיב ויאכל לפניו לאכול ובני יוסף נמי כתיב ויאכל באחרון אף כאן כן שרצו למותו וליתנו באחרון והוא סרגים בדבר ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי וכתוב כך סבב המלאך הקערה וכא שם המות לפני כתואל ואכל ומת מלאתי: ג דקשה והא לעיל אמר לא טבל וגו' ויכר שמשי

נמיעת אליעזר לחרן

ומדוע תיכף שינו דבריהם ושתתרעו בלבביהם למצות עליהם דברים לאמר תשב הנערה אתנו ימים או עשור. אבל ידוע הוא שם שפירשו ז"ל על ויתן לכן אל האיש וגו' כי לא מתמת לקיים מצות שבנשת אורחים רק אל אליעזר להכניסו לביתו. רק מתמת ברלות את הבוז והלמידים על ידי אחותו אמר עמיר הוא זה כי מתמת השקלת מים נתן בוז ולמידים שם עוד יתן עבור שעודם

פירוש לתורת אלהים

תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָה אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר וְאַל דָּאם מֵיידִיל זַיין
בֵּייא אוּנְז אַיְאהֶר טָעג אָדֶער צֶעהֶן חֳדָשִׁים זִיא
שָׁאל זִיךְ אָן גְרֵייטִין אִיר צִירוּנְג אַחַר תֵּלֵךְ דֶער גָאנְג
וועט זִיא גַיין. רש"י פְרָעגְט וויא אִיז בְּתוּאֵל
גִיוֶען וואם לָכָן מִיט דֶער מוּטֶער הָאבִּין
גִיעֶנְפֶערְט, דֶער תִּירוּץ אִיז עֶר הָאט גִיוואלְט
אֶרְהַאלְטִין דָעם שִׁידוּךְ אִיז גִיקוּמְען אַמְלָאךְ
אוּנְד הָאט אִים גִיטַייט: (נו) וַיֹּאמֶר אוּנְד אַלִיעֶזֶר הָאט
צוּ זַיי גִיזָאגְט אִיר זָאלְט מִיךְ גִיט זוּיְמְען יַי הִצְלִיחַ
דַּרְכִּי אוּנְד גָאט הָאט בַּאגְלִיקְט מַיין וועג שַׁלְּחוּנִי
וְאֵלְכָה בַּאדוּנִי שִׁיקְט מִיךְ אוּנְד אִיךְ וועל גַיין צוּ מַיין

ס וַיְבָרְכוּ אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ
אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הָיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ
זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃ סא וַתָּקָם
רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־
הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח
הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ׃ סב וְיִצְחָק
בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב

ס וברכו ית רבקה ואמרו לה אתתנא את הוי לאלפין ורבבן ויירתון בניכי ית קרוי סנאיהון׃ סא וקמת רבקה ועולימתהא ורכיבא על גמליא ואזלו בתר גברא ודבר עבדא ית רבקה ואזל׃ סב ויצחק אתא במתותי מבירא דמלאך קיימא אתחזי עלה והוא

תי״א ופקח רבקה. פסחים ג׳: ומלכים בדרכות סח מידרשין יש׃

רשב״ם

(ס) את היי לאלפי רבבת ויירש זרעך. ממך יצאו אותם הבנים שבא׳ בהם בשעת עקידה ויירש זרעך את שער אויביו. זהו פירוש ר׳ יוסף בר שמעון קרא׃ (סב) ויצחק בא מבוא. בכו באכה סרומה. ויצחק באותו היום שבא העבד בא מבאכה של באר לחי ראי שהרי יצחק ישב בארץ הנגב ששם באר לחי ראי כדכתיב על העין בין קדש ובין שור ולפי שבא משם ביום ההוא ולא היה יודע מה היו עושים פועלי׳ שלו. והיו נוטעים גנות ופרדסי׃

בעל המזורים

(ס) את היי. פיי כנימ׳ כ״ה כלומר תזכי למה שנאמר כה יהיה זרעך: רכבה. ד׳ כמס׳ היי לאלפי רבבה וכתיב ויכבה ומאה מכה רכבה ירלדופו רכבה כלמה הכלה נתחיך מאמרו לה מחכיה מלוחה שכחוב וכתיב ויכבה ורכבה כלמה הכלכוכי׃ (סב) וכוא יושב כמדן הנגב. וסמיך ליה ויצא יצחק לשוח בכפה רמז למה

שפתי חכמים

(ס) את היי לאלפי רבבה. ד׳ דק״ל למה כתיב אלך ולא כתיב הן מו כן דאמר הם שלו מותה כחלכי עם הפים. הרא״ם: ה׳ לכך נקט זרעך דאמר הכרכה ליצחק נתכה ולא לה ואמר דכתיב את ובאיר לא כיתה

רש״י

מעלמו ד׳ ואף אם מיכבה רוצים: (ס) את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו מזהה ברכה שנאמר לאברהם בסר המוריה הרבה ארבה את זרעך וגו׳ י״ר שיהא מזהו

כזרע ממך ה ולא מאמה אמרת: (סב) מבוא באר לחי ראי. שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישמעאל

נסיעת אליעזר לחרן

פעמין כי רבקה אמלנו ברכיתנו וכאשר נטה עליה שתלך עמך לא מסרב בדבר פ״כ אמרו סגה רבקה לפניך קח ולך. והזכיר לו סליכתו. כי זה פי׳ סעיקר אלל לכן שאליעזר יאמר סליכתו ואז כמפרש יבא בל שכרו. כי שכירות אינם משלמת אלא בסוף. ואליעזר אשר לא מלה על דעתו כי לכן נתן כנים עינו ואמר כי לכן ובמואל דברו בלמת ובתמים כי רולים להתחתן עם אברהם. ביחסן ואשוטר. וכל אשר לו יהי׳ לבחם וכי יש לבחם הצלחה בדולה מזו. ובפרש כי פני פעמים הזכירו את ה׳ בדבר זה „מה׳ יצא הדבר" „לחשר דבר ה׳". פ״כ ויבחתו אראה לה׳. ובאשר מהותן אחד אולם שלים מיוחד למהותנו לגמור עם הפידוך. והפידוך נגמר אבי טוב ושמו שמה מבחה לכבוד סאורה ולכבוד סמהותן ולכבוד הפידוך. היעלה על דעתם לתבוע מפעים שישלם לאם בעד הפידוך. בעת הפילו קחלן שבקמלנים לא יעלה על לבו לתבוע בזה. פ״כ כאשר אליעזר גמר הפידוך נתן מחנות לכלה רבקה כנהוג ומגדנות נתן לאחיה ולאמה [כי כתואל מת בדרשת חז״ל] ואכלו ושתו הוא והאנשים אשר עמו. ולכן ואמו וכל בית כתואל לא אכלו ושתו כי היו ערוכים באכלם. ויקומו בבקר ויאמר שלחוני לאדוני. ולכן הבא בלבו אים הכסף עבור עבודתו ומעלו

פירוש לתורת אלהים

אוג דעם קנעכט פון אברהם אוג זיינע מאנען׃ (ס) ויברכו את רבקה אוג זיי האבין גיבענטשט רבקה ויאמרו לה אוג זייא האבין גיזאגט צו איר אחותנו אונגזער שוועסטער דו זאלסט זיין צו טויזינגטער אוג צעהן טויזינגטער, ורש״י שרייבט זייא האבין איר גיזאגט דיא ברכה וואס איז גיזאגט גיווארין צו אברהם אויף דעם הר המוריה איף וועל קערין דיינע קינדער זאל דאס זיין פון דיר אוג נים פון אין אנדערע אשה ויירש אוג דיינע קינדער זאלין

(ס״א) ויקם רבקה אוג זייגע מיינט׃ (סא) ותקם רבקה ונערותיה אוג רבקה מיט איר מיידען ווענען אויפגעשטאנען והרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש אוג זייא ווענען גרייטען אויף דיא קעמעלען אוג ווענען גינאנגען נאך דעם מאן בקח העבד אוג דער קנעכט האט גינומען רבקה אוג איז גינאנגען׃ (סב) ויצחק בא אוג יצחק איז גיקומען מבוא באר לחי ראי וויא ווייא מען קומם פון דעם ברונען לחי ראי ורש״י שרייבט יצחק איז גינאנגען נאך הגר יגר

יָתֵיב בְּאַרַע דָּרוֹמָא : פג וּנְפַק יִצְחָק לְצַלָּאָה בְּחַקְלָא לְמִפְּנֵי רַמְשָׁא וּזְקַף עֵינוֹהִי וְחָזָא וְהָא גַּמְלַיָּא אָתָן : פד וּזְקַפַת רִבְקָה יָת עֵינָהָא וַחֲזַת יָת יִצְחָק וְאִתְרְכִינַת מֵעַל גַּמְלָא : פה וַאֲמָרַת לְעַבְדָּא מַאן גַּבְרָא דֵּיכִי דְּמִתְהַלֵּךְ בְּחַקְלָא לְקַדְמוּתָנָא וַאֲמַר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי

בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב : פג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים : פד וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל : פה וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי

ת"א ויצא יצחק. כרסם ס פסחים פח פנודע טוגיים :

בעל הטורים

אמרו חכמים שיחכים ידרים : (פג) לשוח בשדה . פיימו שיצחק תקן תפלת המנחה ולא נזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו אשה דכתיב מצא אשה מצא טוב : לפנות ערב . כ' במסורת הכא ואידך ויהי לפנות ערב ירחק כמיס רמז למה שאחז"ל טובלים מן המנחה ולמעלה

רשב"ם

(פג) ויצא יצחק לשוח בשד'. בדכתיב וכל שיח השדה . כלו' למעת אילנות ולדאות עניני פועליו ואז בהיותו בשדה ראה גמלים באים והלך לקראתם לראות אם הם גמלי אביו שהוליך העבד : (סד) ותפול מעל הגמל . לצניעות לפי שהיתה רוכבת כמו איש משום ביעתותא דגמלא

כדמפרש בפסחים : (סה) הלזה . מרחוק רגיל לומר כן . וכן בעל החלומות הלזה בא . אבל כשאדם בקרוב

רש"י

(כ"ר) : יושב בארץ הנגב . קרוב לאותו באר שנאמר ויסע משם אברהם מרלה הנגב ויסב כין קדש וכין שור יסם היה הבאר שנאמר הגה כין קדש ו וכין ברד : (סג) לשוח . (כ"ר) לשון תפלה ז כמו (תהלים קב) יפיוף שיחו : (סד) ותרא את יצחק . ראתה אותו הדור ח ותוהא (ס"א ותמהה) מפניו (כ"ר) : ותפל . הסמיטה עצמה לארץ ט כתרגומו ואתרכינת הוה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע כמו הוי לא כדך תרכיני (ש"ב כא) ויש שמיס ותרכין ל' מוטה לארץ ודומה לו (תהלים לז) כי יפול לא יוטל ' כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד

שפתי חכמים

בכולל שברכה אלא מכיון שזרעה זוכה כה הוי כאלו היא עצמה זכתה בה : ו ברך ושור תדא הוא דהתרגום מתרגם על שניהם תגרא ומאחר שבאתר מהם כתוב תרלה הנגב ובאחר כתוב אשם היה הבאר למדו שארץ הנגב קרוב לאותו באר : ז וקשה דעל יפיוף שיחו פי' כמו לשות בשדה . ופתוספות תירלו כי כן פונייה הגמרא שהרי מלינו גבי אחשר שמכיא ראיה שהיא לדקת מדכתיב ויסי אומן את הדסה וכתיב והוא לא כין ההדסים מה התם לדיקים אף כאן וכו' ובלא מכיא ראיה מאחר וכו' . אבל אין כ"ל . וי"ל דתרוויהו לריכי דאי מהתם ס"א דיכור ולא תפלה דסא לעיל כתיב תפלה לעני אבל לשות בשדה אם מי דיכר אלא ס"ב תפלה קבע ואי מהכא ס"א לשות הוי מלשון בנות שוח כלומר שהלך לעייל כין האילנות בשדה מ"ה מכיא ראיה מיפיוף שיחו עכ"ל מהרש"ל : ח דאם לא כן היאך ידעה שהוא יצחק שנפלה מעל הגמל : ט מדכתיב ותפול מעל הגמל ולא כתיב מהגמל לא ופפול לארץ אלא משמע מעל גב הגמל נפלה אבל לא על הארץ : י אף על פי שיפול לא יוצלך לארץ כמו שמפרש ושולך לא יגיע

נסיעת אליעזר לחרן

לביתי כי נפשו קשורה בנפשי . אבל אבן לא היה יכול לעמוד התלבי עם הדים הזה ? . כדי שתכין שתין רגלן אמה ואחתי ש שתלך . ומה גם לדברי תו"ל שהיו מרמזין לה בנעניה ראשם שתאמר לא אלך . אבל ה' נתן בלבה אחרת . ותאמר אלך . ואחרי דברים לא היו יכולים לעצות ואיל אליעזר את רבקה כמכין שיני מריום :

שאלת רבקה על יצחק

(סד) ותשא רבקה את עיניה ותרא את יצחק וגו' . וקשה אלא רבקה עדיין לא ידעה מי הוא האיש . כשאלתה את אליעזר . ואיה לריך לכתוב ותרא והנה איש הולך . אבל אם שאלתה מי הוא האיש . האם סברה רבקה שאין בוא אדם הולך בדרך רק היא לבדה . הולי האיש הזה מהולכי דרכים ומה לא לידע מי הוא . יפי' מי שיפי' . אבל הכונה כמה שאמר הכתוב ותרא את יצחק" על תשיבתו ומעלתו ברואתה בו . כי לפעמים אם הפלא על הדים מראה על תשיבתו ומעלתו . כמו בעבדי

פירוש לתורת אלהים

זאל זיא בְּרַעֶנְגֶען צום פָאטער] והוא אונ עֶר איז אוֹיגֶע אויגין אונ האט גיזעהן יִצְחָק , ורשי גיזעסין אין דעם לאנד פון דרום זייט : (סג) וַיֵּצֵא אונ יִצְחָק איז ארוים גינאנגען אין פעלד תְּפִלָּה צו טאהן פאר נאכט וַיִּשָּׂא אייניו אונ עֶר האט אויף גיהויבין זייגע אויגין וַיַּרְא אונ האט גיזעהן קעמיל : (סה) וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד אונ זיא האט דעם קעמיל : (סד) וַתִּשָּׂא אונ רִבְקָה האט אויף גיהויבין

וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס׃ סוּ וַיְסַפֵּר
הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר עָשָׂה׃ סוּ וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה
שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ
לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי

וּנְסִיבַת עֵיפָא
וְאִתְכַּסְיַאת׃ סוּ וְאִשְׁתַּעֵי
עַבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל
פִּתְגָמַיָּא דִּי עֲבַד׃
סוּ וְאַעְלֵהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא
דְּחַיָּא וְהָא תַקִּנִין עוֹבְדָהָא
כְּעוֹבְדֵי שָׂרָה אִמֵּיהּ
וּנְסִיב יָת רִבְקָה וַהֲוָת
לֵיהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימָהּ
וְאִתְנַחַם יִצְחָק בָּתַר

תולדות אחרן

ויביאה יצחק. כ"ק ל"ב:

רשב"ם

אמר המן הרע הזה: (סו) ויספר העבד ליצחק. להודיעו נסים שנעשו לו לדעת כי בת מזלו היא: שכמוהו מקומות שרתה שכינה משכן נגנל שילה עוב גבעון בית לחסון בית עני לעתיד לבא: ותהי לו לאשה ויוסף אברהם. דרך ארץ שמי שמתה אשתו וכניסה לו בניס ישיאם קודם שיעת אחרת. ד"ח אזו אומרו שתין תכלי מעיי' לבכה דקל מכריה שמע לאכיל ואיהו לא אכל: ויאהבה. כ' במסורה הכא ואיך ויאהבה אמנון אחיו אחבה סתלויה כדכר על כן בעלה אכל הכא איכה תלויה כדכר על כן לא בעלה: ויבחם. כ' במס' ויבחם יצחק ויבחם כרוב מסדיו. ויבחם יצחק מהיתה לדקת ומסידים:

בעל הטורים

דמס הכא מבחה שיצחק תקן תפלת המבחה לף בתם נמי מבחה: (סז) ויבאה. ג' במסרה בספ' בראשית וכתיב חסר ובעולה כ"ר מלמד שקבעה בכ"ל קשוטים: האהלה. ח' במסורה רמז לאהלה ויוסף בעל הטורים

שפתי חכמים

אמ': ב שסן מקבלין הפעולה מאחר שהן מבינין נפעל כך מלת אחתכם פיל מתפעלת ומקבלת פעולה מאחר: ל להולל ויכיאה לאהל שרה אמו לאהל דבוק הוא לשרה אהל האהלה דבר באהלי עשיה כיל: מ (ג"ת) כנגד ג' מלות שבשיש מלות בהן. שרה אמו כלומר ונעשית דוגמת ל שרה אמו שכל זמן שרה קיימת היה נר דלוק מע"ם לערב שבת וברכה מצויה בעיסה ועגן קשור על האהל מ ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו (כ"ר): אחרי אמו. דרך ארץ כל

רש"י

הקרקע: (סה) ותתכס. לשון ותתפעל כמו ותקבר ב ותשבר: (סו) ויספר העבד. (כ"ר) גלה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמן לו רבקה בתפלתו: (סז) האהלה שרה אמו. ויבאה האהלה והרי היא שרה אמו כלומר בעשית דוגמת ל שרה אמו שכל זמן שרה קיימת היה נר דלוק מע"ם לערב שבת וברכה מצויה בעיסה ועגן קשור על האהל מ ומשמתה פסקו וכשבאת רבקה חזרו (כ"ר): אחרי אמו. דרך ארץ כל

שאלת רבקה על יצחק

אלפס רק על חיים נכבד כמה שנראה ממנו שאינו מעוכרי דרכים ארץ הוא הולך לקראתנו. לקראתנו דייקא. ע"כ חפני לדעת מי הוא. וכאשר אליעזר אמר לה כי הוא אדוני כסתה פניה בצעיף לבל ידאה פניה מפני הבושה. כי הרגישה כי מבלתו מ"ד רמה ונעלה ממעלתה. אשר לא תוכל להאמין כי תהי' אשת חיקו. וגם יצחק בעצמו חשב מי יודע את מי הביא לי בעבד הזה לסיות אשתי. ע"כ גם יצחק הי' מבולבל בדעתו ולא ידע מה לעשות. ואחשר אליעזר הגיד את מבוכת יצחק. ע"כ סיפר לו אליעזר את

לקוטים על התורה

(סו) וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק וגו' וַיְבִאֶהָ יִצְחָק וגו'. די תורה דערציילט אונז אפילו אליעזר האט אלץ דערציילט צו יצחק די נסים וואס אים האט גיטראפן אין וועג, וואס פון דעם קען מען זעהן אז רבקה איז אצבקת אונז זיא איז ווערט צו זיין אונייב פאר אים, פון דעסטוועגן האט יצחק גאך ניט גיוואלט חתונה האבין מיט רבקה ביז ער האט זיא ארין געגוסען אין דעם גיצאהלט זיא זיין מוטער שרה האט געוואהנט, צו זעהן אויב זיא איז אזוי פרום ווי זיין מוטער שרה, אונד אז ער האט גיזעהן איר פרומקייט זענען גלייך צו זיין מוטער שרה דאמאלס האט ער מיט איר חתונה געהאט [במ"ח]:

(סז) וַיְבִיאֶהָ אונד יצחק האט זיא גיבראכט אין גיצעלט איז זיא וואורין גלייך צו זיין מוטער שרה וואורום כל זמן שרה האט גילעבט פלענט אלעבט ברענען פון איין ערב שבת ביז אין אנדערין אונד דיא ברכה פלענט זיין אין טייג אונד אנואלקין פלענט באדעקין אויף דעם גיצעלט אונד וויא זיא איז גישטארבין האט דאס אלץ אויף גיהערט אונד וויא רבקה איז גיקומען האבין זיך דיא אלע זאכין אום גיקערט [ויקח את רבקה ותהי לו לאשה אונד ער האט גינומען רבקה אונד זיא וואר צו אים אנוייב ויתנחם יצחק אונד יצחק האט גיטרייסט נאך זיין מוטער. ר"ש שרייבט דער מנהג פון דער וועלט איז כל זמן דיא מוטער פון דעם מענטש לעבט איז

דְּמִיתַת אִמֵּיהּ: א וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסֵיב אִתְּתָא וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: ב וְיָלִידַת לֵיהּ יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן וְיָת מְדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ: ג וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשְׁיְרָן וּלְשׁכוּנִין וּלְנַגְוָן: ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין בְּנֵי קְטוּרָה: ה וְיָהַב אַבְרָהָם יָת כָּל די לֵיהּ

אִמּוֹ: פ ששי כה א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ: ג וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים: ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: ה וַיִּתֶּן אַבְרָהָם אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ

תולרות אהרן

ויוסף אברהם. כ"ק שם פתחים סב: ויסף אברהם. סנהדרין לח:

רשב"ם

(א) קטורה. לפי הפשט אין זו הגר:

רש"י

זמן שאמו של אדם קיימת כרוך הוא אצלה נ ומשמתה הוא מתנחם באשתו: (ח) קטורה. (ב"ר) זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ם ושקשרה פתחה שלא נזדווגה ע' לאדם מיום שפרשה מאברהם: (ג) אשורם ולטושים. שם ראשי פ' אומות (ב"ר). ותרגום של אומקלוס אין לי ליישבו על לשון המקרא. (שפירש למשירין לשון מחנה. וא"ת שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית הרי לו תיבות שאין בראשם אל"ף ומתוספה אל"ף בראשם כמו אומת אבל שהוא מן נכה רגלים וכמו אסוך שמן שהוא מן ורחלת וסכת: ולטושים. הם בעלי אהלים המתפזרים אנה ואנה ומוסיפים אים באהלי אפדנו וכן הוא אומר (ש"א ל) והנם נטושים על פני כל הארץ שכן למ"ד וכו"ן מתחלפות זו בזו): (ה) ויתן אברהם וגו'. (ב"ר) א"ר נחמיה ברבי דייתיקי נתן לו צ שאמר לו הקב"ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורות בידך לברך

שפתי חכמים

כנגד אלה ברכה מצוייה. נגד הדלקה נר דלוק. ועכן קטורה הוא עכן הסכיגה וזהו לכבוד קדושת טהרה שהיתה שהיתה בנדתה לטהר עצמה כי הטהרה מביאה לידי רוח הקדש: ב דאל"כ אחרי אמו ל"ל: ם אבל קשה למה לא קרא אותה קטרת מ"ש פי' ושקשרה פתחה ולפי' האחרון קשה היה לו לקרותה קטורה לכן פירש פי' הראשון. מהרש"ל: ע (ג"ת) והא דפירש"י שחזרה לגלולי בית אביה נ"ל שהיתה בדעתה לחזור לגלולי וכו' דסברה כיון שנטרדה מבית אברהם גם אלהיו הסתיר פניו ממנה וכו' וכשראתה הנס שנעשה לבנה בכאר ושנגלה לה המלאך לא סוליאה עצמה מתחת כנפי רשותו. והג"ת כ' שאחר שנעשה לה הנס חזרה בתשובה: פ ר"ל האחד מכניו נתייחסו אליו כל האשורים וכן להשני דאל"כ אשור ולעוש מבע"ל. (ג"ת) דאל"כ וכני דדן אשורים ולעוסים מבע"ל מאי היו דקאמר אלא שם וכו': צ ק"ל והלא ככר נתן כל אשר לו ליצחק. ודייתיקי פי' מלשון עתיק יומין כלומר זה הקב"ה. א"ל ג' מלות הן דא תהא קאי כלומר שתהא המתנה קיימת שהחזיק אותו בנכסיה שנתן לו

ז) ויקח אשה ושמה קטורה. ואע"ג דישראל אסור במצריה דכתיב בנים אשר יולדו להם דור שלישי הא דור שני לא יבא. והגר בת פרעה היתה כדפי' רש"י לעיל. איכא לטעמר גר הוא וגר מותר במצרים ובמדרש איתא על פי הדבור עשה:

(ה) ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק. תימה היכי עביד הכי הא אברי' אסור לאעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא מבא דלא ידעי מאי זרעא נפיק מנייהו וכתיב יכין צדיק ורשע יובש וקי"ל בעלמא דקיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין. וי"ל דאברהם וישמעאל גרים היו ואמרינן

פירוש לתורת אלהים

עֶר גִיוַוייגְטְלָעֶךְ בַּייא אִיר אוּנ אַז זִיא שְׁטַארְבְּט נְוערְט עֶר גִיטְרַייסְט מִיט זַיין נְוייב): (א) וַיּוֹסֶף אַבְרָהָם

לקוטים על התורה

(ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק. דְּער כְּלִי יִקָּר שְׁרַייבְּט דָאס פַארְמֶעגִין וָאס אַבְרָהָם הָאט פַאר־

אונ אַבְרָהָם הָאט גִימָעהְרְט וַיִּקַּח אונ הָאט גִינוֹמְען אַוַוייב אונ איר נָאמְען וואר קְטוּרָה. ורש"י שְׁרַייבְּט דָאס איז הָגָר נָאר וַייל זִיא הָאט זִיךְ גִיט בַּאהַעפְט צו קַיין מָענְטְש פוּן דְעם טָאג וָואס זִיא איז וָוארִין אָפּ גִישַׁייר פוּן אַבְרָהָם דְרוּם הָאט מָען זִיא גִירוּפִין קְטוּרָה דָאס איז אַלְשוֹן אַן גִיבוּנְדְענְע כְּלוּמֶר זִיא איז גִיוְוען אָן גִיבוּנְדְען צו אַבְרָהָם: (ב) וַתֵּלֶד לוֹ אונ זִיא הָאט גִיבָּארִין צו אִים זִמְרָן אונ יָקְשָׁן אונ מְדָן אונ מִדְיָן אונ יִשְׁבָּק אונ שׁוּחַ: (ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אונ יָקְשָׁן הָאט גִימַאכְט גִיבָּארִין אֶת שְׁבָא אַזוֹהֵן שְׁבָא וְאֶת דְּדָן אונ אַזוֹהֵן דְדָן וּבְנֵי דְדָן אונ די קִינְדֶער פוּן דְדָן זֶענֶען גִיוְוען אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאֻמִּים אַזוֹי הָאבִּין גִיהֵייסִין עֵפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה אונ די קִינְדֶער פוּן מִדְיָן הָאבִּין גִיהֵייסִין עֵפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה: (ד) וּבְנֵי מִדְיָן אונ דִיא

(ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אונ אַבְרָהָם

ליצחק: י ולבני הפילגשים אשר
לאברהם נתן אברהם מתנת
וישלחם מעל יצחק בנו בעודנו חי
קדמה אל־ארץ קדם: יז ואלה ימי
שני־חיי אברהם אשר־חי מאת
שנה ושבעים שנה וחמש שנים:
ח ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה

ליצחק: י ולבני לחינתא
די לאברהם יהב אברהם
מתנן ושלחינון מעל
יצחק ברה עד דהוא קים
קדומא לארע מדינחא:
יז ואלין יומי שני חיי
אברהם דחיא מאה
ושבעין וחמש שנין:
ח ואתנגיד ומית אברהם

תולדות אהרן

ולבני הפילגשים. פונדרין לא

רשב"ם

(ו) הפילגשים. הגר וקטורה: מתנות. ממון הרבה: קדמה אל ארץ קדם. שירשו בניו נחלותיו שיש לו

שפתי חכמים

כבר וק"ל: ק כלומר שלא נכתבו אחרות אלא הגר. מלאתי: ד דק"ל לפ"ז שהפלגם לכתיב הכא הייגו הגר כא לעיל קרי לה מטה וי"ל דהא דקרי לה מטה לפי שהיה לה כתובה כמו מטה וזה דקרי לה פלגם י"ל שלא לקחה אלא לשכיבה בעלמא ולא לפריה ורביה וז' פילגם פלג מטה כלומר לשכיבה זלא לפריה ורביה וז"ק: ש פי' מעשה שדים א"ג שם שרשים להזכירו בטומאה דיולד היה דכתיב הללו לא יהיו נזכרין בשרש ולכך לא מסר לחם שם עשרה וק"ל: ת וזה כבר נתן ליצחק כל

רש"י

שם: (ח) בשיבה טובה. כמו שאמר לו הקב"ה ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תקבר בשיבה טובה שלא

רש"י

לת מי שתלה ומכרהם מסרם ליצחק: (ו) הפילגשים. (ב"ר) חסר כתיב ק אלא היתה אלא פילגם אחת. היא הגר היא קטורה. בשם בכתובה. פילגשים ר כלא כתובה. כדאמרינן (בסנהדרין ד' כא) בנשים ופילגשים דדוד: נתן אברהם מתנות. פי' רבותיו שם ש מומאה מסר ת להם (שם לא). ד"א מה שניתן לו על תודות שרה ומאר מתנות שנתנו לו הכל נתן להם שלא רצה ליהנות

מהם: (ז) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. כן ק' כבן ע' וכן ע' כבן ס' כלא חסא:

דעת זקנים מבעלי התוספות

דבר אינו יורש את חבירו אביו לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים סה"ר שמואל. וקודם שנולדו האחרים כבר נתן לו כדכתיב לעיל ויתן לו את כל אשר לו:

(ו) נתן אברהם מתנות. אמרו בפ' חלק שמות בטומאה מסר להם פי' שיהו יכולין להזכיר שם הפורש בטומאה תגוף ולא יזיק להם וגם היום יש ישמעאלים שבקיאין בשם ומזכירין אותו בטומאה. וקשה לה"ר משה האיך אדם חשוב וצדיק כאברהם ילמד השם לרשעים לכן פי' ה"ר יעקב בה"ר נחסן שם טומאה שם השדים שמשביעין אותן באדוניהם הטמונים עליהם לעשות כל מה שרוצים כמו מפר

פי רוש לתורת אלהים

האט גינעבין זיין גאנץ פארמעגין צו יצחק, ורש"י שרייבט נאט האט גיזאגט צו אברהם וזהיה ברכה ועמען דו ועסט ועלין ועסטו בענטשין האט ער דאס גינעבין צו יצחק: (ו) ולבני אונ צו דיא זוהן פון דיא קייפס ווייבער פון אברהם נתן האט אברהם גינעבין מתנות וישלחם אונ ער האט זייא אוועק גישיקט פון זיין זוהן יצחק אז ער האט נאך גילעבט אל ארץ קדם צום לאנד פון מזרח זייט: (ז) ואלה אונ דאס זענען דיא יאהרין פון אברהם וואס ער האט גילעבט מאת שנה הונדערט יאהר ושבעים שנה אונ זיבעציג יאהר וחמש שנים אונ פינף יאהרין, ורש"י שרייבט

דער פסוק נייזט מיר אז אברהם איז אלט גיווען הונדערט יאהר פון זיבעציג יאהר אונ אז ער איז אלט גיווען זיבעציג יאהר איז ער גיווען אזוי וויא איינער פון פינף יאהר אן זינד: (ח) ויגוע אונ ער איז וואר פאר נאנגען ויגוע אונ איז גישטארבין אין אגוטע

(ח) ויגוע וימת אברהם בשיבה טובה וגו'. רבי זכריה ואנט דאס שלאף וואס דער מענטש שלאפט ביי נאכט איז גלייך צו עולם הבא, אונ דאס איקשטיין אין דער פריה

(חת לישראל ע"מ) (ח"א)

איז גלייך צו עולם הבא, אזוי ווי דער שלאף וואס דער מענטש שלאפט ביי נאכט שוועבט זיין נשמה אויף דיא נאנצע וועלט אונ דיא זאנט אים אין חלום אלץ וואס חטא זייא, אזוי זענען

בְּסִיבוּ טָבָא סִיב וּשְׂבַע
יוֹמִין וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּיהּ :
ט וּקְבָרוּ יָתֵיהּ יִצְחָק
וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בְּמְעָרַת
כְּפֵלְתָּא בַּחֲקַל עֶפְרוֹן בַּר
צוֹחַר חִתָּאָה דִּי עַל אַפֵּי
מַמְרֵא : י חַקְלָא דִּי זְבַן
אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה
תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם
וְשָׂרָה אִנְתֵּיהּ : יא וַהֲוָה
בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם

ט"א ויקברו. מקרא יח: הגדה לפסח. קידושין ג: ויהי אחרי. סוטה יד:

זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו : ט וַיִּקְבְּרוּ
אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־
מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־
צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא :
י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת
בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה
אִשְׁתּוֹ : יא וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם

רש"י

(ט) יצחק וישמעאל. (כ"ר) מכלן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו א והוא שיבה טובה שנאמרה באברהם : (יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו'. ממנו ב תנחומי מכלים (סוטה יד). ד"א אע"פ שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם נתיירא לברך את יצחק ג מפני שנפה את עשו יוצא ממנו אמר יבא בעל הברכות ויברך ממנו : א ר"ל למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל ליתן שבח הגדול : ב (גמ"י) דאפ"ל ברכו בפשוטו למה אמר הכתוב אחרי מות מה לי אם ברכו בחייו או לאחר מותו : ג וא"ת והא לעיל פירש"י דאברהם נתן ליצחק הברכות וי"ל דיתן לו הברכות ויברך

שפתי חכמים

ב"לא"ד ושם טומאה נקרא על שם רוח הטומאה כדאמרינן בפס' חגיגה הלן בבית הקברות בדי שתשרה עליו רוח טומאה רמז לזה שחרי מתנות כתיב חסר וא"ו והוא שולח בגימט' למדם להשביע השדים. מה"ר משה :

דעת זקנים מבעלי התוספות

פירוש לתורת אלהים

עֶלְטָער זָקֵן וְשָׂבֵעַ אַלְט אוּנ זַאט מיט פִּיל יָאהְרִין
וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו אוּנ אִיז וָואהְרִין פַּארזַאמוּלְט צוּ זַיין
פָאלְק : (ט) וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל מְעָרַת
הַמַּכְפֵּלָה אוּנ זַייא הָאבִּין אִים בַּאגְרָאבִּין יִצְחָק מיט
יִשְׁמָעֵאל זַייָנ זוהְן אִין דֶער מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל
אִין דֶעם פֶעלְד פוּן עֶפְרוֹן דֶער זוהְן פוּן צוֹחַר
הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא, אוּם אִיז פַאר מַמְרֵא,
ורש"י שְׁרַייבְט יִשְׁמָעֵאל הָאט תְּשׁוּבָה גִיטָאהְן
הָאט עֶר גִיפִירְט יִצְחָק פַאר זִיךְ אוּנ דָאס שְׁטַייט
בַּייא אַבְרָהָם עֶר הָאט גִיהָאט אַגוּטָע עֶלְטֶער) :
(י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת דָאס פֶעלְד
וָואס אַבְרָהָם הָאט גִיקוֹיפְט פוּן דִיא בְּנֵי חֵת שָׁמָּה
דָארְטִין אִיז וָואהְרִין באגְראבִּין אַבְרָהָם מיט זַיין וַוייב שָׂרָה : (יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם אוּנ עֶס אִיז

לקוטים על התורה

אוּנ מִצְוֹת, אָבֶער דִי יָאהְרִין וָואס זֶענֶען גִיוֶוען אֶן תּוֹרָת
אוּנ מִצְוֹת הַייסְט נִיט בַּיי אִים גִילֶעבְּט, בַּיי אַבְרָהָם אִיז
דָאךְ אַוֶוועק גֶעגַאנגֶען יָאהְרִין אַיידֶער עֶר הָאט דֶערְקֶענְט
גָאט, הָאט עֶר דָאךְ אִין דִי יָאהְרִין נִיט גִילֶעבְּט, דְרִיבֶּער
זָאגְט דֶער פָּסוּק אַבְרָהָם הָאט גִיטָאהְן תְּשׁוּבָה אוֹיף דִי
פְרִיעֶרְדִיגֶע יָאהְרִין, דְרִיבֶּער זֶענֶען אַלֶע הוּנְדֶערְט פִינְף
אוּנ זִיבֶּעצִיג יָאהְרִין גִיוֶוען בַּיי אַבְרָהָם לֶעבֶּעדִיגֶע (התוה"מ)
(יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וגו', אַבְרָהָם הָאט נִיט
גִיוָואלְט בֶּענְטְשֶׁין יִצְחָק), וַוייל אַז עֶר וֶועט
בֶּענְטְשֶׁין אַיין קִינְד וֶועט עֶר שׁוֹין מוּזִין בֶּענְטְשֶׁין אַלֶע
קִינְדֶער, עֶס זָאל נִיט זַיין אַשְׁנָאָה אוֹיף יִצְחָק, אָבֶער
נָאכְדֶעם ווי אַבְרָהָם איז גִישְׁטָארְבִּין, הָאט גָאט גִיבֶּענְטְשְׁט
יִצְחָק), אוּנ וַוייל אִין דִיא תּוֹרָה שְׁטֵייט נִיט דִי בְּרָכָה, קֶען
מֶען זָאגֶין אַזוֹי מֵייְנְט דֶער פָּסוּק גָאט הָאט גִיבֶּענְטְשְׁט

פרקי דרבי אליעזר

דִי מֵתִים, זַייעֶרע נְשָׁמוֹת שְׁוֶועבִּין אוֹיף דִי נַאנְצֶע וֶועלְט אוּנ
דִי נְשָׁמוֹת זָאגֶין זַיי אַלְץ וָואס וָועם זַיין אוֹיף דִי נַאנְצֶע
וֶועלְט, אוּנ זַיי לוֹיבֶּין צוּ הַקב"ה וַוייל עֶר וָועם זַייא צוּרִיק
לֶעבֶּעדִיג כַּאכֶּן, אוּנ רָאס אוֹיף וָואבִּין פוּן שְׁלָאף וָואס דֶער
מֶענְשְׁ יִאכְּט־אוֹיף אִין דֶער פְרִיה, אִיז גְלַייךְ וִויא תְּחִיַּת
הַמֵּתִים, וְעֶקְס עֶרְלֵי שְׁטִיבְּמֶען גֵייטֶן פוּן אַיין עֶק וֶועלְט בִּיז צוּם
אַנְדֶערֶן עֶק וֶועלְט אוּנ דִי שְׁטִיבְּמֶען זַייעֶרע הֶערְט מֶען נִיט,
רָאס זָאגֶין דִי שְׁטִיבְּמֶען, זַיין מֶען הַאקְט אָפּ אַבּוּים וָואס וַואקְסֶט
אוֹיף אִים, גֵייט זַיין שְׁטוּמְפֶּע פוּן אַיין עֶק וֶועלְט צוּם אַנְדֶערֶן
עֶק וֶועלְט, אוּנ דִי שְׁטוּמְפֶּע הֶערְט מֶען נִיט, אוּנ זַיין דֶער
שְׁלַאגְ זַייהְס אַראָפּ פוּן זִיךְ דִי פֶעל זַייגֶע, גֵייט זַיין שְׁטוּמְפֶּע
פוּן אַיין עֶק וֶועלְט צוּם אַנְדֶערֶן עֶק וֶועלְט, אוּנ דִי שְׁטוּמְפֶּע
הֶערְט מֶען נִיט, אוּנ זַיין אִשָּׁה וֶועלְט נֶעמֶן פוּן אִיר מַאן, גֵייט

וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב
יִצְחָק עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ שביע
יב וְאֵלֶּה תֹּלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית

וּבְרִיךְ יְיָ יַת יִצְחָק בְּרֵיהּ
וִיתֵיב יִצְחָק עִם בֵּירָא
דְּמַלְאָךְ קַיָּמָא אִיתְחֲזֵי
עֲלָהּ׃ יב וְאִלֵּין תּוֹלְדַת
יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דִּי
יְלִידַת הָגָר מִצְרַיְתָא׃

רש"ם

איזע העינוי בימיו: (יב) אשר ילדה הגר המצרית. כלומר אין זה בנו הנקרא על שם זרעו אלא בן שפחה. אבל ביצחק כתוב לפנינו אלה תולדות יצחק בן אברהם. ביצד היה בנו. אברהם הוליד את יצחק. כלומר זה הוא

פירוש לתורת אלהים

לקוטים על התורה

יִצְחָקן, בְּנוֹ, עֶר זָאל זַיין דֶער זוהֶן פּוּן אַבְרָהָם עֶר זָאל מִישָׁען תּוֹרָה אוּנ מִצְוֹת. וִי זַיין פָאטֶער, עֶר זָאל קֶענען נָערוּפֶן וֶוערֶן דֶער זוהֶן פּוּן אַבְרָהָם׃

פירוש אין נאמ ברוך הוא האמ גינעבין דיא ברכות צו אברהם פון דעסמוועגין האמ ער מורא גיהאמ צו בענמשין יצחק ווייל ער. האמ גיזעהן בנבואה אז עם וועט פון אים ארוים קומען עשו האמ ער גיזאגט נאמ ברוך הוא זאל בענמשין דעם וואס ער וועט וועלין אצונד איז נאמ ב"ה גיקומען אונ האמ אים גיבענמשמ׃ (יב) ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם אשר ולדה הגר המצרית. דיא דינסמ פון שרה האמ גיבארין צו

פרקי דרבי אליעזר

גיזאגט צו אברהם אבינו, דו וועסט קומען צו דיינע אלטערין מיט שלום, וואס מיינט מען מיט שלום, אז די נשמה גיים ארוים פון גוף איז דען האם דער שלום, נאר מען פיינט מלאכים וועלין ארוים זיין נעגין אים אונ וועלין צו אים זאגין ער קומט מיט שלום צו עולם הבא, רבי חנינא זאגט אלע יודין וואס שטארבין אין חוצה לארץ ועדין זייערע נשמות פארזאמולט אין ארץ ישראל, אונ אלע געצין דינער וואס שטארבין אין ארץ ישראל ועדין זייערע נשמות פארזאמולט אין חוצה לארץ, אונ ווען מישיח וועט קומען וועם הקב"ה אן נעמען טלע פיר עקין פון ארץ ישראל אונ וועט אויפהייבין די ערד אונ וועט זיא אפשאקלען פון אלע מומאות אזוי ווי אמענטש הייבט־אויף זיין קלייד אונ שאקלט זיא אונ ווארפט אראם פון איר אלץ וואס אויף איר ליגט אונ ווארפט דאס ארוים פון שטוב, ווי עס שטיים אין פסוק לבדו אז ה' בבנות הארץ הנערו רשעים מכנה, מען וועט אן נעמען די עקין פון די ערד אונ מען וועט אפשאקלען פון איר די רשעים, ווען דער סענמש לעבט האט ער דביי גוטע פריינד, זיינע קינדער אונ זיין געלט אונ זיינע מעשים טובים, אונ ווען דער סענמש שטארבט ריפט ער צו זיך זיינע קינדער אונ זיינע איינקלאך אונ ער זאגט צו זיא איך בעט אייך קומט אונ דעמעט מיך פון דעם שלעכטין טוים, אונ זיי ענטפערין אים האסטו דען נים גיהערט אז אויף דעם טאג פון שטארבין גיוועלטיגט קיינער, אונ דער המלך האט גיזאגט אח לא פדה יפדה איש. אמענמש קען נים אויסלייזין זיין ברידער פון טויט, אונ אפילו זיין געלט וואס ער האט ליב קענען אים אויך נים אויסלייזין פון טויט, נאר זיי זאגין צו אים ניי מיט פריידין פון דער וועלט אונ זאלסט רוהין אויף דיין גילעגר אונ ווען דיא דיכטיגע גאולה וועט זיין וועסטו אויפשטיין אונ דיין חלק צו עולם הבא זאל זיין מיט די פרומסטע פון דער וועלט, אונ אז ער זעהט דיינע קינדער האבין אים אפגיזאגט דיא קענען אים נים העלפין, פארזאמולט ער דיינע געלט אונ ער זאגט צו דיא אויך האב איך פיל געארבעט פון אישרקן ווענין בין איך האב אייך געבראכט צו מיר ליגט מיך ארוים פון דעם טוים, ענטפערין דיא האקשי דען נים גיהערט אז דער פערבעגין פון סענמשין

קענען אים נים העלפין אין דעם טאג פון צארין, פון טויט, נאכדעם נעמט ער צו זאמען זיינע מעשים טובים אונ זאגט צו זיי שטעט דעסטעט מיך פון טויט אונ שפארקט מיך מיט מיר לאזט מיך נים ארוים פון דער וועלט איר האט נאך אנאפעגנגן אויף מיר אויב איך ווייל גיבעטען ווערין פון טויט, איך וועל פאלין נאך מעשים טובים, אונ די מעשים טובים זאגין צו אים ניי פון דער וועלט מיט פריידען, וואורום רעסטין פון טויט קענען מיר דיך אויך נים, נאר איידער דו וועסט אהין קומען וועלין מיר שוין זיין פריער פאר דיר דארפין, וויא עס שטיים אין פסוק זייגע צדקות וועלין גיין פריער פאר דיר אונ דער כבוד פון גאט וועט דיך פארזאמלען, די זיבען סדר פון אבלות איז ווייל אין די דרען שטנד מייגם אן דער גוף פארטרולט ווערין אונ עס הייבט אן ווערין פון אים עדר, פון וואנען וויסין מיר אז די נשמה איז גינעבין אין דעם סענמש פון תיקל, וואורום עס שטיים אין פסוק נאם וואס גענומען עדר אונ וואס פון אים ארוים עדר אויסגעקנעטין אמענמש, אונ האט אין אים ניבלאזין אנשמה, דבי שמעון זאגט אלע כתים וואס מען ליגט ארין מת אנקליין ביסול עדר אזוי פיל ווי עס גייט ארין אין אלעפיל, ווערט דאס ארין געזאמט אין די עדר אזוי ווי מען מישט ארין הייוון אין מייג, אונ ווען כשיח ווענט קומען דען נאט ווענט רופין צו די עדר זיא זאל ארוים נעבין אלע מתים, ווענט דיא ביסול עדר פון מת וואס איז איינגעזאמט גיוואורין אין די עדר, נעבין אשטארקיים אין דעם גאנצין גוף פון מת, אזוי וויא הייוון נים אשטארקיים אין דעם גאנצין מייג, אונ די עדר וועט אצטער פאהן אונ די בערג וועלין אצטער זאגין אונ די שטיינער וואס אין די קברים וועלין גיעפינט ווערין אונ די שטיינער וואס אויף די קברים וועלין צו שפריים ווערין אונ דערייטערט ווערין איינע פון דיא אנדערע, אונ דיא מתים וועלין אויפשטין אונ ארוים גין פון די קברים, רבי עזריה זאגט אלע נשמות זענען אין די האנט פון הקב"ה, אזוי ווי איינער גיים אין גאט אונ דעם שיסיל פון דיינע אוצרות האט ער ביי זיך אין האנט, אין גליך ווי ער וואלט געוואט ביי זיך אין האנט אלע אוצרות

שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃ יג וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשִׁמֹתָם
לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת
וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ יד וּמִשְׁמָע
וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃ טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר
נָפִישׁ וְקֶדְמָה׃ מפטיר טז אֵלֶּה הֵם בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם
וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
לְאֻמֹּתָם׃ יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל
מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע

אַמְתָא דְשָׂרָה לְאַבְרָהָם׃
יג וְאִלֵּין שְׁמָהָת בְּנֵי
יִשְׁמָעֵאל בְּשָׁמָהָתְהוֹן
לְתוּלְדָתְהוֹן בּוּכְרָא
דְיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר
וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃
יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃
טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ
וְקֶדְמָה׃ טז אִלֵּין אִינוּן
בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין
שְׁמָהָתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן
וּבְכַרְכֵּיהוֹן תְּרֵי עֲשַׂר
רַבְרְבִין לְאוּמֵיהוֹן׃
יז וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל
מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין

תולדות אהרן

ואלה. סה׳ לא׳: ואלה שני. מגילה יד׳:

רש״י

עיקר תולדתו של אברהם כמו פרץ הוליד את חצרון וגו׳: (יז) ואלה שני חיי ישמעאל. חכמים פירשו במגילה למה נמנו שנותיו של ישמעאל. ולפי הפשט לכבודו של אברהם הואיל ונתפרש שעת לידתו ואברהם בן שמונים

שפתי חכמים

את אחריס אכל יאקב גופיה לא נתברך וכ״ס דעת נמ״י: ד ופי׳ כשמותם לתולדותם שמונה שמותם כאן לסדר תולדותם דאליב כשמותם לתולדותם למ״ל וז״ש אח״כ בכור ישמעאל נביות: ה פי׳ לא נכתב שנה בכל אלא לדרשא שלא נכתבו אלא כדי לשון פתיחה כמו (תהלים לח) פלחו ורגמו: (יז) ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳. אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל ה כדי לייחס כבוד שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו שמשם יעקב בכית עבר י״ד שנה כשפירש מאביו קודש שבא אצל לבן שהרי כשפירש יעקב

פירוש לתורת אלהים

אַבְרָהָם׃ (יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל אוּנ דָאס איז
דִיא נָעמָען פוּן דִיא קִינְדֶער פוּן יִשְׁמָעֵאל בְּשִׁמוֹתָם
לְתוֹלְדוֹתָם אִין זַייעֶרע נָעמָען צוּ זַייעֶר גֵיבּוּרִין
בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל דֶער עֶלְצְטֶער זוֹהְן פוּן יִשְׁמָעֵאל
הָאט מָען גֵירוּפִין נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וכו׳:
(טז) אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל דִיא וָענָען דִיא קִינְדֶער פוּן
יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם אוּנ דָאס איז זַייעֶרע נָעמָען
בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירוֹתָם אִין זַייעֶרע אָפֶענע שְׁטֶעט אוּנ
אִין זַייעֶרע פֶאלאַטְצֶען שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמּוֹתָם
צְוָועלְף הֵארִין צוּ זַייעֶרע פֶעלְקֶער׃ (יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי
חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל אוּנ דָאס זֶענָען דִיא יָאהְרִין וָואס יִשְׁמָעֵאל הָאט גֵילֶעבְּט מִאַת הוּנְדֶערְט אוּנ זִיבֶּענְ-

פרקי דרבי אליעזר

וַיֵּינָע, אַז הקב״ה הָאט דָעם שְׁלִיסוֹל פוּן בֵּית הַקְּבָרוֹת אוּנ דָעם שְׁלִיסוֹל פוּן דִי אוּצְרוֹת וָואס דָארְט זֶענָען דִי נְשָׁמוֹת, אִיז גְלַייך זוי אַלְע נְשָׁמוֹת זֶענָען בַּיי אִים אִין הַאנְט, וָען מִשֶׁיחַ וועט קוּמֶען וועט הקב״ה נֶעמֶען אַלְע קְבָרִים אוּנ עֶר וועט עֶפְענָען אַלְע אוּצְרוֹת פוּן דִי נְשָׁמוֹת, אוּנ וועט צוּרִיק גֶעבֶּין יֶעדֶער נְשָׁמָה אִין אִיר גוּף, דִי נְשָׁמָה אִיז גְלַייך צוּ הקב״ה אַזוי וִיי הקב״ה עֶרְהָם אוּנ עֶר וועט נִים גֵיזֶהְן, דִי נְשָׁמָה זֶעהְט אוּיף אוּנ זִיא וועט נִים גֵיזֶהְן. אַזוי וִיי הקב״ה שְׁלָאפְט נִים, דִי נְשָׁמָה שְׁלָאפְט אוּיך נִים אַזוי וִיי הקב״ה שְׁפַּייזְט דִי וועלְט אַזוי דִיא נְשָׁמָה שְׁפַּייזְט דָעם זֶעלְבּ. רַבִּי יהודה זָאגְט פוּן דָעם טָאג וָואס דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז חָרוּב גֵיוָואָרִין אִיז דִי עֶרְד אוּיך חָרוּב גֵיוָואָרִין וָועגֶן דִי זִינְד וָואס דִי קֵינְטֶשֶׁין טוּהָן, אַזוי הָיוּ אַמֶּענְטְש וָואס אִיז קְרַאנְק אוּנ הָאט נִים כֹּחַ צוּ שְׁטֶיין אוּיף דִי פִיס, אַזוי הָאט נִים דִי עֶרְד כֹּחַ צוּ נֶעבֶּין פוּן זִיךְ אִירָע פְּרוּכְטֶין, וָען מָשִׁיחַ וועט קוּמֶען וועט הקב״ה אֶרְאָפְּגֵיהְרִין אַשֶׁאה וָואס זִיא וועט לֶעבֶּעדִיג מַאכֶּין דִי מֵתִים, וִיי עֶס שְׁטֵיהט

שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל׃ פפפ

וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִתְכְּנִיש לְעַמֵּיהּ׃ יח וּשְׁרוּ מֵהַוִּילָה עַד חַגְרָא דִּי עַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאָתּוּר עַל אַפֵּי כָּל אֲחוֹהִי שְׁרָא׃ פפפ

ק"ה יהוידע סימן ומסמירין והמלך דוד זקן כמלכים ג' סימן ג':

רש"ם

שנה וששׁ שנים בלדת הגר את ישמעאל ונם שעת מילתו כדכתיב וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה וגו' חגר עתה ומי' כל ימי חייו: (יח) על פני כל אחיו נפל. שכן כדכתיב על פני כל אחיו ישכן:

בעל הטורים

(יח) על פני כל אחיו נפל. סמיך ליה ואלה תולדות יצחק לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אזי יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק:

שפתי חכמים

ליחס וכו' ולא שכולם טוים לטוכה. מהרש"ל: ו ומע"ג דכדור פמכול ג"כ נאמר נויעם פי' בגמרא דדוקא היכא דכתיב נויעם נגי ויאסף כלדיקים מפתני וכדור שמכול לא נאמר ויאסף: חמלת פרשת חיי שרה

רש"י

מאכיו מת ישמעאל שנאמר וילך עשו אל ישמעאל וגו' כמו שמפורש בסוף מגילה נקראת (ורש"י הביאו סוף פרשת תולדות): ויגוע. לא נאמרה נויעה ו אלא בצדיקים: (יח) נפל. שכן כמו (שופטים ז) מדין ומעלק

וכל כני קדם מפלים בעמק. כאן הוא אומר לשון נפילה ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכן (לעיל מז) עד שלא מת אברהם ישכון מעמת אברהם נפל: חמלת פרשת חיי שרה

פירוש לתורת אלהים

דרייסיג יאהר יינע און ער איז וואַרין פאר גאנגען און ער איז גישטאַרבין און איז וואַרין פאַרזאַמולט צו זיין פאלק, ורשי שרייבט דאס לשון נוויעה שטייט נאר ביא צדיקים: (יח) וישכנו מחוילה עד שור און ביא האבין גערוהט פון חוילה ביז שור אשר על פני מצרים וואס איז פאר מצרים באכה אשורה

ווא טען קומט אין אשור על פני כל אחיו נפל פאר אלע זיינע בריידער האט ער גערוהט. ורשי שרייבט דא שטייט נפל לשון פאלין און אין אנאנדער ארט שטייט ועל כל פני כל אחיו ישכון, אז אברהם האט גילעבט האט ער גערוהט וויא אברהם איז גישטארבין איז ער גיפאלין:

פרקי דרבי אליעזר

ביא נעצין דינער ועלין לגבין, דאס מיינט אין פסוק יחיו מתיך, דיינע מתים ועלין לגבין, דאס מיינט טען דיא יונין וואס זענען גישטארבין פארזיכערט אויף נאס אז ער ועט ביא צוריק לעבעדיג מאכין, און דיא מתים פון ועלין האבין אמאה פון ליכטנקיים און ועלין בלייבין לעבין:

הפטרת חיי שרה מלכים א א

זקנת דוד

א וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ׃ ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ ג וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַיָּמִים וגו' וויל די קאלטקייט טוט צו אטענטש וועגן איינע מן דיא דזוויא מבות, אבער וועגן דיא יאונרין, וויל ער לעבט שוין זייער לאנג אויף דער וועלט וועט דיא בלוט זיינע אלע מאהל קעלטער ווי

פירוש ע"ט

(א) וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן און דער מלך דוד איז אלט גיוואָרין בָּא בַיָּמִים ער איז גיקומען אין זיינע אלטע טעג וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים האבין אים זיינע קנעכט צו גידעקט מיט קליידער וְלֹא יִחַם לוֹ און עס האט אים ניט גיוואַרימט: (ב) וַיֹּאמְרוּ הָאבין זיינע קנעכט גיזאגט צו אים יְבַקְשׁוּ לַאדוֹנִי הַמֶּלֶךְ דען וועט וואַרים זיין צו מיין האר קיניג: (ג) וַיְבַקְשׁוּ הָאבין זייא גיזוכט איין שיינע יונגע פרויא אין גאַר דעם גבול יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ הָאבין

איין בתולה טוהען אירע בתולים וואַרעמען איר לייב וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ און זייא זאל שטיין פאר דעם מלך צו באדינען אים וּתְהִי לוֹ סוֹכֶנֶת און זייא זאל זיין צו אים איין דער וואַרימערין וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ און זייא זאל ליגען אין דיין שוים וְחַם לַאדוֹנִי הַמֶּלֶךְ דען וועט וואַרים זיין צו מיין האר קיניג:

יפה בכל גבול ישראל וימצאו את־אבישג
השונמית ויבאו אתה למלך: ד והנערה יפה עד־
מאד ותהי למלך סכנת ותשרתהו והמלך לא ידעה:
ה ואדניה בן־חגית מתנשא לאמר אני אמלך ויעש
לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו: ו ולא־
עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית וגם־
הוא טוב־תאר מאד ואתו ילדה אחרי אבשלום:
ז ויהיו דבריו עם יואב בן־צרויה ועם אביתר
הכהן ויעזרו אחרי אדניה: ח וצדוק הכהן ובניהו
בן־יהוידע ונתן הנביא ושמעי ורעי והגבורים
אשר לדוד לא היו עם־אדניהו: ט ויזבח אדניהו
צאן ובקר ומריא עם אבן הזחלת אשר־אצל
עין רגל ויקרא את־כל־אחיו בני המלך ולכל־
אנשי יהודה עבדי המלך: י ואת־נתן הנביא
ובניהו ואת־הגבורים ואת־שלמה אחיו לא קרא:

דער נאטור, און עס פעלט אים דאס
איינווייניגסטע ווארעם, דריבער האבין
די קליידער אים נים געקענט דער
וארעמען, ווארום די קליידער פאר־
שטעלין נאר די איבערווייניגסטע קעלט
אל נים צו קומען צום מענטש,
און דער קערפער זאל נים קאלט
ווערין, אבער איין איבערווייניגסטע
וארעם קענען זיי נים אריין בריינגען
אין מענטש, און צווייטונם דער
מענטש וואס האט פיל צרות און
זארג און שרעק ווערט אים אויך
פארקיהלט זיין בלוט פאר די צייט
זאגט אונז דער פסוק דער המלך האט
געהאט ביידע סבות, איין סבה איז
גיווען והמלך דוד זקן. ווייל דוד
איז גיווען המלך האט ער געהאט
פיל שרעק אין זיינע מלחמות, און
האט שטענדיג געמוזט זיין אין פעלד,
ביי סאך האט אים פארברענט דיא
היץ און ביי נאכט דיא קעלט, און
דיין שרעק פון אמנון און פון אבשלום,
און זיין תשובה אויף דעם עגין פון
בת שבע וואס ער האט געוויינט
סאג און נאכט, ווי ער האט ניטאנט
בדמעתי ערשי אמסה. איך מאך
צוגיין מיין בעט מיט מיינע טרערין, און זיין פאסטין, ווי ער האט ניטאנט ברקי כשלו מצום. מיינע קניה ועצמי

פירוש ע"ט

איא גיפונען דיא אבישג פון דער שטאט שונם
ויבאו אתה למלך און האבין זיא גיבראכט צו דעם
מלך: (ד) והנערה און דיא יונגע פרויא איז זייער
שיין גיווען ותהי למלך סוכנת איז זיא גיווען צום
מלך איין דער וואריטערין ותשרתהו און האט אים
באדיקט והמלך לא ידעה און דער מלך האט זיא
פאר קיין ווייב געגומען, דיא חכמים זאגין וויל
אין דער תורה שטייט ולא ידבה לו נשים) איין
מלך זאל נים מערין זיך ווייבער. און דוד האט
שוין גיהאט אכטצעהן ווייבער דרום האט ער
ניט גיטארט זיא געמען פאר אנווייב: (ה) ואדוניה
און אדוניה בן חגית האט זיך דער הויבין און
באריומט לאמר צו זאגין אני אמלוך איך וועל קיניגען
ויעש לו רכב ופרשים און ער האט זיך גימאכט
רייט וועגין און רייטער וחמשים איש און פופציג
מאן רצים לפניו זעגען גילאפין פאר אים: (ו) ולא
און זיין פאטער דוד האט אים ניט טרויערין
עצבו גימאכט און ניט גישטראפט פון אלע זייגע טעג
לאמר צו זאגין מדוע ככה עשית ווארום האסטו אזוי
גיטוהען, און פון דאנען לערינט מען אפ דער
וגם הוא טוב תואר מאד וואס דער דער
אין אויך גיווען זייער שיין פון גישטאלט אזוי
ואתו ילדה אבשלום און דעם אדוניה האט זיין מוטער חגית
אויף געצויגין לתרבות רעה אחרי אבשלום נאך
אבשלום כלומר נאך דעם שלעכט אויף ציהען
ואם דיא מוטער פון אבשלום האט אויף געצויגין
דעם אבשלום: (ז) ויהיו איז גיווען דיא רייד פון
אדוניה מיט יואב בן צרויה ועם אביתר הכהן און
מיט אביתר הכהן הייסט ער האט מיט זייא אפ
געשמיאוסט ויעזרו און זייא האבין גיהאלפין נאך
אדוניה: (ח) וצדוק הכהן און צדוק הכהן און בניהו
בן יהוידע און נתן הנביא דאס ער האט נביאות
גיזאגט צו דוד אז שלמה זועט קיניגען נאך אים
ושמעי ורעי און שמעי און רעי והגבורים און דיא
גבורים וואס זענען צו דוד גיווען לא היו עם אדוניהו
זענען ניט גיווען מיט אדוניהו: (ט) ויזבח האט
אדוניהו גישאכטין שאף און רינדער
צאן ובקר גישטאפטע אקסין עם אבן הזוחלת בייא דעם שלעפ
אשר אצל שטיין דען עס איז גיווען אנגרויטער שטיין וואס
ויקרא דיא יונגע לייט פלעגין פרובען צו רירען אים פון
ואת כל אחיו זיין ארט און צו שלעפין אים אשר וואס דער
בני המלך שטיין איז ביי דעם קוואל וואסער וואס דער
ולכל אנשי קוואל הייסט רוגל ויקרא און אדוניהו האט גירופין
יהודה אלע זיינע ברידער דיא קינדער פון דעם מלך
עבדי המלך ילדי און צו אלע מענטשין פון שבט יהודה דיא
המלך קנעכט פון דעם מלך: (י) ואת נתן הנביא און נתן
הנביא און בניהו און דיא גבורים ואת שלמה אחיו

(חק לישראל ע"ט) (ח"א)

יא וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה
לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית
וַאֲדֹנִינוּ דָּוִד לֹא יָדָע׃ יב וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא
עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃
יג לְכִי וּבֹאִי | אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־
אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־
שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי
וּמֵדֹּוַע מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ יד הִנֵּה עוֹדֶךָּ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־
הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ׃
טו וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחֲדָרָה וְהַמֶּלֶךְ
זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֵת אֶת־הַמֶּלֶךְ׃
טז וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ
מַה־לָּךְ׃ יז וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ יח וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ׃ יט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן
לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיוֹאָב
שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ כ וְאַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב

פירוש ע״ט

אוג שְׁלֹמֹה זַיִן בְּרוּדֶער לֹא קָרָא הָאט עֶר נִיט
גִירוּפִין׃ (יא) וַיֹּאמֶר נָתָן הָאט נָתָן הַנָּבִיא גֵיזָאגְט צוּ
בַּת שֶׁבַע דִיא מוּטֶער פוּן שְׁלֹמֹה זַאגְט צוּ זָאגִין
חַיָּא פַאר וָואר הָאסְטוּ גֵיהֶערְט אַז אֲדוֹנִיָּהוּ בֶּן
חַגִּית אִיז מֶלֶךְ גֵיוָואָרִין וַאדוֹנֵינוּ אוּנְ אוּנְזֶער הֵאר
דָּוִד וַוייסְט נִיט דָּעֶר פוּן׃ (יב) וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה
אוּנְ הַיינְט גֵייא אִיךְ וָועל דִיר רַאטִין אַיין עֵצָה
וּמַלְּטִי אוּנְ דוּ וָועסְט מַאכִין אַנְטְרִינְען דַיין נֶפֶשׁ
אוּנְ דָאס נֶפֶשׁ פוּן דַיין זוּהְן שְׁלֹמֹה פוּן קְרִיג
וָוארוּם עֶר וָועט דָאךְ וָועלִין מֶלֶךְ וָוערִין נָאךְ דָעם
טוֹיט פוּן דָעם מֶלֶךְ דָּוִד אַזוֹי וִויא נָאט הָאט אִים
סְבְטִיחַ גֵיוָועזִין׃ (יג) לְכִי גֵייא אוּנְ קוּם צוּ דָעם מֶלֶךְ
דָּוִד וְאֲמַרְתְּ אֵלָיו אוּנְ זָאגְסְט זָאגִין צוּ אִים הֲלֹא אַתָּה
אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתֶךָ פַאר וָואר דוּ מַיין הֵאר
קֵיגִיג הָאסְטְ גֵישְׁוָוארִין צוּ מִיר דַיין דִינְסְט לַאזְ
צוּ זָאגִין מִיר כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלוֹךְ אַחֲרָי דָאס שְׁלֹמֹה
דַיין זוּהְן וָועט קֵיגִינְען נָאךְ מִיר וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי
אוּנְ עֶר וָועט זִיצִין אוֹיף מַיין שְׁטוּל וּמַדּוּעַ מָלַךְ
אֲדוֹנִיָּהוּ אוּנְ וָוארוּם הָאט הַיינְט גֵיקִינִיגְט אֲדוֹנִיָּהוּ׃
(יד) הִנֵּה אוּנְ זִיי דוּ וָועסְט נָאךְ דָארְטִין רֵידִין מִיט
דָעם מֶלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיךְ דָאנְ וָועל אִיךְ קוּמְען

(חק לישראל ע״ט) (ח״א) 89 2 אוּנ

נָאךְ דִיר וּמִלֵּאתִי אֶת דְּבָרָיִךְ אוּנְ וָועל דָעֶר פִילְען
דַיינְע רֵייד׃ (טו) וַתָּבֹא אִיז גֵיקוּמְען בַּת שֶׁבַע צוּ
דָעם מֶלֶךְ אִין זַיין חֶדֶר וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד אוּנְ דֶר מֶלֶךְ
אִיז זֵייעֶר אַלְט גֵיוָועזִין וַאבִישַׁג אוּנְ אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית
הָאט בֵּאדִינְט דָעם מֶלֶךְ׃ (טז) וַתִּקֹּד הָאט בַּת
שֶׁבַע גֵיקְנִיגְט אוּנְ הָאט זִיךְ גֵיבּוּקְט צוּ דָעם מֶלֶךְ
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ הָאט דָער מֶלֶךְ גֵיזָאגְט וָואס אִיז
צוּ דִיר׃ (יז) וַתֹּאמֶר לוֹ הָאט זִיא גֵיזָאגְט צוּ אִים
אֲדוֹנִי מַיין הֵאר אַתָּה דוּ הָאסְט גֵישְׁוָוארִין בֵּיי נָאט
צוּ מִיר דַיין דִינְסְט אוּנְ הָאסְט מִיר גֵיזָאגְט
כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלוֹךְ אַחֲרָי דָאס שְׁלֹמֹה דַיין זוּהְן וָועט
קֵיגִינְען נָאךְ מִיר וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי אוּנְ עֶר וָועט
זִיצִין אוֹיף מַיין שְׁטוּל׃ (יח) וְעַתָּה הִנֵּה אֲדוֹנִיָּה מָלָךְ
אוּנְ הַיינְט הָאט אֲדוֹנִיָּה גֵיקִיגִינְט וְעַתָּה אוּנְ הַיינְט
אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ מַיין הֵאר קֵיגִינְ לֹא יָדַעְתָּ דוּ וַוייסְט עָם
גִיט׃ (יט) וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא אוּנְ עֶר הָאט גֵישְׁאכְטֶן
אָקְסִין אוּנְ גֵישְׁטָאפְּטֶע אָקְסִין וְצֹאן לָרוֹב אוּנְ פִיל
שָׁאף הַיקְרָא אוּנְ הָאט גֵירוּפִין צוּ אַלְע קִינְדֶער פוּן
דָעם מֶלֶךְ אוּנְ צוּ אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן אוּנְ צוּ יוֹאָב דָעם
הוֹיבְט מַאן וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא אוּנְ צוּ שְׁלֹמֹה דַיין
קְנֶעכְט הָאט עֶר נִיט גֵירוּפִין׃ (כ) וְאַתָּה אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ

שְׁוַואך גֵיוָוארִין פוּ פַאסְקִין, וּבְשֶׁר־
בְּחֹשׁ מִשְׁקָן. אוּנְ מַיין קְלֵיש [מַיי־
לֵייב] אִיז מַאנְגֶער גֵיוָוארִין פוּן דִיא
פַעסְטִיגְיִיט וָואס אִיךְ בִּין אַמְאהָל פַּרְ
נָעוְען, אוּנְ זַיין אוֹיפְשְׁפִּיין אַלְע
הַאלְבָע נַאכְט לֶערְנֶען תּוֹרָה אוּנְ
לוֹיבִין נָאט, דִי אַלְע זַאכִין שְׁוַואכִין
אַף דָעם מַענְשׁ אוּנְ מַאכִין קַאלְט דִי
נַאפִירְלִיכְע וַוארְעמְקֵיט פוּן גוּף.
דָאס צְוַוייפֶל אִיז בָּא בֵּיגִים, דֶנְ
אִיז שׁוֹין נַעקוֹמְען אִין דִי יָאהְרִין,
וְוִען עֶר אִיז גֵיוָועזִין אִין דֶער יוּגֶענְד
הָאט עֶר נִיט גֶעפִילְט דִי אִינְוַוייגִיגִין מַסְּפָּ
קֶעלְט פוּן גוּף, אָבֶער אַז עֶר אִיז
נַעקוֹמְען אִין דִי אַלְטֶע יָאהְרִין, וְוִענְן
דִי צַיידְע מִבְּנוֹת צוּ זַאגְען הָאט זִיךְ
אוֹיף אִים גֶעשְׁפַּארְקְט דִי אִינְוַוייגִיגִ־
מַסְּפָּ קֶעלְט אוּנְ דִי קְלֵיידֶער וָואס מַן
הָאט אִים מִיט זַיי בְּרַעכְט וָואכִין גִיט
גֶעקְענְט גֶעבִין אִינְוַוייגִיג אִין אִים
אַדְעַרְוַוארְעמוּנְג, דְרִיבֶּער הָאבִין
זַיינֶע קְנֶעכְט גֵיגֶעבִין אַ עֵצָה מַן זָאל
אִים בְּרַיינְגֶען אִינְגֶע בְּתוּלָה וָואס
אִיזְע בְּלוּם אִיז גַאנְץ הַיים אַז זִיא
צְוַוייי בְּלוּמִין וָועלִין צוּ זַאמְען קוֹכְען
וָועט אִיר בְּלוּם קְלֶענְען דֶערְוַוארְעמְט
זַיין בְּלוּם, וְזִיא שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ הָאט
גֵיזָאגְט אִם יִשְׁכְּבוּ שְׁנֵיהֶם וְחַם לָהֶם.
אוּנְ זַיי זָאלְען מַענְשִׁין לִיגֶען צוּ זַאמְען
אִיז זַיי וַוארְעם, וּלְאָדוֹן אַיִן יִחַם.
אָבֶער צוּ אַיין מַענְשׁ וִי אַזוֹי וָועט
זַיין וַוארְעם, אוּנְ דְרִיבֶּער הָאט מַן

עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ כא וְהָיָה כִּשְׁכַּב אֲדֹנִי־
הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים׃
כב וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא׃
כג וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי
הַמֶּלֶךְ וִישְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה׃ כד וַיֹּאמֶר נָתָן
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יֹשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ כה כִּי | יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־
וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא
וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ
יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ כו וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן
וּלְבְנָיְהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃
כז אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא
הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדְּךָ מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ
אַחֲרָיו׃ כח וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמַר קְרָאוּ־לִי לְבַת־
שָׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃
כט וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־
נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה׃ ל כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה

זוזכם אשיינע, מיין אשיינע האט
מיין זיך מער בלוט, מיין דיא בלוט
פאנכם שיין דעם מענטש, נאם איז
געווען די צה פון זיינע מרייע קנעכט
ווי עס שטייט אין פסוק, און עס קען
זיין די קנעכט מיינם מען דאקטוירים
וויא עס שטייט ביא יוסף עבדיו
הרופאים, זיינע קנעכט דיא
דאקטוירים; נאך קען מען מיינשען
דעם פסוק והמלך דוד זקן וגו׳, דער
תנא רבי אליהו זאגט דברי אגדה
מאכן אלס דעם מענטש, דער וואס
בענוצט פיל תשמיש המטה, און
דער וואס האט שלעכטע קינדער,
און דער וואס האט פיל מלחמות,
מיין מען האט גיזעהן אז דוד המלך
איז קיים איין מאהל שפארק אלס
גיווארין, מען זאל נים זאגין אז ער
איז אלס גיווארין פון תשמיש המטה,
אדער מיין עד האט געהאט שלעכטע
קינדער, דריבער זאגט דער פסוק
והמלך דוד זקן. די מיזכה פון דוד
האט אים אלס געמאכט מיין עד
האט געהאט פיל מלחמות, און
נים תשמיש המטה, ומיין מיד זעהן
אבישג השונמית איז גיווען דיא
שענסטע פון אלע יוידישע טעכטער,
און דעסטוועגין האט דוד איר נים

פירוש ע״ט

און דו מיין האר קיניג־ייני כל ישראל עליך די אויגין
פון כל ישראל זעגען אויף דיר להגיד להם דאס דו
וואלסט זיי זאגין מי ועד עם זאל זיצען אויף דער
שטול פון מיין האר קיניג נאך אים: (כא) והיה
בשכב אדוני המלך עם אבותיו און עס וועט זיין אז
מיין האר קיניג וועט שטארבין מיט זייגע
עלטערין נאך זיין טויט והייתי אני ובני שלמה דען
וועל איך און מיין זוהן שלמה זיין גימיינערט פון
דער גדולה: (כב) והנה עודנה מדברת שם עם המלך
און וויא דא האט דא נאך גירעט מיט דעם מלך
ונתן הנביא בא און דער נתן הנביא איז גיקומען:
(כג) ויגידו למלך לאמר הנה נתן הנביא צו דעם
מלך צו זאגין הנה נתן הנביא דאס נתן הנביא איז
גיקומען ויבא לפני המלך איז ער גיקומען פאר דעם
מלך וישתחו למלך על אפיו ארצה און האט זיך גיבוקט
צו דעם מלך אויף זיין פנים צו דער ערד:
(כד) ויאמר נתן האט נתן גיזאגט אדוני המלך מיין
האר קיניג אתה אמרת האסטו דען גיזאגט ארוניהו
ימלוך אחרי אדוניהו זאל קיניגין נאך מיר והוא ישב
על כסאי און ער זאל זיצען אויף מיין שטול:
(כה) כי ירד היום דאס ער האט היינט גיגידערט,
און דרום שטייט ער האט גיגידערט וזבח שור ומריא
שטאט איז גישטאנען אויף איין בארג און דער
אבן הוחלת איז גיווען אין טאל ויזבח שור ומריא

(חק לישראל ע״ט) (ח״א)

און האט גישאכטין אקסין אקסין און גישטאפטע אקסין
וצאן לרוב און פיל שאף ויקרא און האט גירופין
צו אלע קינגדער פון דעם מלך ולשרי הצבא און צו
דיא האארין פון דעם חיל ולאביתר הכהן און צו
אביתר הכהן והנם אוכלים ושותים לפניו און זייא
עסין און טרינקען פאר אים ויאמרו און זייא זאגין
יחי המלך אדוניהו ער זאל לעבין דער מלך אדוניהו:
(כו) ולי אני עבדך און צו מיר דיין קנעכט ולצדוק
און צו צדוק הכהן און צו בניהו דער זוהן פון
יהוידע ולשלמה עבדך און צו שלמה דיין קנעכט
לא קרא האט ער נים גירופין: (כז) אם מאת פון מיין
האר קיניג איז גיטוהען גיוואארין דיא זאך פון
אדוניהו איז מיר איין הטיה ולא הודעת את עבדך
וואארום האסטו נים מודיע גיווען מיר דיין קנעכט
מי ישב על כסא אדוני המלך ווער זאל זיצען אויף דער
שטול פון מיין האר קיניג אחריו נאך אים:
(כח) ויען המלך דוד ויאמר האט דער מלך דוד
גיענטפערט און האט גיזאגט קראו לי לבת שבע רופט
מיר בת שבע ותבא לפני המלך איז זיא גיקומען פאר
דעם מלך ותעמוד לפני המלך און האט זיך גישטעלט
פאר דעם מלך: (כט) וישבע המלך ויאמר האט דער
מלך גישוואארין און האט גיזאגט חי יי אשר ווי נאט
לעבט אשר ווארום ער האט אוים גיליזט מיין לייב
פון אלע צרות: (ל) כי כאשר דען אזוי ווי איך האב

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי
וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתִּי כִּי כֵן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה׃
לא וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אָרֶץ וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ
וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם׃

זקנת דוד

אַנְגעריידט, און האָט אַדוֹנֶיהָ הַמֶּלֶךְ גיוואָלט זיין אַמְתָּה, איז נאָר גיווען ווייל ער האָט געתאָט רייסונגען און רייסער און שוּפּצִיג מענשען זענען גילאָפן פאַר אים, און דער פאָטער האָט אים נים גישפּרוּכן, האָט ער נעמיינט אז דער פאָטער מיינט אויך ער זאָל זיין אַמְתָּה׃

פירוש עם

גישווָאָרין צו דיר ביי נאָמ דער נאָמ פון יִשְׂרָאֵל לאמר צו זאָגין דיר כִּי כֵן אֶעֱשֶׂה שְׁלֹמֹה דיין זוהן וועט זיצין נאָך מיר והוא און ער וועט זיצען אויף דער שטול נאָך מיר כִּי כֵן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה דען אזוי וועל איך טוהן דעם היינטיגען טאָג׃ (לא) וַתִּקֹּד

מאד קריאת פרשת השבוע פעמים מקרא ואחד תרגום והפטרה ומזמור ה׳ מלך גאות לבש אז מזמור שיר ליום השבת וה׳ מלך יעל״מ דברו משנה והלכה מסדר טהרות פסוק נגד היסוד בחינת סיום׃

ברטנורא

פרק ה א מעין שהעבירו על גבי השוקת. פסול. כלי וגם שוקת שבמלא: פסול. להכניל במים שבתוך השוקת וכמים שיולאים ושוברים מן השוקת לחוץ הומל ומי המעין כלם שופכין לתוך השוקת. אבל אם מי המעין עוברים על שפת השוקת כל שהוא לף ע״פ שמקלחם עוברי׳ בתוך השוקת כשר להטביל במים שעל שפת השוקת אי חולה לה (ה) דמעין מטהר בכל שהוא: **והפסיקו.** אחין מי הבריכה מחוברין למעין: **סלה (ג): חזר והמשיכו.** אחבר מי המעין לבריכה: פסול לזבים. לכבר פסק חיותן וזבים ומטרשים ומי

משנה מקואות פרק ז

פרק ה א מעין שהעבירו על גבי השוקת [ה]
פסול. העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לה. שהמעין מטהר בכל שהוא העבירו על גבי [ב] בריכה והפסיקו הרי הוא במקוה. **חזר והמשיכו [ג] פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת**

עיקר תו״ט

[ה] פסול. וקי״ל אחמי פסול כיון למי השוקת מחוברין למעין דמסהר בכ״מ ותכן כפ״ק מעין שמימיו מופסין ורבו עליה מים מאוכין שוב למעין להטביל בו בכ״מ ושוב למטבילין כלים בתוך כלים וג״ל לחלק בין כלים מחוסים דברי לכלים מקבוסים דלמיגא למגזר אטו בשאין בהם כשפופרת. ברא״ם ומחו״ם: (ו) מחטין ומטרות. ברא״ם ומחוי״ט: [ב] בריכה. אל מי בגמים שאין מטהרין אלא בלחטבורן וכמ״ם. כי״: (ג) ובלחטבורן ברא״ם: [ג] פסול.

פרק ה א מעין שהעבירו על גבי השוקת פסול אז ער האט ניצוגען דיא וואסער פון קנואל אין אקארעטע וואס שטייט אויף דיא ערד. טאר מען גיט טובל זיין אין די וואסער וואס אין דיא קארעטע. אוג אין דיא וואסער וואס גייט ארוים פון דיא קארעטע. טאר מען אויך גיט טובל זיין. ווייל וויא זענען גיווען אין דיא קארעטע זענען וויא דאך גיווען אין אכלי העבירו על גבי שפה כל שהוא אויב דיא וואסער פון קנואל האט זיך גאד פארשפרייט ביז צו דיא קארעטע אוג אביסול פון קנואל איז ארין גענאנגען אין די קארעטע. אין דיא וואסער פון קנואל וואס אין די קארעטע טאר מען גיט טובל זיין אוג אין די וואסער פון קנואל וואס געבין די קארעטע מעג מען טובל זיין. אפילו די וואסער פון קנואל איז נאר ווייניג פון דעסטוועגין מעג מען אין די וואסער טובל זיין אקליינע כלי אזוי ווי אנדיל שהמעין מטהר בכל שהוא וארום אקנואל איז מטהר מיט וויפיל וואסער אין דעם קנואל איז דא. אביסול איז אויך געגוג העבירו על גבי בריכה והפסיקו אז ער האט געצוגין די וואסער פון קנואל איבער אסאזעווקע אליידינע אוג ווייטער וויא דיא סאזעווקע. נאר דיא סאזעווקע איז מפסיק והאקט איבערז דיא וואסער פון קנואל. אביסול וואסער פון דעם קנואל איז אויף דער זייט סאזעווקע. אוג אביסול וואסער פון קנואל איז אויף דיא אנדערע זייט סאזעווקע. אוג דיא סאזעווקע איז אין מיטען ליידיג חבי הוא במקוה דיא וואסער וואס אויף דיא אנדערע זייט סאזעווקע האט דען וויא אמקוה. וויא מה זיין אין אגרוב אוג עם מוז זיין פערציג סאה חזר והמשיכו אז ער האט צוריק צו נאמען גיצוגען דיא וואסער פון קנואל מיט דיא וואסער פון דער סאזעווקע אוג דיא וואסער פון קנואל ציהט זיך אויף דיא זייט סאזעווקע אוג אין דיא סאזעווקע זעלבסט אוג אויף דיא אנדערע זייט סאזעווקע פסול לזבים ולמצורעים ולקדש מהן מי חטאת אין דיא וואסער פון סאזעווקע אוג אין דיא

[ד] עד שידע שיצאו הראשונים: ב העבירו על גבי כלים או על גבי ספסל. ר' יהודה אומר הרי הוא כמו שהיה רבי יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטבול על גבי הספסל: ג מעין שהוא משוך כנדל. ריבה (עליו) והמשיכו, הרי הוא כמו שהיה. היה עומד וריבה עליו והמשיכו. שוה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא: ד כל הימים כמקוה. שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה. לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר כל הימים מטהרים בזוחלין ופסולין לזבין ולמצורעים ולקרש מהן מי חטאת: ה הזוחלין כמעין

[ד] עד שידע שיצאו הראשונים: ב העבירו על גבי כלים. שהעביר המעיין על דופני הכלים מכהון (ג): הרי הוא כמו שהיה. לטהר בזוחלים וכל שהוא: הרי הוא כמקוה. דכתי מ' סאה וכאשבורן: ובלבד שלא יטבול על גבי ספסל. גזירה שמא יטבול בכלים (ד) והלכ' כר"י: ג שהוא משוך כנדל. שמימיו זוחלי' במקומות הרבה בשרן זה שמרבה רגליס וקורין לו בלע"ז לגט"י פיד"י: ריבה עליו. מים שאובים על שנמשכו ונתגדלו המקומות שמימיו זוחלים שם: הרי הוא כמו שהיה. המקומות הללו מטהרים בזוחלים וכל שהוא כמו שהיו בתחלה:

ד כל הימים כמקוה. שנאמר ולמקוה המים קרא ימים דברי ר' מאיר. ר' יהודה אומר הים הגדול כמקוה. לא נאמר ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה. רבי יוסי אומר כל הימים מטהרים בזוחלין ופסולין לזבין ולמצורעים ולקרש מהן מי חטאת: ה הזוחלין כמעין היה. המעין: עומד. ולא היו מימיו נזחלים: וריבה עליו. מים שאובין ונתגדל המעין עד שמימיו נזחלים אילך ואילך מקמת המים שאובים: שוה בו' למעין. המקומות הללו שהמים נזחלים בהם שוין למעין שמטהרים בכל שהן ושוים למקוה שאין מטהרים בזוחלין אלא באשבורן. פ"א ריבה עליו והמשיכו והרחיב הכריכות שהיו מושכו' מים מן המעין ההיא והגדילן (ה) הרי הוא כמו שהיה דבמקום שהיו מימיו זוחלים קודם שריב' עליהן והרחיבן שם מטהר בזוחלין ומן הגדלים אין מטהר אלא באשבורן אבל אם לא היו מימיו זוחלים אלא עומדי' וריבה עליו שהרחיב מקום עמידתן והמשיכ' שעשה מקום עמידתן זוחלין. אין מטהר בזוחלין מאחר דעיקר מקום המעין אינן זוחלין: ד הים הגדול כמקוה. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול דניה משתפי קרא במעשה בראשית שסם נקוו כל מימי בראשית: ולא נאמר ימים. כלשון רבים: אלא מפני שיש בו מיני ימים הרבה. שכל הנחלים הולכים אליו: ר' יוסי אומר כל הימים. ויש הגדול נמי תורת מעין עליהם לענין שהן מטהרין בזוחלין מפני שהנקלים הולכים וזוחלין עליהן אבל פסולין הן לתורת מים חיים שהכ' קראם מקוה והלכה כרבי יוסי: ה הזוחלין. כגון נהרות שהן זוחלין הרי הן כמעין ומטהרין בזוחלין וכל שהן:

וואסער פון קנואל וואס אויף דיא אנדערע זייט סאזעווקע טאר זיך גיט טובל זיין גיט אזב אוג גיט אמצורע. אוג מען טאר גיט נעמען פון דיא וואסער צו דיא אש פון די פרה אדומה ווייל דער קנואל וואסער איז איין מאהל איבערגע-האקט גיווארין עד שידע שיצאו הראשונים ביז ער וועט וויקען אז דיא ערשטע וואסער וואס איז גיווען אין דיא סאזעווקע ווען ער האט צוריק געצוינען דעם קנואל איז שוין ארויס גינאנגען אוג דיא וואסער וואס איצט איז אין סאזעווקע זענען שוין אנדערע גלייך פון דעם קנואל: ב העבירו על גבי כלים אכלי איז גישטאנען אויף דיא ערד מיט דעם טויל אראפ אוג דיא וועגט ארויף האט ער גיצוינען דיא וואסער פון קנואל איבער דיא וואגט פון דיא כלי או על גבי ספסל אדער ער האט גיצוינען דיא וואסער פון קנואל איבער אבאנק, רבי יהודה זאגט הרי הוא כמו שהיה דער קנואל איז אזוי ווי ער איז גיווען, ער האט דעם זעלבינען דין וויא פריער, רבי יוסי זאגט הרי הוא כמקוה די וואסער האט דעם דין אזוי וויא אמקוה ובלבד שלא יטבול על גבי ספסל נאר ער זאל גיט טובל זיין אויף דיא באנק: ג מעין שהוא משוך כגדל אקנואל וואס דיא וואסער גיסט זיך פון אנטליקע ארטער, אזוי וויא דער שרץ גדל וואס

ער האט פיל פיס אין אלע זייטען, אזוי קריכט דיא וואסער פון קנואל אין אלע זייטען דבה עליו והמשיכו אוג מען האט ארייז גינאסין אין קנואל גישעפטע וואסער אזוי פיל ביז דיא וואסער האט זיך גיצוינען אין אלע ארטער וואס דיא וואסער גייען דארט, אוג זייא זענען גרעסער גיווארין הרי הוא כמו שהיה האט דער קנואל דעם זעלבינען דין ווי ער האט געהאט פריער היה עומד אויב דער קנואל איז גישטאנען אויף איין ארט, דיא וואסער זענען גיט גיקראכען והמשיכו אוג מען האט ארייז גינאסען גישעפטע וואסער אין דעם קנואל אזוי פיל אז דיא וואסער האבין צו צוינען דעם קנואל אוג דיא וואסער פון קנואל האבין אנגעהויבין צו גיין אין אלע זייטען דורך דיא גישעפטע וואסער שוה למקוה לטהר באשבורן איז דער קנואל גלייך צו אמקוה אז ער איז אנדערש גיט טטהר נאר אז דיא וואסער איז איינגיזאמולט אויף איין ארט ולמעין אוג צו אקנואל איז דאס גלייך להטביל בו בכל שהוא אז מען מעג אין אים טובל זיין וויא פיל וואסער עס איז דא מען דארף גיט קיין פערציג סאה: ד כל הימים כמקוה אלע ימים האבין דעם דין וויא אמקוה שנאמר אזוי ווי עם שטייט אין פסוק ולמקוה המים קרא ימים [פרה פרק ח משנה ח]: ה הזוחלין כמעין אמ"ך

והנוטפים. כגון מי גשמים: **במקוה.** לקבר' כמ' סאה וכאשכורן: **שהן כשרין.** כזוחלין הוחיל ונוטפין מועטים ואפי' במקום שאין כדי טבילה בזוחלין אלא"כ טיפין מצטרפין להם (ו): **ונוטפין שעשאן זוחלין.** כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאין וזוחלין (ז): **סומך אפילו מקל או קנה.** או זב או זבה סומכים ביד או ברגל וסותמין מקום יציאת המים עד שיעמדו המים במקום אחד ונעשים אשכורן: **ויורד.** הטמא וטיבל: **כל דבר שהוא מקבל טומאה.** לא מבעיא זב וזבה שהן טמאין שאין יכולים לסתום מקום ציאת המים בידיהם או ברגליהם כדי להעמיד המים ולעשותן אשכורן אלא אפילו עשור גמור הוחיל והוא מקבל טומאה: **אין מזחילין בו.** כלו' אין מעמידין בו מקוה הזחילה כדי שיעשה אשכורן ויוכל לטבול בו וטעמ' דר"י דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור הויתן תהא על ידי טהרה והלכה כרבי יוסי: **ו' גל שנתלש.** מן הים (ח) שהולך וסובב: **ונפל על האדם ועל הכלים שהורים.** למולין בלבד דחולין לא בעי כוונה אבל למעשר שני ולתרומה לא טהר הטובל על שיכוין: **טובלין.** אים ואשה: **ומטבילין.** כלים או ידים במקום שצריך טבילת ידים כגון לקדש ולאכל מעשר שני: **בנעילה.** רחבים מרובעים כמערה אלא שאינן מקורין: **נעיצין.** קטנים מלמטה ורחבים מלמעלה: **פרסת חמור.** וה"ה פרסת כל בהמה: **המעורבת בבקע.** גומא שנעשית בקרקע ע"י פרסת רגל של בהמה ומתקבצו

והנוטפין שהם כשרים ונוטפים שעשאן זוחלין סומך אפי' מקל אפי' קנה אפי' זב וזבה יורד וטובל דברי ר' יהודה. רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו: ו גל שנתלש ובו [ה] ארבעים סאה ונפל על האדם ועל הכלים שהורים כל מקום שיש בו ארבעים סאה טובלין ומטבילין. מטבילין בחריצין בנעיצין ובפרסת החמור המעורבת בבקעה

(ו) הר"ם וכלומר דהא דמפין מטבר בכ"ם שיטור כדי שכילה מיהא כשיע. ומתוי"ט: (ז) וקל"ל ליכנא שעשאן וגם מה שפי' לקמן אין מזחילין בו אין מעמידין בו כו' לא א"ם ונם טעמא דר"י לא מסחבר כיון דהמקוה כשר ומוגש מפסולו ע"י דבר ממא וכ"ל לפ' טועפי' כו' פי' שנקבו במקום אחד וסוחלין לחולין תוך גומא א' לעשותן מקוה ול' יסודה מדמי ליה לעלי קנים כו' דפ"ז דפרס מ"ל ואשמעי' רבותא דאפי' מקל וקנה שאפשר לעשותן בית קיבול ואפי' זב וזבה סומכין המקל ור"י פליג וס"ל דהתם מיירי דוקא שנתן האדם העלי' פרס בלו המים לשם. וע' תוי"ט: (ח) וסתמא כר"י דמעבר לי' כזוחלין וק' מר"פ העבירו ע"ג בריכ' ומפסיקו כו' ואין לך הפסק' מן המעין גדולה מזו שנתלש הגל מן הים וכן אין כאן אשכורן אלא זחילה ויש לומר דהא שפפסיקו ה"ם כמקום הייכו דוקא היכא שנמו המים במקום וכבר נעשו אשכורן אבל היכא דאכתי לא נייחי מים כאשכורן ומדיין זוחלין מכח נביעה המעין אע"פ שנפסקו שם מעיין עליהם עדיין מלא עלמם. נ"י: [ה] מ' סאה. למ"ם כפ"ק מ"ז דבמעין שני בגופו עולי בכ"ל ק' למאי נ"מ מלריך הכא מ"ם ורלא' להסוכרי' דלא

וואס דיא וואסער קריכט, די וואסער ציהט זיך ווייטער וויא דער קוואל וואס אין טייך האבין דיא וואסער דעם דין וויא אלע קוואלין, טען טעג טובל זיין אין דיא ציהענדיגע וואסער, און וויא פיל וואסער עס איז דא איז גינוג אפילו עס איז ניטא פערציג סאה והנוטפין במקוה און רעגינוואסער האט דעם דין וויא אמקוה, דיא וואסער זענען אנדערש ניט מטהר נאר אז זיי זענען פערזאמולט אין איין ארט און עס איז דא פערציג סאה תיר רבי צדוק רבי צדוק האט עדות גיזאגט על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים אויב דיא וואסער וואס ציהט זיך פון קוואל איז מעהר ווי די רעגינוואסער וואס האט אין דעם טייך אריין גירעגנט, זענען דיא ציהענדיגע וואסער כשר טען זאל אין זייא טובל זיין אזוי וויא אין אקוואל, אפילו דיא ציהענדיגע וואסער זענען גיוועזן גאר ווייניג טען האט ניט גיקענט אין זייא טובל זיין, און דורך די רעגינוואסער קען טען טובל זיין, פון דעסט-וועגין זענען דיא ציהענדיגע וואסער כשר טען זאל אין זיי טובל זיין אזוי ווי אין אקוואל וגוטפים שעשאן זוחלין אויב דיא רעגינוואסער וואס אין מקוה זענען גיוואכין ציהענדיג, דיא וואסער פון דיא מקוה איז אריבער גינאנגען איבער דיא מקוה און האט זיך פאר שפרייט אויף דיא ערד, בלייבט שוין ניט אין דיא מקוה פערציג סאה טהר אפילו מקל אפילו קנה אפילו זב וזבה זאל טען פער-האלטען דיא וואסער זאל ניט ארויס גיין פון מקוה, אפילו מיט אשטעקין און אפילו מיט

ארארשטעקין און אפילו אזב אדער אזבה טעגין פאר האלטין דיא וואסער זאלען בלייבען אין דיא מקוה יורד וטובל בין דער טמא גייט ארין און איז זיך טובל ועיין תי"ט רבי יוסי זאגט כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו יעדער זאך וואס קען טמא ווערין טאר טען ניט פאר האלטען מיט אים די וואסער זאלין ניט ארויס גיין פון מקוה, אזב אדער אזבה אדער איין אנדער טמא טארין געווים ניט פאר האלטען דיא וואסער זאל ניט ארויס פון מקוה, נאר אפילו אטהור, ווייל ער קען טמא ווערין, טאר ער אויך ניט פאר האלטען דיא וואסער זאלין ניט ארויס גיין פון מקוה: ו גל שנתלש ובו ארבעים סאה אנואל האט זיך אויס גערישען ואויפגעהויבין] פון ים און אים איז דא פערציג סאה וואסער ונפל על האדם ועל הכלים און דער וואל איז ארויף גיגאנגען גיוואכין אויף אמענטש אדער אויף כלים וואס זענען גיוועזן טמא שהורים זענען זיי טהור צו חולין [ניט צו מעשר שני און ניט צו תרומה] כל מקום שיש בו ארבעים סאה יעדער ארט וואס דארט איז דא פערציג סאה רעגינוואסער טובלין טען זיך דארט טובל זיין אמענטש וואס איז טמא ומטבילין און טען טען דארטין טובל זיין כלים וואס זענען טמא מטבילין בחריצין טען טעג טובל זיין אין אפיר-קאנטינע גרוב אבריטע ובנעיצים און אין אנרוב וואס איז אונטען שמאל און אויבין ברייט ובפרסת החמור המעורבת בבקעה און גאנט פון דיא מקוה אכשרה, און גאנט פון דיא מקוה איז דא אמקוה אכשרה

בה מים והיא מעורבת למקוה של מ' סאה (ע) על ידי נקב כשפופרת הגוד מטבילין בה: חרדלית. כמו הר דלית והם מים הכלים מדליו של הר פירוש מגובה ההר ואפי' אין מתחלתן ועד סופן אלא מ' סאה מטבילין בהן לב"ש: ובה"א אין מטבילין. עד שיהיו מ' סאה במקום אחד שאין חרדלית מעהרת אלא כאשכורן: שגודר כלים וטובל בהן. עוש' מחילה בכלים כדי שיעבכו הלוך המים ולא יהיו זוחלין וטובל באותן המים שבתוך מחילת הכלים שהן כמו מקוה: וכלים שגדר בהן לא הוטבלו. לפי שלא הוטבלו כל הכלים במים שבתוך המחילה כי אם

ב"ש אומר מטבילין בחרדלית בה"א אין מטבילין. ומודים שהוא גורר בלים וטובל בהם וכלים שגדר בהם לא הוטבלו:

כמעין לריך לעכילת אדם מ' סאה הא לא פלוג בין קטן לגדול. ועתוי"ט: (ע) לשון הר"ש שנתקבלו בנקעה מי גשמים של מ' סאה:

הלד שכלפי החרדלית ולא לד שכלפי חוץ ואי קשיא והא אמר רבי יוסי לעיל כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו והיכי פליג אבי"ה שמודים שגודר כלים וטובל בהן י"ל דהתי ומודים אסיפא קאי דאמר וכלים שגודר בהן לא הוטבלו וה"ק מודים ב"ש לב"ה שהגודר כלים שג"ב בהן לא הוטבלו אבל ב"ה לעולם בברי שאין גודר כלים וטובל בהן כרבי יוסי דאמר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו והכי משמע בתוספתא:

דאַ אין די עֶרד טיפּע טריט פון אַייניל אָדער פון איין אַנדער בְּהֵמָה, און אין דיא טריט איז דאַ וואַסער, און דיא וואַסער איז צו מישט מיט דיא וואַסער פון מִקְוֶה דורך לעכער וואָס זענען גרוים ווי די לאָך פון אַרער וואָס איז אין אַלאַנגיל, מעג מען אין די לעכער טובל זיין בלים, בית שמאי זאָגען מַטְבִּילִין בְּחַרְדָּלִית אַז עס רינט וואַסער פון אַבאַרג אַראָפּ, און דיא נאַנצע וואַסער וואָס גייט טן אויבין ביז אַראָפּ איז ניט מעהר נאָר פערציג סאה, פון דעסטוועגין מעג מען אין די וואַסער טובל זיין, און בית הלל זאָגען אין מַטְבִּילִין מען טאָר ניט טובל זיין סיידין די פערציג סאה

ואל זיין אין אַנרוב ומודים שהוא גודר כלים וטובל בהם און בית הלל איז מודה אַז ער מעג מאַכין אַוואַנט מיט כלים, דיא כלים זאָלין פאַר שטעלין דיא וואַסער זאָל זיך פאַר זאַמלען אויף איין אָרט און ניט לויפין ווייטער און ער מעג טובל זיין אין די וואַסער אַזוי ווי אין אַמקוה וכלים שגדר בהם לא הוטבלו און די כלים וואָס ער האָט פון זיי גימאַכט אַוואַנט, און די וואַסער איז גיוועזען נעבין זיי. אויב זיי זענען גיוועזען טמא, זענען זיי ניט טהור גיוואָרין דורך די טבילה, ווייל די כלים זענען ניט גיוועזען אין נאַנצין אין די וואַסער, נאָר איין זייט פון זיי איז גיוועזען אין וואַסער וועיין בהרע"ב:

רש"י

בני סקילה נינהו. ואת אמרת מעכבים את המשיח וחו לא אמיתה הן נלוטים: דרך אברים. היינו מז"ל ואינו משכב זכור דכמשכב זכור כתיב משכבי אשה: דנסיבי קטנות.

גמרא גרה דף יג ע"ב

תנו רבנן הגרים והמשחקים בתינוקות מעכבים את המשיח בשלמא גרים כדר' חלבו דאמר ר' חלבו קשים גרים לישראל כספחת אלא משחקים בתינוקות מאי היא אילימא משכב זכר בני סקילה נינהו אלא דרך אברים בני מבול נינהו אלא דנסיבי קטנות דלאו בנות אולודי נינהו דאמר ר' יוסי אין בן דוד בא

תוספות

קשים גרים לישראל כספחת. מה שמקשה רש"י דלא חשיב כסותה ערבוב דערב רב י"ל לפי שלא ידע חשבונן מיהו במכילתין אמר דערב רב היו כפלים כיוצאי מצרים ור"י מכרס דלפיכך קשים שמעמעים בישראל ואמר כפי' י' יוחסין (דף ע) אין שביקה שורה אלא על משפחות המיוחסות שבישראל וכן נראה דהתם על

הכיא מלתא מייתי דר' חלבו. (וע"ע תוס' יבמות מז) ותוס' קדושין ע (ל"ה קשים):

תָּנוּ רַבָּנַן הַגֵּרִים וְהַמְשַׁחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת מְעַכְּבִים אֶת הַמָּשִׁיחַ

דיא רַבָּנַן האָבין גילערנט גֵּרִים און די וואָס שְׁפִּילָען זיך מיט קְלֵיינָע קינדער האַלטין אָפּ דאָס קומען פון מָשִׁיחַ, דורך זייא קומט ניט מָשִׁיחַ, זאָגט דיא גְּמָרָא בְּשְׁלָמָא גֵּרִים כְּדְרַב חִלְבּוֹ דאָס וואָס מיר זאָגין אַז דורך דיא גֵּרִים קומט ניט מָשִׁיחַ, איז וויא רַבִּי חִלְבּוֹ האָט גיזאָגט דְּאָמַר רַבִּי חִלְבּוֹ וואָרום רַבִּי חִלְבּוֹ האָט גיזאָגט קָשִׁין גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת גֵּרִים זָענען אַזוי שְׁלעכט פאַר דיא יודין אַזוי וויא קְרָעץ צום גוף ווייל די גֵּרִים ווערין אויסגעמישט מיט דיא יודין, און זָענען מִתְחַתְּנִין איינער מיט דעם אַנדערין, און דורך דעם ווערט אָפּגיטאָהן דיא שְׁכִינָה פון דיא יודין, וואָרום דיא שְׁכִינָה רוהט נאָר אויף דיא מִשְׁפָּחוֹת וואָס זָענען מְיוּחָסִים אֶלָּא מְשַׁחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת כֵּאי היא אָבער וואָס מיינט מען זייא

קְלֵיינָע קינדער איילימא מִשְׁכַּב זָכָר מיר זאָלין זאָגין זייא זָענען מְזַנָּה מיט דיא קְלֵיינָע קינדער בְּנֵי סְקִילָה נִינְהוּ דאַרף מען דאָך זייא הַרְגָּנָן בייא בֵּית דִּין מיט סְקִילָה וּבְעוואָרפין מיט שְׁטֵיינָערן אֶלָּא דֶּרֶךְ אֵבָרִים וועסטו זאָגין זייא שְׁפִּילָען זיך מיט דיא קינדער און דורך דעם גייט אַרויס פון זייא זָרַע בְּנֵי מַבּוּל נִינְהוּ דאַרפין זיי דאָך דערטרינקען ווערין אין וואַסער וויא די מענטשין פון מַבּוּל אֶלָּא דְּנַסְבִּי קַטָּנוֹת דְּלָא בְּנוֹת אוֹלוֹדֵי נִינְהוּ נאָר זייא נעמען זייבער קְלֵיינָע מיידלאַך וואָס זייא קָטָנוֹת נאָך ניט האָבין קינדער, זָרַע לְבַטָּלָה הייסט דאָס ניט, נאָר זיי זָענען ניט מְקַיְּמִים דיא מִצְוָה פון פְּרוּ וּרְבוּ, איר זאָלט אייך פְּרוּכְטְבָּאַרין און מֶעהרין, און דורך דעם קען ניט קומען מָשִׁיחַ דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי וואָרום רַבִּי יוֹסִי האָט גיזאָגט אֵין בֶּן דָּוִד בָּא מָשִׁיחַ וועט אַנדערש ניט קומען

עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. ומה דאמר (שבת דף קיח) אלמלי שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלים וי"ל דפרכה היו יולדות בכרס אחד:

עד שיכלו כל הנשמות שבגוף שנאמר כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי: והוא רמוז להוליד כמה מפריה ורביה כל ימי קטנותה: שבגוף. מקר כי גוף שם מקום המיומד לנשמות הסתידים להיות טלדים: כי רוח. הרוחות שלפני שנזרתי להיות טלדים קודם: יעטוף. מעכב את הגאולה דקרא בגאולה כתיב כי לא לעולם אריב וגו' ונשמות אני עשיתי יעטוף ומטיפיה לריטיה מדרש. יעטוף כמו והעטופים ללכן:

עד שיכלו כל הנשמות שבגוף בין עם ווערלין זיך ענדיגען אלע נשמות פון דעם גוף. ואין היפעל איז דא אצומער וואס ער ווערט נערופין גוף. אין דעם גוף ווענען דא אלע נשמות. וואס עס ווערט גיבארין אקינד קומט אין אים אריין אנשמה פון דעם ארט גוף. אוג אז פון דעם ארט גוף ווערט ארוים ווענען אלע נשמות דאמאלם וועט קומען משיח. דריבער וואס מער קינדער עס ווערין גיבארין געשווינדער וועט קומען משיח. אוג דער וואס נעמט איינע אשה פאר אנווייב וואס זיא קען נאך קיין קינדער האבין. וועט דאך ליינגער דאערין ביז משיח וועט קומען. וארום אז ער וואלט נעמען אלטערע ווייב וואלט זיא שוין געקענט האבין קינדער וואלט ער שוין ארוים גענומען נשמות פון דעם ארט גוף וואלט דאך גענטער גיווען משיח זאל קומען שנאמר וארום עם שטייט אין פסוק כי רוח מלפני יעטוף ונשמות אני עשיתי וארום דער רוח פון משיח וואס ער שטייט פאר מיר וועט זיך פארשפעטיגען דורך דיא נשמות וואס איך האב באשאפין. ווייל משיח קען ניט קומען אויף דער וועלט. ביז דיא אלע נשמות ווערלין פריער אראפ קומען אוג דיא גופים פון מענטשין אויף דער וועלט:

זוהר בראשית דף מז ע"א

תא חזי כשעתא דישראל מברכין ומזמנין להאי סכת שלום חוספין קדישא ומארי הפורס סכת שלום כדין קדושתא עלאה נחתא ופריסת גדפהא עלייהו דישראל ומכסיא לון כאמא על בנין וכל זינין ביתין אתכניסו מעלמא ויתבי ישראל תחות קדושתא דמאריהון וכדין לא סכת שלום יהיב כשמתין חדתין לבנהא מאי טעמא בגין דכיה כשמתין שריין (ס"א דכדין זמן זוגא ונטלת כשמתין וכה שריין) ומניה נפקין. וכיון דשריא ופריסת גדפהא על בנהא אריקת כשמתין חדתין לכל חד וחד. תו אמר רבי שמעון על לא תגיגן סכת דוגמא דעלמא דאתי היכי הוא ולאי ועל לא שמיע' ויוכל דוגמא לא בדא וסכת ועלמא דאתי היכי הוא. והאוא תוספת דכשמתא מרזא דזכר קא אתיא על האי סכת שלום דנטיל מעלמא דאתי ודא תוספת יהבת לעלמא קדישא. וכהאוא תוספת חדתן ויתכנשי מנייהו כל מלין דחול וכל צערין וכל עקין כד"א כיום הניח ה' לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה וגומר. וכליליא דשכתא בעי ב"כ לאטעמא מכלא בגין לאתחזאה דהאי סכת שלום מכלא אתכלילת וכלבד דלא יפנים מיכלא חדא ליומא ואית דאמרי תרין סעודתי אחרנין דיומא ושפיר וכל עכן אי סליה יתיר ליומא ויכיל למטעם ממיכלין אחרנין ולזעירי ביתרי תכסילין סגיא ואוקמוה מברייתא:

מוסר יוסף לחם הלכה

מספר הרוקח דף ב' ע"ב

אם יעסוק בעבודת הבורא במדות טובות אויב ער איז באשעפטיגט צו דינען גאט מיט גוטע מדות יהיה נבנע ואל ער זיין אונטערטעניג וידמה לו משה מטה שרוא חייב לו ער ואל טראכטין וויא פיל ער טוהט מצות אוג מעשים טובים איז אלץ ווייניג נעגין דעם וואס ער איז שולדיג צו טאהן ויחזור למי שדבר דעות מטנו אוג ער זאל מוחל זיין דעם

הר"מ הל' יסודי התורה פ"ה ה"ז

(א) וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורב' עמהם ומקבל' בסבר' פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם מכבד להם ואפי' למקילין לו ונושא ונותן באמונה ולא ירבה בארוחות

(א) וכן אם דקדק החכם על עצמו והיה דבורו בנחת עם הבריות ודעתו מעורב' עמהם ומקבל' בסבר' פנים יפות ונעלב מהם ואינו עולבם מכבד להם ואפי' למקילין לו ונושא ונותן באמונה ולא ירבה בארוחות

מענטשין עם ווענען צו אים נעקומען האט ער זיא אנגענומען מיט אפרייליכ פנים ונעלב מהם זאינו עולבם אז ער איז פארשעמט גיווארין פון זיי. האט ער זיא ניט צוריק פארשעמט כבר מן ואפילו למקילין לו ער האט זיא גינעבין כבוד. אפילו די מענטשין וואס האבין אים פארשעמט. האט ער זיא אויך גינעבין כבוד ונושא ונותן באמונה אוג ער האט געהאנדילט ערליך ולא ירבה בארוחות

עמי הארץ וישיבתן ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מוכתר בתפילין ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין והוא שלא יתרחק הרבה ולא ישתומם עד שימצאו הכל מקלסין אותו ואוהבים אותו ומתאוים למעשיו הרי זה קידש את ה' ועליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר: (ב) כל המאבד שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקב"ה לוקה מן התורה שהרי הוא אומר בעבו"ם ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' אלהיכם: (ג) ושבעה שמות הם. השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א והוא השם המפורש. או הנכתב אדנ"י.

עַמֵּי הָאָרֶץ וְיִשִׁיבָתָן אוּן אוֹיב עָר הָאט אַמָאהָל גֶעמוּזְט עֶסִין בַּייא אַ עַם הָאָרֶץ אָדֶער זִיצֶען מִיט אִים אִיז עֶר נִיט פִיל גֶיזֶעסִין בַּייא אִים אוּן נִיט פִיל גֶיגֶעסִין בַּייא אִים נָאר וָואס עָר הָאט גֶעמוּזְט וְלֹא יִרְאֶה תָּמִיד אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה עָטוּף בַּצִּיצִית וּמוּכְתָּר בִּתְפִילִין מָען הָאט אִים קֵיין מָאהָל אַנְדֶערש גֶיזֶעהֶן נָאר לֶערְנֶען תּוֹרָה אֵיינְגֶעוִיקוֹלְט אִין טַלִּית מִיט צִיצִית אוּן אָנְגֶיטָאהָן תְּפִלִּין וְעוֹשֶׂה בְּכָל מַעֲשָׂיו לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין אוּן עָר טוּהְט יָעדֶער זַאךְ נָאךְ בֶּעסֶער וָוייא דֶער דִין אִיז וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק הַרְבֵּה נָאר עָר זָאל זִיךְ נִיט פִיל דֶער וַוייטֶערִין פּוּן דִין וְלֹא יִשְׁתּוֹמֵם עָר זָאל נִיט פַאר וַוייסְט וָוערִין וְלָמָשָׁל אַז עָר וָועט לֶערְנֶען טָאג אוּן נַאכְט נִיט גֶעשְׁלָאפֶין אוּן נִיט גֶיגֶעסִין, וָועט עָר דָאךְ גֶעשְׁוִוינְט שְׁטַארְבִּין אָדֶער עָר וָועט אַוֶועק גֶעבֶּין זַיין נַאנְץ פַארְטֶעגִין אוֹיף צְדָקָה, וָועט עָר דָאךְ וָוערִין אַ אָרֶעם מַאן, דָאס זָאל עָר נִיט טָאהֶן, נָאר עָר זָאל אַזוֹי טָאהֶן עַד שֶׁיִּמְצְאוּ הַכֹּל מְקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ וּמִתְאַוִּים לְמַעֲשָׂיו בְּיוֹ אַלֶּע מַעֲנְטְשֶׁין זָאלֶין אִים לוֹיבֶּין אוּן זָאלֶין אִים לִיבּ הָאבֶּין אוּן זָאלֶין גְלוֹסְטֶין צוּ טָאהֶן וָוייא עָר טוּהְט תֵּרֵי זֶה קִידֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם עָר הַייליגְט דָעם נָאמֶען פּוּן נָאט וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר אוֹיף אִים זָאגְט דֶער פָּסוּק וַיֹּאמֶר לִי נָאט הָאט צוּ מִיר גֶיזָאגְט עַבְדִּי אַתָּה דּוּ בִּיזְט מַיין קְנֶעכְט יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאַר דּוּ בִּיזְט אַיוֹד וָואס אִיךְ וָועל מִיךְ מִיט דִיר בֶּערוּהְמֶען:

(ב) כָּל הַמְאַבֵּד שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַטְּהוֹרִים שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דֶער מַעֲנְטְשׁ וָואס פַארְלִירט (עֶר מַעְקְט אָפּ) אַנָאמֶען פּוּן דִיא הַייליגֶע נָעמֶען דִיא רֵיינֶע וָואס נָאט וָוערְט מִיט זַייא גֶערוּפֶין לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה הָאט דִיא תּוֹרָה גִיבָּאטֶין מָען זָאל אִים שְׁלָאגֶין מַלְקוֹת שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּעַכּוּ"מִים וְאַבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא וָוארוּם בַּייא דִיא עַכּוּ"ם שְׁטֶייט דּוּ זָאלְט פַארְלִירֶען (אָפְּמֶעקֶען) זַייעֶר נָאמֶען פּוּן דָעם אָרְט לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם אָבֶּער צוּ נָאט זָאלְט אִיר נִיט אַזוֹי טָאהֶן, זַיין נָאמֶען זָאלְט אִיר נִיט אָפְּמֶעקֶען, אוּן אַז עָר הָאט יָא אָפְּגֶעמֶעקְט דָעם נָאמֶען פּוּן נָאט, הָאט עָר עוֹבֵר גִיוֶועזֶען אַלָּאוּ קוּמְט אִים מַלְקוֹת: (ג) וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הֵם זַייא זָענֶען זִיבֶּען נָעמֶען וָואס מֶען טָאר זַייא נִיט אָפְּמֶעקֶען הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יו"ד ה"א וא"ו ה"א וְהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ דֶער שֵׁם וָואס אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען הוי"ה, דָאס אִיז דֶער שֵׁם הַמְפֹרָשׁ אוֹ הַנִּכְתָּב אֲדֹנָי אָדֶער עָם אִיז גֶעשְׁרִיבֶּען אֲדֹנָי, אָדֶער עָם אִיז

מָענְטְשׁ וָואס הָאט אוֹיף אִים גֵירֶעט שְׁלָעכְטֶס שֶׁנֶּאֱמַר וַוייא עָם שְׁטֶייט אִין פָּסוּק וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה מִרְיָם אוּן אַהֲרֹן הָאבֶּין גֵירֶעט אוֹיף מֹשֶׁה וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד אוּן דֶער מָענְטְשׁ מֹשֶׁה אִיז גֵיוֶועזֶען בַּייא זִיךְ גֵידֶערִיג שְׁמָחֵי לָהֶם מִיד עֶר הָאט זַייא בֶּאלְד מוּחָל גֵיוֶועזֶען וַיָּגַיחַ הַנְּבוּאוֹת כְּאַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָבִיא יִכְתֹּב וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אוּן עֶר זָאל אַוֶועק לָאזֶין דִיא גְרוֹיסְקֵייט, אַזוֹי וַוייא אַהֲרֹן וָואס עֶר אִיז גֵיוֶועזֶען אַכּוֹהֵן גָּדוֹל אוּן אַנָּבִיא, אוּן עָם שְׁטֶייט בַּייא אִים עֶר זָאל אַרָאפּ נֶעמֶען דִי אֵשׁ פּוּן מִזְּבַח לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ עֶר זָאל זִיךְ גֵידֶערִיג מַאכֶּין וּלְהַסִּיר גְּבוּהוּתוֹ שֶׁל גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ אוּן עֶר זָאל אָפְּטָאהֶן פּוּן זִיךְ זַיין גְרוֹיסְקֵייט וָואס עֶר קֶען הָאבֶּין פּוּן זַייגֶע גְרוֹיסֶע מַעֲלוֹת כִּדְכְתִיב וַוייא עָם שְׁטֶייט אִין פָּסוּק וַתֵּרָא אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה' מִיכַל דָאס וַוייב פּוּן דָּוִד הָאט גֵיזֶעהֶן וַוייא דֶער מֶלֶךְ דָּוִד טַאנְצְט אוּן שְׁפְּרִינְגְט פַאר דָעם אָרוֹן פּוּן נָאט וְלִכְבוֹד הַבּוֹרֵא יִנְקוֹם מִן הָרְשָׁעִים אוּן וָועגֶען דָעם כָּבוֹד פּוּן נָאט זָאל עֶר טָאהֶן אַנְקֶמֶה אִין דִיא רְשָׁעִים לְהַכְרִית מֵעֵיר ה' כָּל פּוֹעֲלֵי אֱוֶן עֶר זָאל פַארְשְׁנַיידֶין פּוּן דִיא נָאטְלִיכֶע שְׁטָאט אַלֶּע מַעֲנְטְשֶׁין וָואס טוּהְען אוּנְרֶעכְט וְנֶאֱמַר נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גֵיזָאגְט פַאר נָאט ה' לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי נָאט מַיין הָארְץ אִיז נִיט הוֹיךְ גֵיוֶועזֶען, מַיין הָארְץ אִיז נִיט גְרוֹיס גֵיוֶועזֶען בַּייא זִיךְ, אוּן מַיינֶע אוֹיגֶין הָאבֶּין זִיךְ נִיט אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּין צוּ קוֹקֶען מִיט גְרוֹיסְקֵייט וְאֵיזֶהוּ עָשׁוּק מֵיד עוֹשְׁקוֹ אוּן עֶר זָאל רֶעטְטֶין דָעם גֶעגֶזֶלְטֶין פּוּן דָעם מָענְטְשׁ וָואס גֶזֶלְטְ אִים דִכְתִיב וָוארוּם עָם שְׁטֶייט אִין פָּסוּק וַיְהִי דָוִד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט דָּוִד הָאט גִיטָאהֶן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בַּעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר אוּן עֶר הָאט גִיבָּאטֶין צוּ טָאהֶן וָואס גוּט אוּן גְלֵייךְ אִיז וַיִּתְחַבֵּר עִמָּהֶם אוּן עֶר הָאט זִיךְ בֶּהֶעפְט מִיט זַייא וְנֶאֱמַר נָאךְ זָאגְט דֶער פָּסוּק דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָאט גִיזָאגְט פַאר נָאט חֶבֶר אֲנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ אִיךְ בִּין אַחֲבֶר מִיט אַלֶּע מַעֲנְטְשֶׁין

ויסר מן הרע איש כידו וכלשונו ויתודה שנאמר חטאתי אודיעך אלמדה פושעים דרכיך ויחפלל כי ישובו הרשעים אל ה׳ דכתיב ויעתר שיכתם ויפלל ותעלר המגפה ותחסך לו לצדקה לדור ודור עד עולם:

ואל אלות ואלהים ואלהי שדי וצבאות. כל המוחק אפי׳ אות אחת כו׳ שמות אלו לוקה:

וואם האבין פאר דיר מורא ויזהר מן הרע איש בידו וכלשונו אונ ער זאל זיך הישען פון דיא שלעכטם וואם אין זיין האנט אונ אין זיין צינג, ער זאל קיינעם שלעכטם טאהן נים מיט זיין האנט אונ נים מיט זיין צונג ויתודה אונ ער זאל זאגין ודוי אויף זיינע זינד שנאמר וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך חטאתי אודיעך מיינע זינד ועל איך דיר מאכין וויסען אלמדה פושעים דרכיך איך וועל לערנען דיינע וועגין צו דיא זינדיגע ויתפלל כי ישובו הרשעים אל ה׳ אונ ער זאל בעטין אז דיא רשעים זאלין זיך צוריק קערין צו נאט דכתיב וויא עס שטייט אין פסוק ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה פנחס לו לצדקה לדור ודור עד עולם אונ האט גיבעטין אז אויף געהאלטין גיווארין דיא אויף אלע דורות ביז אייביג:

נאט האט אים דאס גערעכנונג פאר אצדקה אויף אלע דורות ביז אייביג:

נעשריבען אל, אלוה, אלהים, אלהי, שדי, צבאות כל המוחק אפילו אות אחת משבעה שמות אלו לוקה דער וואס מעקט אפ אפילו איין אות פון דיא זיבען נעמען קומט אים מלקות:

עניני לידת יצחק

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק.

דער מדרש זאגט שלמה המלך האט גיזאגט גיל יגיל אבי צדיק. דער פאטער פון אצדיק האט צוויי מאהל פרייליכקייט, ער פרייט זיך מיט זיין זוהן אויף די וועלט, אונ ער פרייט זיך מיט אים צו עולם הבא, ויולד חכם ישמח בו. אבער דער מענטש וואס האט אזוהן אחכם אונ ער איז נים אצדיק, פרייט זיך דער פאטער מיט אים נאר ווען זייא זענען ביידע צו זאמען אויף די וועלט, אבער ווען זיי שיידין זיך איינער פון אנדערין, איינער פון זייא שטארבט, האט שוין אויפגיהערט די שמחה, רבי לוי זאגט דער מענטש וואס האט אזוהן וואס מאטערט זיך אין די תורה, האט הקב״ה אויף אים נרוים רחמנות, אונ דער מענטש וואס לערונט אליין תורה אונ ער האט אזוהן אויך וואס לערונט תורה איז ביי הקב״ה אטאפעלע שמחה. רבי שמואל ברבי יצחק זאגט אברהם אבינו איז גירעטעט גיווארין פון דעם פייער פון נמרוד, נאר אין דעם זכות פון יעקב, ווייל יעקב האט נעדארפט פון אים גיבארין ווערין, למשל איינער איז געמשפט גיווארין פון שופט מען זאל אים הרגנן, דער מלך איז אבער גיווען אנרויסער שטערינזעהר האט ער גיזעהן אז מען וועט דעם מענטש לאזין לעבין וועט ער האבין אטאכטער וואס דער מלך וועט איר נעמען פאר אנייב אונ זיא וועט זיין דיא מלכה פון דיא מדינה, האט דער מלך גיזאגט ווענין זיין טאכטער מוז מען אים לאזין לעבין, ביי אברהם אבינו איז אויך אזוי גיווען, נמרוד האט אים נעמשפט מען זאל אים הרגנן הקב״ה האט אבער גיזעהן אז פון אים וועט גיבארין ווערין יעקב, האט הקב״ה גיזאגט אין דעם זכות פון יעקב דארף אברהם גירעטעט ווערין, זעהן מיר ווי גרויס די הצלחה איז פון דעם מענטש וואס האט אזוהן אצדיק, דער ראשית חכמה זאגט די קינדער טוהען מער טובה צו זייער פאטער וויא דער פאטער טוהט צו דיא קינדער, דער פאטער קען נאר טאהן אטובה צו זיינע קינדער אויף דיא וועלט, ער גיט אים עסין טרינקען קליידונג אבער רעטין פון ניהנם קען ער אים נים, אברהם האט נים נעקענט רעטטין זיין זוהן ישמעאל, יצחק האט נים נעקענט רעטטין זיין זוהן עשו, אבער קינדער קענען רעטטין זייער פאטער פון ניהנם, עס האט גיטראפין רבי עקיבא איז אמאהל גענאנגען אין וועג ביי נאכט נאנט פון אבית הקברות האט ער גיזעהן אמענטש שווארץ ווי קויל טראגט אויף זיך אנרויסן בונדט האלץ אונ לויפט געשווינט וויא אפערד, האט רבי עקיבא אנעשריי גישאהן אויף אים ער זאל בלייבין שטיין, אונ האט גיזאגט צו אים מיין זוהן פאר וואס טראגסטו אזוי אנרויסין בונדט האלץ שפעט ביא נאכט, אויב דו ביזט אנקנעכט אונ דיין בעל הבית ארבעט מיט דיר אזוי שווער, וועל איך דיך אויסלייזין פון אים אונ וועל דיך פריי מאכין, אונ אויב דו ביזט ארעם, וועל איך דיך דייך מאכין. האט דער מענטש גיזאגט צו רבי עקיבא לאז מיך מיין הערר איך קען נים שטיין רא נעבין דיר, האט רבי עקיבא גיזאגט צו דעם מענטש ביזטו אמענטש אדער צשר, האט דער מענטש גיזאגט איך בין אגישטארבענער, אונ מען האט אויף מיר גוזר גיווען איך זאל אלע נאכט בריינגען האלץ אונ מען פארברענט מיך מיט די האלץ, אונ נאכדעם מאכט מען מיך צוריק לעבעדיג, האט רבי עקיבא